
2018

ІХ МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА АЗІЇ

31 жовтня 2018 р.

Переяслав-Хмельницький

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство історичного факультету
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
**«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки
в країнах Європи та Азії»**

31 жовтня 2018 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ
«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды»

молодежная общественная организация
«НЕЗАВИСИМАЯ АССОЦИАЦИЯ МОЛОДЕЖИ»

студенческое научное общество исторического факультета
«КОМИТЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ»

МАТЕРИАЛЫ

IX Международной научно-практической интернет-конференции
**«Проблемы и перспективы развития современной науки
в странах Европы и Азии»**

31 октября 2018 г.

СБОРНИК НАУЧНЫХ РАБОТ

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2018 р. – 163 с.

Материалы ІХ Международной научно-практической интернет-конференции **«Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии»** // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницький, 2018 г. – 163 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,
ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор исторических наук, профессор, действительный член НАПН Украины, ректор ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;

Н.В. Ігнатенко – к.п.н., професор;

В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;

В.А. Вінс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;

Н.В. Ігнатенко – к.п.н., професор;

В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;

В.А. Вінс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

Ю.В. Бобровнік,

А.П. Король,

Ю.С. Табачок.

Члены оргкомитета интернет-конференции:

Ю.В. Бобровнік,

А.П. Король,

Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

І.В. Тиха,

А.М. Вовкодав.

Составители сборника:

Ю.В. Бобровнік,

А.М. Вовкодав.

СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

Дар'я Громенко
(Одеса, Україна)

СТАТИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗПОДІЛУ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НА ТЕРИТОРІЇ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сніг - одне з найпоширеніших явищ природи, що активно впливає на суспільство та економіку в багатьох куточках світу. Визнаючи красу снігового покриву і його корисність для ентузіастів зимового спорту, все ж таки частіше ми розглядаємо сніг як небажану і дорогу заваду. Труднощі, пов'язані зі снігом, приймаються як непорушний фактор середовища проживання людини, а впливу снігу на господарство або його величезної цінності як природного ресурсу приділяється мало уваги. Вплив снігу на суспільство багатогранно і включає в себе складні фізичні, соціальні, економічні та психологічні аспекти. Товщина, щільність, вологість і міцність снігового покриву є основними фізичними параметрами, що враховуються при використанні снігу та боротьби з ним. Товщина снігового покриву і тривалість його залягання мають соціальне і економічне значення і впливають на навколишнє середовище. Господарство у вищій ступені вразливе, коли сильний вітер, низькі температури і крижаний дощ супроводжуються або сліднують за важкими снігопадами. Крім того, важливо, в який час вибухнула снігова буря. Наприклад, до найбільш неприємних наслідків може призвести буря в години пік або в період збирання врожаю.

Найбільшу небезпеку представляють хуртовини. Особливо небезпечно поєднання сильних вітрів, низької температури і поганої видимості. Завірюхи особливо небезпечні у безлісних районах, де немає дерев, здатні створити вітрову тінь. Міські центри особливо чутливі до рясних снігопадів, і це необхідно враховувати при плануванні міст. У міру зростання міст і агломерацій неухильно підвищується їх незахищеність від снігових буревіїв.

Протягом останнього десятиліття сніг, і в особливості снігові замети, завдали величезних збитків більшості північних міст. Міста, розташовані в областях, для яких характерні сильні снігопади, звичайно готуються до них. Проте, коли фактичні характеристики снігопадів перевищують значення, що лежать в основі різних програм та робіт, наприклад, по снігоочищенню та будівництву, виникають труднощі.

Сніговий покрив впливає на енергетичний і водний баланс поверхні Землі, так що правильне регулювання його має велике значення для сільського господарства, економіки в цілому та екології. При випаданні снігу на земну поверхню змінюється її рельєф, текстура, схильність до ерозії і, що найважливіше, альbedo. Поверхня, покрита сухим чистим снігом, відбиває 80% сонячної радіації. Для порівняння можна навести значення альbedo поверхонь, покритих луговою і лісовою рослинністю, які становлять відповідно 15-30 і 15-18%. Таким чином, випадання снігу має великий вплив на клімат, фауну і флору, енергообмін між поверхнею Землі і атмосферою. Танення снігу служить причиною весняних повеней і обумовлює більшу частину стоку в горах. Талі води переповнюють водойми і болота, інфільтруються в ґрунт і заповнюють запаси ґрунтових вод. У аридних районах вони використовуються для зволоження ґрунтів і створення запасів вологи для потреб сільського господарства. Природне регулювання снігового покриву відбувається внаслідок вітрового переносу снігу: сніг видаляється з відкритих місць і відкладається на захищених ділянках. Потужний сніговий покрив звичайно сприяє отриманню доброго врожаю [1, с. 52, 118].

Гідрометеорологічні дані - це кількісні характеристики стану атмосфери і гідросфери. Внаслідок значної мінливості у просторі і за часом фізичних параметрів атмосфери і гідросфери, для спостереження за їх станом з метою вивчення закономірностей процесів, що відбуваються, і, найголовніше, з метою їх прогнозування необхідні численні вимірювання стану цих середовищ. Відомо, що основним джерелом гідрометеорологічної інформації є результати термінових і спеціальних метеорологічних та гідрологічних спостережень і вимірювань, дані аерологічного зондування атмосфери, дані експедиційних досліджень і тому інше. Кожний фізичний параметр атмосфери чи гідросфери залежить один від одного, а також від зовнішніх впливів і випадковим чином змінюється за часом та у просторі, утворюючи випадкові поля або послідовності. Обробка і аналіз систем випадкових величин проводиться за допомогою спеціально розробленого апарату досліджень, що складає методи математичної статистики. Тому гідрометеорологічна інформація повинна задовольняти вимогам, котрі пред'являються до статистичної інформації [2, с. 67; 3, с. 85]. З теорії ймовірностей відомо, що властивості випадкових величин можуть характеризуватися початковими (ν), центральними (μ) та основними (σ) моментами різних порядків (l). В гідрометеорологічних дослідженнях, як правило, використовуються перелічені моменти перших чотирьох порядків, які відбивають фізичні властивості процесів, що досліджуються. Початковий момент першого порядку:

$$\nu_1 = \int_{-\infty}^{\infty} x f(x) dx = m_x \quad (1)$$

є матсподівання випадкової величини X . Знайдемо оцінку першого початкового моменту:

$$\hat{\nu}_1 = \hat{m}_x = \bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k \tilde{x}_i m_i. \quad (2)$$

Очевидно, вона є середнім значенням величини. Отже, середнє значення є статистичною оцінкою математичного сподівання випадкової величини X .

Центральний момент першого порядку дорівнює нулю. Таке ж значення має його оцінка $\mu_1 = 0$. Як відомо,

$$\mu_2 = \int_{-\infty}^{\infty} (x - m_x)^2 f(x) dx = \sigma_x^2 \quad (3)$$

є дисперсією випадкової величини X . Отже оцінка його

$$\hat{\mu}_2 = \hat{\sigma}_x^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k (\tilde{x}_i - \bar{x})^2 m_i \quad (4)$$

є оцінкою дисперсії: $\hat{\mu}_2 = \hat{\sigma}_x^2$; а $\hat{\sigma}_x = \sqrt{\hat{\sigma}_x^2}$ називається оцінкою середнього квадратичного відхилу.

За означенням основним моментом l -того центрального моменту до l -того ступеня середнього квадратичного відхилу:

$$r_l = \frac{\mu_l}{\sigma_x^l}. \quad (5)$$

Як правило, оскільки $r_1 = 0$, а $r_2 = 1$, використання основних моментів обмежується лише третім та четвертим (r_3 і r_4). Ці моменти дають важливу інформацію про характер розподілу випадкових величин. Третій основний момент відбиває характер асиметрії кривої розподілу. Тому його називають коефіцієнтом асиметрії: $r_3 = A_s$. При $r_3 = 0$, крива розподілу є симетричною відносно центру розподілу. Як відомо, гауссовий (нормальний) розподіл є симетричним відносно математичного сподівання і для нього $r_3 = 0$. Крім асиметрії крива розподілу характеризується сплюснутістю або витягнутістю, тобто коефіцієнтом ексцесу E . Коефіцієнт ексцесу має такий зв'язок з четвертим основним моментом:

$$E = \hat{r}_4 - 3. \quad (6)$$

Для нормального розподілу $r_4 = 3$ і $E=0$. При $E > 0$ крива розподілу є вигнутою, при $E < 0$ - сплюснутою. Для розрахунку статистичних оцінок третього та четвертого основних моментів використовуються формули:

$$\hat{r}_3 = \frac{\hat{\mu}_3}{S_x^3}, \quad (7)$$

$$\hat{r}_4 = \frac{\hat{\mu}_4}{S_x^4}. \quad (8)$$

Оцінка дисперсії випадкової величини, котра отримується за допомогою формул (3) та (4), при $l = 2$ не є незсуненою. Для того, щоб отримати незсунену оцінку дисперсії треба помножити оцінку другого центрального моменту μ_2 на множник Бесселя $\frac{n}{n-1}$. Тобто незсунена оцінка дисперсії, позначимо її S_x^2 , дорівнює:

$$S_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^k (\tilde{x}_i - \bar{x})^2 m_i. \quad (9)$$

Середнє квадратичне відхилення розраховується за формулою:

$$S_x = \sqrt{S_x^2}. \quad (10)$$

За даними про розподіл середньої висоти снігового покриву на 6-ти метеорологічних станціях Вінницької області було розраховано статистичні характеристики: середнє арифметичне значення (\bar{x} , см), середній квадратичний відхил (S_x , см), коефіцієнт асиметрії (A_s) та коефіцієнт ексцесу (E). Результати розрахунків наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Статистичні параметри розподілу середньої висоти снігового покриву на станціях Вінницької області

Станція	\bar{X} , см	S_x , см	A_s	E	Мінімум	Максимум
Білопілля	10,3	9,88	1,17	0,7	0	44
Вінниця	12,9	15,23	1,49	1,35	0	67
Гайсин	8,9	8,87	1,17	0,9	0	45
Жмеринка	10,8	10,94	1,21	0,89	0	51
Могилів-Подільський	7,8	9,34	1,49	1,41	0	38
Хмільник	11,1	10,37	1,01	0,04	0	44

З таблиці видно, що мінімальне середнє значення на станціях Вінницької області спостерігається на станції Могилів-Подільський та складає 7,8 см, а максимум простежується на станції Вінниця та дорівнює 12,9 см. Середній квадратичний відхил змінюється від 8,87 см на станції Гайсин до 15,23 см на станції Вінниця. Коефіцієнт асиметрії має додатні значення на всіх станціях, що свідчить про правобічну асиметрію. З цього можна зробити висновок, що висоти, які мають найбільшу повторюваність, менше середнього значення. Коефіцієнт ексцесу також має додатні значення на всіх станціях Вінницької області, що свідчить про витягнуту форму кривої розподілу. Отже, розкид висоти снігового покриву на станціях Вінницької області невеликий. Максимальне значення висоти снігового покриву спостерігається на станції Вінниця та становить 67 см.

Література:

1. Грей Д. М., Мэйл Д. Х. Снег. Справочник: пер. с англ. – Л.: Гидрометеоиздат, 1986. – 751 с.
2. Школьный Е.П., І.Д. Лоева, Л.Д. Гончарова Обробка та аналіз гідрометеорологічної інформації. – О.: ТЕС, 1999. – 600 с.
3. Недострелова Л.В. Статистичні характеристики розподілу середньої висоти снігового покриву на території Одеської області // Вестник ГМЦ ЧАМ. – 2009. – №2(10). – с. 85-88.

Науковий керівник:

кандидат географічних наук, Недострелова Лариса Василівна.

Анна Лебеденко
(Одеса, Україна)

АНАЛІЗ ПРОСТОРОВОГО РОЗПОДІЛУ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НА ТЕРИТОРІЇ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У будівництві та експлуатації різних споруд і доріг сніговий покрив є негативним чинником, що створює навантаження і замети. Однак сніговий покрив має велике позитивне значення в формуванні кліматичного і гідрологічного режимів. Дуже суттєва його роль в сільському господарстві нашої країни як фактору, що забезпечує зволоження ґрунту, а також захист від морозів озимих культур та інших сільськогосподарських рослин [1, с. 184].

Акумуляція і абляція снігового покриву залежать головним чином від атмосферних умов і стану земної поверхні. Визначальними атмосферними процесами служать випадання опадів, їх відкладення, конденсація, турбулентний тепло- і вологообмін, радіаційний баланс і рух повітряних мас, особливості рельєфу, що впливають на хід атмосферних процесів і створення вітрової тіні.

Сніговий покрив утворюється в результаті снігопадів і має характеристики, різко відмінні від тих, що спостерігалися в момент випадіння снігу. Для снігового покриву характерна просторова мінливість всіх його властивостей (товщини, щільності, температури, твердості) - це характерна особливість снігового покриву, яка докорінно пов'язана з умовами життя в засніжених районах. Причиною такої мінливості служать макро-, мезо- та мікромасштабні процеси, зумовлені особливостями великомасштабної циркуляції, рельєфу, рослинного покриву і ін. Оскільки сніговий покрив робить вирішальний вплив на кількість енергії, яка зберігається у вигляді тепла в атмосфері, на противагу тій, що повертається в простір, його поширення служить важливою змінною компонентою глобального енергетичного балансу, а отже, й світового клімату [2, с. 458].

Щоденні спостереження за сніговим покривом повинні проводитися за будь-яких погодних умов в строк, найближчий до 8 г зимового часу, відповідно до порядку проведення спостережень на станції. Ступінь покриття станції сніговим покривом оцінюється в балах за 10-балльною шкалою. За відсутності снігу на поверхні ґрунту ступінь покриття не оцінюється. При ступені покриття околиці 6 балів і більш визначається характер залягання снігового покриву (табл.1). Щоденні вимірювання висоти снігового покриву відбуваються по трьох снігомірних рейках, які встановлюються на метеорологічному майданчику [3, с. 211].

Таблиця 1 – Характер залягання снігового покриву

Цифра коду	Залягання снігового покриву
0	Рівномірний сніговий покрив на замерзлому ґрунті
1	Рівномірний сніговий покрив на ґрунті, що відтанув
2	Рівномірний сніговий покрив, стан ґрунту невідомо
3	Нерівномірний сніговий покрив на замерзлому ґрунті
4	Нерівномірний сніговий покрив на ґрунті, що відтанув
5	Нерівномірний сніговий покрив, стан ґрунту невідомо
6	Дуже нерівномірний сніговий покрив на замерзлому ґрунті
7	Дуже нерівномірний сніговий покрив на ґрунті, що відтанув
8	Дуже нерівномірний сніговий покрив, стан ґрунту невідомо
9	Сніговий покрив з проталинами

У дослідженнях використовувалися дані щоденних спостережень за сніговим покривом на 8-ми метеорологічних станціях Кіровоградської області за період з 1996 по 2007 роки.

Для подальшого визначення просторового розподілу снігового покриву були розраховані повторюваності для таких характеристик: висота снігового покриву, характер залягання, ступінь покриття. Результати дослідження наведено в таблицях 2-4.

В таблиці 2 представлено градації висоти снігового покриву на станціях Кіровоградської області.

Таблиця 2 – Повторюваність (кількість днів) висоти снігового покриву на станціях Кіровоградської області

Станція	Висота снігового покриву, см							
	0-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40
Світловодськ	381	226	118	30	22	7	9	1
Новомиргород	345	183	172	104	113	83	13	17
Знам'янка	364	182	131	132	38	29	24	16
Кіровоград	474	194	150	92	60	28	11	26
Гайворон	213	286	158	43	46	22	3	5
Помічна	426	131	109	86	62	37	11	7
Бобринець	269	85	54	79	21	54	43	6
Долинська	376	174	128	56	18	5	20	6

З таблиці видно, що на станції Світловодськ найбільшу повторюваність 381 день має градація висоти снігового покриву 0-5 см, мінімальна кількість – 1 день спостерігається в градації 36-40 см. Максимальне значення на станції Новомиргород складає 345 днів в градації 0-5 см, мінімальне значення 13 днів в градації 31-35 см. На станції Знам'янка спостерігається максимальне значення, яке складає 364 дні в градації 0-5 см, а мінімальне значення 16 днів в градації 36-40 см. Максимальне значення на станції Кіровоград складає 474 дні в градації 0-5 см, мінімальне 11 днів в градації 31-35 см. На станції Гайворон максимальне значення складає 286 днів в градації 6-10 см, а мінімальне 3 дні в градації 31-35 см. Максимальне значення на станції Помічна дорівнює 426 днів в градації 0-5 см, а мінімальне 7 днів в градації 36-40 см. На станції Бобринець спостерігається максимальне значення, яке складає 269 днів в градації 0-5 см, мінімальне значення 6 днів в градації 36-40 см. Максимальне значення на станції Долинська складає 376 днів в градації 0-5 см, а мінімальне 5 днів в градації 26-30 см.

За даними табл.2 в градації 0-5 см максимальне значення спостерігається на станції Кіровоград та складає 474 дні, а мінімальне – 213 днів на станції Гайворон. Градація 6-10 см має максимальне значення на станції Гайворон та становить 286 днів, а мінімальне – 85 днів на станції Бобринець. В градації 11-15 см максимальне значення спостерігається на станції Новомиргород та складає 172 дні, а мінімальне дорівнює 54 дні на станції Бобринець. В градації 16-20 см максимальне значення має місце на станції Знам'янка та становить 132 дні, а мінімальне дорівнює 30 днів на станції Світловодськ. В градації 21-25 см максимальне значення спостерігається на станції Новомиргород та складає 113 днів, а мінімальне дорівнює 18 днів на станції Долинська. В градації 26-30 см максимальне значення спостерігається на станції Новомиргород та становить 83 дні, а мінімальне дорівнює 5 днів на станції Долинська. В градації 31-35 см максимальне значення спостерігається на станції Бобринець та складає 43 дні, а мінімальне дорівнює 3 дні на станції Гайворон. В градації 36-40 см максимальне значення має місце на станції Кіровоград та становить 26 днів, а мінімальне дорівнює 1 день на станції Світловодськ.

В табл. 3 наведено характер залягання висоти снігового покриву на станціях дослідженої області.

Таблиця 3 – Характер залягання висоти снігового покриву на станціях Кіровоградської області

Станція	Характер залягання висоти снігового покриву, цифра коду									
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Світловодськ	593	98	2	26	1	3	4	11	0	55
Новомиргород	564	82	0	26	1	0	0	0	0	222
Знам'янка	576	31	0	233	14	0	19	0	1	0
Кіровоград	960	13	0	0	0	0	0	0	0	0
Гайворон	293	18	9	6	8	3	2	8	15	37
Помічна	625	97	3	88	5	0	31	0	0	33
Бобринець	523	84	1	0	0	0	0	0	0	8
Долинська	489	71	7	70	11	1	2	0	0	33

За даними таблиці найбільшу повторюваність має цифра коду 0 на всіх досліджених станціях. Максимальне значення спостерігається на станції Кіровоград і складає 960 випадків, а мінімальне значення 293 випадки має місце на станції Гайворон. Цифра коду 1 має максимальне значення на станції Світловодськ, де складає 98, а мінімальне значення 13 на станції Кіровоград. Цифра коду 2 має максимальне значення на станції Гайворон, де складає 9, а на станціях Новомиргород, Кіровоград, Знам'янка такий тип залягання снігового покриву не спостерігався. Цифра коду 3 має максимальне значення характеру залягання покриву на станції Знам'янка і складає 233 випадки, на станціях Кіровоград та Бобринець такий вид залягання відсутній. Цифра коду 4 має максимальне значення на станції Знам'янка і становить 14 випадків, а на станціях Кіровоград і Бобринець такий тип залягання снігового покриву не спостерігався. Для цифри коду 5 максимум спостерігається на станціях Світловодськ та Гайворон, де складає 3, а на станціях Кіровоград, Бобринець, Знам'янка, Новомиргород, Помічна такий вид залягання відсутній. Цифра коду 6 має максимальне значення характеру залягання висоти снігового покриву на станції Помічна і становить 31 випадок, на станціях Кіровоград, Бобринець, Новомиргород такий вид залягання відсутній. Для цифри коду 7 максимальне значення спостерігається на станції Світловодськ і складає 11 випадків, такий характер залягання снігу не спостерігається на станціях Новомиргород, Знам'янка, Кіровоград, Бобринець, Помічна, Долинська. Цифра коду 8 має максимальне значення на станції Гайворон і становить 15, а на станціях Новомиргород, Кіровоград, Бобринець, Помічна, Долинська, Світловодськ такий вид залягання відсутній. Цифра коду 9 має максимум на станції Новомиргород і складає 222 випадки, на станціях: Знам'янка і Кіровоград такий характер залягання снігу не спостерігається.

В табл. 4 наведено ступінь покриття сніговим покривом станцій Кіровоградської області. З таблиці видно, що найбільшу повторюваність має ступінь покриття 10 балів на всіх досліджених станціях. Максимальна кількість випадків з 10-ти бальним покриттям спостерігається на станції Кіровоград і становить 944 дні, мінімальна має місце на станції Гайворон і дорівнює 336 випадків. На станції Бобринець покриття снігом 1-4 бали відсутнє. Взагалі, ступінь покриття сніговим покривом має значну мінливість на всіх станціях.

Таблиця 4 – Ступінь покриття снігового покриву на станціях Кіровоградської області

Станція	Ступінь покриття снігового покриву, бал									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Світловодськ	21	12	12	24	10	13	12	41	26	693
Новомиргород	34	29	40	28	25	49	41	60	88	656
Знам'янка	14	16	10	34	19	10	16	42	16	772
Кіровоград	1	28	14	12	7	10	5	12	2	944
Гайворон	65	42	43	27	35	14	35	22	18	336
Помічна	24	20	11	14	4	5	4	4	7	846
Бобринець	0	0	0	0	1	9	6	11	17	572
Долинська	38	24	10	38	26	14	22	34	34	544

Література:

1. М.В. Заварина. Строительная климатология. – Ленинград: Гидрометиздат, 1976. – 302с.
2. Грей Д. М., Мэйл Д. Х. Снег. Справочник: пер. с англ. – Л.: Гидрометеиздат, 1986. – 751 с.
3. Наставление гидрометеорологическим станциям и постам. Выпуск 3, часть I / под ред. Г.И. Слабкович. – Л.: Гидрометеиздат, 1985. – 301 с.

Науковий керівник:

кандидат географічних наук, Недострелова Лариса Василівна.

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Наталя Балабатько, Олександр Непша
(Мелітополь, Україна)

ЗРОШЕННЯ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Територія Херсонської області розташована в межах двох зон: степової посушливої і сухостепової. Клімат області континентальний, жаркий, посушливий. Річна сумарна радіація складає 115-116 ккал/см², з яких 94-95 ккал надходить впродовж вегетаційного періоду. Фотосинтетично активна радіація за вегетаційний період становить 45-50 ккал/см². Середньорічна температура повітря +9,0-10,5°. Середня температура липня +22,8-23,8°C, січня-від – 2,2 до - 4,3°C. Абсолютний максимум температури становить – 37-40°C; абсолютний мінімум – 29-33°C. Зокрема, для Херсонщини характерна одна з найбільших в Україні тривалість сонячного сйива – 2286 год./рік та величини сонячної радіації – 4930 Дж/м² на рік [1, с. 46; 2, с. 10].

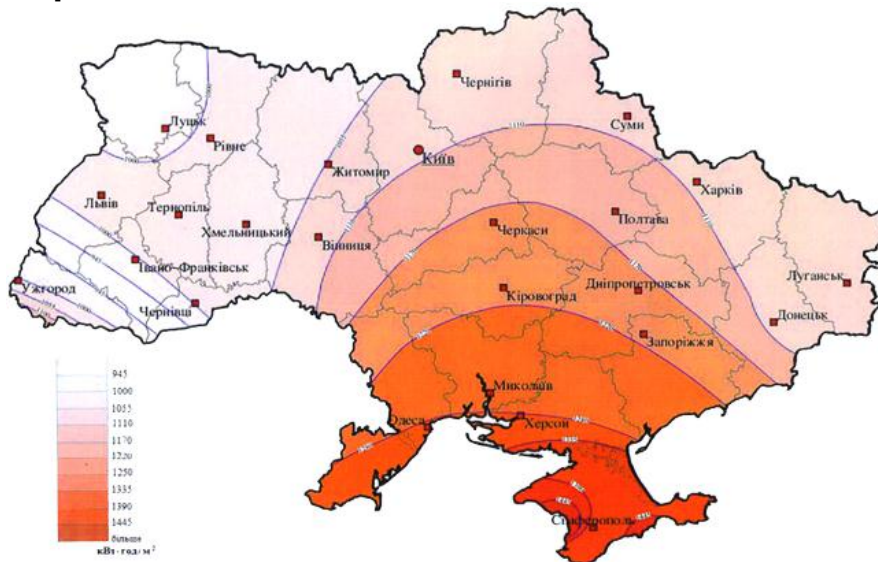

Рис. 1. Розподіл питомої сонячної радіації на території України протягом року [3]

Такі агрокліматичні показники вказують на недостатнє зволоження і великі значення літніх температур в регіоні, що істотно впливає на ведення сільського господарства. Крім того Херсонська область вкрай недостатньо забезпечена водними ресурсами для отримання постійних врожаїв сільськогосподарських культур. З цією метою з 1966 року в Херсонській області розпочато будівництво найбільшої в Європі за пропускну спроможністю Каховської зрошувальної системи на площі 318,6 тис га для обводнення та зрошення земель Херсонської, Запорізької областей та АР Криму Головного Каховського магістрального каналу довжиною 130 км, який було завершено у 1990 році [4, с.127-132; 5].

У 1986 році розпочато будівництво Сірогозького магістрального каналу та ряду інших об'єктів зрошення за окремими локальними проектами. Будівництво великих державних зрошувальних систем: Краснознам'янської, Каховської, Північно-Кримського каналу в межах Херсонської області здійснювалось багатотисячним колективом будівельного управління «Укрводбуд» [5].

Поряд з будівництвом державних зрошувальних систем на Херсонщині виконувались в значних обсягах роботи по будівництву зрошуваних ділянок за рахунок коштів сільськогосподарських підприємств на місцевих джерелах. У 1969 році в Херсонській області створюється потужна будівельна організація – трест «Херсонводбуд». Трест виконував значний обсяг робіт по будівництву державних зрошувальних систем та місцевого зрошення, їх реконструкції, а також будівництво об'єктів соціально-культурного призначення.

За період із 1951 по 1995 роки в Херсонській області були побудовані та введені в експлуатацію зрошувальні системи на площі 458,6 тис га, у тому числі державних систем 405,7 тис га і систем місцевого зрошення 52,9 тис га.

Протяжність усіх зрошуваних каналів перевищила 12,6 тис км, на зрошувальних системах споруджено і працювало понад 25,1 тис різноманітних гідротехнічних споруд, 350 стаціонарних електрифікованих насосних станцій сумарною потужністю 405 тис кВт. [5].

Одним з пріоритетних напрямків розвитку АПК в Херсонській області налагодження системи зрошення. Останні роки цьому питанню приділяють чимало уваги. Як відомо, в 2000-х роках після розпаювання земель був період економічного занепаду, і частина зрошувальних систем була втрачена.

Але, починаючи з 2016 року, оновлення зрошення було визначено керівництвом області як один із пріоритетів розвитку. Була розпочата робота по відродженню зрошення, яка триває і донині (табл. 1).

Станом на 2017 рік зрошувальна система Херсонської області налічувала 427,1 тис. га поливних земель, але не всі вони використовуються і знаходяться в робочому стані. Загалом використовувалось 72%, або 309,4 тис. га. У 2017 році додатково введені полив на площі 9,8 тис. га. [6].

Таблиця 1

Обсяги та якість поливів в Херсонській області за період 2000-2015 рр. [1]

Роки	Площа зрошуваних земель, га	Фактично полито у поточному році, га
2000	460586	212440
2001	460586	106340
2002	431115	234940
2003	427983	250342
2004	427983	268280
2005	424522	275170
2006	424504	274300
2007	424504	285000
2008	425216	285000
2009	425294	285000
2010	425675	285030
2011	425675	286210
2012	426111	287306
2013	426111	291472
2014	426111	291830
2015	426371	292697

У 2017 році на утримання водогосподарсько-меліоративного комплексу області з держбюджету було виділено 237,67 мільйона гривень, а на реконструкцію державних міжгосподарських зрошувальних систем – 26 мільйонів. За ці кошти було реконструйовано і відбудовано насосні станції в Генічеському, Олешківському, Каховському та Білозерському районах, що дозволило ввести додатково 3,5 тис га зрошення. Від сільгоспвиробників та інвесторів надійшли 347,5 мільйона гривень [6, 7].

Станом на 11 жовтня 2018 року в цілому по області полито 309,0 тис.га (рис. 2), виконано 2144,9 тис. гектарополивів, полито озимих культур – 54,7 тис. га, кукурудзи – 27,3 тис. га, овочів – 40,5 тис. га, сої – 114,4 тис. га. Затоплено посівів рису на площі 8,2 тис. га. Водоподачу на зрошення здійснюють 84 насосних станцій, працює 231 одиниця дощувальної техніки. За добу полито 2881 га сільгоспугідь [8].

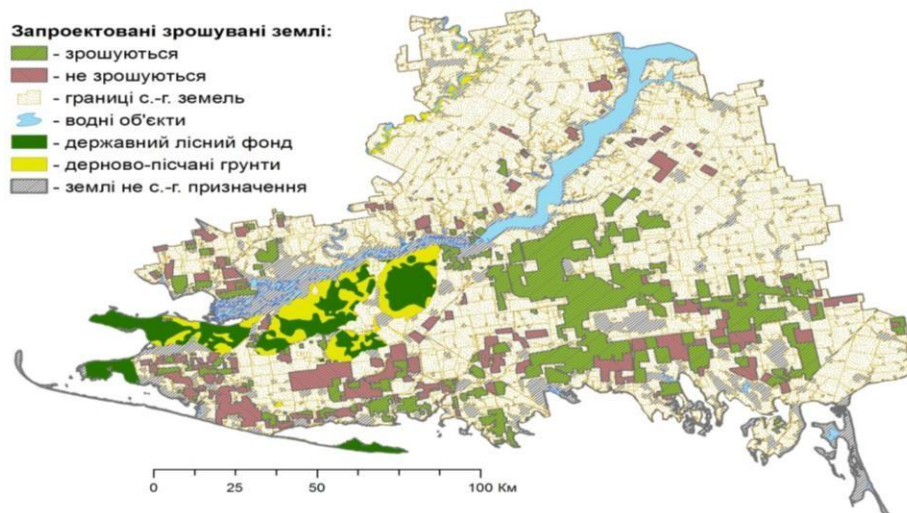

Рис. 2. Просторовий розподіл зрошуваних земель на території Херсонської області [1]

Загальний земельний фонд Херсонської області станом на 01.01.2018 року складає 2846,1 тис. га. Сільськогосподарські угіддя займають площу 1069,4 тис. га., в тому числі рілля – 1777,9 тис. га. З яких в 2018 році зрошувалось 309,0 тис. га., що складає 17,4 % від загальної площі заорюваних сільськогосподарських угідь [9].

Поряд з позитивним значенням, неправильна експлуатація зрошувальних систем призвела до негативних екологічних наслідків в південних регіонах України (Одеська, Запорізька, Херсонська, Миколаївська області). На сьогоднішній час, землекористувачі не дотримуються правил та норм зрошення, внаслідок чого виникли передумови для розвитку негативних явищ на зрошуваних сільськогосподарських угіддях. Внаслідок чого на зрошуваних сільськогосподарських землях розвиваються такі негативні явища як: підтоплення, іригаційна ерозія ґрунтів, утворення іригаційної кірки, засолення ґрунтів, осолонцювання

ґрунтів та ін. [10, 11, 12, 13, 14].

Стосовно якості сільськогосподарських угідь Херсонської області слід відзначити, що змиті с/г угіддя складають – 177 тис. га., перезволожені – 137 тис. га., засолені – 224 тис. га., вторинно засолені – 44 тис. га. [9].

Закон України від 14.01.2000 № 1389-XIV «Про меліорацію земель» визначає засади правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі проведення меліорації земель, використання меліорованих земель і меліоративних систем, та повноваження органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування у сфері меліорації земель і спрямований на забезпечення екологічної безпеки меліоративних систем та захисту суспільних інтересів. На теперішній час, коли відмічаються порушення окремими землекористувачами при зрошенні сільськогосподарських земель, нагальним є виконання даного Закону ними та неодмінний контроль з боку державних структур [15].

Зрошувальні меліорації залишаються одним з найважливіших напрямів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в Херсонській області. Складність і гострота сучасних екологічних проблем, зниження продуктивності агроландшафтів змушують необхідним впровадження в області нової еколого-економічної моделі використання зрошуваних земель. Оптимізація зрошувальних меліорацій Херсонщини с позицій збалансованого розвитку повинна базуватись на системному підході й враховувати обов'язково екологічний і соціально-економічний критерії [16, с. 215-223].

Література:

1. Безніцька Н. В. Формування показників родючості і продуктивності меліоративних ґрунтів в умовах регіональних змін клімату (на прикладі Херсонської області): дис. канд. с.-г. наук: 06.01.02 / Безніцька Наталія Валеріївна – Херсон, 2017. – 230 с.
2. Непша О.В. Місце та значення природних рекреаційних ресурсів Херсонської області в територіально-рекреаційному комплексі // О.В. Непша, Л.М. Сапога, Л.А. Василюк // Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. матер. V Міжнар. наук.- практ. інтернет-конф. – Вип. 5. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – С.9-14.
3. Національний атлас України. –К.: ДНВП «Картографія», 2007. – 440 с.
4. Василюк Л.А. Каховський магістральний канал як елемент меліоративного навантаження на природний ландшафт / Л.А. Василюк, О.В. Непша, О.Н. Шелудько // Актуальные вызовы современной науки // Сб. научных трудов. – Переяслав- Хмельницкий, 2017. – Вып. 5(13), ч. 2. – 127-132.
5. Історія розвитку меліорації і водного господарства в Херсонській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buvr.kherson.ua/istoria2.htm>
6. Орошение на Херсонщине стремительно развивается [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khersonline.net/novosti/ekonomika/113439-oroshenie-na-hersonschine-stremitelno-razvivaetsya-andrey-gordeev.html>.
7. На Херсонщине орошение «кусається» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://khersonline.net/novosti/ekonomika/106596-na-hersonschine-oroshenie-kusaetsya.html>
8. Експлуатаційна діяльність станом на 18 жовтня 2018 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buvr.kherson.ua/expluotazia.htm?n=3241&ps=0>
9. Екологічний паспорт Херсонської області за 2017 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/eco_passport/2017/Херсонської%20області%202017.
10. Иванова В.М. Экологические аспекты мелиорации / В.М. Иванова, А.В. Непша // Матеріали VIII науково-практичної конференції «Меліорація та водокористування». Зрошення – потужний фактор розвитку садівництва і виноградарства. Новотроїцьке КВГ/укладачі: А.В. Жуков, С.І. Мовчан. – Мелітополь: ФОП Ландар С.М., 2018. – С.17-19.
11. Иванова В.М. Экологические аспекты орошения земель в Запорожской области / В.М. Иванова, Т.А. Сапун, Г.В. Тамбовцев // Сучасний світ як результат антропогенної діяльності: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської наукової інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасний світ як результат антропогенної діяльності. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. – С. 67-70.
12. Иванова В.М. Зрошення з Каховського магістрального каналу як елемент еколого-меліоративного навантаження на ґрунтові ресурси Запорізької області /В.М. Иванова, О.В. Непша, О.М. Шелудько // Science, research, development, 29.04.2018-30.04.2018, Barcelona. – Warszawa: Sp. z.o.o. «Diamond trading tour», 2018. – С. 40-42.
13. Сапун Т.О. екологічний стан ґрунтів та донних відкладів Херсонської області / Т.О. Сапун // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: матеріали III-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 березня 2018 року. – Ченстохова–Ужгород–Дрогобич: Посвіт, 2018. – С. 28-31.
14. Прохорова Л.А. Екологічний стан геологічного середовища Херсонської області / Л.А. Прохорова, Т.О. Сапун, М.М. Стецишин // Історико-географічний дискурс проблем геосфери: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 16 травня 2016 р. – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – С. 15-18.
15. Діденко Н. О. Обґрунтування комплексу заходів для забезпечення ресурсоефективного використання зрошувальних земель: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук: спец. 06.01.02 «сільськогосподарські меліорації» (сільськогосподарські науки) / Діденко Наталія Олександрівна – Київ, 2016. – 25 с.
16. Малєєв В.О. Зрошувальні меліорації Херсонської області в контексті збалансованого розвитку / В.О. Малєєв, В.М. Безпальченко // Вісник ХНТУ. Економічні науки. – № 1(60). – 2017. – С. 215-223.

Роман Лемішко, Олександр Непша
(Мелітополь, Україна)

ДИНАМІКА ВИКИДІВ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ У МІСТІ ЗАПОРІЖЖЯ

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами по Запорізькій області у 2017 році склали 180,9 тис. тон. В структурі викидів забруднюючих речовин основну частину складають діоксид та інші сполуки сірки, оксиди азоту, оксид вуглецю та речовини у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом (табл.1).

Таблиця 1

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами по Запорізькій області у 2017 році [6]

Назва забруднюючої речовини	Обсяг викидів, тис. т.
Метали та їх сполуки	0,7
Стійкі органічні забруднювачі	0,1
Оксид вуглецю	52,4
Діоксид та інші сполуки сірки	79,1
Оксиди азоту	32,3
Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	13,1
Леткі органічні сполуки	2,2
Всього	180,9

Основний внесок у забруднення атмосферного повітря м. Запоріжжя вносять промислові підприємства – найбільші забруднювачі, викиди яких становлять 60-70 % від загального валового обсягу викиду забруднюючих речовин.

З року в рік основна частина забруднень потрапляє в атмосферу від підприємств міста Запоріжжя та міста Енергодар. У 2017 році викиди від стаціонарних джерел підприємств м. Запоріжжя та м. Енергодар склали 69,9 тис. т (проти 70,2 у 2016 році) та 105,3 тис. т (проти 91,4 у 2016 році), що відповідно склало 97% від загальної кількості викидів по області.

Основний внесок у забруднення атмосферного повітря м. Запоріжжя вносять промислові підприємства – найбільші забруднювачі, викиди яких становлять 60-70% від загального валового обсягу викиду забруднюючих речовин. Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, харчової промисловості, на які припадає приблизно 90,0 % викидів всіх забруднюючих речовин [7].

Це такі підприємства, як: ПАТ «Запоріжсталь», ПАТ «Дніпроспецсталь», ПАТ «Запорізький завод феросплавів», ПАТ «Український графіт», ПАТ «Запорізький абразивний комбінат», ПрАТ «Запоріжжкокс», ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат», ПАТ «Запоріжвогнетрив», ВАТ «Запорізький завод зварювальних флюсів та скловиробів», АТ «Мотор Січ» та інші, обсяги викидів яких за 2017 рік склали:

ВП Запорізька ТЕС ПАТ «ДТЕК ДНІПРОЕНЕРГО» – 105,238 тис. т. (проти 91,303 тис. т у 2016р.);

ПАТ «Запоріжсталь» – 50,834 тис. т (проти 50,719 тис. т у 2016 р.);

АТ «Запорізький завод феросплавів» – 7,656 тис. т (проти 8,588 тис. т у 2016 р.);

ПАТ «Запорізький абразивний комбінат» – 1,974 тис. т (проти 1,766 тис. т у 2016 р.);

ПрАТ «Запоріжжкокс» – 1,946 тис. т (проти 1,98 тис. т у 2016 р.);

ПАТ «Український графіт» – 1,254 тис. т (проти 1,082 тис. т у 2016 р.);

ПрАТ «Запоріжвогнетрив» – 0,35 тис. т (проти 0,327 тис. т у 2016 р.);

ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат» – 0,92 тис. т (проти 0,971 тис. т у 2016 р.);

АТ «Мотор Січ» – 0,707 тис. т (проти 0,86 тис. т у 2016 р.);

Підприємство з іноземними інвестиціями у формі ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат» – 0,444 тис. т (проти 0,507 тис. т у 2016 р.) [6].

За 2017 рік у м. Запоріжжя в рамках моніторингу виконано 1237 лабораторно-інструментальних досліджень атмосферного повітря (в 2016 р. – 1368), з них не відповідало гігієнічним нормативам 221 – 17,86 % (у 2016 р. – 16,08 %). Найбільше забруднення атмосфери в 2017 р. по районах визначалося у Вознесенівському, Шевченківському, Заводському та Дніпровському (район 6-го селища). Як і в попередні роки, нижче середньобогаторічного показника (17,3 %) реєструвалося забруднення атмосфери в Хортицькому та Комунарському районах м. Запоріжжя [1].

В 2017 році моніторинг проводився по 22 інгредієнтам, перевищення гігієнічних нормативів в атмосферному повітрі обумовлювали показники – пил, фенол, сірководень, сірковуглець. Перевищення за вищевказаними інгредієнтами реєструвалися в межах від 1,1 до 2,2 ГДК (рис. 1)

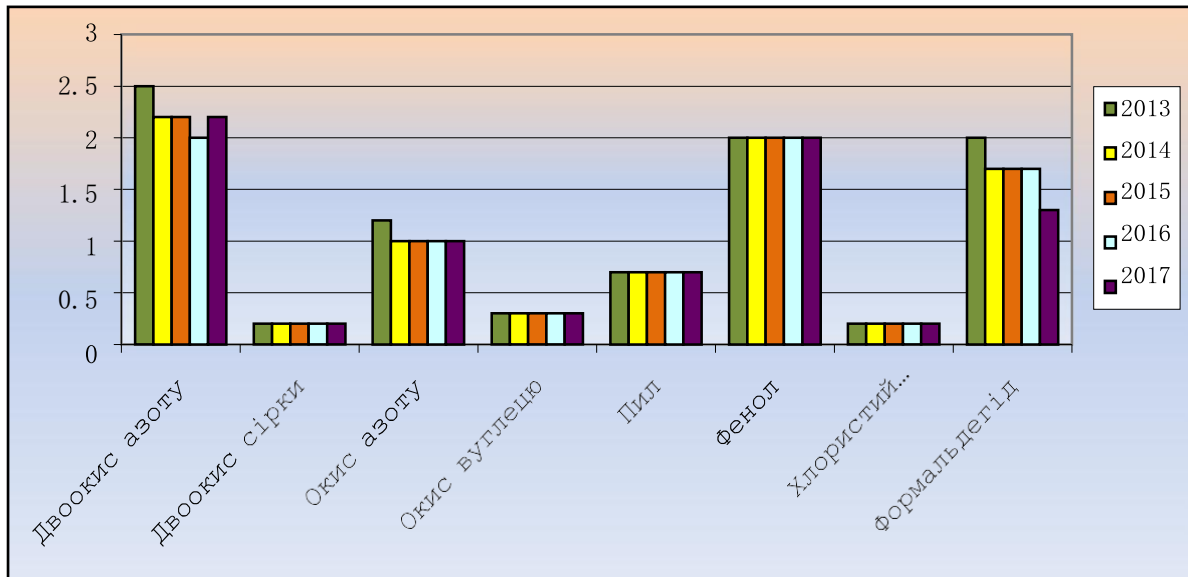

Рис. 1. Динаміка середньорічних концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Запоріжжя [6]

Багаторічний моніторинг якості атмосферного повітря свідчить про стабільно високе його забруднення як на межі санітарно-захисних зон, так і в житлових районах [2, 6].

Основною причиною забруднення атмосферного повітря м. Запоріжжя залишаються застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства і які не можуть забезпечити дотримання сучасних гігієнічних нормативів [2, 3].

Запоріжжя – єдине місто в області, де проводяться дослідження стану атмосферного повітря по постах спостереження забруднення (ПСЗ). Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Запоріжжя проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології на 5 стаціонарних постах [1, 2].

Оцінка стану атмосферного повітря за 2017 рік здійснювалась за середньомісячними концентраціями у кратності перевищень середньодобових гранично-допустимих концентрацій (ГДК) по пріоритетним забруднюючим речовинам. Пріоритетними забруднюючими речовинами вважались ті речовини, які вносять найбільший вклад в забруднення атмосферного повітря міста і контролювались на стаціонарних постах спостережень за забрудненням атмосферного повітря (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка середньорічних концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Запоріжжя (значення середньорічних концентрацій у кратності ГДК) [6]

Забруднюючі речовини	Звітний період, рік				
	2013	2014	2015	2016	2017
Двоокис азоту	2,5	2,2	2,2	2,0	2,2
Двоокис сірки	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Окис азоту	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0
Окис вуглецю	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Пил	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Фенол	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Фтористий водень	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Хлористий водень	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Формальдегід	2,0	1,7	1,7	1,7	1,3
Розчинені сульфати	-	-	-	-	-
Сірководень	-	-	-	-	-

У порівнянні з попереднім роком не змінився вміст у повітрі пилу, двоокису сірки, окису вуглецю, фенолу, хлористого водню, окису азоту. Збільшився вміст у повітрі двоокису азоту. Високі та екстремально високі рівні забруднення повітря в м. Запоріжжя протягом 2015-2017 років не зареєстровані. На цьому ж малюнку ми бачимо, що і в 2017 році вміст двоокису азоту, фенолу та формальдегіду перевищує ГДК.

Місто розташовано на обох берегах Дніпра [4, 9]. Розвиток міста відбувався таким чином, що великі промислові підприємства опинялись в безпосередній близькості до жилих забудов. Багато житлових будинків розташовано в межах санітарно-захисних зон промислових підприємств. Тому, над Запоріжжям часто спостерігається жовто-сиза димка смогу, що формується викидами промислових підприємств, сконцентрованих на відносно невеликій території. Цьому також сприяє рельєф місцевості, який являє собою хвилясту рівнину з ярусно-балочною мережею, яка погіршує провітрювання території та умови розсіювання пилогазових викидів [4, 5].

Основні підприємства міста Запоріжжя розташовані на промисловому майданчику, який знаходиться в північно-східній частині міста. Таким чином, забруднення атмосферного повітря над основними районами міста відбувається при напрямках вітру від північно-західного через північ – до східного. При південному напрямку вітру забруднюється Заводський район, у якому, крім промислових підприємств, також мешкають люди. Південно-західний та західний вітер сприяє виносу забрудненого повітря за місто. Вітер, швидкість якого 0-4 м/с, забруднює місто незалежно від напрямку [8, 9].

Для вирішення існуючих екологічних проблем розроблені природоохоронні програми щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища. В м. Запоріжжі діє «Програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки м. Запоріжжя» [3].

Умовами дозволів на викиди забруднюючих речовин, які видаються Міністерством екології та природних ресурсів України, а також регіональними програмами охорони довкілля для підприємств встановлені природоохоронні заходи щодо скорочення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та приведення викидів до граничнодопустимих нормативів.

За 2017 рік основні забруднювачі атмосферного повітря звітували про виконання наступних природоохоронних заходів щодо скорочення обсягів викидів забруднюючих речовин, а саме:

ПАТ «Запоріжсталь». Удосконалення методів ведення технологічного процесу грануляції шлаку з метою скорочення викидів з'єднань сірки». Захід виконано в повному обсязі, зменшення викидів забруднюючих речовин за 3 та 4 квартал склав 20,783 т/рік. Повний екологічний ефект можна буде оцінити у 2018 році.

АТ «Запорізький завод феросплавів». Цех №4. Використання феросплавного газу від печей для сушки ковшів». Захід виконано в повному обсязі, зменшення викидів забруднюючих речовин складає 1050 т/рік.

ПрАТ «Запоріжсклофлюс». Спорудження газоочисної установки за піччю №3 виробництва силікат-брили (силікату натрію)». Захід виконано в повному обсязі, очікуване зменшення викидів забруднюючих речовин становить 47,08 т/рік.

ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат». Заміна фільтру СМЦ на ФРІР в цеху №2». Захід виконано в повному обсязі 30.12.2016, зменшення викидів забруднюючих речовин становить 0,395 т/рік.

Література:

1. Гришко С.В. Сучасний стан атмосферного повітря м. Запоріжжя на його вплив на здоров'я городян / С.В. Гришко, О.В. Непша, М.М. Стецишин // Збірник статей, тез і доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософія здоров'я – здоровий спосіб життя – здорова нація»/за заг. ред. Берегової Г.Д., Рупташ Н.В. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. – С. 70-74.
2. Донець І.А. Суспільно-географічне дослідження екологічних проблем м. Запоріжжя: дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / І.А. Донець; Мелітопольський державний педагогічний ун-т. – Мелітополь, 2001. – 162 с.
3. Непша О.В. Основні напрями та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів в м. Запоріжжя / О.В. Непша, Т.О. Сапун // Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії та практики: матеріали X Міжнародної інтернет-конференції (Мелітополь, 24-26 січня 2018 р.) / за заг. ред. В.І. Лисенка, Н.М. Сурядної. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт». – С. 139-140.
4. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоecологічний стан: монографія/Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, О.В. Непша та ін., від. ред. Л.М. Даценко. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 308 с.
5. Прохорова Л.А. Значення метеорологічного чинника у розподілі забруднюючих речовин повітря м. Запоріжжя / Л.А. Прохорова, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша // Географія та екологія: наука і освіта: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Умань, 19-20 квітня 2018 р./відп. ред. О.В. Браславська. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. – С. 179-180.
6. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області у 2017 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua>.
7. Стецишин М.М. Сучасний стан забруднення атмосферного повітря в Запорізькій області та шляхи його покращення / М.М. Стецишин, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша // Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (25-26 квітня 2018 року): збірник тез. – Бердянськ: БДПУ, 2018. – Ч. 1. – С.42-44
8. Торбунова М.Д. Влияние ветрового режима на загрязнение воздуха города Запорожья / М.Д. Торбунова, Н.Н. Стецишин, А.В. Непша // Нові виміри сучасного світу: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Мелітополь, 2006. – С. 43-45.
9. Фізична географія Запорізької області: Хрестоматія / Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, В.П. Воронка та ін. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 200 с.

Татьяна Макаренко, Екатерина Гребенчук
(Гомель, Беларусь)

СОДЕРЖАНИЕ СВИНЦА И ТИТАНА В НАДВОДНЫХ РАСТЕНИЯХ РЕКИ СОЖ

Высшая водная растительность является важнейшим компонентом экосистем пресноводных водоемов. Велико её значение в процессах формирования качества воды и биологического режима водных экосистем. Только растения в процессе фотосинтеза обеспечивают новообразование органического вещества. Особенно велика роль высшей водной растительности в водных объектах, испытывающих значительную антропогенную нагрузку, так как выполняет функцию поддержания биотического баланса, участвуя как непосредственно, так и опосредованно в очистке водоема от загрязнений, поглощая их. Поэтому водные и околководные растения могут служить информативным показателем степени загрязнения экосистемы водного объекта.

Учитывая избирательную способность макрофитов к поглощению различных веществ, можно использовать водные растения как индикаторы присутствия химических веществ в водной среде [1, с. 392]. Растения проявляют значительную устойчивость к кратковременным вспышкам загрязнения и могут накапливать поллютанты в тканях в больших количествах без видимых функциональных изменений. В наибольшей мере это относится к тяжелым металлам, которые в отличие от органических поллютантов не способны разрушаться до безопасных форм. Поэтому содержание тяжёлых металлов в тканях растений – важная характеристика состояния загрязнения экосистемы.

Цель работы: определить содержание свинца и титана в воздушно-водных растениях, произрастающих на участках р. Сож с разным характером антропогенной нагрузки и в водоёмах, расположенных в г. Гомеле и на прилегающих к нему территориях.

Для исследования были выбраны участки р. Сож выше черты города; ниже административной черты; в черте города; за чертой города в районе центрального пляжа; на участке ниже черты города на 15 км, в районе загородной зоны отдыха. Так же были изучены растения оз. Володькино – водоем, возникший в результате расширения коренного русла р. Сож в месте впадения в него р. Ипуть. Отбор проб макрофитов проводили и в старичном комплексе р. Сож, который расположен на 15 км выше города. Данный участок не испытывает видимой антропогенной нагрузки и загрязняется только водой р. Сож. В настоящее время водоем практически утратил связь с рекой и имеет только азральные источники загрязнения.

Материалы и методы исследования

В процессе выполнения работы собраны макрофиты, четвёртой экологической группы – надводные растения. К ним относятся следующие виды растений – стрелолист обыкновенный (*Sagittaria sagittifolia* L.), сусак зонтичный (*Butomus umbellatus* L.), частуха подорожниковая (*Alisma peantagoaquatica* L.), манник наплывающий (*Gluceria fluitans*), Осока острая (*Carex acuta* L.), камыш озерный (*Scirpus lacustris* L.).

Каждое место отбора проб выбиралось так, чтобы на нем произрастало как можно больше видов растений. Растения отбирались вручную, высушивались и озоляли до белой золы в муфельной печи. Содержание металлов в золе растений определяли атомно-эмиссионным спектральным методом на спектрофотометре IGSM в лаборатории РУП «Белорусский научно-исследовательский геологоразведочный институт».

Если анализировать изменение концентрации свинца (рис.1) при движении вниз по течению реки, то содержание металла в макрофитах вначале увеличивается, при движении от старичного комплекса (0,13 мг/кг) к участку выше города, возрастает в районе пляжа, где в реку поступает поверхностный сток с территории порта. Концентрация данного элемента достигает максимума у черты города (11,94 мг/кг), но резко падает при движении к зоне отдыха (1,55 мг/кг), расположенной значительно ниже черты города.

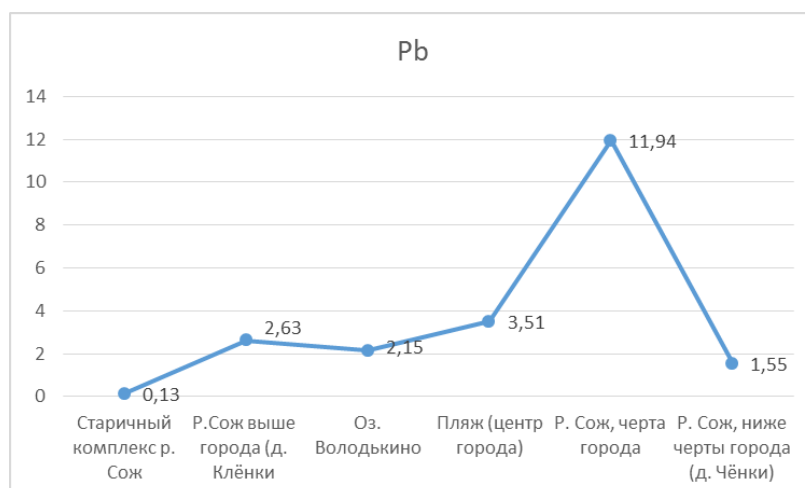

Рисунок 1 – Содержание свинца в надводных растениях на разных участках р. Сож

Содержание свинца в растениях старичного комплекса в 10 раз ниже, чем его фоновая концентрация, определенная в исследованиях [2, с. 115] проведенных ранее. Возможно это связано с сокращением антропогенной нагрузки. Концентрация этого элемента в макрофитах, произрастающих в зоне отдыха (д. Ченки), значительно ниже (в 1,7 раза), чем у растений участка сразу за чертой города. Объяснить высокое содержание свинца у макрофитов на всех участках р. Сож выше черты города на данный момент сложно.

Ни в одном из производственных процессов г. Гомеля титан официально не указывается как основной компонент выброса, как загрязняющий компонент сточных вод и газопылевых выбросов предприятий. Однако содержание его (рис. 2) в растениях достаточно высокое и колеблется от 149,35 мг/кг до 1031,27 мг/кг, что превышает содержание свинца в 100 и более раз. Возможно, данный элемент поступает в воду с аэральными выбросами предприятий при обработке металлов и сжигании топлива и древесины.

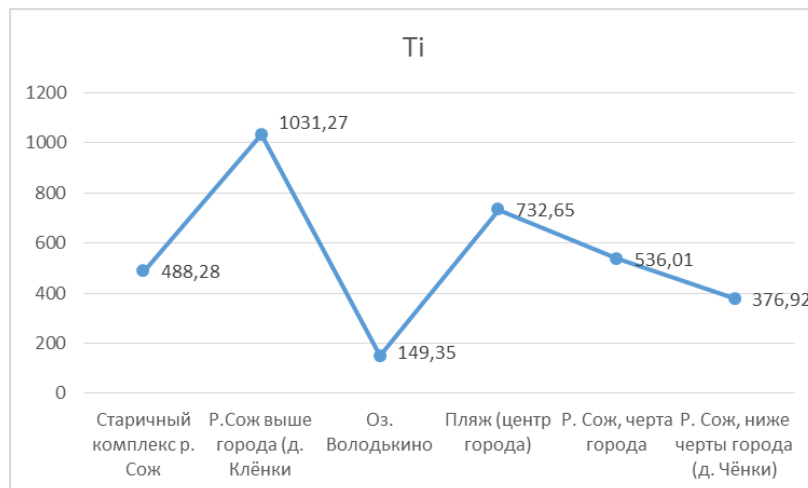

Рисунок 2 – Содержание титана в надводных растениях на разных участках р. Сож

Высокое содержание титана в надводных растениях можно объяснить тем, что титан имеет относительно низкую биологическую доступность для растений и плохо перемещается в них, поэтому этот элемент аккумулируется чаще всего в листьях макрофитов. Четких свидетельств о биологической роли титана в организме растений практически нет, хотя описана его возможная каталитическая функция при фиксации азота симбиотическими микроорганизмами, при фотоокислении соединений азота у высших растений, а также в некоторых процессах фотосинтеза.

В настоящее время концентрация титана превышает в 88 раз фоновую величину, определенную ранее [2, с. 115]. Концентрация этого элемента в 60 раз превышает концентрацию других металлов, определяемых в растительных образцах фоновых водоёмов. Но это не противоречит данным, полученным другими исследователями. По результатам работы Анищенко О.В. [3, с. 488], концентрация титана в растениях водохранилища Бугач колебалась от 6,0 до 868,0 мг/кг сухого вещества.

Максимальное содержание металла наблюдается у растений реки выше черты города в районе д. Кленки и на участке в центре города Гомеля, здесь его содержание колеблется от 732,6 до 1031,3 мг/кг сухого вещества. Причиной высокого содержания элемента является тот факт, что в речные воды в районе центра города поступает поверхностный сток с парковой зоны и речного порта, а также выходит труба ливневой канализации, куда стекают большинство поверхностных стоков города. Интересен тот факт, что макрофиты оз. Володькино, которое располагается рядом с участком у д. Кленки, где отмечается высокое содержание металла, растения содержат минимальное количество изучаемого элемента. Объяснить этот факт крайне сложно.

Вывод

1. Поверхностные стоки, поступающие в р. Сож с территории г. Гомеля, загрязнены соединениями свинца и титана, что подтверждается высоким содержанием этих тяжёлых металлов в растениях, произрастающих на участке центрального пляжа и ниже административной черты города.
2. Система р. Сож способна к самоочищению, что подтверждается низким содержанием свинца у макрофитов, на участке, расположенном значительно ниже черты города по течению реки.
3. Однозначной тенденции об изменении содержания титана в растениях, на разных участках р. Сож, не отмечено.

Литература:

1. Пучков, М.Ю. Особенности накопления тяжелых металлов высшей водной растительностью волгоградского водохранилища / М.Ю. Пучков, В.П. Зволинский, В.В. Новиков, А.И. Кочеткова, Е.Г. Локтионова // *Фундаментальные исследования*. – 2013. – № 6 (часть 2) – 511 с.

2. Макаренко Т.В. Загрязнение высших водных растений водоемов и водотоков Гомеля и прилегающих территорий / Т.В. Макаренко // Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. 2013. №5 (80). – 188 с.
3. Анищенко О.В. Содержание металлов в высших водных растениях в небольшом сибирском водохранилище / О.В. Анищенко, И.В. Грибовская, Е.А. Иванова // Сибирский экологический журнал. 2012. № 4. – 495 с.

Олександр Щербань
(Вінниця, Україна)

БУДІВЕЛЬНО-АКУСТИЧНИЙ ЕКРАН ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ТРАНСПОРТНОГО ШУМУ

Рівень вуличних шумів визначається інтенсивністю, швидкістю руху, складом транспортного потоку, архітектурно-планувальним рішенням (профіль вулиці, щільність забудови, стан покриття дороги, наявність зелених насаджень тощо). Кожен із цих факторів здатний змінити рівень транспортного шуму до 10 дБА. В останні десятиріччя міський шум зростає в середньому на 0,5 – 1 дБА в рік, а гучність шуму на кожні 10 років підвищується приблизно в два рази. Основні джерела шуму у місті – автотранспорт, рейковий і повітряний транспорт, промислові об'єкти (індустріальний шум) тощо. Збільшення у загальному потоці автотранспорту вантажних автомобілів, особливо великовантажних з дизельними двигунами, приводить до зростання рівнів шуму. У цілому вантажні і легкові автомобілі створюють на території міста шумовий режим. Шум, виникаючий на проїжджій частині магістралі, поширюється не тільки на приміагстральну територію, а і в глибину житлової забудови.

Дія шуму на організм людини не обмежується тільки дією на органи слуху. Подразнення шумом передається в центральну й вегетативну нервову систему, а через неї впливає на внутрішні органи, призводячи до різних змін в їхньому функціональному стані. Шум впливає також на психічний стан людини, спричинюючи почуття неспокою й роздратування.

Практика вбудованих у житлові будівлі підприємств побутового обслуговування і громадського харчування та оснащення будинків інженерним, сантехнічним і технологічним обладнанням приводить до підвищення у приміщеннях будівель рівнів шуму. Оптимізація містобудівельних рішень, захист житлових будівель і селітебних територій від шуму вимагають розробки нових ефективних захисних засобів.

Для зниження шуму автомобільного транспорту рекомендується застосовувати два методи: зниження швидкості руху транспортних засобів, покращення регулювання вуличного потоку, заборона руху для окремих видів автомобілів по окремих трасах і в певний час доби; покращення звукоізоляції будинків і влаштування протишумових екранів; удосконалення ходової і моторної частин транспортних засобів. При розробці або виборі засобів захисту від шуму застосовується цілий комплекс заходів, які включають: проведення необхідних акустичних розрахунків і вимірювань, їх порівняння з нормованими і реальними шумовими характеристиками; визначення небезпечних та безпечних зон; розробка та застосування звукопоглинаючих, звукоізолюючих приладів та конструкцій; вибір відповідного обладнання і оптимальних режимів роботи; зниження коефіцієнта направленості шумового випромінювання відносно певної території; проведення архітектурно-планувальних робіт та ін. [1-3]. Перераховані заходи відносяться до колективних заходів захисту від шуму.

Одними із найбільш ефективних будівельно-акустичних засобів зниження шуму на території міст є екрани, розміщені між джерелами шуму та об'єктами захисту від нього. Поняття «екран» прийнято відносити до будь-яких перешкод на шляху поширення шуму.

Екранами можуть бути придорожні підпорні, спеціальні захисні стіни, штучні та природні рельєфи місцевості – земляні вали, насипи (рис. 1), відкоси, тераси і т. д. або їх комбінації, а також спеціальні шумозахисні споруди. Крім того, функції екранів можуть виконувати будинки, в приміщеннях яких допускаються рівні звуку більше 45 дБА (будинки підприємств побутового обслуговування населення, торгівлі, комунальні організації), а також шумозахисні житлові будинки (рис.2). Акустична ефективність екрана залежить від його висоти, довжини та звукоізоляційних властивостей. Найбільше поширення в світовій практиці боротьби з шумом отримали спеціальні шумозахисні екрани-стінки або бар'єри (рис. 3). З урахуванням особливостей шумозахисних властивостей екранів найбільш перспективними слід вважати конструкції з уніфікованих елементів, які дозволяють варіювати висоту, довжину, а при необхідності і форму і конструкцію екранів для забезпечення потрібного зниження шуму в тих чи інших умовах забудови. Для створення ефекту екранування об'єкти, які захищаються від шуму повинні знаходитись нижче межі звукової тіні, тобто продовження прямої лінії, яка з'єднує акустичний центр джерела шуму з вершиною екрана.

До найбільш поширених матеріалів, які застосовуються для будування екранів, відносяться бетон і залізобетон. Конструкції екранів-стінок, призначених для установки на вулицях або дорогах із двостороннім розташуванням об'єктів, що захищаються від шуму, повинні передбачати наявність звуковбирних конструкцій у вигляді резонуючих панелей і звукопоглинальних облицювань або заповнень (рис. 4).

Звуковбирні матеріали, використовувані для облицювання і заповнення екранів, повинні мати

стабільні фізико-механічні й акустичні показники протягом усього періоду експлуатації, бути біологічно стійкими і вологостійкими, не виділяти в навколишнє середовище шкідливих речовин у кількостях, що перевищує гранично допустимі концентрації для атмосферного повітря. Для збільшення ефективності звукопоглинаючих облицювань їх варто кріпити на твердій основі безпосередньо на поверхні екрана. Для захисту звукобірного матеріалу від попадання вологи необхідно передбачати захисне покриття у вигляді плівки. Зовні екран зі звукобірним облицюванням повинний захищатися перфорованими аркушами з алюмінію, сталі або пластика.

Конструкції окремих елементів екранів повинні забезпечувати щільне їх приєднання один до одного для створення акустично непрозорого екрана. В місцях розташування зупинок транспорту для забезпечення проходу людей необхідно передбачати розриви в екранах. При проектуванні екранів необхідно враховувати, що установка екранів-стінок з акустично жорсткою поверхнею з однієї сторони від джерела шуму викликає деяке підвищення рівня шуму на протилежній стороні за рахунок відбитої від екрана звукової енергії. При установці екранів-стінок з акустично жорсткою поверхнею вздовж двох сторін автомобільної дороги акустична ефективність екранів знижується на 1 – 5 дБА в залежності від відстані між екраном та транспортним потоком.

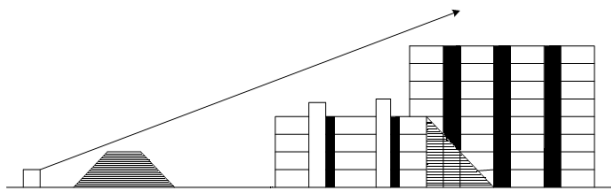

Рис. 1. Екран-насип

Рис.2. Екран-шумозахисний житловий будинок

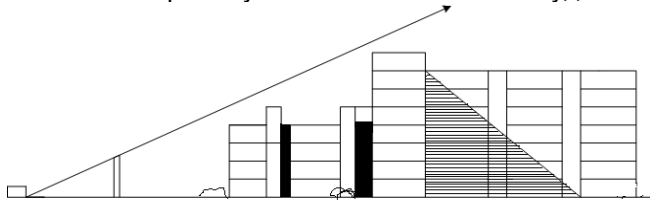
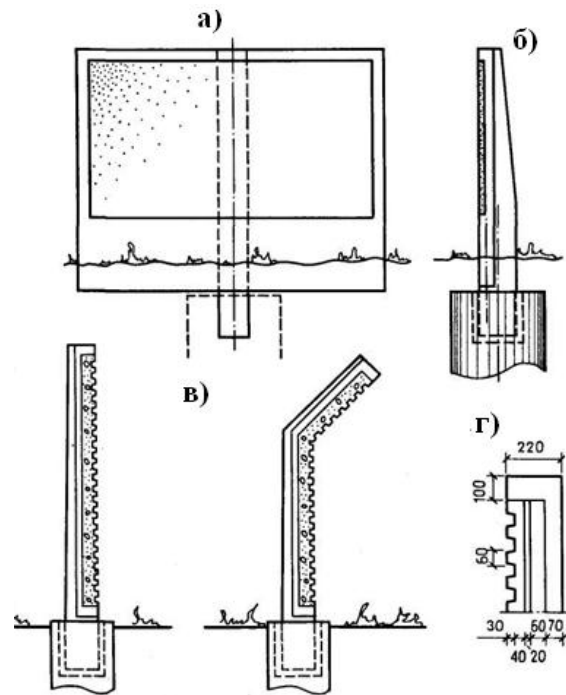

Рис. 3. Екран-стіна

Рис. 4. Екран із залізобетону:
а) фасад; б), в), г) розрізи

При проектуванні екранів-стінок слід враховувати, що їх акустична ефективність в деякій мірі залежить від форми. Найбільш ефективним є екран Г-подібного поперечного профілю. Оптимальна ширина верхньої полиці такого екрана дорівнює 0,6 м. При цьому ефективність екрана на 2,5 дБ вища ефективності звичайного тонкого екрана-стінки тієї ж висоти.

При розробці проектів комбінованих екранів необхідно прагнути до вибору таких конструкцій, конструктивних елементів і форми екрана, щоб екран справляв враження природного, випадково створеного природою об'єкта. Комбіновані екрани монтують із збірних залізобетонних елементів таким чином, щоб в результаті виникла трапеційна конструкція з виступами в поперечному перерізі. Внутрішня частина заповнюється ґрунтом, а окремі виступи у всій конструкції засаджуються рослинами.

Колір екранів може застосовуватись не лише для зменшення монотонності і надання їм кращого зовнішнього вигляду, а й для виконання інформаційної функції для водіїв та пішоходів. Використовуючи техніку відтінків, на плоских екранах можна створити ілюзію об'єму, наявність певної текстури. Для фарбування екранів слід застосовувати кольори, які підсвідомо викликають у людей відчуття впевненості та спокою. В першу чергу, це стосується кольорів, які переважають у природі: зеленому, жовтому і коричневому. Червоний та блакитний кольори, навпаки, повинні використовуватись в особливих випадках. Контрастність повинна бути забезпечена як в ясну сонячну погоду, так і в похмуру. Розміщення магістральних вулиць і доріг у виямках дозволяє використовувати їх відкоси в якості шумозахисних екранів.

Для зниження рівня транспортного шуму на території Вінницького міського клінічного пологового будинку №1 по вул. Хмельницьке шосе, 98 розроблений проект шумозахисного будівельно-акустичного екрану представлений на рис.5,6.

Рис. 5. Схема розташування шумозахисного екрану-стілки: 1 – шумозахисний екран-стілка, довжиною $L=90$ м; 2 – висота екрана-стілки $h=3$ м; 3 – відстань від смуги руху проїзної частини (джерела транспортного шуму) до екрану-стілки, $l_1=12$ м; 4 – відстань від екрану-стілки до будівлі пологового відділення, $l_2=56$ м.

В результаті будівля пологового будинку буде знаходитись в зоні дії звукової тіні розробленого шумозахисного екрану-стілки і рівень транспортного шуму буде знижено на 32 дБ.

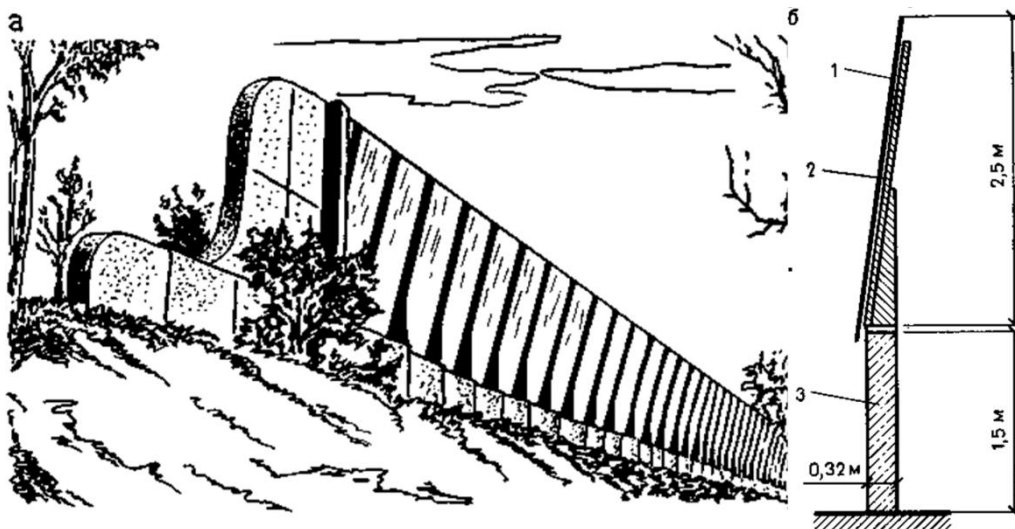

Рис. 6. Проект будівельно-акустичного екрану по вул. Хмельницьке шосе, 98 (м. Вінниця): а – загальний вигляд; б – конструктивна схема: 1 – ущільнене скло; 2 – металевий каркас; 3 – бетонна стінка.

Отже, для зменшення рівня транспортного шуму на території житлової забудови, можна рекомендувати використання наступних будівельно-акустичних засобів: віддалення об'єкта від джерела шуму; зональне планування та забудова території підприємства і житлового масиву, виходячи з вимог розташовувати такі будівлі, як адміністрації, школи, лікарні подалі від шуму; використання першого ряду забудови у вигляді безперервного екрануючого бар'єра, з будівель комунального та побутового призначення; використання природного рельєфу місцевості як екранів і бар'єрів на шляху поширення шуму; створення густих смуг лісонасаджень поблизу проїзної частини доріг; розташування проїзної частини у виїмці; додаткове підвищення звукоізоляції вікон виробничих і житлових будинків; орієнтація всіх тихих приміщень вікнами в протилежну сторону від джерела шуму, а також для щільно забудованих районів міст – влаштування протишумових екранів впродовж вулиць в місцях і значними шумовими характеристиками та високою інтенсивністю руху автотранспорту.

Література:

1. Пітельгузов М. А. Засоби захисту від шуму та вібрації в машинобудуванні: Видання 2-ге, додане та перероблене. Навчальний посібник. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2003. – 156 с.
2. Новак С. М., Логвинец А. С. Защита от шума и вибрации в строительстве. – К.: Строитель, 1990. – 194 с.
3. Защита от шума в градостроительстве / Г. Л. Осипов, В. Е. Коробков, А. А. Климухин и др. – М.: Стройиздат, 1993. – 96 с.

Науковий керівник:

кандидат технічних наук, доцент Васильківський Ігор Володимирович.

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Олександр Коломієць
(Вінниця, Україна)

МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

На діючому етапі розвитку в Україні є ряд фінансових і економічних, політичних і соціальних проблем, що безпосередньо впливають на функціонування та розвиток фінансових ринків. Важливими напрямками для забезпечення добробуту суспільства та стабілізації економіки є результативна діяльність фінансових ринків та збалансування державних фінансів. Ринок страхових послуг посідає одне з найважливіших місць в системі фінансових механізмів, які дозволяють захистити суспільство від подій, що є для них несприятливими, при цьому він є однією з основних частин економіки держави.

Страховання забезпечує стимулювання економіки, тим що всі учасники мають рівні права, можливість одержати вигоду, бажання ризикувати, надає впевненість у розвитку підприємницької діяльності, забезпечує економічний розвиток держави та створює нові стимули для збільшення продуктивності праці. Страховання, насамперед, важливе для підприємств, які нещодавно створені та не нагромадили достатньо власних ресурсів.

На сьогоднішній день все більше актуальним стає страхування від політичних, технічних, правових та комерційних ризиків. Страховання відіграє важливу роль в акумулюванні ресурсів, що спрямовані на організацію економічної безпеки держави.

Страховий ринок є важливою складовою фінансової системи держави, тому що саме за його допомогою перерозподіляються ризики в економіці, формується сприятливіше середовище для розвитку підприємств та зменшується загальний рівень ризиків. Важливо є оцінити роль страхового ринку країни в банківському та небанківському секторах, котра допоможе визначити місце страхового сектору в економіці України

Активи страхових компаній порівняно з активами інших учасників фінансового ринку складають найбільшу частку. Отже, страховий ринок України займає чільне місце серед небанківських фінансових установ держави і є другим серед інших небанківських фінансових інститутів за рівнем капіталізації.

В Україні станом на 30.09.2017 кількість страхових компаній становила -323, з них «life» – 43 компанії, «non-life» – 280 компаній. Загальна їх кількість зменшується, з 2012 року до вересня 2017 року кількість страхових компаній зменшилася на 119. Також, варто зазначити, що низьким є рівень страхування життя. На сьогодні для ринку страхових послуг України є характерним те, що він складається на 85,1% з компаній «non-Life» (страхових компаній, які займаються ризиковими видами). Основними причинами даного явища є те, що суспільство не довіряє страховій системі та не має вільних коштів для страхування життя.

Дані про кількість страхових компаній потрібно розглядати з даними концентрації ринку страхових послуг. Станом на 01.09.2017 р. тільки 200 страхових компаній «non-Life» із 280 (72%) акумулюють 99,9% всіх зібраних страхових премій. Отже, можна стверджувати, що на ринку страхових послуг існує «псевдостраховання», так як 0,01% страхових премій збирають 80 із 280 страховиків. Схожа тенденція є і на ринку страхування життя. Протягом періоду, що досліджувався 20 страхових компаній (46,5% загальної кількості СК «Life») акумулювали 99,4% страхових премій. Дане явище підтверджує що в Україні є низькою соціальна захищеність населення, тому що кількість страховиків та надходження премій зі страхування життя є занадто низькою щоб відбувався сталий розвиток держави.

На сьогоднішній день розвиток страхового ринку відбувається з підвищеним рівнем зацікавленості фізичних та юридичних осіб у захисті майнових інтересів, формування системи іпотечного кредитування, запровадження недержавного пенсійного забезпечення. При цьому розвиток ринку страхових послуг стримується через низьку клієнтську базу страховиків та недосконалий захист споживачів даних послуг. Структуру валових та чистих страхових премій страховиків в Україні протягом 2015-2017 рр. можна побачити в табл.2.6. Станом на 2015 рік у структурі чистих страхових премій, найбільшу питому вагу мають наступні види страхування:

- авто-страхування – 5 658,1 млн. грн. (або 32%);
- страхування майна – 2 229,9 млн. грн. (або 12%);
- страхування фінансових ризиків – 2008,3 млн. грн. (або 11%);
- страхування від вогневих ризиків – 1 827,6 млн. грн. (або 10%);
- страхування життя – 1 346,3 млн. грн. (або 7%); медичне страхування – 1087,7 млн. грн. (або 6%).

На кінець 2016 р. найбільша питома вага належала таким видам страхування, як:

- автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 8 653,0 млн. грн. (або 32,7%) (за 2016 р. – 7 322,4 млн. грн. (або 32,8%));
- страхування життя – 2 754,1 млн. грн. (або 10,4%) (за 2016 р. – 2 186,6 млн. грн. (або 9,8%));
- страхування майна – 2 633,3 млн. грн. (10,0%) (за 2016 р. – 2 188,1 млн. грн. (або 9,8%));
- медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 2 280,2 млн. грн. (або 8,6%) (за 2016 р. – 1 862,1 млн. грн. (або 8,3%));

- страхування фінансових ризиків – 1 985,4 млн. грн. (або 7,5%) (за 2016р. – 2 172,9 млн. грн. (або 9,7%));
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 1 782,1 млн. грн. (або 6,7%) (за 2016 р. – 1 292,1 млн. грн. (або 5,8%));
- страхування відповідальності перед третіми особами – 1 430,6 млн. грн. (або 5,4%) (за 2016 р. – 1 391,5 млн. грн. (або 6,2%));
- страхування вантажів та багажу – 1 264,2 млн. грн. (або 4,8%) (за 2016р. – 1 255,4 млн. грн. (або 5,6%).

Таблиця 2.6 Структура валових та чистих страхових премій страхових компаній України в 2015-2017 рр.

Види страхування	Валові премії	Чисті премії	Валові премії	Чисті премії	Валові премії	Чисті премії
	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	6 153,1	5 658,1	7 871,6	7 322,4	9 277,5	8 653,0
Страхування вантажів та багажу	3 298,8	2 229,9	3 555,4	1 255,4	4 374,6	1 264,2
Страхування майна	2 856,5	2 008,3	3 486,2	2 188,1	4 142,4	2 633,3
Страхування фінансових ризиків	2 439,1	1 827,6	3 598,6	2 172,9	3 596,7	1 985,4
Страхування життя	1 346,4	1 346,3	2 186,6	2 186,6	2 756,1	2 754,1
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	1 165,4	1 087,7	1 977,6	1 292,1	2 551,9	1 782,1
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	1 497,1	924,6	1 929,2	1 862,1	2 355,5	2 280,2
Страхування відповідальності перед третіми особами	1 197,9	680,7	2 059,6	1 391,5	2 093,9	1 430,6
Страхування від нещасних випадків	672,9	561,6	535,5	442,7	837,1	727,2
Страхування медичних витрат	469,6	334,6	490,7	469,2	727,0	671,3
Страхування кредитів	304,2	288,1	348,7	200,2	531,0	505,7
Авіаційне страхування	260,4	200,5	449,0	426,9	501,1	482,7
Страхування від нещасних випадків на транспорті	148,7	139,9	73,5	71,2	85,4	75,7
Інші види страхування	883,3	682,2	1 173,8	1 073,4	1 340,1	1 218,3
Всього	22 693,5	17 970,0	29 736,0	22 354,9	35 170,3	26 463,8

У своєму звіті компанія Swiss Re Global insurance review and outlook for 2017/2018 зазначає що світова економіка буде зростати, при цьому забезпечуючи при цьому також зріст обсягів страхових премій. Зростання премій із ризикового страхування у світі знизиться в реальному виразі з 2,4% у 2017 р. до 2,2% у 2018 р., але з 2019 р. знову почне зростати (+ 3%). Премії зі страхування життя зростуть на 4,8% у 2017 р. і на 4,2% у 2018 р. Країни, що розвиваються, а також з перехідною економікою стануть основою для економічного росту страхових премій [16].

За прогнозами ключовими тенденціями світового ринку страхових послуг будуть наступні:

1. Планується, що незначне зростання світової економіки допоможе рости страховому сектору протягом наступних двох років.

2. Очікується зменшення вартості страхових продуктів у комерційному секторі. Поступове зростання попиту на страхування кібер-ризиків.

3. Премії зі страхування життя зростуть на 4,8% у 2018 р. і на 4,2% у 2019 р.

4. В країнах з перехідною економікою планується зростання премій зі страхування життя, що буде зумовлено попитом на інвестиційні та накопичувальні продукти, особливо в країнах що розвиваються.

Знижуватися продовжать тарифи на ризикове страхування, особливо в комерційних лініях бізнесу. Порівняно з багатьма іншими комерційними лініями страхових продуктів тарифи по кіберстрахуванню будуть продовжувати повільно зростати.

Враховавши дані прогнози, вітчизняні страхові компанії зможуть скорегувати свої стратегії розвитку.

Здійснивши аналіз страхового ринку країни та порівнявши показники з даними розвинутих країн світу, модернізувати наступні проблеми:

- наявність суперечностей у законодавстві держави з приводу нормативів макроекономічних показників ринку страхових послуг;
- інфляція, яка створює диспропорції у вартості страхових премій і кінцевих виплат;
- низький рівень конкуренції за якістю страхових послуг;

- низька зацікавленість суспільства страховими продуктами через недостатню платоспроможність;
 - недостатньо високий розвиток довгострокового страхування життя, а також інших видів накопичувального страхування.

Не дивлячись та велику кількість проблем ринку страхових послуг, в країні все ж таки є можливість подальшого його розвитку, що виявляються в зростанні ринку, збільшенні ринку капіталізації, підвищенні обсягу операцій зі страхування, зацікавленості іноземних інвесторів.

Вирішення зазначених проблем дасть змогу краще розвиватися ринку страхових послуг та дозволить створити сприятливе фінансове середовище, що скоротить рівень ризику та задіє підприємців і населення у фінансовому секторі держави, а також залучить великі фінансові ресурси, що потрібні для інвестиційних проектів [5, с. 54].

На сьогодні Україні не вдалося сформувати стійкий та ефективний страховий ринок, незважаючи на ринкові перетворення, що були характерні для країни останні роки. З метою подальшого розвитку ринку страхових послуг потрібно врахувати його значення у проведенні заходів соціально-економічної політики України.

Отже, можна зробити висновки, про те що в Україні необхідно створити єдину державну стратегію розвитку ринку страхових послуг, що відповідатиме сучасному стану економіки держави. Основними організаціями, які повинні вплинути на розробку та впровадження стратегії є: Нацкомфінпослуг, Ліга страхових організацій України і страхові організації. Від того на скільки ці суб'єкти взаємодіятимуть залежатиме ефективність функціонування ринку страхових послуг.

Література:

1. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 06.04.1996 №436- IV). – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
2. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2012. – 599 с.
3. Тараненко О.О. Теоретичні підходи до визначення поняття "Державний фінансовий контроль страхової компанії / О.О. Тараненко // Управління розвитком. – 2012. – №7. – с. 40.
4. Фінанси: підручник / С. І. Юрій [та ін.]; ред. С. І. Юрій, В. М. Федосов. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
5. Фурман В.М. Стратегічне управління страховою компанією: монографія / В.М. Фурман, О.Ф. Філонюк, М.П. Ніколенко, О.І. Барановський та ін.; наук. ред. та кер. кол. авт. докт. екон. наук В.М. Фурман. – К.: КНЕУ, 2008. – 440 с.
6. Шкура І.С. Фінансовий аналіз страхових компаній / Десята Всеукраїнська наукова Internet-конференція Проблеми розвитку бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та контролю в галузях економічної діяльності / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zsas.zhitomir.org/ru/forum/шкура-іс-фінансовий-аналіз-страхових-компаній>.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент Смагло Ольга Володимирівна.

**Олександр Коломієць
(Вінниця, Україна)**

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

Головними економічними суб'єктами ринкових відносин виступають держава, підприємства та домогосподарства. Сучасний ринок - це явище досить глибоке, комплексне та являє собою систему ринків, серед яких важлива роль належить фінансовому ринку, бо грошові ресурси постійно переміщуються від власників заощаджень до позичальників та інвесторів. Становлення й подальший розвиток ринкової економіки зумовлюють необхідність формування основної ланки фінансового ринку країни - страхового ринку, який частіше за все визначається як особлива сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу, встановлюється ціна на даний товар (страховий захист). Відносини в сфері страхування є важливим сегментом ринку фінансових послуг, а відтак потребують відповідного економічного та адміністративного (регулятивного) забезпечення на довгострокову перспективу. Завдяки своїй високій соціально-економічній значущості, страхування повинне бути об'єктом пильної уваги нашої держави. І для здійснення цих дій у сфері страхування необхідні достатні теоретичні дослідження.

Страхування, будучи однією з найважливіших складових фінансової системи держави, не може виключатися з процесу глобальної економічної інтеграції. Актуальності питанню фінансово-правового регулювання у сфері страхування надає той факт, що глобалізація діяльності у сфері страхування охоплює всі без винятку національні страхові системи.

Сутність фінансового механізму страхування можна визначити як сукупність взаємоузгоджених фінансових методів, форм, інструментів та важелів впливу щодо акумулювання, розподілу та

використання фінансових ресурсів відповідно до вимог чинного законодавства з метою проведення ефективної страхової діяльності та управління ризиками, що прийняті на страхування.

У складі фінансового механізму створюється набір фінансових інструментів, за допомогою яких здійснюється вплив на різні сторони суспільного розвитку. Видами таких інструментів є податки, внески і відрахування, субсидії та дотації. Грідчіна М.В., Захожай В.Б. визначають фінансове регулювання як метод фінансового впливу, пов'язаний із регулюванням економічних процесів. Основні елементи фінансового регулювання це оподаткування та бюджетні трансферти (дотації, субсидії, субвенції). Василик О.Д. досліджує фінансове регулювання як одну з функцій фінансового механізму. На його думку, фінансове регулювання - це метод здійснення державою функцій управління економічними та соціальними процесами при використанні фінансів. Автор визначає фінансове регулювання ще й як елемент менеджменту для підтримання оптимальної структури виробництва і розподілу, яке, на його думку, засновується на використанні різноманітних інструментів впливу: це податки, дотації, різні виплати, за допомогою яких держава досягає поставлених цілей [3]. Отже, Василик О.Д. розглядає державну складову фінансового регулювання. Враховуючи це, доцільно з'ясувати сутність державного фінансового регулювання. Кравченко Л.А. у своєму дисертаційному дослідженні трактує державне фінансове регулювання як систему економічних відносин, що складаються у діяльності, спрямованій на зміну кількісних та якісних показників фінансових процесів в економіці через механізм формування грошових фондів, їх перерозподілу, використання при узгодженні інтересів суб'єктів господарювання з метою забезпечення стійкості функціонування економічної системи [8]. Автор розглядає фінансове регулювання лише на макрорівні, зосереджуючись на державному фінансовому регулюванні, тим самим намагається поглибити розуміння фінансового регулювання.

Багато вчених, які досліджують страховий ринок, не застосовують термін «фінансове регулювання» взагалі, здебільшого досліджуючи державне регулювання загалом. Поняття «державне регулювання страхового ринку» також чітко нині не визначене. Крім того, фахівці ототожнюють поняття «державне регулювання страхового ринку», «державне регулювання страхової діяльності», «державне регулювання страхових організацій», «державний страховий нагляд».

Перше поняття належить до всього страхового ринку як до єдиної системи, до всіх його суб'єктів і процесів взаємодії між ними. Друге поняття вужче, воно стосується тільки тих процесів у житті суб'єктів страхового ринку, які безпосередньо пов'язані зі здійсненням страхових операцій. Третє поняття відноситься, з одного боку, тільки до страховиків, які здійснюють свою діяльність на підставі ліцензії, а з іншого - не тільки до здійснюваних ними страхових операцій, а й до інвестиційної діяльності, діяльності як емітента власних цінних паперів та ін.

Чіткого визначення поняття «державне фінансове регулювання страхового ринку» немає, але аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців й практиків у галузі державного регулювання страхового ринку дозволив сформулювати дане поняття, а саме: державне фінансове регулювання страхового ринку - це процес впливу держави за допомогою системи форм, методів та інструментів на формування, розподіл, перерозподіл і використання фінансових ресурсів у сфері страхового ринку з урахуванням зміни економічної кон'юнктури і пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Метою державного фінансового регулювання страхового ринку є накопичення і розподіл фінансових ресурсів, що забезпечує задоволення потреб на мікро- і макрорівнях, захист інтересів страхувальників і страховиків, платоспроможність та фінансову надійність страховиків, стимулювання страхування і розвиток ринкової інфраструктури страхового ринку.

Від організації державного страхового нагляду, його функціонування залежить напрям розвитку страхової діяльності, її спрямованість на вирішення економічних проблем у державі адже страхові компанії, збираючи та накопичуючи значні грошові кошти, живлять своїми вкладеннями банківську систему, надають страховий захист великій кількості фізичних та юридичних осіб, мають можливість широкого та довготривалого використання страхових коштів, тим самим вирішуючи інвестиційні потреби суб'єктів господарювання. Щоб страховий ринок функціонував стабільно, а страховики були спроможні виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками, а також, щоб була належна керованість та гарантованість страхового підприємництва, недостатньо вдосконалювати лише законодавство, що регулює страховий ринок. Необхідно розробляти та впроваджувати систему кодексів: торговельний, цивільний, господарський, податковий; належить послідовно вдосконалювати фінансове і банківське законодавство.

Одним з важливих питань, які на сьогодні хвилюють страхові компанії держави, є проникнення зарубіжних страхових компаній на вітчизняний страховий ринок, і пов'язана з цим можливість перекачування страхових платежів за кордон, оскільки існуючим законодавством від цього не має захисту. Тому нашим страховим компаніям необхідно перш за все збільшити розмір статутного капіталу, що дасть можливість брати на себе більшу відповідальність і удержувати крупні ризики без передачі на перестраховання та в певній мірі поставити економічний бар'єр для переведення страхових платежів за кордон.

Фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. У процесі реалізації фінансової політики держава може впливати на соціально-економічний розвиток через усі три форми фінансового забезпечення. Надійність фінансового механізму визначається достатнім

забезпеченням потреб кожного суб'єкта у коштах на основі оптимізації співвідношення між формами фінансового забезпечення.

Фінансове регулювання – це метод здійснення державою функцій управління економічними й соціальними процесами при використанні фінансів. Фінансове регулювання полягає у регламентуванні розподільних відносин у суспільстві й на окремих підприємствах.

Управління фінансовим механізмом ґрунтується на використанні відповідних важелів. За напрямом своєї дії вони поділяються на дві групи: стимули і санкції. Стимули матеріалізують фінансове заохочення, а санкції – покарання. На практиці в ролі стимулів виступають різні пільги (в оподаткуванні, кредитуванні тощо), а санкції — це штрафи, пені та ін.

Ефективність фінансового механізму залежить від цілеспрямованого вибору фінансових інструментів та дієвості їх впливу на окремі сторони соціально-економічного розвитку [10].

Застосування фінансового аналізу у страхуванні має свої особливості, зокрема фінансовий аналіз страхової компанії включає комплексне вивчення характеристик діяльності страхової компанії з використанням сукупності методів обробки та узагальнення інформації бухгалтерської та статистичної звітності з метою отримання інформації для оцінки надійності страховика та прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності його діяльності та співпраці з ним [11].

Здійснення фінансового аналізу діяльності страхової компанії містить кілька послідовних етапів: постановка завдання з орієнтацією на зацікавлену особу, оцінка наявних інформаційних ресурсів та технічних засобів, виявлення основних факторів фінансового стану, формування системи аналітичних фінансових показників, визначення порогових значень аналітичних показників, використання математичних методів та аналітичних процедур, проведення розрахунків, презентація отриманих результатів [11].

Особливої уваги заслуговує етап формування системи аналітичних фінансових показників, націлених на комплексну оцінку, визначення перспектив розвитку, досягнення стратегічних цілей, збільшення ринкової капіталізації, вдосконалення внутрішніх процесів та задоволення потреб користувачів страхових послуг [10, с. 213].

Таким чином, розуміння сутності та структурної організації фінансового механізму страхування є подібним до фінансового механізму загалом. Проте змістове наповнення переважної більшості складових фінансового механізму має суттєві відмінності, пов'язані із специфікою основної діяльності економічних агентів на страховому ринку та особливостями реалізації страхового продукту. Основна відмінність полягає у особливостях застосування фінансових методів та інструментів реалізації фінансового механізму на страховому ринку

Література:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник / Василик О. Д. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
2. Івашко О. А. Концептуальні основи фінансового механізму / О. Івашко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – № 4, 2010. – с. 65-71.
3. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Г. Г. Кірейцев. – 2-е вид., переробл. та доповн. – К.: ЦУЛ, 2012. – 495 с.
4. 45. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки: проблеми теорії і практики. – Л.: Вид. Центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 354 с.
5. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України від 06.04.1996 №436- IV). – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
6. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
7. Тараненко О.О. Теоретичні підходи до визначення поняття "Державний фінансовий контроль страхової компанії / О.О. Тараненко // Управління розвитком. – 2012. – №7. – с. 40.
8. Фінанси: підручник / С. І. Юрій [та ін.]; ред. С. І. Юрій, В. М. Федосов. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
9. Фінанси (Загальна теорія): навчальний посібник / В. М. Опарін; Київський національний економічний ун-т. – 2. вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001. – 238 с.
10. Фурман В.М. Стратегічне управління страховою компанією: монографія / В.М. Фурман, О.Ф. Філонюк, М.П. Ніколенко, О.І. Барановський та ін.; наук. ред. та кер. кол. авт. докт. екон. наук В.М. Фурман. – К.: КНЕУ, 2008. – 440 с.
11. Шкура І.С. Фінансовий аналіз страхових компаній / Десята Всеукраїнська наукова Internet-конференція Проблеми розвитку бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та контролю в галузях економічної діяльності / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zsas.zhitomir.org/ru/forum/шкура-іс-фінансовий-аналіз-страхових-компаній>.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент Смагло Ольга Володимирівна.

Олена Орленко
(Херсон, Україна)

АКТИВІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

У світовому масштабі туристична сфера займає сьогодні одне з провідних місць серед галузей зовнішньоекономічної орієнтації. Вона активно сприяє налагодженню культурних, ділових та торгово-економічних зв'язків між державами. Експортуючи рекреаційно-туристичні ресурси, держави, які мають розвинену туристичну галузь, істотно збільшують надходження у свої економіки іноземної валюти, сприяють створенню нових робочих місць в готельно-ресторанній сфері та зростанню доходів власних бюджетів. Сприяючи збільшенню робочих місць, туристична галузь забезпечує зниження соціальної напруги в суспільстві, яка викликана безробіттям. Створення тут одного робочого місця є у 20 разів дешевшим, ніж у промисловому комплексі [1].

Туризм є важливою складовою в галузі світової економіки. За даними Міжнародної туристичної організації частка туризму в світовому ВВП становить близько 9 % та близько 30 % в світовому експорті послуг та 6 % від обсягів світової торгівлі. В галузі туризму працює більш ніж 235 млн. осіб або кожний 12 працівник. В 2015 році послугами туристичної галузі скористалося близько 983 млн. іноземних туристів, у 2017 році їх кількість досягла 1 млрд. осіб. На період 2017 року товарообіг світового туризму досягнув понад 1,2 трильйонів дол. США [4].

У структурі світового експорту туризм займає третє місце, поступаючися лише нафтовидобутку й нафтопереробці, які є лідерами, а також автомобільній промисловості, яка посідає другу сходинку. У багатьох країнах світу туризм – одна з найбільш пріоритетних галузей, внесок у валовий національний дохід яких становить 20-45 %. Туристичний бізнес стимулює розвиток інших галузей господарства, таких як будівництво, готельно-ресторанна справа, зв'язок, харчова промисловість, сільське господарство, торгівля, виробництво товарів народного споживання та ін. Цей бізнес приваблює підприємців через багато причин: невеликі стартові інвестиції, зростаючий попит на туристичні послуги, високий рівень рентабельності й мінімальний термін окупності витрат [2].

Сучасний стан господарювання вітчизняних підприємств готельно-ресторанного господарства характеризується нестійкими тенденціями розвитку, що в основному обумовлюється сезонними коливаннями попиту і неможливістю створення запасів специфічного продукту - готельної послуги, зростанням цін на послуги та недостатнім рівнем якості обслуговування при невисокій еластичності попиту за ціною, організаційним консерватизмом процесу управління [3]. За останні роки завантаження підприємств готельно-ресторанного господарства України не перевищувало 25% пропускну здатності, питома вага збиткових підприємств у загальній кількості готельних господарств становила близько 30%, майже 80% потребують модернізації, автоматизації, комп'ютеризації.

Ситуація ускладнюється також нестабільністю зовнішнього середовища, неузгодженістю процесів, які відбуваються всередині підприємств, неадекватним ринковим вимогам управлінням господарською діяльністю. Для забезпечення ефективного функціонування підприємств готельно-ресторанного господарства необхідним є обґрунтування стратегій їх розвитку із врахуванням передового світового досвіду та успішної практики вітчизняних підприємств-лідерів.

Кількість візитерів із країн Західної Європи нині в Україні все ще в рази менша, ніж у сусідніх Болгарії чи Румунії. Наприклад, у Болгарії в 2016-му побувало 1 млн німців, 282 тис. британців, 196 тис. французів, 152 тис. італійців. А в Україні - 171,5 тис. німців, 77,8 тис. італійців, 70,4 тис. британців та 54,3 тис. французів. Найменший розрив за чисельністю гостей-італійців (цьому сприяють стосунки колишніх українських заробітчан), натомість найбільший — німців, яких Україну все ще відвідує майже в шість разів менше, ніж Болгарію. Туреччини в 2016 році відвідали 3,9 млн німців, 1,7 млн британців, 0,9 млн нідерландців та 0,55 млн французів. В Румунії 2015-го побувало 282 тис. німців, 233,8 тис. італійців, 145,6 тис. французів і 140,6 тис. британців. Це у 2–3 рази більше, ніж в Україні, хоч Румунія має такий самий, як в Україні, туристичний потенціал, удвічі меншу кількість населення [5].

Проте розподіл туристичних потоків між країнами Причорномор'я не є сталим. Тому в Україні є шанси на перерозподіл туристичних потоків на власну користь, з 2014-го стрімко зростала кількість гостей України саме з країн, що не належать до безпосередніх сусідів. Серед останніх з Угорщини та Румунії потік візитерів з 2014-го по 2016-й зріс на третину. З Ізраїлю - більш як удвічі (зі 101 тис. до 217 тис.), із Туреччини — на 70% (зі 120 тис. до 206 тис.). Приблизно таким самим темпом зростала й кількість гостей із США (з 81,8 тис. до 138,2 тис.), Литви (з 30,9 тис. до 52,3 тис.) та Великої Британії (із 44,2 тис. до 70,4 тис.). З Азербайджану у 2016-му приїхало в півтора рази більше людей, аніж у 2014 році (відповідно 70 тис. та 106 тис.). На 30–40% за цей час зросла й кількість гостей із Німеччини (до 171,5 тис.), Італії (77,8 тис.), Франції (54,3 тис.), Чехії (49 тис.) та Грузії (48 тис.).

Для того щоб претендувати на збільшення туристичного потоку в рази й наближення доходів від нього у ВВП та частки в зайнятості до показників, які мають інші країни Чорноморського регіону (наприклад, понад 7% у Грузії та Болгарії), потрібно більше інвестицій в інфраструктуру. Це розширило б кількість іноземців, які вважали рівень в Україні прийнятним для свого візиту.

Поширеними інструментами стимулювання розвитку туризму в світі є: надання прямої фінансової підтримки, кредитування на пільгових умовах, надання в оренду земельних ділянок під будівництво

готельних комплексів на довготривалий термін за символічну плату, податкові стимули. Зазначимо, що податковими стимулами, які використовуються в окремих економічно розвинутих країнах у сфері туристичної індустрії, є: застосування знижених ставок ПДВ та податку на прибуток, звільнення від оподаткування, застосування методів прискореної амортизації щодо інвестицій у туризмі, звільнення від оподаткування на визначений термін (податкові канікули). Єдиним податковим стимулом в Україні, спрямованим на розвиток готельного сектору, як складової туристичної інфраструктури України, є передбачене Податковим кодексом тимчасове звільнення (до 1 січня 2020 року) від оподаткування прибутку суб'єкта господарської діяльності, отриманого від надання готельних послуг у готелях категорій «п'ять зірок», «чотири зірки» і «три зірки».

Така пільга надається за умови, що суми вивільнених коштів (суми податку, які внаслідок застосування податкової пільги не сплачуються до бюджету та залишаються в розпорядженні платника податку) спрямовуються таким платником на створення чи переоснащення матеріально-технічної бази, збільшення обсягу виробництва (надання послуг), запровадження новітніх технологій, повернення кредитів, використаних на зазначені цілі, та сплату процентів за ними. Інших пільг чи преференцій в податковому законодавстві України щодо туристичного бізнесу не існує.

Підвищений попит вітчизняних туристів на відпочинок за кордоном обумовлюється якістю сервісу за помірні кошти. З функціонуючих в Україні понад 3800 готелів та інших аналогічних засобів розміщення кількість вітчизняних готелів, що отримали свідоцтва про встановлення категорій «одна зірка» – «п'ять зірок», становить 181 одиницю (лише 4,8 %). В Україні існують курортні комплекси з європейською якістю обслуговування, проте вартість відпочинку в таких комплексах є значно вищою у порівнянні з подібними структурами в окремих іноземних країнах. Таким чином, з метою стимулювання внутрішнього туризму в Україні пріоритетним напрямком державної політики у сфері туризму має стати застосування стимулів щодо залучення інвестицій для розбудови курортних комплексів. Зростання кількості новостворених суб'єктів у цій сфері обумовить здорову ринкову конкуренцію, результатом якої стане підвищення рівня комфорту, якості обслуговування, харчування при одночасному зниженні його собівартості. У цьому контексті цікавим для України є досвід Болгарії, в якій для розвитку готельного сектору залучалися кредити іноземних компаній та іноземні інвестиції з подальшим отриманням прибутків чи поверненням кредитів у вигляді можливості безкоштовного або пільгового відпочинку в цих готелях. Прикладом успішного фінансового інструменту впливу на розвиток туристичного комплексу є спеціальні економічні зони туристсько- рекреаційного типу (СЕЗ ТР), які дали поштовх для розвитку таких всесвітньо відомих курортів, як Анталія (Туреччина), Хургада (Єгипет), Сусс та Зарзіс (Туніс), Барселона (Іспанія), Дубаї (ОАЕ) та інші. СЕЗ ТР вважається частиною території країни, на якій встановлений спеціальний режим господарської діяльності, привілейований порядок застосування фіскальних, фінансових та адміністративних інструментів: повне або часткове звільнення від оподаткування, надання пільгових кредитів (у т.ч. державою), мінімізація бюрократичних процедур. Щодо іноземних туристів – головною передумовою активізації їх притоку в Україну є розвиток національної інфраструктури (доріг, готелів, кафе, транспортних сполучень, інтернет-зв'язку, медицини тощо).

Література:

1. Корнева Д. А. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в Україні / Д. АВ. Корнева // Вісник – 2015 - № 15 - С. 174-180
2. Носенко В. О. Тенденції розвитку готельного господарства України в умовах побудови інформаційного середовища / В. О. Носенко, Р. С. Ладигенська // Комунальне господарство міст – 2014 - № 102 – С. 541-546
3. Ремеслова О. Л. Готельне господарство як об'єкт дослідження в умовах ринкової економіки / О. Л. Ремеслова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського – 2016 - № 3 – С. 167-175.
4. Державна служба туризму і курортів України: офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>
5. Гостиничный бизнес он-лайн [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://prohotelia.com.ua/2016/01/12-events-and-trends-of-2016/>

Ірина Станкевич, Карина Лавриненко
(Одеса, Україна)

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сьогодні, в умовах розвитку та формування інформаційної економіки, економіки знань тощо, що відбувається в умовах жорстокої конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг, управління діяльністю освітніми організаціями має ґрунтуватись не лише на засадах загальної теорії менеджменту, а й на сучасних підходах до управління організаціями [1, с. 48]. Ці підходи мають забезпечувати можливість комплексного дослідження, виявлення та задоволення індивідуальних вимог та потреб споживачів

(особистостей) з огляду їхніх покликань, інтересів і здібностей більш ефективним порівняно з іншими вищими способом, що забезпечить підвищення рівня конкурентоспроможності самої освітньої організації та сталість розвитку суспільства в цілому, що відповідно обумовлює актуальність досліджень у даній площині.

Підхід до управління діяльністю освітньої організації потребує обов'язкової орієнтації на задоволення індивідуальних потреб замовників освітніх послуг. Таким науковим підходом, серед існуючих сьогодні, є маркетинговий підхід, який передбачає «орієнтацію керуючої підсистеми системи менеджменту на споживача при вирішенні будь-яких завдань, з урахуванням їх потреб та запитів» [2, с. 199 – 200]. Саме маркетинговий підхід до управління, як зазначено в роботі авторів [3], забезпечує збалансування інтересів організації, клієнта та суспільства [1, с. 53].

Але, як відмічено нами у роботі [1], у сфері вищої освіти, маркетинговий підхід «часто наштовхується на нездатність головного споживача (абітурієнта, здобувача вищої освіти) чітко сформулювати свої вимоги і зрозуміти всю повноту та комплексність освітніх послуг, які надаються на перспективу. До того ж, кожен споживач, як особистість, має свої покликання, інтереси та здібності, що також слід враховувати при наданні освітньої послуги. Вимоги працедавців до здобувачів вищої освіти так само неоднорідні. Маркетингові дослідження повинні виявляти попит на послуги освітньої організації на різних рівнях і стосовно всіх зацікавлених осіб. Проте, у межах вишу, вивчення попиту на послуги обмежується, як правило, одним показником – конкурсом абітурієнтів на місце з тієї чи іншої спеціальності» [1, с. 56]. Нажаль, не усі освітні організації розуміють важливість маркетингу, зокрема маркетингових досліджень для забезпечення конкурентоспроможності вишу, а тому їх стратегія розвитку виявляється не системною та не враховує вимоги замовників й інших зацікавлених сторін, не аналізує розвиток ринку освітніх послуг, зокрема в умовах Європейської інтеграції до простору вищої освіти.

Досить складним є також і завдання випереджального впливу на ринок, а саме формування майбутніх потреб у фахівцях на перспективу. Вирішення цього завдання тісно пов'язане із вирішенням державних проблем, але в значній мірі визначається інноваційним розвитком вишу та зв'язком із виробництвом. Переважною більшістю наукових праць вважається, що значне розширення та модернізація системи вищої освіти забезпечується лише загальним економічним, соціальним і політичним розвитком держави та недооцінюється роль якості діяльності освітньої організації, що в свою чергу ускладнює процес прийняття управлінських рішень. В Україні системний підхід до проблеми якості послуг вищої освіти застосовується досить декларативно. Але, в умовах кризи, погоджуючись із Аксьоновим І.М., даний підхід повинен стати основною, причому якістю послуг вищої освіти, що надаються освітніми організаціями, а також системою їх реалізації необхідно управляти на основі комплексного використання маркетингу та логістики [4, с. 36 – 37]. Пояснюється це тим, що проблема якості, як було сказано вище, займає особливе місце серед багатьох економічних і соціальних факторів, які необхідно враховувати при вирішенні завдань, пов'язаних з конкурентоспроможністю продукту вишу та підвищенням економічної ефективності результатів його господарської діяльності. Якість дуже тісно пов'язана із ефективністю функціонування вищої освіти (відношення ефекту до витрат) і обумовлює в багатьох випадках зростання витрат або їх зниження. Для вирішення даного завдання необхідним стає саме системний підхід до отримання маркетингової інформації та використання положень логістики, яка застосовується у всіх сферах виробництва для управління потоками і витратами [1, с. 56 – 57].

Методологічну основу маркетингових досліджень складають прийоми та методи, проаналізовані нами та представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Існуючі наукові прийоми та методи маркетингових досліджень

Групи прийомів та методів	Конкретизація прийомів та методів	Змістове наповнення прийомів та методів
загальнонаукові методи	системний аналіз	це сукупність прийомів та методів, що забезпечують можливість проведення маркетингового аналізу з точки зору двох складових: зовнішнього оточення, що включає в себе вхід, вихід системи, зв'язок із зовнішнім середовищем та внутрішньої структури – сукупність взаємопов'язаних компонентів, що забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, переробку входу у вихід і досягнення цілей системи.
	комплексний підхід	це сукупність прийомів та методів, що забезпечують усебічний підхід до дослідження та вирішення конкретних завдань, при яких враховуються технічні, екологічні, економічні, організаційні, соціальні, психологічні, при необхідності і інші аспекти менеджменту у їх взаємозв'язку. У межах комплексного підходу розрізняють пошуковий та цільовий.
	програмно-цільове планування	це метод управління економічним і соціальним розвитком країни (регіону, галузі, комплексу підприємств) за допомогою розробки і здійснення конкретних планових документів – комплексних цільових програм. Цей підхід ґрунтується на чіткому визначенні цілей організації та розробленні програм по оптимальному досягненню цих цілей з урахуванням ресурсів, необхідних для реалізації програм.

аналітико-прогностичні методи	комплексне прогнозування	це сукупність прийомів та методів, що забезпечують розробку системи прогнозів, що розглядають різні аспекти розвитку (регіону, галузі, комплексу підприємств). Головний методологічний принцип комплексного прогнозування – взаємне корегування різних прогнозів. Без застосування даного методу, в першу чергу, неможливе складання надійних і достовірних прогнозів розвитку ринку.
	економіко-математичне моделювання	це сукупність прийомів та методів, що описують економічні об'єкти, закономірності, зв'язки і процеси за допомогою математичних символів й співвідношень. Нерідко саме економіко-математичні моделі стають основою для формулювання гіпотез маркетингового дослідження, а також використовуються для перевірки на них отриманих результатів.
	статистичний аналіз	це сукупність прийомів та методів, що використовуються для визначення вибірки, корегування й обробки даних, встановлення кореляційних зав'язків тощо.
	сіткове (мережеве) планування	це одна із форм графічного відображення змісту робіт і тривалості виконання стратегічних планів і довгострокових комплексів проектних, планових, організаційних та інших видів діяльності підприємства.
	ділові ігри	це сукупність прийомів та методів, що дозволяють моделювати й імітувати (програвати) різні ситуації й дії як абстрактних, так і конкретних суб'єктів ринку. Цей підхід широко застосовується про проведенні фокус-груп.
методичні прийоми, запозичені із різних галузей знань	методи та прийоми соціології	це сукупність прийомів та методів, що вивчають розвиток різних сфер життєдіяльності людини, її ціннісні орієнтири, сприяє знаходженню раціональних рішень в різних сферах суспільної діяльності з урахуванням інтересів, думок і рекомендацій громадян. Теоретичні і практичні методи соціології, зокрема соціологічні дослідження широко використовуються в економіці, маркетингу, менеджменті, політології, психології й інших дисциплінах.
	методи та прийоми психології	це сукупність прийомів та методів, що забезпечують можливість вивчення поведінки суб'єктів ринку (споживачів, конкурентів, посередників, постачальників), сприйняття ними товарів, послуг, реклами, аналізу мотивацій покупок тощо.
	методи та прийоми антропології	це сукупність прийомів та методів, що корегують проектування, виготовлення, реалізацію товарної продукції з урахуванням національних і фізичних особливостей, рівня життя окремих груп споживачів.
	методи та прийоми екології	це сукупність прийомів та методів, що враховуються при оцінці ступеню можливого негативного впливу матеріалів і виробів на навколишнє середовище.
	методи та прийоми етики й естетики	це сукупність прийомів та методів, що враховуються при вивченні соціально-культурних етичних й естетичних проблем формування гармонічного предметного середовища, створення найкращих умов для забезпечення праці й побуту суб'єктів ринку.
	методи та прийоми дизайну	це сукупність прийомів та методів, що використовуються при вивченні форми товарного виробу (комбінація базисних фігур, традиції, мода), кольору (психологічний вплив, соціальний символ, корпоративна культура), матеріалу продукту (деякі матеріали викликають симпатії, інші, навпаки, відштовхують).

Джерело: складено авторами на основі даних [1; 5, с. 37 – 43; 6].

Кожен із зазначених прийомів та методів може бути як самостійно, так і комплексно використаний для проведення маркетингових досліджень при виявленні попиту на послуги освітньої організації. Крім того, слід також ці методи доповнити групами методів, що забезпечують можливість оцінки конкурентоспроможності діяльності освітньої організації на ринку освітніх послуг, зокрема заснованими на: теорії ефективної конкуренції; теорії конкурентної переваги; бенчмаркінгу тощо.

Детальне дослідження цих методів, їх переваг та недоліків у застосуванні для проведення маркетингових досліджень саме для освітніх організацій, потребує подальших розвідок у цьому напрямку залежно від різних ситуацій, що виникатимуть на ринку освітніх послуг. Особливо з огляду того, що саме маркетинговий підхід сьогодні у поєднанні із концепцією тотального менеджменту якості (TQM), що зосереджує увагу на якості як відповідності результатів діяльності освітньої організації вимогам зацікавлених сторін, спрямовує процес управління вишем на задоволення вимог зацікавлених сторін у напрямку визначених цілей більш ефективним порівняно з іншими освітніми організаціями способом, зберігаючи їм конкурентні позиції на ринку.

Література:

1. Станкевич І.В. Управління діяльністю освітньої організації на засадах багатовимірного оцінювання якості: дис. ... доктора екон. наук: 08.00.04. Дніпро, 2018. 467 с.
2. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учеб. 4-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 400 с.
3. Маркетинг предприятий инфо коммуникаций: современные виды маркетинговой деятельности: монография / Стрий Л.А., Мамедов М.А., Рустамов О.М.; под науч. ред. проф. В.Н. Орлова. Саарбрюккен: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. 240 p.
4. Аксенов И.М. Проблемы высшего образования и их последствия для Украины: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф. [«Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи» (м. Львів, 29 листопада, 2016 р.)]. Львів: Львівськ. ін-т. Міжрег. акад. управ-ня, 2016. С. 29–38. URL: http://li-maup.edu.lviv.ua/uploads/media/content/zbirnyk_li_maup_part_3.pdf.
5. Маркетингові дослідження: підручник: [Електронний ресурс] / Т.Б. Решетілова, С.М. Довгань; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Електрон. текст. дані. – Дніпропетровськ: НГУ. 2015. – 357 с. URL: <http://nmu.org.ua> (дата звернення 20.10.2015). – Назва з екрана.
6. Мережеве планування: матеріал з Вікіпедії: [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мережеве_планування

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ**Анастасія Беляк
(Лиман, Україна)****85-РІЧНИЦЯ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ**

У світі сталося багато трагедій. Страшних трагедій. Так, були різні війни, катастрофи, які забирали життя людей. Коли люди гинуть від стихійного лиха, аварії літака чи потягу, виверження вулкану – це одне. Коли люди гинуть на війні, захищаючи свою Батьківщину від ворога, – це друге. Але коли люди гинуть від голоду – це зовсім інше. Особливо – голоду штучного, навмисно створеного владою. Людей свідомо морили голодом. Це злочин проти людини. Це злочин проти народу. Це злочин проти всього людства. У міжнародному праві це називається геноцид.

Ми повинні зробити так, щоб ця трагедія ніколи не повторилася. Ми, молодь України, гарантія того, що країна ніколи не зазнає такого лиха. Наша пам'ять не дозволить нікому це зробити. Це наша історія. Ми не можемо її викреслити з нашої пам'яті. Ми не можемо це забути. Винуватці трагедії мають бути визначені в Україні і світовим співтовариством як такі, що чинили злочини супроти людяності.

Мета дослідження – проаналізувати основні причини, особливості та наслідки Голодомору 1932 – 1933 рр. для України.

Ми добре знаємо, що Україна завжди була багата на родючу землю і на хліб. Ще нашу країну називали «житницею Європи». Хіба можна уявити, що народ-хлібороб помирає на чорноземах від голоду? Хіба можна уявити, щоб людина збирала врожай, радувалась, що зможе прокормити свою родину, своїх дітей, а на наступний день влада все забирала, не лишаючи ані зернини, ані картоплини?

У ті часи жертвами ставали не окремі люди, винищувалися цілі села. Від голоду помирали і старі, і молоді. Найстрашніше – помирали діти. У вересні 1933 р. за шкільні парти не сіли близько двох третин учнів. Не дожили до першого дзвоника. Саме так влада вчинила з мільйонами українців у ті далекі 30-ті рр. минулого століття. А чи так давно це сталося, якщо ми досі не знаємо усієї правди про Голодомор? А чи так давно це сталося, якщо досі люди бояться правди про ті часи? А чи так давно це сталося, коли досі живі свідки цієї трагедії? Серед них можуть бути наші бабусі і дідусі. Треба запитати у них, що вони знають про Голодомор. Можливо, ми почуємо від них багато нового і страшного, але не треба боятися чути це. Не треба боятися питати про це: у свого діда чи бабусі, сусіда чи родича.

Давайте разом поміркуюємо, чому стався цей злочин. Проти волелюбності українського народу боролись у різні способи. Сталін винайшов власний, один з найжорстокіших за всю історію людства. Він залізною рукою впроваджував терор і голодну смерть. Де б не жили українці, влада їх знаходила і свідомо нищила. Ось Кубань – козацький край. Голод і репресії знайшли українців і там. Багато станиць у 1932 – 1933 рр. було знищено, як наприклад велика станиця Полтавська, усіх мешканців якої було виселено в Сибір лише за те, що вони були українцями, а саму станицю перейменовано [5, с. 11]. Дотепер ми не знаємо імен всіх, хто загинув від голодної смерті. Їх не називали героями. Їм не ставили пам'ятників чи обелісків.

Для того щоби зрозуміти, як так сталося, що на українській землі стався цей злочин Голодомору нам потрібно знати, що йому передувало.

Наприкінці 1920-х рр. провідне місце в керівництві режиму посів Й.Сталін, який зосередив у своїх руках абсолютну владу як у партії, так і в державі. Наростає тотальний контроль держави і партії за суспільством, який супроводжується ліквідацією поступок у національній, культурній, соціально-економічній сферах. Особливе занепокоєння влади викликає Україна. Потужна національна еліта, економічно незалежна і національно свідоме селянство становили головну загрозу для більшовиків.

Утопічна ідея більшовиків про світову революцію на чолі із СРСР, страх перед зовнішніми впливами, терор супроти національних рухів змушували правлячу кліку нарощувати озброєння. Для цього держава переходить до індустріалізації. Оголошений сталінським керівництвом наприкінці 1920-х рр. перехід до форсованої індустріалізації поставив на порядок денний питання про ресурси для її здійснення. І тоталітарна влада не винайшла кращого способу, як фактично пограбувати селян. Запроваджуються так звані «ножиці цін», коли промислові товари селянам пропонувались за завищеними цінами, а сільськогосподарські товари держава викупляла за значно заниженими цінами. Влада фактично оголосила селянам війну. З одного боку, репресіями, які отримали назву розкуркулення, вона абсурдно нищила кращі селянські господарства. Майно селян конфісковувалось, а їх самих засуджували до ув'язнень чи заслання на північ, у Сибір. З другого боку, селян примушують вступати у колгоспи, які перетворюються на інструмент визиску. Хлібороби втрачають землю, худобу, реманент, що зрештою пропадають. У колгоспах селяни втрачають можливість контролю за результатами своєї праці. Вони стають повністю залежними від партійного керівництва.

Водночас із утисками селян влада розгортає переслідування національної інтелігенції та церкви. Режимом фабрикуються справи проти неіснуючих організацій, як «Спілка визволення України» та інших. За цими справами засуджено тисячі кращих представників української інтелігенції, простих громадян.

Голодомор – геноцид здійснювався за допомогою тотального державного терору, основними складовими якого були: 1) насильне вилучення всіх продуктів і 2) блокада голодуючих мешканців окремих

територій та всієї України. Спершу проводилось насильницьке вилучення всіх продовольчих запасів. Знаючи про кризове становище в Україні, де вже з осені 1931 р. відчувався голод, влада в липні 1932 р. ухвалює завідомо нереальні до виконання плани хлібозаготівель. Фактично було створено умови для того, щоб вилучити усі запаси зерна, до того ж влада застосовувала додаткові каральні важелі за нібито невиконання плану. 7 серпня 1932 р. прийнято Постанову «Про охорону соціалістичної власності», яка отримала назву «Закону про п'ять колосків» [2, с. 93]. За цією постановою засуджували навіть дітей, які підбирали колоски пшениці на вже зібраних полях. На тих полях, які, можливо, ще вчора належали їхнім батькам. Восени 1932 р. в Україну направляють спеціальну комісію на чолі з В'ячеславом Молотовим, тодішнім головою союзного уряду, для посилення хлібозаготівель. Під тиском цієї комісії в листопаді 1932 р. запроваджуються натуральні штрафи. Якщо селянин чи колгосп не виконав план здачі зерна, у нього забирали все: від усіх запасів картоплі чи зерна до корови чи навіть хати. Наприкінці грудня 1932 р. із колгоспів примусово вивезено все зерно, в тому числі і так звані насінневі фонди. Люди розуміли, що навіть тим, хто переживе голодну зиму, сіяти навесні не буде чим.

Для посилення тиску влада вдається до блокади голодуючих мешканців окремих територій та всієї України. У листопаді 1932р. в Україні та на Кубані (населеній переважно українцями) запроваджується система голодних гетто – система «чорних дощок» [1, с. 144]. Дотепер ми думали, що гетто придумав Гітлер. Ні. Раніше за нього це зробив Сталін. Вдумайтесь. Занесення на «чорну дошку» колгоспів, сіл і цілих районів означало їх повну ізоляцію, вилучення всього продовольства, заборону ввезення будь-яких товарів та інші жорстокі репресії. Занесення села на «чорну дошку» було рівнозначним смертному вироку мешканцям цього села. Всього на «чорну дошку» було занесене до третини сіл України. Тобто були штучно створено десятки, сотні тисяч голодних гетто в Україні. 22 січня 1933 р. спеціальною директивою забороняється виїзд за межі України «за хлібом» в інші регіони (хліб на той час був у сусідніх з Україною Росії та Білорусії) [4, с. 424]. Відповідно до директиви території України і Кубані було оточено збройними загонами для блокування виїзду селян. Таких заходів більше ніде і ніколи не застосовувалося в СРСР.

Жорстокість Голодомору перш за все в тому, що голод не був наслідком стихійного лиха, засухи чи неврожаю, він став результатом цілеспрямованої політики комуністичного режиму. Вражає цинізмом той факт, що в той час, як від голоду помирили мільйони українців, влада продовжувала вивозити зерно за кордон і на повну потужність продовжували працювати спиртозаводи, які переробляли зерно на горілку, що йшла на експорт. Українці могли бути врятовані, оскільки стратегічний запас зерна в СРСР становив на той час 1,5 млн. т (1 млн. тон вистачило б для прогодування 5-6 млн. людей протягом року) [3, с. 229].

У результаті зумисних дій влади більшість мешканців України були приречені на голодну смерть. Смертність від голоду, котра щодня забирала тисячі невинних життів, продовжувалась фактично до нового врожаю. Найбільше постраждали від Голодомору тодішні Харківська і Київська області. Смертність населення у 1932 – 1933рр. тут перевищувала середній рівень попередніх років у 8-9 і більше разів. У нинішніх Вінницькій, Одеській, Дніпропетровській областях рівень смертності був вищий у 5-6 разів, на Донбасі – у 3-4 рази [3, с. 230]. Фактично голод охопив весь Центр, Південь, Північ та Схід сучасної України.

Також ми повинні знати, що голод розглядався керівництвом СРСР як інструмент придушення українців. Це найбільш чітко проявляється у постанові керівництва СРСР від 14 грудня 1932 р. «Про хлібозаготівлі на Україні, Північному Кавказі і в Західній області». У ній, попри назву, значна увага приділялась питанням «правильного проведення українізації», що полягала в закритті українських шкіл на Кубані і переслідуванні української інтелігенції. У 1933 р. в Україні було заарештовано 125 тисяч осіб (у 4 рази більше, ніж у 1929 р.) [5, с. 178].

Влада намагалась усіма засобами приховати свій злочин. Вона заборонила реєструвати смертність від голоду та приховувала Голодомор від світової громадськості. Але, попри страх перед владою, люди таємно робили фотографії, збирали свідчення. Ось як описував у травні 1933 р. події в Україні консул Італії в Харкові (тодішній столиці УРСР) Сержіо Граденіго італійському посольству в Москві для інформування Міністерства закордонних справ Італії: «Немає жодного сумніву в тому, що цей голод штучний і спеціально створений. Вирішено ліквідувати українську проблему протягом кількох місяців, ціною смерті від 10 до 15 мільйонів осіб. Нехай ця цифра не здається перебільшеною. Я тієї думки, що вона ще вища, і, мабуть, її вже досягли» [4, с. 502].

Висновки. Голод не був наслідком посухи чи неврожаю, а став результатом цілеспрямованої політики комуністичного режиму. Шляхом тотального вилучення харчів, блокади сіл і цілих районів, заборони виїзду за межі голодуючої України, репресій незгодних сталінський режим створив для українців умови, несумісні із життям.

Такі дії влади є злочином і відповідають визначенню геноциду в Конвенції ООН від 9 грудня 1948 року. На цій основі 28 листопада 2006 р. Верховна Рада України за ініціативою Президента України Віктора Ющенка прийняла Закон «Про Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні», яким Голодомор визнано геноцидом Українського народу. Відповідно до указу Президента України №431/2007 від 21.05.2007 р. про «День пам'яті жертв Голодомору вшановують щороку в четверту суботу листопада. У 2018 р. день пам'яті жертв Голодомору припадає на 24 листопада.

І я пропоную в суботу, 24 листопада, коли на вулицях стемніє, засвітити і поставити свічки на підвіконня так, щоб їх було видно знадвору. Цих вогників має бути як найбільше. Вони потрібні для кожного

з нас. Ці вогники символізуватимуть нашу скорботу і пам'ять про мільйони загублених життів наших співвітчизників, серед яких були такі ж діти, як ми. Ці вогники зігріють душі загиблих.

Пройдуть роки, минуть десятиліття, а трагедія 1932 – 1933 рр. все одно хвилюватиме серця людей. І тих, кого вона зачепила своїм чорним крилом, і тих, хто народився після тих страшних років. Вона завжди буде об'єднувати всіх живих одним спогадом, одним сумом, однією надією. Озиратися в минуле треба кожному. Треба осмислити власне минуле, зрозуміти його, бо історія повторюється. І коли люди не зроблять сьогодні висновків, то вони будуть ходити по колу. Нині доля Батьківщини в руках наших батьків, завтра – у наших. Аби трагедії народу ніколи не повторилися необхідно, щоб наші руки були міцними, надійними, голови – світлими, а серця – благородними. Правду потрібно шукати, а пам'ять шанувати.

Література:

1. Борисенко В. К. Свіча пам'яті: Усна історія про геноцид українців у 1932 – 1933 роках / В. К. Борисенко / Ред. В. Романюк. – К.: ВД «Стилос», 2007. – 288 с.
2. Конквест. Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація та голодомор /Р. Конквест /Переклад з англ. – К.: Либідь, 1993. – 384 с.
3. Кульчицький С. Голод 1932 – 33 рр. в Україні як геноцид: мовою документів, очима свідків. – К.: Наш час, 2008. – 240 с.
4. 33-й: голод: Народна Книга-Меморіал / Упоряд.: Л.Б. Коваленко, В.А. Маняк. – К.: Рад. Письменник, 1991. – 584 с.
5. Марочко В. Голодомор 1932 – 1933 рр. – К., 2007. – 64 с.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, Поцулко Олена Анатоліївна.

Ніна Брехунець

(Переяслав-Хмельницький, Україна)

РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У 1937 РОЦІ

Актуальність вивчення заявленої проблематики полягає у тому, що досліджуючи репресії комуністичної влади проти Української Автокефальної Православної Церкви (далі – УАПЦ), тим самим аналізуємо, яким чином тоталітарний режим намагався знищити українські самобутні релігійні організації та Віру українців у Бога, та перетворити їх на надійні «гвинтики» радянської системи. Наукова новизна статті визначається тим, що на основі ретельного аналізу історичної літератури та архівних джерел, показано як радянська влада намагалася знищити всіх тих, хто якимось чином не вписувався в її систему цінностей.

Метою дослідження є аналіз завершального етапу боротьби тоталітарного режиму проти УАПЦ у 1937р. як складової частини так званого «Великого терору» сталінської влади. Для опанування мети дослідження є потреба у вирішенні таких завдань: лаконічно проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження проблеми; розкрити особливості завершального етапу боротьби тоталітарного режиму з УАПЦ у 1937р.; підвести підсумки дослідження. Це наукове дослідження виконується у межах науково-дослідної теми кафедри історії та культури України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – «Соціальні зміни та політичні процеси в Україні XIX – поч. XX ст.».

Становленню, функціонуванню та знищенню УАПЦ присвячено низку публікацій як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Цією тематикою активно цікавилися дослідники за межами України, зокрема Б. Боцюрків [1], І. Власовський [2], О. Воронин [3], О. Хомчук [16] та ін. Серед модерної української історіографії треба виокремити важливі напрацювання А. Зінченка [5; 6], О. Ігнатуши [13], А. Киридон [7], О. Красільнікової [8], Л. Пилявця [9], В. Пономарьова [10], І. Преловської [11], Ф. Турченка [13], Н. Шип [17] та ін. Разом з тим, незважаючи на наявність значної кількості публікацій прямо й опосередковано пов'язаних із заявленою проблематикою, питання аналізу завершального етапу боротьби радянського тоталітарного режиму проти УАПЦ у другій половині 30-х рр. XX ст. залишається в історіографічному тренді, тому продовжує викликати підвищене зацікавлення у середовищі науковців, зберігаючи актуальність, і потребує подальшого неупередженого вивчення та осмислення в контексті викликів і загроз, які постали перед Україною та українською нацією на початку Третього тисячоліття.

Стосовно джерельної бази дослідження, то вона є доволі представницькою. Це документальні матеріали, що перебувають на збереженні у Галузевому державному архіві Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), зокрема фонд 16, у якому містяться матеріали секретаріату ДПУ УСРР – УРСР (Державне Політичне Управління Української Соціалістичної Радянської Республіки – Української Радянської Соціалістичної Республіки). Ці документи (доповіді, спецповідомлення) Управління Народного Комісаріату Внутрішніх Справ (далі – УНКВС) по Одеській, Київській, Вінницькій, Чернігівській областях до Народного Комісаріату Внутрішніх Справ Української Соціалістичної Радянської Республіки (далі – НКВС УСРР) про

оперативну слідчу роботу по лінії церкви [4]. У цій праці використано матеріали з ГДА СБУ, які сприяють неупередженому аналізу завершального етапу боротьби радянського режиму проти УАПЦ у другій половині 30-х рр. ХХ ст., яка є складовою так званого «Великого терору» сталінського режиму проти населення УРСР.

Християнство, як одна з трьох світових релігій, поряд з буддизмом та ісламом відігравала, відіграє і буде відігравати величезну роль у житті українського народу. Одним із важливих складових українського етнокультурного комплексу є християнська релігія, церква, релігійність, благодійність тощо [14, с. 55]. Як справедливо відзначає О. Шуба, так сталося тому, що протягом багатьох століть, релігія всотувалася українцями, глибоко проникаючи спочатку їх етнічну, а потім у національну свідомість і самосвідомість, воєдино зливаються із національною культурою, народними звичаями і традиціями, святами і обрядами, надаючи тим самим, українській духовності неповторної самобутності [18, с. 67-68].

Впродовж тривалого часу християнство безперешкодно розвивалося в українському соціумі, але коли на території колишньої Російської імперії запанували більшовики, й у 1922 р. утворився Союз Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) ситуація кардинально змінюється. Оскільки у СРСР на державному рівні була визнана панівною лише єдиновірна комуністична ідеологія «марксизм-ленінізм-сталінізм», то будь-які інші конкурентні світоглядні, політичні, духовні, релігійні тощо візії мали бути ліквідовані раз і назавжди.

Незважаючи на поразку Української революції 1917-1921 рр. і втрату суверенної держави, українці отримали у складі СРСР власне квазідержавне утворення – Українську Соціалістичну Радянську Республіку, яка у 1937 р. у зв'язку з прийняттям нової Конституції змінила свою назву, на Українську Радянську Соціалістичну республіку [15, с. 56]. У 20-х рр. ХХ ст. в Україні розпочалося справжнє відродження українськості в усіх сферах, у тому числі відбувся «релігійний ренесанс». Якщо у 1917-1921 рр. під час Української революції українцям не вдалося скинути духовне ярмо Російської Православної Церкви й відновити власну Помісну Церкву, то дещо згодом вони успішно реалізували свої прагнення.

Такі суспільно-політичні тенденції посприяли консолідації проукраїнських сил, й у жовтні 1921 р. у Софійському соборі у Києві зібрався I Всеукраїнський собор, на якому було проголошено створення УАПЦ на засадах автокефалії (незалежності церкви від будь-якої церковної організації, як в Україні так і за її межами), соборноправності (участі вірян поряд з кліром у церковному житті й широкому впровадженні новацій на демократичних парафіяльних, єпархіальних, і Всеукраїнських соборах) та українізації (впровадженні у повсякденне сакральне життя української мови і народних традицій). Очільником УАПЦ був обраний Василь Липківський [2, с. 106-136].

За дуже короткий час УАПЦ розбудувала свої структурні підрозділи, і набула поваги і популярності у радянській Україні. За свідченням О. Субтельного у 1924 р. вона вже мала 30 єпископів, близько 1500 священників понад 1100 парафій (із загальної кількості близько 9 тисяч) та мільйони віруючих, до неї навіть приєдналося багато українських парафій у Сполучених Штатах Америки, Канади та Європи [12, с. 493].

Таке кількісне та якісне її зростання дуже стурбувало більшовицьку владу, і вона розпочала тотальний наступ на УАПЦ, використовуючи для цього широкий спектр репресивних засобів. З цією метою слідчими НКВС УРСР була сфабрикована справа під назвою «Духовні» про діяльність так званої «Української контрреволюційної націоналістичної фашистської організації». У преамбулі записки про підсумки агентурно-оперативної роботи з церковниками та сектантами проведеної з 1 січня по жовтень 1937 р. зазначалося, «що в результаті прийняття «Сталінської Конституції» активізувалося церковно-сектантське підпілля, яке намагається використати оприлюднення Основного Закону СРСР у своїх контрреволюційних цілях. А саме: відродити церковне і релігійне життя; просувати власних кандидатів на майбутніх виборах до Рад з метою інкорпорації своїх людей на важливі державні посади, щоби у випадку іноземної інтервенції використати їх проти радянської влади» [4, арк. 63].

У матеріалах слідства було детально розписано тактику і стратегію так званих українських «християн-фашистів, а також чіткий план дій: «1. Підготовка кадрів і створення повстанських і диверсійних груп зі складу націоналістичної молоді, для підривної діяльності у тилу й збройному повстанні під час війни із західними державами. 2. Підготовка і просування у Ради контрреволюційних націоналістичних і церковних кадрів, і знешкодження кандидатур партійних і радянські організацій. 3. Встановлення зв'язків зі старими націоналістичними кадрами й притягнення їх в організацію, а також вербування нових осіб із націоналістичної інтелігенції, петлюрівців та інших вороже налаштованих осіб. 4. Кампанія за відродження української автокефальної церкви у якості легальної бази для націоналістичної роботи. 5. Широка антирадянська фашистська агітація серед українського населення» [4, арк. 65-66].

Зрозуміло, що всі ці закиди заарештованим є надуманими та сфальсифікованими. В умовах жажливої тоталітарної дійсності, тотального контролю НКВС над життям і буттям всіх громадян СРСР, системної роботи «сексотів» (секретних співробітників НКВС), створення і діяльність підпільної організації такого формату та ще й знаними релігійними діячами – це звичайна фальсифікація сталінської таємної поліції. Українські автокефалісти мріяли не про створення підпільних повстанських структур та організацію фашистської держави, а лише про відновлення діяльності УАПЦ, реальне відділення церкви від держави та нормальне релігійне життя для українських віруючих. Але замість порозуміння, релігійні діячі були кинуті до в'язниці, і піддані жажливим тортурам.

Від слідчих НКВС, які вели цю сфальсифіковану справу сталінський режим вимагав не лише розкрити кількісний склад цієї «контрреволюційної фашистської організації», а й охарактеризувати головні

напрямки її діяльності, сфери впливу тощо. А насамперед, довести її спорідненість і спадкоємність із викритими раніше так званими «націоналістичними бандами», особливо зі «Спілкою Визволення України». Так під час допиту М. Карабіневич дав такі свідчення: «Я будучи єпископом української церкви, знав що УАПЦ і УПЦ, будучи такою по формі, фактично являлась філіалом контрреволюційної української націоналістичної організації так званої «Спілки Визволення України» [4, арк. 66].

Зрештою вибиваючи із підозрюваних потрібну їм інформацію співробітники НКВС відзначали: «Як встановлено слідством, вказана організація була по суті організаційним продовження контрреволюційної діяльності УАПЦ... Ідеологами і керівниками організації були кол. митрополит УАПЦ Липківський і відомий націоналіст – професор Чеховський, останній був представником від «СВУ» в українській націоналістичній організації церковників й ідеологічно керував нею. Зі знищенням «СВУ» керівний актив УАПЦ пішов у глибоке підпілля. Після деякого затишшя викликаного страхом викриття, у зв'язку з проведенням арештів націоналістів, у 1934 році у Києві був знову створений центр організації» [4, арк. 66-67].

Прив'язуючи неіснуючі, придумані ними самими націоналістичні фашистські організації до УАПЦ, тоталітарний режим, тим самим намагався переконати суспільство у терористично-націоналістичному характері УАПЦ. Цими сфальсифікованими інсинуаціями сталінських посіпаки намагалися виправдати жорстокі репресії щодо УАПЦ та її кліру і віруючих. Після жаклих тортур заарештовані оббрихували себе й підписували сфабриковані слідчими документи.

У одному з один з таких матеріалів, а саме у свідченні М. Карабіневича вказувалося: «У 1934 р. у м. Києві на квартирі архієпископа Міхновського Юрія була скликана нарада єпископів УПЦ, яка фактично дала початок існуванню центру української контрреволюційної націоналістичної фашистської організації церковників. На цій нараді було вирішено розподілити функції та сфери діяльності учасників центру організації наступним чином: Малюшкевич разом з Міхновським і Калішевським повинні були проводити роботу по насажденню осередків організації у м. Києві й найближчих до Києва районах. Карабіневич по Уманській групі районів і м. Умані. Самборський по Білій Церкві. Бийконов в м. Черкасах» [4, арк. 67].

«Великий терор» 1937-1938 рр. безжално винищував не лише колишніх супротивників тоталітарного режиму, а також тих, хто міг у перспективі (далекій чи близькій), протидіяти сталінській владі, але й навіть і звичайних пересічних громадян, які не прагнули до будь-яких протиправних дій. Комуно-більшовицька система прагнула залякати всіх потенційних своїх опонентів та настрахати власних громадян. Врешті-решт, владі успішно вдалося реалізувати свої пекельні задуми.

Щодо ймовірного переліку справжніх і вигаданих ворогів режиму, то там фігурували куркулі, духовенство, націоналістично налаштована інтелігенція, колишні петлюрівці, міщани, ремісники, розкуркулені, ті хто уникнув якимось чином виселення, і взагалі особи незадоволені й вороже настроєні проти радянської влади. Всі вони, на думку співробітників НКВС, мали стати живильним середовищем для поповнення лав «української контрреволюційної націоналістичної фашистської організації» та її подальшого успішного розвитку [4, арк. 68].

Кадрова політика придуманої сталіністами фейкової фашистської організації мала на меті санкціонувати у подальшому репресії щодо тих категорій населення, які були зазначені у матеріалах слідства. Так, К. Малюшкевич «свідчив»: «Будучи єпископом, я підбирав кадри для української церкви, не по підготовленості до церковної служби людей, а по їх націоналістичним переконанням» [4, арк. 68].

Тоталітарний режим намагався нав'язати українському народу тезу, що його історія та культура, які не вписуються у догматичні канони «Краткого курсу ВКП(б)» Й. Сталіна є неправильними і націоналістичними, й тому потребують кардинального редагування. З цього приводу ось що «засвідчив» заарештований учасник організації, колишній священник УАПЦ з села Войтовці Барішівського району Ісай Кондратенко: «Я суттєво змінив виголошення з амвону проповідей з суто церковного стилю, які говорив раніше, на виключно націоналістичні. Проповіді мої були насичені фактами історичної боротьби українського народу за свою незалежність. Дякуючи цьому, церкву стала відвідувати молодь, яка під враженням моїх проповідей створювала у своєму середовищі організовану групу. Варто відзначити, що на втягнення молоді наша організація робила головну ставку. Оскільки в цьому бачила головні кадри» [4, арк. 71].

Зрозуміло, що всі вищенаведені факти потребують верифікації. Головним завданням слідчих було зробити зі звичайних священників так званих «українських буржуазних націоналістів». Разом з тим, треба відзначити, що в своїх проповідях, які виголошувалися виключно українською, священники апелювали до подій минувшини, проводили паралелі із сучасністю, тим самим давали важливу інформацію для роздумів звичайним українцям. Щодо молоді, то для сталінського режиму, вона була головним об'єктом з якого мали постати бездумні виконавці партійних рішень, воїни непереможної Робітничо-Селянської Червоної Армії та будівничі комуністичного майбуття. Тому будь-які посягання на свідомість юнаків і дівчат з боку опонентів розцінювалися як виключно ворожі дії, за які влада репресувала.

Вище уже зазначалося, що внаслідок прийняття так званої «Сталінської Конституції», громадяни СРСР де-юре отримали права, як і більшість мешканців розвинених демократичних країн. Проте, якщо у Франції, Великобританії, США ці права були реальними, то у СРСР фіктивними, а якщо хтось із радянського люду мав якісь сподівання, то дуже швидко він їх позбувся. З цією метою сталінський режим намагався дискредитувати, і знищити всіх справжніх і вигаданих ним опонентів, та не допустити їх до Рад усіх рівнів.

Дуже показовими у цьому випадку стали «свідчення» про плановані дії організації стосовно питання контрреволюційної діяльності під час виборчої кампанії до Рад архієпископа Юрія Калішевського: «Найбільш активні учасники контрреволюційної церковної націоналістичної організації почали проводити свою роботу, з часу затвердження VIII Надзвичайним З'їздом Рад нової Сталінської Конституції. Закон про загальне виборче право був прийнятий організацією своєрідно – контрреволюційно. Ми поставили завдання дискредитувати у більшості населення Конституцію та використати її у контрреволюційних завданнях. Для цього нам були потрібні храми, молитовні будинки, де можна було б підготувати відповідні кадри для зриву майбутніх виборів у Ради трудівників, щоби можна було завербувати їх на виборах, і провести їх проти кандидатур, висунених різноманітними організаціями» [4, арк. 70-71.].

Так страхітливе коло замкнулося, звинувативши заарештованих українських священників УАПЦ у націоналістичній, терористичній, шпигунській, диверсійно-підривної діяльності тощо сталінські поплічники перетворили їх із звичайних релігійних діячів, у «знахабнелих покидьків-фашистів», і переконаних ворогів радянської влади та СРСР. Жорстоке покарання не забарилася: «Рішенням Судової Трійки при облуправлінні НКВС 17 учасників даної контрреволюційної організації розстріляні, 8-ро – засуджені по другій категорії до 10-и років ВТТ (виправно-трудова табори), а з іншими 5-ма учасниками проводиться слідча робота по виявленню і знищенню нових учасників організації» [4, арк. 72].

Також, у 1937 р. був розстріляний колишній очільник УАПЦ Митрополит Василь Липківський [5, с. 320], а український автокефальний рух та його організаційна структура, ієрархи, клір, прихильники були репресовані або ліквідовані. Тоталітарний режим нищив будь-яких реальних чи імовірних опонентів, які тим чи іншим чином, могли протидіяти йому у суспільно-політичному, культурному і релігійному житті СРСР.

Таким чином, «Великий терор» 1937-1938 рр. став жахливою трагедією як для більшості мешканців СРСР загалом, так і для українців зокрема. Тогочасне суспільство було піддане системним і спланованим репресіям, що забрали життя і здоров'я у мільйонів громадян СРСР. Під цей жахливий смертельний прес потрапляли не лише окремі особи, але й цілі організації, зокрема і релігійні. УАПЦ, як своєрідна модерна, церковна структура, що творилася під значним впливом буремних подій Української революції 1917-1921 рр. була українською за духом і за формою, та виховувала в українців повагу до національної історії та культури, стала важливим об'єктом «Великого терору». Незважаючи на те, що впродовж другої половини 20-х – першої половини 30-х рр. ХХ ст. УАПЦ послідовно переслідувалася і нищилася репресивними структурам СРСР, вона продовжувала залишатися українською релігійною організацією, й сповідувала любов до України, а її ієрархи та священники у своїх проповідях закликали віруючих бути українцями, поважати рідну мову, історію культуру, звичаї і традиції. Саме тому, радянська влада вирішила остаточно знищити УАПЦ, та віддала наказ репресивними органами, раз і назавжди покінчити з так званим «українськими буржуазними націоналістами» в рясах. Так була сфабрикована справа «Духовні», про діяльність «Української контрреволюційної націоналістичної фашистської організації». Тоталітарний режим звинуватив заарештованих віруючих українців у контрреволюційних діях, у відродженні церковного і релігійного життя в Україні, просуванні власних кандидатів на майбутніх виборах до Рад з метою інкорпорації своїх людей на важливі державні посади, щоби у випадку іноземної інтервенції використати їх проти радянської влади. Внаслідок значного морального і фізичного тиску (тортур), заарештовані «зізнавалися» у всіх своїх злочинах, і надали ті покази, які від них прагнули отримати сталінські поплічники. Так, внаслідок комплексних і цілеспрямованих репресій тоталітарного режиму в Україні, УАПЦ припинила свою україноцентричну діяльність, а її залишки були остаточно знищені.

Література:

1. Боцюрків Б. Проблеми дослідження історії релігії та церкви в Україні у міжвоєнний період: джерела та їх опрацювання. Український археографічний щорічник. Київ. 1992. Вип. 1. Т.4. С. 285-294.
2. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: у 4-х т. 5 кн. Репринтне видання 1961 року. Київ. Либідь. 1998 рік. Том 4. (XX ст.). Ч. I. 368 с.
3. Воронин О. Історичний шлях УАПЦ. Кенсінгтон: Воскресіння. 1992. 136 с.
4. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф. 16. О. 1. С. 32. Документи (довідки) доповіді, спецповідомлення управління УНКВС по Одеській, Київській, Вінницькій, Чернігівській областях до НКВС УРСР про оперативну-слідчу роботу по лінії церкви 1935-1937 р. 32 а.
5. Зінченко А. Визволитися вірою. Життя і діяння митрополита Василя Липківського. Київ: Видавництво «Дніпро». 1997. 424 с.
6. Зінченко А. Ієрархи Української церкви: митрополит Микола Борецький, архієпископ Костянтин Кротевич, митрополит Іван Павловський. Київ: Українська Видавнича Спілка. 2003. 156 с.
7. Киридон А. Час випробування: держава, церква, суспільство в радянській Україні 1917-1930-х років. Тернопіль. 2005. 384 с.
8. Красільнікова О. Український церковно-православний рух: історичні передумови. Православ'я в Україні: Збірник за матеріалами VII Міжнародної наукової конференції. Київ. 2017. Ч. 2. С. 7-13.
9. Пилявець Л. Автокефальна православна церква в Україні. Людина і світ. Київ. 1990. №5. С. 19-24.
10. Пономарьов В. «Не бійтеся!» Цими словами Христа звернувся до залякуваних чекістами делегатів церковного Собору митрополит Василь Липківський. Дзеркало тижня. 2009. №11. (739).

11. Преловська І. ВПЦР – організаційний осередок УАПЦ (1917-1921) Український церковно-визвольний рух і утворення Автокефальної Православної Церкви. Матеріали наукової конференції. Київ. 1997. С. 29- 49.
12. Субтельний О. Україна: історія / переклад з англійської. 3-тє видання перероб. і доп. К: Либідь. 1993. 720 с.
13. Турченко Ф., Ігнатуша О. Українська автокефальна церква. Вітчизна. 1989. №12. С.166-175.
14. Фігурний Ю. Державницька та етнокультурна діяльність Петра Калнишевського в контексті агресивної політики Росії щодо України і українців у другій половині XVIII ст. Часопис української історії. Київ. 2016. Спецвипуск. 34. С. 51– 59.
15. Фігурний Ю. Ідея соборності України: минуле й сьогодні. Часопис української історії. Київ. 2018. Вип. 37. С. 50-61.
16. Хомчук О. Церква поза церковною огорожею. Розколи і руйнації Української Православної Церкви в пошуках «константинопольського визнання». Чикаго, Іллінойс. 2002. 622 с.
17. Шип Н. Церковно-православний рух в Україні. Київ. 1995. 66 с.
18. Шуба О. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз). Київ. 1999. 324 с.

Тетяна Відрай, Богдан Відрай
(Чернівці, Україна)

МОНАХИНЯ АННА-ЯНКА

Однією з яскравих представниць княжого роду Ярославичів була Анна Всеволодівна. Її доля цікава для нас тим, що вона була першою жінкою яка в юному віці прийняла чернецтво, та стала ігуменею. Не секрет, що княгині раніше за князів приймають чернецтво, але зазвичай це траплялось після смерті чоловіка. Вчинок Янки був не характерним явищем для тогочасного суспільства, його можна розцінювати як своєрідний протест.

Княжна Анна Всеволодівна була донькою великого князя Київського – Всеволода Ярославича та доньки візантійського імператора Костянтина IX Мономаха – Марії. Точно не відомо коли народилась княжна, історики й досі сперечаються з цього приводу, однак єдине в чому погоджуються, так це те, що на світ вона з'явилась в другій половині XI ст.

Батько Анни, князь Всеволод Ярославич, за словами літопису, «з дитинства любив Бога і правду, наділяв бідних, шанував єпископів і священників, особливо чорноризців» [7]. Він любив навчання, говорив п'ятьма іноземними мовами, вивчав і досліджував життя апостола Андрія, який, за переказами, проповідував на Київських горах і передбачив славу місту, який буде на цьому місці. Мати Анни була візантійською принцесою, її благочестя залишило для суспільства неоціненний скарб – святі мощі великомучениці Варвари [7]. Брат Анни, Володимир Мономах, своїми чеснотами заслужив таку любов народу, що і пізні нащадки користувалися його теплотою. Він любив чернецтво і ясно розумів його значення [7].

В 1087 р. княжна пішла в монастир, а згодом прийняла його в своє підпорядкування і вживала заходів для його зовнішнього і внутрішнього благоустрою. Через її надзвичайне ставлення до монастиря його почали називати «Янчин монастир» [7].

«Сия Анна, дочь Всеволода, уменьшительно Анка именована, мню, от любви к ней родителей, которое у многих было во употреблении» [2].

В іноземних джерелах ми знаходимо відомості про те, що в ранній юності Анна-Янка була засватана за візантійського царевича Костянтина Дуку Старшого [5]. Як придане їй, мабуть, було дано містечко Янче в Переяславському князівстві [5]. З батьківщини матері, з Візантії, прийшли погані вісті: в боротьбі за владу, молодого принца усунули безкровним, але надійним способом: юнака постригли в ченці [4]. Сумна доля нареченого настільки вразила княжну, що вона сама вирішила прийняти постриг.

Д. В. Донцов у своїй роботі про Рюриковичів звертає увагу на існування іншої версії події [2]. У 1073-1074 рр. її батько Всеволод і дядько Святослав вступають в переговори з візантійським імператором Михайлом VII Паррапітаком, сином імператора Костянтина X щодо можливого укладення шлюбу між Янкою і його братом Костянтином. Існує припущення, що Янка навіть була заручена, але шлюб не відбувся. Її наречений, за свідченням сучасників, безстрашний воїн, загинув 18 жовтня 1081 р. в битві з норманами при м. Дірахії [2].

Близькі, ймовірно, якийсь час намагалися відмовити молоду дівчину від необдуманого рішення, оскільки для Всеволода, який став 1078 р. великим князем, не становило жодних проблем знайти для доньки іншого нареченого, однак Анна-Янка залишилася непохитною. Тоді батько спеціально для неї заснував в Києві монастир і назвав його на честь свого патронального святого – Андріївським [3]. З цього приводу в літописі було зроблено такий запис: «В лето 6594 Всеволод заложи церковь святого Андрея, при Иване преподобном митрополите, створи у церкви тоя манастырь, в нем же пострижеса дщи его девою, именем Янка. Сия же Янка, совокупивши черноризицы многи, пребываше с ними по монастырьскому чину» [3].

В народі поширена думка, щовибір чернечого шляху, особливо дівчатами, означає нещасну долю, зіпсоване життя, нездійснене материнство [1]. Безсумнівно, постриг великокнязівської доньки здивував сучасників, тому в літописному записі підкреслено, що вона була дівою, тобто молодою та незаміжною. До цього жінки князівського роду постригалися в черниці тільки в літньому віці, як, наприклад, Рогнеда Рогволодна або Інгігерда-Ірина [3].

Життєлюбна княгиня Янка рішуче й активно спростовує цей стереотип. Ставши черницею, вона знаходить найкращий спосіб для жінки свого часу реалізувати і свою спадкову енергію соціального діяча, і природну допитливість, і отриману освіту, і навіть батьківські виховні поривання [1].

Молода черниця розвиває активну діяльність, намагаючись розумно втілити життя відомі їй із закордонних поїздок західні мотиви. Однією з таких справ, поза всяким сумнівом, треба назвати першу в Європі школу для дівчаток, відкрити княжною Янкою в нею ж заснованому першому на Русі жіночому монастирі [4]. Там вона «младых девиц, обучала... писанию, ремеслам, пению, швению и иным полезным занятиям» [6].

Традиції жіночої освіти в Візантії, з якою Русь поки ще підтримувала тісні контакти, благотворно впливали на загальний рівень культури та поширення грамотності серед жінок княжого дому.

Діяльність Анни-Янки не була на Русі явищем унікальним. У XII-XIII ст. нерідко виникали монастирські школи, засновниками яких були жінки княжого стану або мали духовний сан (наприклад, ігуменя). Факт поширення грамотності серед жінок в духовному середовищі відзначений і житійною літературою: багато руських княгинь, «приимши мниший чин», займалися переписом книг [5]. Навчання княжих дітей, в тому числі дівчаток, відбувалося головним чином в домашніх умовах. І тим не менше рівень їх освіченості був досить високим для середньовіччя.

Наставником і помічником молодої ігумені Анни-Янки, ймовірно, був київський митрополит Іоанн, грек за національністю. У літописі йому була дана сама хвалебна характеристика: «Бысть же Иоан си – муж хитр книгам и ученью, милостив убогим и вдовицам, ласков же всякому, к богатому и к убогому, смирен же умом и кроток, и молчалив, речист же книгам святым, утешая печальныя; и сякова не бысть така преже в Руси, ни по нем не будет такой» [3].

На особливу близькість Анни-Янки до глави руської церкви і вищого духовенства вказує той факт, що після смерті Іоанна 1089 р. саме вона відправлялася в Константинополь, щоб вибрати там нового митрополита і привезти його до Києва.

Майже рік провела вона в Візантії, де, ймовірно, зустрічалася з родичами матері, відвідувала святі місця, навіть обитель, де жив її колишній наречений, закупувала для свого монастиря книги і церковне начиння. Безсумнівно, вона була прийнята вищим грецьким духовенством і зустрічалася з кандидатами в нові київські митрополити. З невідомої для нас причини Анна-Янка зупинила свій вибір на досить старому і хворобливому ієрарху, якого, як і померлого митрополита, звали Іваном. Він погано переніс подорож по морю і прибув до Києва зовсім хворим [3].

В Іпатіївському літописі у перекладі Л.Є. Махновця під 6597 (1089) роком зафіксовано: «У сей же рік пішла в Греки Янка, дочка Всеволодова, про яку сказано раніш». Наступний запис датований 6598 (1090) роком повідомляючи нам про діяльність Янки, фактично закінчує розповідь про її справи у попередньому році: «Привела Янка митрополита Іоанна, скопця, і, побачивши його, люди всі сказали: «Се мертвецъ прийшов». І, пробувши від року до року, він помер. Був же сей муж не книжник, а простий умом і просторіка» [2].

Причина всіх його недоліків ймовірно полягала в поганому знанні слов'янської мови. Княжна ж з ним швидше за все спілкувалася на грецькій мові, тому належним чином змогла оцінити його вченість [3].

Негативна характеристика новому митрополиту, можливо, була дана і тому, що його обрала жінка, княжа дочка. На думку духовенства, вона перевищила свої повноваження і влізла не в свої справи.

Після смерті Іоанна II, його місце, мабуть, зайняв переяславський єпископ (або митрополит) Єфрем, оскільки будь-яких відомостей про приїзд митрополита з Константинополя в літописах відсутні [3].

Слід зазначити, що в історії церкви це було унікальне явище: ні до Анни-Янки, ні після неї княжни-черниці і взагалі жінки не їздили в Константинополь з настільки важливих справ [7].

Варто зазначити, що як за життя великого князя Всеволода Андріївський монастир процвітав так і після його смерті Анна-Янка продовжила його розвиток.

Отримавши від батька великі кошти і на будівництво, і на утримання училища, і на монастирський побут активно займалася просвітницькою та благодійною діяльністю. Згодом монастир втратив первісну назву і став називатися Янчиним, на жаль в 1240 р. він був зруйнований і перестав існувати [3].

Після смерті Всеволода 1093 р. Анна-Янка залишилася жити в своєму монастирі. Її помічницею стала молодша сестра Катерина, правда в літописах зазначено тільки рік її смерті – 1108, а дати постригу немає [3]. У Києві залишилася і вдова Всеволода Анна, яка в кінці життя також стала черницею Янчиного монастиря.

Наступна згадка Янки Всеволодівни в Іпатіївському літопису пов'язана з її смертю та похованням і має точно визначену дату – 3 листопада 1112 р. Л.Є. Махновець так переклав цей фрагмент літопису: «У тім же році преставилася Янка, дочка Всеволодова, сестра Володимира, місяця листопада у третій день. Вона покладена була в церкві святого Андрія (Первозванного), що її спорудив був отець її. Тут бо вона і постриглася була, в церкві тій, дівою будучи» [2].

Діяльність Анни-Янки щодо створення монастиря та організації при ньому школи для дівчаток справила велике враження на людей того часу. Через деякий час після її смерті, її вчинку стали наслідувати молоді дівчата в інших містах Русі. Вони цілком усвідомлено відмовлялися від шлюбу, в юному віці, відрікалися від усіх радощів мирського життя і йшли в монастир, щоб займатися читанням і переписом книг, передавати свої знання оточуючим і ревно служити Богу [3].

Результатами праці княгині Янки дивувався сирійський архідиякон, мандрівник і хронолог Павло Алепський, який записав у 1654 році: «Від міста Рашкова і по всій землі козаків ми помітили прекрасну рису, що розпалала наш подив: усі вони, за винятком небагатьох, навіть більшість їх жінок і дочок, уміють читати і знають порядок церковних служб і церковні співи» [1].

Отже, княжна Анна-Янку стала першою жінко-вчителькою на Русі, яка поставила перед собою мету дати різнобічну освіту юним дівчатам. Також вона активно займалась благодійництвом та розвитком монастирів та церков, що сприяло піднесенню духовного розвитку населення Русі.

Література:

1. Багінська Н. Школа княгині Янки.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://otrok-ua.ru/ua/sections/art/show/shkola_knjagini_janki-1.html
2. Колибенко О., Колибенко О. Донька Всеволода Ярославича Янка Всеволодівна: історико-історіографічний портрет переяславської князівни// Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Вип. 36. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – 202 с.
3. Морозова Л. Е. Великие и неизвестные женщины Древней Руси. – М.: АСТ: Астрель, Харвест, 2009. - 560 с.
4. Немчикова О. Княгиня Янка.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pokrov-fond.info/content/knyaginya-yanka-olga-nemchikova>
5. Пушкарева Н. Женщины древней Руси. М: Мысль, 1989. – 286с.
6. Рюсс Х. Евпраксия-Адельгейда: биографический этюд // Rossicaantiqua. 2010. № 2 (2). С. 54-112.
7. Филимонова Л. В Святая Анна. Москва: Сибирская Благовонница, 2012. – 128 с.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент, Яценюк Галина Миколаївна.

Ірина Мельниченко
(Лиман, Україна)

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ ЯК ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ (ДО 1040-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Тільки три самодержці за історію людства отримали до своїх імен епітет «Мудрий». Це візантійський імператор Лев VI, французький король Карл V та київський князь Ярослав. Саме цей князь створив Київську Русь як державний організм. За роки його правління Київська держава досягла найвищого рівня свого розвитку, могутності, здобула авторитет у середньовічному світі. Це був видатний державний діяч і полководець, книголюб і будівничий, мудрець і філософ XI століття. Ярослав Мудрий створив державу, яка була в три з половиною рази більшою за територію сучасної України, побудував десятки храмів і міст, навчив ціле покоління читати і писати.

Новгородці дали йому ім'я Правосуд, скандинави називали Скупим за незчисленність багатств і вражаючу простоту в побуті, русичі за цікавість до книг прозвали Книжником, а за богомільність і розбудову церков – Церковником. Пізніше за культурно-освітню роботу нарекли його Мудрим, підкресливши цим іменем силу його розуму. Всі ці імена київський князь Ярослав зажив заслужено в ознаменування своїх великих діянь.

Мета дослідження—проаналізувати основні напрямки внутрішньої та зовнішньої політики великого київського князя Ярослава Мудрого.

Ярослав Володимирович – видатний державний діяч, Великий князь Київської Русі (1015 – 1054 рр.). Народився майбутній князь у 978 році. Його мамою була княгиня Рогніда – дочка правителів Полоцька, який завоював його батько – майбутній хреститель Русі князь Володимир Великий. Перший політичний досвід Ярослав почав отримувати дуже рано. У десятирічному віці Володимир призначив його керівником Суздальської землі. У 1010 році батько поставив його правити Новгородом – основним торговим і військовим центром північної частини Київської Русі [1, с. 73]. Такий крок свідчив про те, що Володимир побачив у молодого сина риси жорсткого, але справедливого правителя. Батьки надихають своїх дітей на певні вчинки, батько Ярослава розгледів у сині риси майбутнього діяча. На Новгородському престолі Ярослав втримувався спокійно, незважаючи на войовничий та волелюбний характер жителів міста і сусідніх племен.

У 1014 році князь не захотів віддавати данину у розмірі 2 000 гривень до Києва [4, с. 13]. За це батько наступного літа хотів піти на нього війною, але несподівано помер. Стосунки між батьками та дітьми не завжди бувають приємні, але це може статися з будь-ким. Дізнавшись про смерть батька, Ярослав вирішив взяти київський престол для себе. У листопаді 1015 р. дружина правителя Новгорода зустрілась з

військом київського князя Ярополка неподалік міста Любеч і перемогла його. Ярослав ввійшов у столицю Русі, але менше ніж через рік мусив звідти втікати – Ярополк підійшов до міста з армією свого тестя – короля Польщі Болеслава Хороброго. Отримавши підтримку в Новгороді, Ярослав розбив брата на території нинішньої Київської області і отримав владу майже над усією Руссю, за виключенням Тмутаракані, де правив його брат Мстислав. Аби отримати перемогу, потрібно багато працювати над собою. Як ми бачимо, Мудрому це вдалося. Князь зменшив вплив варягів на справи Русі. Він почав брати людей на керівні посади з полян та інших племен, що населяли державу. У 1023 році брат Ярослава Мстислав пішов походом на Київ і навіть розбив військо брата, але княжити не захотів. У 1026 родичі домовилися і поділили Русь на 2 частини. Чернігівщина та землі по лівому березі Дніпра відійшли Тмутараканському князю. Остаточне об'єднання Русі відбулося тільки після його смерті у 1036 році [2, с. 105].

Основна заслуга Ярослава у внутрішній політиці – написання «Руської Правди» – першого збірника законів, який діяв на території Київської Русі. Цей документ мав всього 18 статей. За більшість провинностей у ньому передбачалося грошове стягнення. Тільки за кілька тяжких злочинів зберігалося право родичів постраждалого на кровну помсту. Ярослав Володимирович був першим, хто видав закони у такому вигляді. На мою думку, це дуже правильне рішення, воно посилює його вплив на розвиток Русі та допомагає тримати порядок під контролем.

Зовнішня політика Ярослава Мудрого була досить гнучкою. Князь відвоював у Польщі червенські міста, ходив у походи на племена Прибалтики. Неподалік від берега Чудського озера заснував град Юр'їв (зараз Тарту). Правитель остаточно ліквідував загрозу, яку становило для Києва плем'я печенігів. Сповнений прагнення зміцнити положення Київської Русі у Європі, Ярослав сприяв одруженню своїх дітей з королівськими династіями Старого Світу. Сам він у 1019 році узяв шлюб з дочкою норвезького конунга Олава Ейріксона – Інггердою. Усі його діти одружилися з членами правлячих сімей континенту: старший син Ілля – з дочкою датського та англійського короля Кнута; другий син Ізяслав – з донькою правителя Польщі Казимира Гертрудою; Святослав – з онукою німецького цісаря Генріха II; Всеволод – з візантійською принцесою Марією; П'ятий – Ігор – з принцесою з Німеччини Кунігундою. Чотири доньки Ярослава (Єлизавета, Анастасія, Анна і Агата) стали королевами чотирьох країн: Норвегії, Словаччини, Франції та Англії [3, с. 15]. За широкі родинні зв'язки князя стали називати «Тестем Європи». Завдяки такій політиці Ярослав Мудрий посилив свій вплив не тільки на території Київської Русі, але й у всьому світі. Таким чином у нього з'явився великий шанс розповсюдити свої закони на інших володіннях.

Князь Ярослав Мудрий дбав про розвиток культури народів Київської Русі. За його правління у великих містах держави відкривалися школи, створювалися місця, де переписувалися книги. Храм Святої Софії став своєрідним вищим навчальним закладом. У його школі отримували освіту діти з кращих боярських родів. У соборі, в спеціальному приміщенні, ченці перекладали твори європейських авторів на давньоруську мову. Будівельний бум на Русі розпочався з часів правління батька Ярослава – Володимира. Після перемоги над печенігами у 1034 році, Ярослав Мудрий наказав побудувати собор Святої Софії – майбутню найвеличнішу релігійну споруду Київської держави. Цей храм був розкішно оздоблений. У оформленні його фресками та мозаїками брали участь найкращі майстри з Греції.

Також при Ярославі значно розширився Київ. За свідченнями тогочасних істориків, місто стало за красою суперником Константинополя. Площа території міста збільшилася у 7 разів. За наказом князя були зведені Золоті Ворота – парадний в'їзд до Києва, оздоблений дорогоцінними металами та камінням. Дружина правителя – Інггерда на свої кошти збудувала та утримувала храм Святої Ірини. Смерть старшого сина у 1052 році сильно вплинула на Ярослава Мудрого. Старість відчувалась все більше і, згадуючи молоді роки, князь став замислюватися над майбутнім Києва і держави загалом. Бажаючи уникнути братовбивчої війни, Ярослав зважується змінити порядок наслідування престолу. На той час влада передавалась від батька до старшого сина, що дуже негативно впливало на решту спадкоємців. Тому київський князь затвердив порядок передачі по старшинству. Тобто, від батька до старшого сина, а після його смерті до наступного сина за віком і так доти, поки живі всі нащадки правителя. Так званий «горизонтальний» принцип дав позитивні результати лише на початку. Ярослав Мудрий помер у 1054 році і, згідно його заповіту, Ізяслав посів місце правителя в Києві, Святослав отримав Чернігівщину, Муром і Тмутаракань, Всеволод – Переяславщину, Суздаль і Ростовщину, Ігор – Володимир Волинський. В'ячеславу перейшла у спадок Смоленщина. На жаль, Ізяслав був надто м'яким правителем і це змусило його звернутися по допомогу до двох менших братів. Так утворився триумвірат Ярославовичів, що правив з 1054 по 1073 рік.

Однак, як показала історія, «горизонтальна» передача влади не врятувала країну від кровопролиття. Війна між братами змінилась на ворожнечу між дядьками і племінниками, що неминуче знищувало колись могутню Київську Русь. Це рішення потрібно було прийняти, бо тоді розвалилась ціла держава. Питання родини – дуже відповідальне. Потрібно вміти ділити політичні справи та особисте життя. Іноді непорозуміння призводять до фатальних наслідків, не варто доводити до такого результату, будьте розумними! Вчіться на помилках інших та не повторюйте у своєму житті.

Більша частина діянь князя пережили свій час. Його спадком стали літописи і закони, добре налагоджені зв'язки з країнами Європи. Наголошую на тому, що в ті часи люди поважали та не знехтували великими досягненнями інших, а пам'ятали довго. Після дослідження могили правителя виявилось, що він був кульгавим. У часи Київської Русі така вада вважалася серйозним каліцтвом. При цьому князь добре

їздив на коні та вправлявся з мечем і щитом. Незважаючи на таку ваду, він зміг відтворити свої мрії у реальність. Насамперед слід відзначити наполегливість князя у поширенні християнства (літописці пізнього Середньовіччя називали його «Богохранимим» та «Богомудрим»). Як високоосвічена людина, Ярослав дбав про розвиток освіти в державі. За його розпорядженням було створено книгописні (установи для переказу і перепису книг), школи і бібліотеку при Софіївському соборі, яка славилася на всю Європу. При бібліотеці було зібрано переказачів, які переказали давньоруською мовою багато грецьких книг. Вічними пам'ятниками благочестя Ярослава залишаються перлини давньоруської архітектури – храми Святої Софії у Києві та Новгороді. Такі кроки стали хорошим підґрунтям для розвитку писемності та літератури. Як особливий вид мистецтва стала розвиватися книжкова мініатюра, особливістю якої було художнє оформлення сторінок та дорога оправа.

Правив Ярослав Мудрий 37 років. Останні роки провів у Вишгороді. Можливо тому, що там були поховані брати Борис і Гліб. Помер Ярослав Мудрий у Вишгороді 20.02.1054 року на руках сина Всеволода, переживши на 4 роки свою дружину Інггерду (Ірину) та на 2 роки старшого сина Володимира. Похований був у Софії Київській, в 6-тонній мармуровій труні святого римського папи Климентія, яку вивіз його батько Володимир Святославович із завойованого ним візантійського Херсонеса. Впродовж століть реліквія перебувала в Софійському соборі. 1934 року це культове приміщення стало музеєм і собор став доступним для відвідувачів [4, с. 13].

Невдовзі саркофаг Ярослава Мудрого за санкціями вищого радянського керівництва було відкрито, і його останки перевезено для досліджень до Ленінградського інституту етнографії та антропології. З них склали два скелети – чоловічий і жіночий. Експертиза дала підстави вважати, що чоловічий скелет належить Ярославу Мудрому. Пізніше встановили, що жіночий належить дружині Інггерді. За чоловічими останками російський радянський антрополог і скульптор Михайло Герасимов (1907 – 1970 рр.) відтворив імовірний портрет Ярослава Мудрого (за його черепом), який вважається канонічним. 1940 року кістяки з саркофагу київського князя були повернені у фонди музею «Софія Київська». Періодично останки князя кілька разів досліджували, і тому важко встановити їх теперішнє місцезнаходження.

Висновки. Людська пам'ять через тисячоліття зберігає лише окремі імена. Серед них – імена видатних діячів, витворами розуму й рук яких користуються нащадки: перемогами, зведеними містами, величними храмами, книгами, законами... Так зберігається часовий зв'язок між епохами і поколіннями. Поважаючи пам'ять предків, ми починаємо поважати себе. Саме Ярослав Мудрий зміг залишитись на сторінках історії як дуже видатна людина, освічена та благородна людина. Будь-хто зараз повинен усвідомлювати, що держава тримається на сильному керівнику. Він зобов'язаний піклуватися про своє людство, намагатися підняти розвиток країни на високий рівень у всесвіті. Не всім вдалося вдосконалити свої задуми та виправдати надії людей. А Ярослав Мудрий зміг довести, що людина – це сильна особистість, яка може перемогти будь-кого, пройти багато перешкод, здійнитися до високої гори успіху, допомогти слабким та розвиватися до не аби якого рівня. Ми повинні пам'ятати наших предків, видатних діячів усіх галузей життя. Вони подарували нам це життя, змогли наповнити всесвіт яскравими фарбами.

Література:

1. Демиденко Г. Ярослав Мудрий: факти і домисли його біографії / Г. Демиденко // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 2. – С. 70 – 84.
2. Духопельников В.В. Ярослав Мудрий / В. В. Духопельников. – Харків: Час читати, 2016. – 121 с.
3. Кралюк П. Змагання за Ярослава Мудрого / П. Кралюк // Дзеркало тижня. – 2017. – 12 серп. – С. 15.
4. Рогальчук Л. Названий історією Мудрим. До 1040-річчя від дня народження Ярослава Мудрого (978-1054) / Л. Рогальчук // Дати і події, 2018, перше півріччя: календар знаменних дат. – К., 2017. – Вип. 1. – С. 10 – 14.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, Поцулко Олена Анатоліївна.

Ірина Онегова
(Лиман, Україна)

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ – ОСТАННІЙ ГЕТЬМАН УКРАЇНИ (ДО 145-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Постать Павла Петровича Скоропадського, як Гетьмана України, і досі викликає палкі дискусії, тому що оцінка факту проголошення Української держави, її легітимність характеризуються дослідниками інколи з діаметрально протилежних позицій. А багатогранна діяльність П. Скоропадського заслуговує на увагу передусім із точки зору його внеску в українське державотворення, яке неможливе без врахування тих складних обставин, в яких опинилась Україна навесні 1918 р. Згадане – не просто данина модній нині темі історичної персоналістики, що заступила попередній період – замовчування або ганьблення більшості національних діячів, до яких належав і Павло Скоропадський. Сьогодні історична наука має просуватися

не тільки вшир, здійснюючи чергові пласти актуальних тем, але й вглиб, відкриваючи і комплексно досліджуючи нові групи джерел, насамперед архівні.

Мета дослідження – виявити хто, чому і в який спосіб привів П.Скоропадського до влади; визначити у чому особливість внутрішньої та зовнішньої політики Гетьманату; наскільки ця політика відповідала меті українського суспільства; назвати причини, котрі призвели до поразки; а також повчальні уроки для сьогодення, які можна почерпнути з тієї доби.

Скоропадський Павло Петрович (1873 – 1945 рр.) – останній гетьман України. Закінчив Пажеський корпус у Петербурзі. З 1905 р. знаходився на військовій службі, а з 1917 р. був командувачем 34-ого армійського корпусу. У жовтні 1917 р. обраний отаманом Вільного козацтва. З квітня – по грудень 1918 р. Павло Скоропадський – Гетьман Української держави. Після зречення від влади і виїхав до Швейцарії, а згодом до Німеччини. Під час Другої світової війни П.Скоропадський сприяв звільненню українських військовополонених з німецьких концтаборів. З його ініціативи були звільнені лідери українських політичних партій і рухів: С. Бандера, А. Мельник, А.Левицький та інші. Помер від важкого поранення, отриманого під час бомбардування [1, с. 5].

Нащадок давнього роду козацької старшини й один із найбільших на Україні землевласників, П. Скоропадський мав високий статус за царського режиму – служив військовим ад'ютантом Миколи II і під час війни був авторитетним генералом. З початком революції він українизував своє військове з'єднання і, коли Центральна Рада відкинула його послуги, був обраний титулованим командувачем селянського ополчення «вільних козаків». З приходом до влади цього «малоросійського» аристократа, в революції в Україні настав новий етап, що характеризувався намаганнями відновити правопорядок та скасувати «соціалістичні експерименти» Центральної Ради [3, с. 93]. До весни 1918 р. широким верствам населення України вже набридли революція й хаос. Закономірно, що ці настрої переважали серед маєтних класів, заможних селян, дрібних підприємців та бізнесменів, фабрикантів, великих землевласників, вищих прошарків чиновництва, що складали 20% усього населення України. Австрійці та німці на Україні також всіляко прагнули відновити порядок і прискорити вивезення продуктів. Тому між 24 і 26 квітня представники цих груп таємно домовилися замінити Центральну Раду консервативним українським урядом на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським (титул «гетьман» мав викликати асоціації з квазімонархічними традиціями, пов'язаними з козацькими гетьманами).

29 квітня 1918 р. Всеукраїнський хліборобський з'їзд проголосив П.Скоропадського гетьманом України. Внаслідок майже безкровного державного перевороту Центральна Рада була розпущена і в українських землях виникло нове державне утворення – гетьманат «Українська держава». Суть перевороту полягала в спробі шляхом зміни демократичної парламентської форми державного правління на авторитарну створити нову модель української держави, яка була б здатною зупинити радикалізацію, дезорганізацію і деградацію суспільства, стала б творцем і гарантом стабільного ладу, що ґрунтувався б на приватній власності та дотриманні правових норм. Сам П.Скоропадський так характеризував свою програму: «Створити здібний до державної праці сильний уряд; відбудувати армію та адміністративний апарат, яких у той час фактично не існувало, і за їх поміччю відбудувати порядок, опертий на право; провести необхідні політичні і соціальні реформи. Політичну реформу я уявляю собі так: ні Диктатура вищого класу, ні диктатура пролетаріату, а рівномірна участь усіх класів суспільства в політичному житті краю. Соціальні реформи я хотів проводити в напрямі збільшення числа самостійних господарств коштом зменшення обширу найбільших маєтків» [4, с. 132].

Очолити гетьманат, П.Скоропадський зосередив у своїх руках усю повноту влади. Він призначав отамана (голову) Ради міністрів, мав право затверджувати і розпускати уряд, контролював зовнішньополітичну діяльність держави, міг оголошувати воєнний чи особливий стан, проводити амністію. У «Грамоті до всього українського народу» гетьман обіцяв «забезпечити населенню спокій, закон і можливість творчої праці» [2, с. 121].

Цього ж дня гетьман П. Скоропадський скасував закони Центральної Ради про конфіскацію великих маєтків, але план їхнього викупу та розподілу між селянами було ухвалено лише в листопаді (його так і не вдалося виконати). Невизначеність становища селян та поміщиків викликала невдоволення з обох боків. Крім того, до своїх маєтків поверталися російські поміщики, відбираючи у селян землю за допомогою збройних загонів гетьмана. Не встиг П. Скоропадський здійснити цікавий план відновлення козацтва як основи української армії, яку фактично також не було сформовано. Водночас через залежність гетьманської влади від Німеччини та Австро-Угорщини туди вивозилася величезна кількість українського зерна, м'яса та цукру. Врешті, невірність аграрного питання разом з поразкою держав Центрального блоку призвели до краху Гетьманату.

Однак, незважаючи на помилки та прорахунки П. Скоропадського, Гетьманська держава здобула широке міжнародне визнання, встановивши дипломатичні зв'язки з Німеччиною, яку гетьман навіть встиг відвідати з офіційним візитом, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною, Данією, Персією, Грецією, Норвегією, Швецією, Італією, Швейцарією, Ватиканом, а загалом де-факто із 30 державами (Грузією, Доном, Кримом, Кубанню, Литвою, Фінляндією, Голландією, Іспанією та іншими державами). Гетьманщина обмінялася посольствами з 12 країнами, хоча її зовнішня політика була головним чином спрямована на укладення мирного договору з Радянською Росією (підписаний 12 червня 1918 р.) та на безплідні суперечки з Австро-Угорщиною навколо питання про анексію східногалицьких земель та Холмщини. На жаль, Антанта, орієнтуючись на відновлення «єдиної і неділимої» Росії, не визнала Гетьманську державу.

На той час Україна досягла значних успіхів у галузі науки, освіти та культури, хоча гетьман П. Скоропадський був професійним військовим. Особливо вражають досягнення уряду у створенні системи освітніх закладів. На рівні початкової школи було випущено кілька мільйонів примірників україномовних підручників, а в більшості шкіл введено українську мову. Його універсалом 24 листопада 1918 р. створюється Українська Академія наук (що існує й досі; першим її президентом став В.Вернадський); у жовтні 1918 р. засновуються два державні українські університети – в Києві та Кам'янці-Подільському, 150 українських гімназій (у тому числі у сільських районах), Національний архів, Національна бібліотека (понад 1 млн. томів) та інші навчальні й культурні заклади. Важливим зрушенням у духовній сфері стало утворення влітку 1918 р. Української автокефальної православної церкви на чолі з митрополитом В. Липківським [2, с. 129]. Так, за якихось кілька місяців Гетьманщина мала на своєму рахунку такі здобутки у царині культури, про які мріяли багато поколінь інтелігенції.

Однак якщо режим П. Скоропадського міг похвалитися своєю здатністю управляти, а також рядом конкретних досягнень, то разом із тим на ньому страшним тягарем висіли фатальні політичні прорахунки. Всі вони випливали насамперед із того кола друзів, яких собі вибрав гетьман. По-перше, його компрометувала залежність від німців, очевидна мета яких зводилася до економічної експлуатації України. По-друге, гетьман був тісно пов'язаний з маєтними класами, які намагалися скасувати впроваджені революцією зміни. П. Скоропадському, пер за все, ставилися на карб такі вкрай непопулярні заходи, як «каральні експедиції», організовані поміщиками за допомогою німецьких військ для помсти над селянами, котрі рік тому конфіскували поміщицькі землі. По-третє, багато українців вважали, що П. Скоропадський занадто прихильний до росіян. Під час його панування Україна, яка порівняно з Росією була острівцем стабільності, стала не лише притулком для величезної кількості представників колишньої царської верхівки, а й центром намагань відбудувати «єдину та неподільну Росію». Чиновницькі посади були зайняті росіянами, які не приховували свого несмаку до української державності, а більшість кабінету складала члени російської партії кадетів.

Тому із самого початку стала विकристалізовуватися опозиція П. Скоропадському. В середині травня відбувся ряд нелегальних з'їздів українських партій, на яких своє несхвалення уряду висловили представники таких професійних груп, як залізничники, телеграфісти, селяни й робітники. Виник координаційний осередок опозиції, названий Українським народним державним союзом, на чолі якого став В. Винниченко.

Сім з половиною місяців Української держави переважна більшість спостерігачів оцінює як період соціального та громадського спокою, зовнішньою запорукою котрого була, безперечно, окупаційна австро-німецька армія, що припинила стан громадянської війни і вторгнення в Україну російських військ [4, с. 317]. Однак саме ця політика П. Скоропадського призвела до незадоволення більшості українців, а як результат – зародження антигетьманського курсу, який очолив С. Петлюра – лідер Всеукраїнського земського союзу. Спочатку велися переговори зі П.Скоропадським про шляхи проведення більш ліберальної й національно орієнтованої політики, та згодом почалися проти нього повстання. Українських селян не треба було особливо підбурювати до повстання проти уряду, що конфіскував їхній врожай, повернув землю багатим поміщикам і послав у їхні села «каральні експедиції». Незабаром по всій Україні вибухнули стихійні й досить значні селянські заколоти. У запеклі бої з німецькими військами кинулися загони озброєних селян (зброя тоді була легкодоступною) на чолі з ватажками з місцевих жителів, що часто були анархістськи настроєними і яких на козацький кшталт називали отаманами або батьками. У липні – серпні 1918 р. піднімається антигетьманська хвиля страйкового руху (припинили роботу майже 200 тис. залізничників). У цей час на Київщині, Чернігівщині та Катеринославщині активізується селянська боротьба проти окупантів та Гетьманщини. Повстанські загони налічували у своїх лавах понад 40 тис. осіб [3, с. 99]. Поразка Німеччини у війні позбавила Українську державу опори та гаранта стабільності. Спроби гетьмана змінити орієнтири (офіційне скасування державної самостійності України, проголошення федеративного союзу з небільшовицькою Росією, створення уряду «українського за формою, але московського за змістом») вже не могли врятувати ситуацію. 14 грудня 1918 р. війська Директорії вступили до Києва і П. Скоропадський був змушений зректися влади.

На наш погляд, основними причинами падіння Гетьманату були: 1) залежність стабільності держави від австро-німецьких збройних формувань; 2) відсутність численної дієздатної регулярної української національної армії; 3) реставрація старих порядків та відродження архаїчних форм організації суспільного життя; 4) посилення впливу на державну лінію гетьмана російських консервативних кіл; 5) вузька соціальна база; підкорення соціально-економічної політики інтересам панівних верств та окупаційної влади; 6) наростання напруженості у суспільстві та формування організованої опозиції.

Висновки. Незважаючи на всі складнощі політичного життя в еміграції, неодноразові розколи у гетьманському русі, бурхливі міжнародні події сам Павло Скоропадський лишився до кінця відданим ідеї української самостійної державності.

Література:

1. Папакін Г. Гетьман Павло Скоропадський: штрихи до портрету / Г. Папакін// Гетьман Павло Скоропадський. Спомини. – К, 1992. – С. 3 – 9.

2. Пиріг Р. Я., Проданюк Ф. М. Гетьман Української Держави (Павло Скоропадський) / Р. Я. Пиріг, Ф. М. Проданюк// Українська ідея: Постаті на тлі революції. – К., 1994. – С. 113 – 134.
3. Пиріг Р. Я., Проданюк Ф. М. Павло Скоропадський: штрихи до політичного портрету / Р. Я. Пиріг, Ф. М. Проданюк// Український історичний журнал. – 1992. – № 9. – С. 91 – 105.
4. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / За ред. Я. Пеленського. – К., Філадельфія, 1995. – 496 с.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, Поцулко Олена Анатоліївна.

СЕКЦІЯ: МАТЕМАТИКА

Леся Цівина
(Хорол, Україна)

ОСНОВНІ ПРИЦИПИ КОМБІНАТОРИКИ

Досить поширеними є задачі, в яких треба знайти або число можливих розміщень предметів, або число способів, якими можна здійснити деякий вибір, тощо. Такі задачі називають комбінаторними, а галузь математики, яка вивчає теорію скінченних множин, комбінаторикою. Найпростіші задачі комбінаторики вимагають підрахунку числа підмножин заданої множини. Основними принципами (правилами) комбінаторики є принцип суми і принцип добутку.

Принцип суми

Якщо множина A містить n елементів, а множина B - m елементів, то множина $A \cup B$ містить $n + m$ елементів.

Справді, елементи множини A занумеруємо від 1 до n . Серед них немає елементів з множини B , оскільки $A \cap B = \emptyset$. Отже, коли ми переходимо до підрахунку елементів, що належать множині B , то починаємо з номера $n+1$. Далі буде номер $n + 2, n + 3, \dots, n + m$, оскільки в множині B за умовою m елементів. Цим усі елементи множини $A \cup B$ буде вичерпано, вони дістануть номери від 1 до $n + m$.

Правило суми можна сформулювати ще й так: якщо якийсь вибір A можна здійснити n способами, а другий вибір B можна здійснити m способами, то вибір A або B можна здійснити $n + m$ способами.

Принцип суми за індукцією поширюється на k множин.

Принцип добутку

Правило добутку можна сформулювати так: якщо якийсь вибір A можна здійснити n різними способами, а для кожного з цих способів деякий другий вибір B можна здійснити m способами, то вибір A і B у вказаному порядку можна здійснити $n \times m$ способами.

Приклад 1. У крамниці продають 5 склянок, 3 блюдця і 4 ложки. Скількома способами можна купити два предмети з різними назвами?

Розв'язання. Можливими є три випадки: перший - купують склянку з блюдцем, другий - склянку з ложкою, третій - блюдце і ложку. У кожному з цих випадків за правилом добутку неважно підрахувати кількість можливих варіантів: 15, 20 і 12. За правилом суми маємо остаточно: $15 + 20 + 12 = 47$.

Перестановки

Нехай треба підрахувати число способів, за якими можна розмістити в ряд n предметів. Якщо дані предмети розглядати, як елементи множини, то кожне розміщення є скінченною множиною, елементи якої записано у певному порядку.

Скінченні множини, для яких істотним є порядок елементів, називаються **впорядкованими**. Вказати порядок розміщення елементів у скінченній множині з n елементів означає поставити у відповідність кожному елементу даної множини певне натуральне число від 1 до n .

Дві впорядковані множини називаються **рівними**, якщо вони складаються з тих самих елементів і однаково впорядковані. З цього випливає, що множини (a, b, c) і (b, c, a) - це різні впорядковані множини.

Означення. Будь-яка впорядкована множина, що складається з n елементів, називається перестановкою з n елементів.

Перестановки з n елементів складаються з одних і тих самих елементів, а відрізняються одна від одної лише порядком.

Наприклад, з елементів множини $A = \{1, 2, 3\}$ можна утворити шість перестановок: $(1, 2, 3)$, $(1, 3, 2)$, $(2, 1, 3)$, $(2, 3, 1)$, $(3, 1, 2)$, $(3, 2, 1)$.

Число перестановок у множині з n елементів позначають P_n .

$$P_n = n!$$

$$\text{де } n! = 1 \times 2 \times \dots \times n$$

Приклад 2. Скількома способами можна розмістити в один ряд червону, синю, чорну та зелену фішки?

$$P_4 = 4! = 1 \times 2 \times 3 \times 4 = 24.$$

Приклад 3. Скількома способами можна розмістити 10 чоловік за столом, біля якого поставлено 10 стільців?

$$P_{10} = 10! = 1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 \times 8 \times 9 \times 10 = 3628800.$$

Розміщення

Нехай деяка множина складається з n різних елементів.

Означення. Розміщеннями з n елементів по k називаються підмножини, що мають k елементів, вибраних з даних n елементів і розміщених у певному порядку ($k < n$).

Розміщення можуть відрізнятися одне від одного або самими елементами, або порядком їх розміщення.

Наприклад, нехай маємо три елементи: 1, 2, 3. Тоді розміщення з трьох елементів по два мають вигляд: (1, 2), (1, 3), (2, 1), (3, 1), (2, 3), (3, 2). Розміщення (1, 2) і (2, 1) відрізняються лише порядком. Вони утворюють два різних числа 12 та 21. Розміщення (1, 2) і (1, 3) відрізняються самими елементами. Вони утворюють два різних числа 12 і 13.

Кількість розміщень з даних n елементів по k позначають через A_n^k , $k < n$.

Доведемо, що:

$$A_n^k = n(n-1)(n-2)\dots(n-(k-1))$$

Якщо множина містить n елементів, то при утворенні розміщень по одному елементу таких розміщень буде n (стільки, скільки елементів у множині). Отже, $A_n^1 = n$.

Утворимо тепер розміщення з n елементів по два. Для цього візьмемо n розміщень по одному елементу і до кожного розміщення допишемо кожний з решти $n-1$ елементів даної множини. Таким чином, $A_n^2 = n(n-1)$.

Приклад 4. Скількома способами можна вибрати з 10 кандидатів три особи на три різні посади?

Для розв'язування задачі треба знайти число розміщень з 10 елементів по три. Отже, за формулою розміщень маємо: $A_{10}^3 = 10 \cdot 9 \cdot 8 = 720$.

Приклад 5. Скільки трицифрових чисел з різними цифрами можна утворити з цифр 0, 1, 2, 3, 4?

Розв'язання. Загальна кількість трицифрових чисел з різними цифрами є кількістю розміщень з 5 елементів по 3, тобто $A_5^3 = 5 \cdot 4 \cdot 3 = 60$. Проте із загальної кількості чисел треба відкинути числа, що починаються з нуля. Таких чисел стільки, скільки можна утворити розміщень з чотирьох цифр по два без нуля, тобто $A_4^2 = 4 \cdot 3 = 12$. Отже, шукана кількість трицифрових чисел дорівнює: $60 - 12 = 48$.

Комбінації

Означення. Будь-яка підмножина з k елементів даної множини, яка містить n елементів, називається комбінацією з n елементів по k .

З одного елемента можна утворити тільки одну комбінацію. З двох елементів a і b можна утворити дві комбінації по одному елементу і тільки одну комбінацію з двох елементів.

З трьох елементів a , b , c можна утворити такі комбінації:

{a}, {b}, {c}, {a,b}, {a,c}, {b,c}, {a,b,c}.

Комбінації з n елементів даної множини по k можна також розглядати як розміщення з n елементів по k , які відрізняються принаймні одним елементом. Виникає запитання, як визначити кількість комбінацій з n елементів по k . Число комбінацій з n по k позначається: C_n^k

$$C_n^k = \frac{n!}{k! \cdot (n-k)!}$$

Приклад 6. Збори з 30 осіб вибирають трьох делегатів на конференцію. Скількома способами це можна зробити?

Розв'язання. Із множини у 30 осіб треба вибрати підмножину з трьох осіб. Це можна зробити способами: $C_{30}^3 = \frac{30!}{3! \cdot 27!} = 4060$

Розглянемо деякі приклади задач на застосування даних формул комбінаторики.

Приклад 7. Скількома способами можна скласти денний розклад з 5 різних уроків, якщо в класі вивчають 10 різних навчальних предметів?

Розв'язання. Застосуємо формулу, за якою обчислюється число всіх можливих розміщень з 10 елементів по 5.

$$A_{10}^5 = 10 \cdot 9 \cdot 8 \cdot 7 \cdot 6 = 30240$$

Приклад 8. На площині розташовано n точок, з яких ніякі три не лежать на одній прямій. Скільки різних прямих можна провести через ці точки?

Розв'язання. Оскільки через кожну пару точок можна провести лише одну пряму, то число всіх прямих дорівнює числу комбінацій з n по 2, тобто

$$C_n^2 = \frac{n(n-1)}{1 \cdot 2} = \frac{n(n-1)}{2}$$

Література:

- Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика / В. Е. Гмурман – Москва: Высшая школа, 2003. – 478 с.
- Гмурман В.Е. Руководство к решению задач по теории вероятностей и математической статистики / В. Е. Гмурман – Москва: Высшая школа, 2003. – 404 с.
- Шкіль М.І. Алгебра і початки аналізу 10-11 клас / М.І.Шкіль – Київ: Зодіак – еко, 1995. – 607 с.
- Кривуца В.Г. Вища математика: практикум / В.Г.Кривуца, В.В. Барковський., Н.В. Барковська – Київ: ЦУЛ, 2003. – 536 с.
- Жалдак М.І. Початки теорії ймовірностей / М.І.Жалдак – Київ: Радянська школа, 1978. – 142 с.
- Шипачев В.С. Вища математика / В.С. Шипачев – Москва: Вища школа, 1990. – 479 с.
- Богомолов М.В. Практичні заняття з математики / М.В. Богомолов – М.: Вища школа, 1983. – 447 с.

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО**Оксана Джура
(Рівне, Україна)****ДО ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЩОДО СТИЛЬОВОГО ПІДХОДУ У КЛАСІ
ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ (ФОРТЕПІАНО)**

Специфіка професійної діяльності вчителя музики визначається необхідністю тісного взаємозв'язку елементів, що входять і в поняття «вчитель», і в поняття «музикант». При цьому основним видом музично-педагогічної діяльності вчителя музики є музично-виконавська, без якої вчитель музики не міг би вважатися таким. Щоб відповідати високим критеріям особистості з вихованим художнім смаком, творчою активною позицією та здібностями до передачі художніх музичних образів, у нього повинні бути сформовані професійні якості з розвиненим естетичним мисленням, спрямованим на адекватне відтворення, розкриття і донесення до слухача художнього образу, авторського задуму музичного твору, готовність аналізувати і виконувати музичні твори різних форм, жанрів і стилів. Важливість цієї проблеми посилюється ще й тим, що у світовій музичній культурі існують різні музичні мови, які майбутньому педагогу необхідно не тільки розуміти, а й постійно відтворювати у своєму виконанні. Це виявляється для багатьох студентів досить складним завданням, оскільки кожна епоха має свою узагальнену мову, свій стиль сприйняття. Разом з тим, володіння знаннями про виявлення специфічних рис певного музичного стилю дозволить вчителю музики вирішувати багато художньо-педагогічних завдань, у тому числі таких, як формування у школярів умінь розпізнавати у творі ті чи інші ознаки стилю, що є підґрунтям для розвитку основ музичної культури.

Відомі педагоги-піаністи надавали великого значення роботі над стилем. «Стиль – перш за все» [цит. за:10, с.9]; «Спотворюючи стиль, виконавець тим самим спотворює обличчя автора. І це найбільш тяжкий гріх з усіх можливих гріхів», – писали музикознавець, педагог, композитор, громадський діяч, доктор мистецтвознавства Б.Л. Яворський і видатний піаніст, педагог, публіцист К.М. Ігумнов [цит. за: 6].

І хоча сьогодні жоден дидактичний посібник, жодна методична праця у сфері історичного і теоретичного музикознавства не обходиться без терміну «стиль», його інтерпретація в різних джерелах далека від однозначності. Так, наприклад, у науковій літературі можна зустрітися з поглядами дослідників, у яких стиль розглядається і як «генотип» програми твору [2], і як «цілісна модель світосприйняття» [4, с. 37], і як «особистість, що виражається у музичних звуках» [5, с. 176]. Однак, обсяг і змістовний сенс безлічі публікацій, в яких проблеми музичного стилю досліджуються з тих чи інших (історичних, теоретичних, музикознавчих, педагогічних) позицій, у даній статті, обмеженій певним форматом викладу, передати неможливо. Крім того, різні підходи до питання стилю у музиці залишаються дискусійними. Можна до безкраю аналізувати висловлювання відомих музикантів, виконавців, вчених з приводу феномену *музичний стиль* та найвлучніше, на нашу думку, найкоротше і у той же час об'ємне визначення стилю було дане одним з основоположників радянського музикознавства, академіком Б.В. Асаф'євим: «...властивість (характер) або основні риси, за якими можна відрізнити твори одного композитора від іншого, або твори одного історичного періоду від іншого» [1, с. 137-144].

Оскільки об'єднуючим фактором для музикознавців і педагогів-музикантів є уявлення про стиль як про самоорганізуючу систему музичного пізнання, більш прийнятним для нас є розгляд явища музичного стилю з позицій педагогічної літератури. Саме в такому ракурсі даний феномен співзвучний з завданнями нашої статті, виступаючи одночасно «... і як мета пізнання музики, і як засіб її розуміння» [9, с. 365].

У діалектично родинних взаємовідносинах з феноменом «музичний стиль» знаходяться поняття «*стильове мислення*» й «*стильовий підхід*». Саме за допомогою мислення, як однієї з форм теоретичного пізнання, і відбувається встановлення зв'язків і відносин усередині музичних явищ, оскільки лише в опорі на розумові механізми здійснюється практична реалізація стильового підходу, змістовну природу якого слід розуміти в якості ведучого способу оволодіння учнями вміння інтерпретації того чи іншого музичного стилю.

У системі підготовки вчителя музики стильовий підхід розглядається вченими-дослідниками в якості соціально затребуваного педагогічного спрямування, супроводу, що дозволяє формувати у майбутніх вчителів розуміння музичного стилю, як, виробленого в системі мистецтва і втіленого в його матеріалі, явища музичної культури, що дає ключ до дослідження різноманітних проявів художньої свідомості й забезпечує адекватність сприйняття, розуміння та оцінки змісту музичного твору.

Ми вважаємо, що вибір варіантів підходів до вивчення будь-яких музичних стилів повинен здійснюватися як на основі виявлення їх інтонаційної єдності, так і в орієнтації на розкриття світоглядних основ, художньо-образного змісту і музично-мовних особливостей. Накопичений у музично-педагогічній науці досвід вирішення проблеми освоєння стилю свідчить про те, що при розробленні системи педагогічного керівництва студентів процесом освоєння стильового підходу, сам стиль необхідно розглядати як: феномен культури, що породжує відповідну музично-педагогічну систему; ієрархічну систему, що включає історичний, національний, жанровий, груповий, індивідуальний рівні, які взаємодіють між собою й симультанно (тобто одночасно) представлені в тексті музичного твору; ретроспективно

усвідомлюваний і оцінюваний феномен – результат слухових сприйнятів певної кількості творів; феномен, що характеризується семантичною множинністю, співіснуванням низки близьких, але не тотожних варіантів – індивідуальних або групових, історичних (автентичних) або сучасних трактувань змісту стилю; єдність музично-мовного, художньо-образного і світоглядного аспектів, виражених в інтонації; категорію, що систематизує й визначає напрямок музично-педагогічного дослідження.

Важливо відзначити, що необхідною умовою для практичного освоєння будь-якого музичного стилю є наявність у пам'яті виконавця певного комплексу музично-слухових уявлень, які в музикознавстві визначаються поняттям «інтонаційний запас» (Б.В. Асаф'єв). При цьому змістовними компонентами даного процесу є: інтуїтивне накопичення студентами досвіду слухового сприйняття певних музично-виразних комплексів, звикання слуху до системи інтонацій, характерних для даного стилю [3, с. 151], усвідомлений слуховий аналіз стильових комплексів, виокремлення стильових прийомів, їх закріплення у пам'яті студента шляхом багаторазового повторення на новому музичному матеріалі [7, с. 190], співпереживання емоційно-образному настрою музики, активне вживлення у глибинну стильову інтонацію, розуміння стилю як художнього образу, як певного типу висловлювання «ліричного героя» [3, с. 151].

Творче осмислення цих відомостей, власний багаторічний досвід педагогічної роботи дає змогу розробити алгоритм послідовності щодо організації стильового підходу в класі основного музичного інструменту (фортепіано) і розглянути його в якості змістовної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

При реалізації методики стильового підходу в інструментальному класі студентами музично-педагогічних вузів важлива послідовність трьох умовних етапів: ознайомлювального, аналітичного, творчого. При цьому, на першому етапі здійснюється теоретичний аналіз основних стильових напрямків, стилю тієї чи іншої епохи загалом; національних стильових компонентів; стилів шкіл; особливостей індивідуального стилю композитора. Цей період пов'язаний з первинним сприйманням твору, в ході якого студент знайомиться з його емоційним ладом, характерним настроєм його «героя». На цьому ж етапі схвалюється проникнення у стильове середовище через слухання музики у різних варіантах – аудіо та відеозаписах, через відвідування концертів; і тут варто зазначити, що найпоширенішим, найпростішим і найулюбленішим способом такого виду роботи для студентів є можливість використання інтернету, де сьогодні, при бажанні, можна знайти надзвичайно широкий вибір матеріалу для поповнення наших усесторонніх знань. Аналітичний етап пов'язаний з «націлюванням» виконавця на встановлення та аргументацію належності матеріалу, що вивчається, до певного стилю згідно характеристики прояву його основних прикмет і атрибутивних ознак. Це здійснюється завдяки усвідомленню стильової специфіки семантичних засобів твору. Творчий етап орієнтує студента на засвоєння навичок практичної реалізації отриманих раніше спеціальних знань і умінь виконавства. Говорячи словами вченого-дослідника в галузі психології професійної музичної діяльності і творчості М.С. Старчеус, у цей період відбувається переживання стилю як цілісного художнього образу в єдності його диференційованих елементів [8, с. 44]. Саме на цьому етапі здійснюється спроба відтворення того чи іншого стилю у власній виконавській інтерпретації на основі діалектичного поєднання образного змісту музичного твору з художніми елементами його вираження.

Певні досягнення на кожному з етапів стають підґрунтям для постановки наступних завдань, а всі разом вони характеризують цілісний процес, результатом якого стає «чуття стилю» [9, с. 344].

Слідуючи реалізації зазначеної вище методики, ми враховуємо і думку одного з фундаторів радянського музикознавства, академіка Б.В. Асаф'єва про те, що головним стратегічним завданням педагога класу музичного інструменту є навчання розумінню своєрідних і специфічних ознак, притаманних для фортепіанного стилю, що виражається особливостями трактування жанру, його структури, фактури, семантичних засобів твору – мелодики, метро-ритму, гармонії [1, с. 219].

У процесі роботи ми орієнтуємо студентів на те, що кожен із стилів має запас своїх технічних прийомів і також власні репертуарні особливості. Спрямовуючи педагогічний процес на відтворення найбільш характерних рис стилю композитора, музиканти-виконавці досягають цієї мети різними шляхами, продиктованими особливостями їх власної виконавської індивідуальності. Основними принципами при цьому виступають: ставлення до стилю композитора як до змістовного світу, що породжує власну систему виразних засобів; усвідомлення детермінованості всіх виконавських засобів специфікою стилю композитора; врахування історичних чинників; знання виконавських традицій відтворення певного стилю у період сьогодення.

На практиці, стильовий підхід у фортепіанному класі нами реалізовується за допомогою *методів*: вивчення творів різних жанрів одного композитора. (Даний метод стимулює студентів до самостійно-пізнавального пошуку найбільш характерних елементів стилю, на основі синтезу яких вимальовується цілісна картина світу композитора або виконавця); глибокого дослідження стилю композитора на прикладі одного твору за допомогою аналізу структури, музичної мови; дослідження різних інтерпретацій (версій) виконання одного і того ж твору різними виконавцями; вивчення тексту, авторських вказівок, стильових чинників інтерпретації; вивчення додаткової інформації (обставин створення твору, його історії, «духу епохи», виконавців).

Підсумовуючи, вважаємо за необхідне зазначити наступне:

1. Стильовий підхід, з нашої точки зору, являє собою систему освітньо-виховних засобів, спрямованих на розвиток професійно-компетентної особистості студента-музиканта, майбутнього вчителя музики – виконавця і педагога в освітній сфері.

2. Досвід викладання основного музичного інструменту (фортепіано) з базовою опорою на стильовий підхід охоплює всі компоненти освітнього процесу: зміст, структуру, форми і методи навчальної роботи, активізує пізнавальну і творчу діяльність студентів, розвиває емоційну сферу, поглиблює спеціальні знання, що, в кінцевому результаті, сприяє підвищенню якості професійної підготовки фахівців.

3. Найважливішим показником якості освоєння студентами стильового підходу в класі основного музичного інструменту (ф-но) є музично-теоретична і виконавська інтерпретація того чи іншого досліджуваного музичного твору, здійснена ними у трьох ракурсах: *теоретичному*, орієнтованому на стильовий аналіз твору для встановлення його належності по епохальним, музично-мовним, образно-смысловим ознакам; *методичному*, що має на увазі встановлення його належності до певного жанру, як до типової моделі твору з позицій технологічних та композиційних прийомів, типової системи виразних засобів, музичних форм, що склалися в межах того чи іншого жанру; *виконавською*, що передбачає демонстрацію музичного твору відповідно з музичним досвідом, набутим власно.

Література:

1. Асафьев Б.В. Путеводитель по концертам. 2-е изд. М., 1978, с. 137-144, с.219.
2. Борев Ю. Эстетика / Ю.Б. Борев. – М.: Высшая школа, 2002. – 511 с.
3. Критская, Е. Д. Формирование интонационно-слухового опыта младших школьников на уроках музыки: дисс. ... канд. пед. наук / Е.Д. Критская. – М., 1994, с.151.
4. Медушевский В. Музыкальный стиль как семиотический объект / В. Медушевский // Советская музыка. – 1979. – №3.
5. Назайкинский Е. Стиль как предмет теории музыки / Е.Назайкинский //Сб. научных трудов Моск. гос. консерватории. – М.: МГК, 1987. – С. 175-185.
6. Николаева А.И. Парадоксы музыкального стиля в исполнительстве и педагогике. Московский педагогический государственный университет. Вестник кафедры ЮНЕСКО Музыкальное искусство и образование. – №1, 2013.
7. Плотица Э.И. Освоение зарубежной музыки XX века старшими подростками в слушательской деятельности: дисс. ...канд. пед. наук / Э.И. Плотица. – М., 1994, с. 190.
8. Старчеус М.С. Слух музыканта / М.С. Старчеус. – М.: МГК им. П.И. Чайковского, 2003, с. 44.
9. Теория и методика обучения игре на фортепиано: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. А. Г. Каузовой, А. И. Николаевой. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
- 10.Финкельберг Н. Б.Л.Яворский об исполнительстве // Музыкальное исполнительство: Сб. статей: Вып. 10. – М.: Музыка, 1979. – 239 с.

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Ірина Аветісова
(Краматорськ, Україна)

КОУЧИНГ-ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Значні зміни в Україні у сфері соціально-економічних відносин, демократизація, гуманізація, інформатизація суспільства зумовили реформування вітчизняної освітньої галузі та її стрімку орієнтацію на засадничі європейські стандарти.

Сучасне інформаційне суспільство вимагає повного розвитку особистості, її комунікативних здібностей, навичок та вмінь для успішного входження у світову спільноту та функціонування в ній. Підвищення вимог до ефективності і результативності процесу навчання у закладах вищої освіти зумовило необхідність застосування інноваційних технологій.

Одним з інноваційних напрямків у сфері вищої освіти є коучинг. Застосування коучинг-технології у студентів вищих медичних закладів освіти сприяє інтеграції головних компонентів самоосвітньої компетенції, мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексивного.

Останні дослідження та публікації. Сучасні тенденції навчання іноземних мов різноманітні і багатогранні. Це пов'язано з підвищеним інтересом і необхідністю володіння іноземною мовою. Однак, для викладача іноземної мови як і раніше непростий вибір необхідної стратегії викладання, особливо у закладах вищої освіти, де іноземні мови мають професійну спрямованість. Останнім часом вузькоспеціальні установки в навчанні поступаються місцем полідисциплінарної технології в освіті і менеджменті, таким як коучинг. На сьогоднішній день, опубліковано значну кількість робіт присвячених проблемі реалізації сучасних підходів у навчанні іноземних мов (П. Гальперин, Н. Гез, М. Давидова, І. Зимня, Г. Китайгородська, С. Ніколаєва, Е. Пассов, Г. Рогова, В. Скаткін та ін.).

Використання коучингу розглядається у працях як світових (А. Браун, М. Вілер, М. Данилова, М. Дауні, Дж. Кліфорд, К. Коллет, Е. Праслоу, М. Рей, Дж. К. Смарт, Дж. Стар, С. Троп, О. Савкін, Н. Самоукина, В. Співак, Е. Стак, Дж. Уйтмор, Л. Уйтворт), так і вітчизняних науковців (Т. Борова, О. Бородієнко, І. Голяд, Т. Горохівська, С. Жицька, О. Єфімова, А. Ківшик, Л. Музичко, С. Романова, О. Тіщук, Т. Чернова та ін.).

Проте навіть за наявності великої кількості наукових досліджень проблема впровадження коучинг-технології при навчанні іноземних мов у студентів вищих медичних закладів освіти досі повністю не розв'язана, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Мета даної роботи – показати доцільність застосування коучингових технологій при навчанні іноземних мов у студентів вищих медичних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Коріння коучингу лежать в області спорту і засновані на методології позитивної, когнітивної та організаційної психології. В даний час це вчення продовжує свій розвиток на стику психології, менеджменту, філософії, логіки і життєвого досвіду. У зв'язку з цим слід визначити сутність коучингу виходячи з сучасного рівня його розвитку.

Не існує єдиного тлумачення терміну коучинг. На думку Т. Голві коучинг – це «мистецтво створення за допомогою бесіди і поведінки середовища, яке полегшує рух людини до бажаних цілей, так, щоб він приносив задоволення» [3].

Дж. Уйтмор дефінує його як «спосіб розкриття потенціалу людини з метою максимального підвищення її ефективності» [5].

М. Доуні погоджується з даним підходом «коучинг – це мистецтво сприяти підвищенню результативності, навчанню і розвитку іншої людини» [4]. С. Авдєєв визначає коучинг як «професійне сприяння людині у визначенні і досягненні її цілей, особистих і професійних, за мінімальний час і з мінімальними зусиллями» [1].

Ми погоджуємося з думкою Тімоті Голві, що коучинг – це розкриття потенціалу людини з метою максимального підвищення його ефективності. Коучинг не вчить, а допомагає вчитися [3].

М. Аткинсон визначив основні принципи коучинга: • принцип комунікативності; • принцип навчання діяльності; • принцип індивідуалізації та психологічної комфортності; • принцип розвитку і креативності; • принцип переходу до самостійної діяльності; • принцип самооцінювання та індивідуального оцінювання; • принцип врахування мотиваційних процесів [2].

Виходячи з різних визначень, ми можемо назвати коучингом процес, побудований на принципах партнерства, який стимулює мислення і творчість студентів, і надихає їх на максимальне розкриття свого особистого і професійного потенціалу.

Коучинг – це цілеспрямований, орієнтований на результат, систематичний процес, він широко розповсюджений в світі. Ми можемо говорити про два основних варіанта коучинга в галузі освіти: супровід студентів в ході освітнього процесу та підтримка управлінської роботи і організаційних змін в закладах освіти всіх типів.

Роль помічника і наставника при цьому виконує педагог, мета якого – формування свідомої і творчої особистості, розвиток і досягнення якої нетотожні обсягу засвоєної теоретичної інформації.

На сучасному етапі розвитку мовної освіти у закладах вищої освіти інформаційно-комунікаційні технології дозволяють інтенсифікувати форми і методи традиційних підходів до навчання, що позитивно впливає на процес вивчення іноземної мови. Лінгво-коучинг, як один з напрямів коучинга, спрямований на пошук найбільш ефективного шляху вивчення іноземних мов і трансформацію знань, умінь та навичок володіння мовою в різних ситуаціях майбутніх медиків.

Результативність спільної праці залежить від мети, її конкретності, істинності, доречності, актуальності та, безумовно, досяжності за вказаний коучем термін. Завдання педагога – продумане використання вправ, спрямованих на формування навичок, постановка цілей, стратегічне планування.

Розвиток комунікативної компетенції студентів-медиків спирається на різні види компетенцій, основними з яких є мовна і мовленева. Мовна компетенція передбачає досить високий рівень розвитку слухової і зорової пам'яті студента, активізацію когнітивних процесів в ході навчання. У свою чергу, пізнавальні процеси включають мотиваційні компоненти.

Все, перераховані вище, елементи також є складовими коучингових технологій, спрямованих на розвиток професійних компетенцій майбутніх медиків. Коучинг – це філософія менеджменту, яка прагне змінити взаємини між керівником і підлеглим. У нашому випадку, між студентом-медиком і викладачем де коучинг використовується для підвищення працездатності і вдосконалення професійних умінь тих, хто працює або навчається в колективі. Отже, коучинг – процес забезпечення базовими вміннями, знаннями та можливостями, які необхідні для самовдосконалення та підвищення ефективності роботи і навчання. Технології, які формують ці компетенції можна застосовувати в практиці викладання іноземних мов. Так, наприклад, модель навчання Д. Колба може використовуватися як в роботі лікаря, так і в навчанні іноземної мови, вона включає: дія; реакцію на неї; рефлексію; якісно нове розуміння дії [6]. Ці елементи моделі циклічні і розвиваються по спіралі. По ходу циклу формуються нові компетенції як мовні, так і професійно-орієнтовані. Комунікація, в свою чергу, є базою і для студента-медика, який вивчає іноземну мову, і для лікаря, який застосовує технології коучингу в роботі. Так, на думку Р. Зеуса, коучер повинен оперувати такими елементами комунікації: вміння встановити клімат довіри, емпатія, вміння сприймати доводи співрозмовника, здатність ставити питання, чітко формулювати ідеї, дотримуватися конфіденційності і стимулювати самомотивацію [7]. Вважаємо, що можна провести паралелі між роботою коучера і процесом навчання іноземним мовам, а саме: створення мікроклімату при навчанні іноземної мови (імітація мовного середовища), сприйняття (іноземної мови), постановка питань (при навчанні діалогової мови), чітке формулювання ідей (формування умінь висловлювати свої думки іноземною мовою), стимулювання самомотивації (формування усвідомленості того, що вивчено). Відповідності можна знайти як у вербальній, так і невербальній складовій інтерперсональної комунікації. Вважаємо, що особливе місце, в умовах сучасного міждисциплінарного підходу до вивчення іноземних мов, належить категорії іммедіативність по лінії викладач ↔ студент. Слідом за Ш. Рамсей, визначаємо іммедіативність як ступінь «фізичної або психологічної близькості між людьми: люди тягнуться до тих людей або речей, які або подобаються і уникають або віддаляються від речей, які їм не подобаються» [8, с. 43].

Іммедіативність – невід'ємна частина комунікації, органічний елемент процесу навчання, що підвищує ефективність взаємодії по лінії коучер (викладач) ↔ студент (лікар). Як в коучингових технологіях, так і в методиці навчання іноземної мови студентів-медиків, важливими невербальними компонентами комунікації залишаються: голосовий фактор, зоровий контакт, міміка, жести, застосування техніки мовчання.

Технології коучингу в процесі навчання іноземної мови студентів-медиків підвищують інтенсивність засвоєння матеріалу, поглиблюють мотивацію пізнання не тільки мовних елементів, але і професійних, формуючи як професійні, так і комунікативні компетенції майбутніх лікарів.

Висновки. Таким чином, ми можемо стверджувати, що використання коучинг-технології дозволяє студентам вищих медичних закладів освіти досягти мети набагато ефективніше і швидше, отримати впевненість у правильності обраного напрямку розвитку. Професійна підтримка коуча допомагає студентам-медикам самостійно сформулювати цілі, напрацювати стратегії їх досягнення та здійснити найбільш раціональну професійну стратегію.

Подальший розвиток і вдосконалення коучинг-технологій дасть можливість підвищити якість вивчення іноземних мов та професійної підготовки лікарів.

Література:

1. Авдеев С. Коучинг / С. Авдеев // Управление персоналом. – 2006. – № 5. – С. 36-42
2. Аткинсон М. Пошаговая система коучинга: Наука и искусство коучинга [Текст]: [пер. с англ.] / М. Аткинсон, Р.Т. Чойс. – М.: Альпина Пабlishер, 2013. – 281 с.
3. Голтви Т. Работа как внутренняя игра: Фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте / У. Тимоти Голви. – Альпина Бизнес Букс, 2005. – 252 с
4. Доуни М. Эффективный коучинг. Технологии развития организации через обучение и развитие сотрудников в процессе работы. – / М. Доуни. – М.: Издательство «Добрая книга», 2008. – 288 с
5. Уитмор Дж. Коучинг высокой эффективности / Уитмор Дж. – М.: Междунар. академия корпор. управл. и бизнеса, 2005. – 168 с
6. Kolb D. Experiential Learning. – Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ. 1984. – 80 p.

7. Zeus P., Skiffington S. The Complete Guide to Coaching at Work. Australia: The McGraw-Hill Companies, Inc. 2007. – 260 p.
8. Ramsey Sh. Non-verbal Behaviour: an Intercultural Perspective// Handbook of International Communication, Boston. 1985. – 144 p.

Світлана Адаменко, Наталія Малюжко
(Хорол, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно нового стану.

Сьогодні перед вищою школою стоїть завдання створити умови для підготовки інноваційно-орієнтованих фахівців, які були б здатні забезпечити у перспективі прискорений розвиток високотехнологічних галузей з високим експортним потенціалом.

Сучасний педагог у навчально-виховному процесі повинен намагатися вдосконалювати свою роботу, використовувати нові форми, методи, засоби, прийоми на уроках. Ілюструє думку народна мудрість: «Не навчайте дітей так, як навчали нас. Вони народилися в інший час.» Тому викладач – майстер має розглядати кожного студента як окрему особистість з її поглядами, переконаннями, почуттями. Саме інноваційні технології, зокрема інтерактивні, передбачають розв'язання цього питання. Звичайно, що впровадження даних технологій не є легкою справою навіть для досвідченого педагога і потребує ґрунтовної підготовки (підбір матеріалів, складання плану, ретельне вивчення індивідуальних особливостей студентів та ін.). Але той викладач, який прагне розкрити всі здібності і таланти своїх вихованців, навчити їх вчитися, знаходити істину, обов'язково буде шукати шляхи вдосконалення своєї методики.

Заняття з використанням інтерактивних технологій проходять цікаво, продуктивно, знімають закомплексованість в студентів з різним рівнем навчальних досягнень.

Використання інтерактивних технологій - це не самоціль. Це не лише засіб створення атмосфери співробітництва, порозуміння і доброзичливості, а й можливість дійсно зреалізувати основні засади особистісно-орієнтованого навчання. Адже застосування інтерактивних технологій на заняттях дає змогу створювати навчальне середовище, що допомагає студентам формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості.

Навіть найталановитіший педагог уже не може бути єдиним джерелом інформації. Традиційне навчання з його авторитаризмом, орієнтацією на студента з середнім рівнем знань, перевагою репродуктивної діяльності над пошуковою не відповідає вимогам часу. Сучасному студенту не так треба подати тему, як навчити осмислювати її, а він вже потім шукатиме інформацію, яка допоможе реалізувати проблему.

Реалізація інноваційного підходу до навчання студентів дозволяє підняти на якісно новий рівень педагогічний процес, підвищити рівень навчальних досягнень, забезпечує психолого-емоційну комфортність і подальшу соціальну адаптованість студентів, готовність реалізувати особисті якості в індивідуальній чи колективній діяльності (в системі «викладач - студент», «студент - студент»).

Залучаючи до процесу навчання усіх студентів, заняття будується на основі діалогу, забезпечуючи тим самим простір для осмислення ними не тільки свого, але й чужого досвіду, надаю можливість студенту самому моделювати ситуацію в нових умовах; продуктивні творчі суперечки приводять не тільки до адекватного розуміння суті художнього твору, але й мають колосальний виховний ефект, роблять кожного учасника заняття активним шукачем шляхів і засобів вирішення тієї чи іншої проблеми.

На всіх етапах заняття використовуємо інтерактивні методики, які поєднуємо з традиційними (особливо на першому етапі запровадження інновацій) для забезпечення «зони психологічного комфорту» [13, с. 24], а також для запобігання зниження уваги протягом заняття, недопущення зниження інтересу до навчального матеріалу, для подолання дискомфорту через недосконале володіння інструментарієм інтерактивного навчання та враховуючи рівень навчальної підготовки студентів.

Роботу в парах, у малих групах, використання інтерактивних прийомів «Коло ідей», «Асоціація», «Мікрофон», «Навчаючи - навчаюсь», «Мозковий штурм», «Незакінчені речення», різних варіантів дискусійного навчання (дискусія, диспут, дебати) та вправ «Відстрочена увага», «Лови помилку», «Своя опора», «Свої приклади», «Дружня порада», «Створи символ» поєднуємо з традиційними формами роботи та з творчою діяльністю нестандартного спрямування: «виступ у суді», інтерв'ю з письменником чи героєм, «створення» фільму, вернісаж ілюстрацій до твору, вернісаж ідей, рольова гра, літературна гра та ін.

Така форма роботи як «Мозковий штурм» допомагає активізувати увагу студентів. Саме цю форму роботи використовуємо для узагальнення вивченого матеріалу, для активізації опорних знань під час підготовки до вивчення нової теми.

Особливо цінним у роботі групи вважаємо те, що студенти мають можливість виконувати різні ролі, а саме:

- партнерів, що вчаться співробітництва;
- учасників, які шукають альтернативного вирішення проблеми;
- мислителів, що аналізують взаємозв'язки між явищами;
- співрозмовників, які вміють активно слухати, підтримувати розмову; досягати згоди, домовлятися;
- експертів, що аналізують проблему;
- друзів, які піклуються один про одного, допомагають, довіряють.

Іншим ефективним видом діяльності є метод, який допомагає провести дискусію зі спірної, суперечливої теми, - «Займи позицію». Він дає можливість висловитися кожному студенту, продемонструвати різні думки, обґрунтувати свою позицію або перейти на іншу в будь-який час, якщо вас переконали, та назвати більш вагомні аргументи.

Велике зацікавлення студентів викликає застосування відносно нової в педагогічній практиці форми отримання інформації - активної лекції [14, с. 67], яка, на відміну від традиційної, створює умови для виникнення сумнівів і запитань у слухачів.

Алгоритм інтерактивного навчання передбачає використання таких активних методів навчання як аналіз конкретних ситуацій, уведення в досліджувану проблему, визначення задачі, групова робота над ситуацією, групова дискусія, підсумкова бесіда, рефлексія. Вважаємо важливим поступове введення елементів інтерактивного навчання (як і будь-якої інновації), скрупульозне вивчення інструментарію як викладачем, так і студентом, адже невпевненість чи невірна установка на початку роботи у такій ситуації не дасть бажаного результату та призведе до марного витрачання робочого часу на занятті.

Поєднуємо академічні та прагматичні знання, стимулюємо самостійну пізнавальну діяльність, використовуємо «Метод проектів» на заключних (підсумкових) заняттях. Метод проектування допомагає студенту бути не пасивним реципієнтом готових знань, а суб'єктом навчання, який активно включається у спільну діяльність, відчуває себе рівноправним учасником діалогу, співтворцем. Це саме той вид діяльності, який наочно демонструє практичне застосування набутих знань.

Вдало вписуються у структуру заняття і елементи так званих довгострокових проектів: дослідницьких та інформаційних, які я використовую у вигляді випереджувальних завдань, для створення проблемних ситуацій у ході вивчення нового матеріалу та як підсумок на етапі закріплення, систематизації і узагальнення знань.

Одним із важливих видів діяльності, вважаємо проблемне навчання, яке активізує самостійну роботу студентів, що веде до ґрунтовного засвоєння і закріплення наукових знань, розвиває творче мислення, здатність до самостійного вирішення поставленого завдання [3, с. 22]. Тому елементи такого навчання застосовуємо на окремих етапах вивчення програмового матеріалу та на відповідних етапах заняття: постановка проблемного завдання на початку вивчення розділу (теми) та повернення до його вирішення на підсумкових заняттях; формулювання проблемного питання на початку заняття (найчастіше - в епіграфі) з подальшим його розв'язанням на підсумковому етапі.

Процес інформатизації суспільства зумовлює й інформатизацію освіти: використання нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання і виховання. Готуючи заняття з використанням комп'ютерних технологій, ставимо перед собою завдання підвищити їх ефективність, створити умови для високоякісного засвоєння навчального матеріалу, розвивати інтелектуальні, творчі здібності студента, виховувати гармонійну особистість, готувати студентів до життя у розвиненому інформаційному середовищі. Завдяки мультимедіа (презентацій, добору ілюстрацій, використання кіно- чи відеофрагментів) навіть сухий теоретичний матеріал оживає, стає цікавим, наочним.

Важливим моментом в освітній технології є позиція студента в навчально-виховному процесі, ставлення до нього викладачів. Тут до пріоритетних відносимо особистісно-орієнтовану, яка у центр системи освіти ВНЗ ставить студента, забезпечує йому комфортні й безпечні умови розвитку, реалізацію природних можливостей майбутніх фахівців. У цій технології особистість – головний суб'єкт, мета, а не засіб досягнення поставленої мети [8, с. 8].

Отже, становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір, потребує суттєвих змін інноваційного спрямування у підготовці майбутніх фахівців у будь-якій галузі.

Література:

1. Волкова П. Педагогіка: посіб. / П. Волкова. – К.: «Академія», 2001. – С. 403.
2. Васильєва Н.М. Застосування інтерактивних методів навчання //Управління школою. – 2005. - №34. – С. 17.
3. Власюк М.А.. Проблемне навчання як провідний метод розвиваючого навчання в умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти. //Управління школою. – 2005. - №34. - С. 22.
4. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 176 с. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
5. Захарова І. Г. Інформаційні технології в освіті: навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів / І.Г. Захарова. – М.: Видав. центр «Академія», 2003. – 192 с.
6. Інновації як основа змін освітньої практики. Інформаційно-методичний збірник / Упорядник Г.О. Сиротенко. – Полтава: ПОІППО, 2005. – 160 с.

7. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.
8. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів //Відкритий урок. - 2002 - №5-6 - С. 7-10.
11. Науково-методичні основи змісту сучасної освіти (курс лекцій): Науково-методичний посібник / (Автори-упорядники: Л.Ф. Пашко, О.П. Коваленко, Н.В. Корягіна) – Полтава: ПОІППО, 2008. – 216 с.
12. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / За заг. ред. Сисоєвої С.О./ – К., 2001.
13. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. - К., 2004.
14. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання (За ред. Пометун О.І.). - К.: А.С.К. – 2004.

Baxtigul A'zamova
(Фергана, Узбекистан)

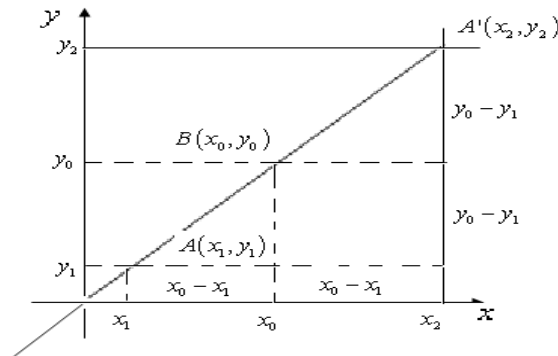
МАКТАБДА “ТЕКИСЛИКДА СИММЕТРИЯ” MAVZUSINI O'RGANISH HAQIDA

I. Nuqtaga nisbatan simmetriya

Bizga biror α tekislik berilgan bo'lsin. O – shu tekislikdagi biror tayin nuqta va X - tekislikning ixtiyoriy nuqtasi bo'lsin. OX kesmani to'g'ri chiziq sifatida davom ettirib, bu to'g'ri chiziqda shunday X' nuqtani olaylikki, bunda $OX = OX'$ tenglik o'rinli bo'lsin. X' nuqta X nuqtaning O nuqtaga nisbatan simmetrik nuqtasi deyiladi. Tekislikdagi barcha nuqtalarni unda berilgan biror tayin nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirish mumkin. Quyidagi holatlarni ko'rib chiqaylik:

1. Nuqtani nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirish.

Oxy koordinatalar sistemasida biror $A(x_1; y_1)$ nuqtani $B(x_0; y_0)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirganda qanday nuqta hosil bo'lishi haqida o'ylab ko'raylik. Berilgan $A(x_1, y_1)$ va $B(x_0, y_0)$ nuqtalarni 1-rasmda tasvirlangandek joylashtirib, shu nuqtalardan o'tuvchi to'g'ri chiziqni hosil qilaylik.

1-rasm

Hosil bo'lgan AB to'g'ri chiziqda shunday $A'(x_2; y_2)$ nuqta olaylikki, unda $AB = BA'$ bo'lsin. 1-rasmdan ko'rinib turibdiki, $A(x_1; y_1)$ nuqtadan $A'(x_2; y_2)$ nuqtaga yetib borish uchun. $A(x_1; y_1)$ nuqtani $2(x_0 - x_1)$ birlik o'ngga va $2(y_0 - y_1)$ birlik yuqoriga ko'tarish kerak bo'ladi. Natijada $A'(x_2; y_2)$ nuqtaning koordinatalari

$$\begin{cases} x_2 = x_1 + 2(x_0 - x_1) \\ y_2 = y_1 + 2(y_0 - y_1) \end{cases} \quad \begin{cases} x_2 = x_1 + 2x_0 - 2x_1 \\ y_2 = y_1 + 2y_0 - 2y_1 \end{cases} \quad (1)$$

$$\begin{cases} x_2 = 2x_0 - x_1 \\ y_2 = 2y_0 - y_1 \end{cases}$$

orqali aniqlanadi.

1-misol. $A(-2; 1)$ nuqtani $B(-5; -8)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirganda?

Yechish: $x_1 = -2, y_1 = 1$ va $x_0 = -5, y_0 = -8$

$$x_2 = 2x_0 - x_1 = 2 \cdot (-5) - (-2) = -10 + 2 = -8$$

$$y_2 = 2y_0 - y_1 = 2 \cdot (-8) - 1 = -16 - 1 = -17.$$

Demak, $A(-2; 1)$ nuqtani $B(-5; -8)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirganda $A'(-8; -17)$ nuqata hosil bo'ladi.

Yuqoridagi (1) almashtirish Oxy tekisligidagi ixtiyoriy $A(x_1; y_1)$ nuqtani $B(x_0; y_0)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirganda $A'(x_2; y_2)$ nuqta hosil bo'lishini bildiradi.

2. *To'g'ri chiziqni nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirish.*

Ixtiyoriy $y = kx + b$ to'g'ri chiziqni $B(x_0; y_0)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirish uchun (1) almashtirishdan foydalanish kifoya, ya'ni

$$\begin{aligned} 2y_0 - y &= k(2x_0 - x) + b; & 2y_0 - y &= 2x_0k - kx + b \\ y &= kx + 2y_0 - 2kx_0 - b. \end{aligned} \quad (2)$$

Natijada ixtiyoriy $y = kx + b$ to'g'ri chiziqni biror $B(x_0; y_0)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirilganda (2) ko'rinishdagi to'g'ri chiziq hosil bo'ladi.

2-misol: $y = 2x - 1$ to'g'ri chiziqni $A(4; 3)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirish?

Yechish: $k = 2$, $b = -1$, $x_0 = 4$, $y_0 = 3$

$$y = kx + 2y_0 - 2kx_0 - b = 2x + 2 \cdot 3 - 2 \cdot 2 \cdot 4 - (-1) = 2x - 9.$$

Demak, $y = 2x - 1$ to'g'ri chiziqni $A(4; 3)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirganda $y = 2x - 9$ to'g'ri chiziq hosil bo'lar ekan.

3. *Ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani biror $B(x_0; y_0)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirish.*

Yuqoridagi ikkita holatdan ma'lum bo'ldiki, Oxy tekislikda berilgan ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani biror $B(x_0; y_0)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirish mumkin. Buning uchun ham (1) almashtirishni bajaraylik,

$$\begin{aligned} 2y_0 - y &= f(2x_0 - x) \\ y &= -f(2x_0 - x) + 2y_0. \end{aligned} \quad (3)$$

Shunday qilib, ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani biror $B(x_0; y_0)$ nuqtaga nisbatan simmetrik ko'chirilganda (3) ko'rinishdagi funksiya hosil bo'ladi.

3-misol: $y = x^2 + 1$ parabolani $A(-2; -3)$ ga nisbatan simmetrik ko'chirish?

Yechish: $y = -f(2x_0 - x) + 2y_0 \Rightarrow y = -f(-4 - x) - 6 \Rightarrow$

$y = -((-4 - x)^2 + 1) - 6 \Rightarrow y = -(16 - 8x + x^2 + 1) - 6 \Rightarrow y = -x^2 - 8x - 23$ funksiya hosil bo'ladi. Bunda:

$$x_0 = \frac{-b}{2a} = \frac{-8}{2} = -4, \quad y_0 = -7.$$

II. To'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish.

1. *Nuqtani to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish.*

Biror α tekislikda qandaydir a to'g'ri chiziq berilgan bo'lsin. a to'g'ri chiziqda yotmaydigan nuqtani shu a to'g'ri chiziq nisbatan simmetrik ko'chirish masalasini o'rganaylik. Ko'rsatish qiyin emaski, $A(x_0; y_0)$ nuqtani Ox o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_1(x_0; -y_0)$ nuqta, Oy o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_2(-x_0; y_0)$ nuqta va koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik ko'chirganda esa $A_3(-x_0; -y_0)$ nuqta hosil bo'ladi.

Masalan, $A(-4, 3)$ nuqtani

1) Ox o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_1(-4, -3)$;

2) Oy o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_2(4, 3)$;

3) koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_3(4, -3)$ hosil bo'ladi.

Endi ixtiyoriy $A(x_0; y_0)$ nuqtani $ax + by = c$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirishni o'rganaylik.

Quyidagi ayrim xususiy xollarini ko'rib chiqaylik:

1. $a = 0$, $b = 1$ **bo'lsin.** Bu holda $A(x_0; y_0)$ nuqtani Ox o'qiga parallel bo'lgan $y = c$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish kerak bo'ladi. Buning uchun A nuqtadagi y_0 ni $2c - y_0$ bilan almashtirish zarur. Natijada $A(x_0; y_0)$ nuqtani $y = c$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_4(x_0, 2c - y_0)$ nuqta hosil bo'ladi.

4-misol: $A(2, -1)$ nuqtani $y = -3$ ga nisbatan simmetrik ko'chirish.

Yechish: $x_0 = 2$, $y_0 = -1$, $c = -3 \Rightarrow A_4(2, 2 \cdot (-3) + 1) = A_4(2, -5)$.

Demak, $A(2, -1)$ nuqtani $y = -3$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirsak $A_4(2, -5)$ nuqta hosil bo'ladi.

Izox: Yuqoridagi holatda $c = 0$ bo'lsa, A nuqtani Ox o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirish qoidasi hosil bo'ladi.

2. $a = 1, b = 0$ bo'lsin. Mazkur holatda $A(x_0; y_0)$ nuqtani Oy o'qiga parallel bo'lgan $x = c$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish zarur bo'ladi. Shu maqsadda A nuqtadagi x_0 ni $2c - x_0$ bilan aniqlashtiramiz. Natijada $A(x_0; y_0)$ nuqtani $x = c$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_5(2c - x_0, y_0)$ nuqta hosil bo'ladi.

5-misol: Oxy dekart koordinatalar tekisligida berilgan $A(-3, -2)$ nuqtani $x = 1$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish.

$$\text{Yechish: } x_0 = -3, y_0 = -2, c = 1 \Rightarrow A_5(2 \cdot 1 - (-3), -2) = A_5(5, -2).$$

Demak, $A(-3, -2)$ nuqtani $x = 1$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_5(5, -2)$ nuqta paydo bo'ladi.

Izox. Ushbu holatda $c = 0$ bolsa, A nuqtani Oy o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirish qoidasi kelib chiqadi.

3. $a \cdot b \neq 0$ bo'lsin. Bu holatda ixtiyoriy $A(x; y)$ nuqtani ixtiyoroy $ax + by = c$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish o'rganiladi. Taqqiqotlar shuni ko'rsatadiki, $A(x_0; y_0)$ nuqtani $ax + by + c = 0$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirilganda $A_6(\tilde{x}; \tilde{y})$ nuqtaga o'tadi: $\tilde{x} = 2\alpha - x_0$; $\tilde{y} = 2\beta - y_0$,

$$\text{bu yerda } \alpha = \frac{bd - ac}{a^2 + b^2}, \quad \beta = -\frac{ad + bc}{a^2 + b^2}, \quad d = bx_0 - ay_0.$$

6-misol: Berilgan $A(1, -2)$ nuqtani $x - y + 3 = 0$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish.

Yechish: $x_0 = 1, y_0 = -2, a = 1, b = -1, c = 3$ lar berilgan. Demak,

$$1) d = bx_0 - ay_0 = (-1) \cdot 1 - 1 \cdot (-2) = 1;$$

$$2) \alpha = \frac{bd - ac}{a^2 + b^2} = \frac{(-1) \cdot 1 - 1 \cdot 3}{1^2 + (-1)^2} = \frac{-4}{2} = -2;$$

$$3) \beta = -\frac{ad + bc}{a^2 + b^2} = -\frac{1 \cdot 1 + (-1) \cdot 3}{1^2 + (-1)^2} = -\frac{-2}{2} = 1;$$

$$4) \tilde{x} = 2\alpha - x_0 = 2 \cdot (-2) - 1 = -5; \quad \tilde{y} = 2\beta - y_0 = 2 \cdot 1 - (-2) = 4.$$

Shunday qilib, $A(1, -2)$ nuqtani $x - y + 3 = 0$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirganda $A_6(-5, 4)$ nuqta hosil bo'ladi.

2. To'g'ri chiziqni to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirish.

Quyidagi bir nechta holatni ko'rib chiqaylik:

1) $ax + by + c = 0$ to'g'ri chiziqni Ox o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirilganda $ax - by + c = 0$ to'g'ri chiziq hosil bo'ladi. Xususiyl holda $y = kx + b$ to'g'ri chiziqni Ox o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirsak $y = -kx - b$ to'g'ri chiziq hosil bo'ladi.

Xulosa: Ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani Ox o'qqa nisbatan simmetrik ko'chirilganda $y = -f(x)$ funksiya hosil bo'ladi.

2) $ax + by + c = 0$ to'g'ri chiziqni Oy o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirilganda $-ax + by + c = 0$ to'g'ri chiziq hosil bo'ladi. $y = kx + b$ to'g'ri chiziqni Oy o'qiga nisbatan simmetrik ko'chirsak $y = -kx + b$ to'g'ri chiziq hosil bo'ladi.

Xulosa: Ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani Oy o'qqa nisbatan simmetrik ko'chirilganda $y = f(-x)$ funksiya hosil bo'ladi.

3) $ax + by + c = 0$ to'g'ri chiziqni koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $-ax - by + c = 0$ to'g'ri chiziq hosil bo'ladi. Xususan, $y = kx + b$ to'g'ri chiziqni koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $y = kx - b$ to'g'ri chiziq hosil bo'ladi.

Xulosa: Ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani koordinatalar boshiga nisbatan simmetrik ko'chirganda $-y = f(-x)$ funksiya hosil bo'ladi.

2. Ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani $y = m$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirganda $2m - y = f(x)$ funksiya hosil bo'ladi.

3. Ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani $x = n$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirganda $y = f(2n - x)$ funksiya hosil bo'ladi.

Xulosa: Ixtiyoriy $y = f(x)$ funksiyani $y = x$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirganda $x = f(y)$ funksiya hosil bo'lar ekan.

Natija: $y = f(x)$ funksiyani $y = kx + b$ to'g'ri chiziqqa nisbatan simmetrik ko'chirilganda $kx + b = f\left(\frac{y-b}{k}\right)$ funksiya hosil bo'ladi.

Ilmiy rahbar:

Farmonov Sherzodbek Raxmonjonovich.

**Марія Антонченко
(Суми, Україна)**

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Перспективними напрямками розвитку освіти в Україні є модернізація її структури, змісту й організації на засадах компетентнісного підходу, її інформатизація та вдосконалення інформаційного забезпечення освіти [3]. Успіх цього процесу багато в чому залежить від компетентності педагогів у галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Реалії сьогодення є такими, що сформованість інформаційно-цифрової компетенції – важливий показник професійної компетентності та інформаційної культури сучасного педагога, які, у свою чергу, є необхідними чинниками підвищення якості освіти.

Інформаційно-цифрова компетенція є ключовою компетенцією [3, с. 11] учасників освітнього процесу та включає в себе медіаграмотність. У зв'язку з тим, що засоби мас-медіа, які базуються на використанні ІКТ, постійно розвиваються й достатньо швидко поновлюються, то актуальною задачею післядипломної освіти є розвиток медіаграмотності педагогічних працівників на протязі всієї їх професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури показує, що проблемами медіаграмотності та медіаосвіти присвячені роботи К. В. Балабанової, О. Т. Баришполець, О. В. Волошенюк, О. Є. Голубевої, В. Ф. Іванова, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонової, Г. В. Онкович, В. В. Різуна, І. А. Сахневич, О. К. Янишина та інших.

У 2016 році була прийнята нова редакція Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [2] (далі – Концепція). Головна ідея Концепції полягає в сприянні становленню ефективної системи медіаосвіти в Україні для забезпечення загальної підготовки дітей та молоді до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною медіа-системою. А головним призначенням медіаосвіти [5] є формування медіаграмотності, медіакомпетенції та медіакультури учасників освітнього процесу.

Згідно з Концепцією, медіаграмотність визначається як «складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися ІКТ, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують» [2]. Але, на нашу думку, краще її визначити через «рівень медіакультури», так як медіаграмотність і медіакомпетентність є результатом медіаосвіти і відображають саме рівень медіакультури людини. То дамо наступну дефініцію цього поняття.

Медіаграмотність – рівень медіакультури, який передбачає свідоме й критичне сприйняття інформації з різних джерел ЗМІ (засобів масової інформації) та впевнену й безпечну взаємодію з сучасною системою мас-медіа з урахуванням розвитку ІКТ.

До мас-медіа (Mass media), тобто до засобів масової інформації (ЗМІ), відносять як традиційні (друковані видання (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, кіно) так і новітні (Internet, мобільна телефонія) медіа.

Характерною ознакою ЗМІ (мас-медіа) є те, що інформація передається від комунікатора через спеціально створені канали (газети, радіо, телебачення, Internet тощо) масовій аудиторії, розташованій у різних місцях, корпоративне виробництво і розповсюдження інформації (медіапродукту).

У медіаосвітньої діяльності педагогам варто звернути увагу на вісім ключових принципів медіаграмотності, які вивів Канадський науковець і президент Канадської асоціації медіаосвітніх організацій Джон Пандженте (John J. Pungente) [6], що дозволяють краще вивчати медіапродукти.

1. Будь-який медіапродукт – це сконструйована реальність. Він відбиває не реальний світ, а деякі суб'єктивні, ретельно відібрані уявлення про нього. Медіаграмотність допомагає руйнувати такі штучно створені конструкції та розуміти принципи їх створення.

2. Медіа конструюють реальність. Саме вони формують більше уявлень про навколишнє середовище та особисте ставлення до того, що відбувається. Ставлення до об'єктів реального світу

формується на основі медіаповідомлень, які, своєю чергою, сконструювали фахівці, що переслідують визначені комунікативні цілі. Медіа певною мірою формують наше відчуття реальності.

3. Отримувачі медіаповідомлення інтерпретують його зміст. Медіа забезпечують свою аудиторію інформацією, на основі якої формується уявлення про реальність. Отримувачі повідомлення інтерпретують та осмислюють, ґрунтуючись на власному досвіді та таких індивідуальних характеристиках, як особисті запити й очікування, актуальні проблеми, сформовані національні та гендерні уявлення, соціальний та культурний досвід тощо.

4. Медіа мають комерційну підтримку. Медіаграмотність дає уявлення про те, що підтримує будь-які медіа з комерційного боку і як комерційний підтекст впливає на зміст медіапродукту, його якість. Створення медіапродукту – це передовсім бізнес, який має давати прибуток. За всяким медіабізнесом стоять конкретні люди зі своїми інтересами, саме останні й визначають зміст того, що дивиться, читає, слухає отримувач медіаповідомлення.

5. Будь-яке медіаповідомлення транслює ідеологію та інформацію про певні цінності. Будь-який медійний продукт – це, в певному сенсі, реклама способу життя та тих чи інших цінностей. Явно чи опосередковано медіа створюють в очах аудиторії уявлення про «гарне», «красиве» життя; формують споживацькі смаки та дають уявлення про загальну ідеологічну позицію.

6. Медіа виконують соціальні та політичні функції. Вони впливають на політичну ситуацію та провокують соціальні зміни. Телебачення впливає на результати виборів. Електорат ґрунтує свої рішення на уявленнях про кандидатів, тобто на сформованому іміджі. Медіа примушують нас задумуватися про події, що відбуваються в інших країнах.

7. Зміст повідомлення залежить від виду медіа. Різні медіа передають повідомлення про одну подію, наголошуючи на різних аспектах. Отже, аудиторія має змогу ознайомитися з різними поглядами та сформувані власну позицію.

8. Кожен медіаресурс має власну унікальну естетичну форму. Кожен медіапродукт має бути представлений аудиторії в естетичній формі, що дозволяє, деякою мірою, діставати задоволення від форми та змісту.

Медіаграмотності педагогічних працівників повинна охоплювати наступні рівні, що виділяють науковці О.В. Волошенко, В.Ф. Іванов та В.В. Різун [4]:

- осягнення основних положень (розуміння, що це відбувається не з ним/нею);
- усвідомлювання мови (розпізнавання мовного звучання та ототожнювання значень слів);
- усвідомлювання викладеної інформації (відрізнення вигадки від того, що може бути в реальності, вирізнення реклами тощо);
- розвиток скептицизму (оцінювання можливої брехні в рекламі, чітке розуміння, що подобається, а що ні, вміння побачити смішне в некомічних героях);
- інтенсивний розвиток (потужна мотивація до пошуку конкретної інформації, вироблення чітких наборів інформації, якій надається перевага, високий рівень розуміння корисності отриманої інформації);
- емпіричне вивчення (пошук різних форм подання контенту та переказів, пошук сюрпризів і нових емоційних, моральних реакцій та почуттів);
- критичне оцінювання (сприймання повідомлень такими, якими вони є, й подальше оцінювання у відповідному середовищі, глибоке й детальне розуміння історичного, економічного та художнього контекстів систем, представлених у повідомленні, здатність уловлювати нюанси в поданні інформації та відмінність від форми подання інших повідомлень на цю тему, здатність зробити висновки про сильні та слабкі сторони повідомлення);
- соціальна відповідальність (розуміння, що певні повідомлення позитивніше впливають, ніж інші; усвідомлення, що чиясь власна думка впливає на суспільство, й не важливо, як сильно; визнання, що існують певні способи, завдяки яким особистість може конструктивно вплинути на суспільство) [4].

Враховуючи актуальність розвитку медіаграмотності педагогічних працівників, на кафедрі освітніх та інформаційних технологій Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було розроблено нову дисципліну «Медіаграмотність учасників освітнього процесу». Мета цієї навчальної дисципліни полягає у формуванні теоретичних засад та практичних навичок застосування сучасних медіа у професійної діяльності педагога. Темі дисципліни: 1. Сучасні тенденції розвитку медіаосвіти. 2. Медіаосвіта для розвитку медіакомпетентності та критичного мислення. 3. Процеси комунікацій в сучасних медіа. 4. Аудіовізуальна грамотність. 5. Internet-медіа.

Слід зазначити, що сучасні електронні мас-медіа (цифрове телебачення, Internet, Internet-телефонія тощо) і відповідні їм медіаресурси та медіапродукти суттєво впливають на формування особистості учня. Це вимагає від педагогів, що використовують електронні медіаресурси у педагогічній діяльності, відповідальності у відборі вмісту медіапродуктів, ретельного планування та чіткого розуміння цілей й завдань використання сучасних мас-медіа в навчальному процесі [1].

Таким чином, ефективне використання мас-медіа педагогічними працівниками забезпечується володінням інформацією про існуючі медіаресурси навчального призначення, умінням ефективно їх використовувати в навчальному процесі, а також вмінням створювати власні медіапродукти, які відповідають цілям та задачам освіти. А розвиток медіаграмотності педагога, як важливої складової його інформаційно-цифрової компетенції, повинен бути цілеспрямованим та постійним.

Література:

1. Антонченко М.О. Медіаосвіта в професійній підготовці вчителя / упор. М.О. Антонченко – Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2017. – 82 с.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_no_va_redaktsiya/ (дата звернення 26.10.2018) – Назва з екрана.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 24.10.2018). – Назва з екрана.
4. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред. упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За наук. ред. В. В. Різуна. – Вид. 2-ге, стереотип. – К.: Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
5. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа (Розділ 4) / Г.В. Онкович, О. К. Янишин, І. А. Сахневич, К. В. Балабанова // Теоретико-методологічні засади інтеграції змісту гуманітарної освіти у вищих навчальних закладах негуманітарного профілю: монографія; За заг. ред. Г.В. Онкович. – К.: Педагогічна думка, 2012. – С. 239–335.
6. Pungente J. J., O'Malley M. More Than Meets the Eye: Watching Television Watching Us. – Toronto: McClelland & Stewart Inc., 1999. – 255 p.

Вікторія Атрошенко
(Дніпро, Україна)

ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ

Постановка проблеми. Формування у майбутніх фахівців аналітично-інформаційної компетентності є необхідним компонентом процесу підготовки студентів до вирішення різноманітних навчальних, а згодом і виробничих завдань; йдеться про значення аналітичної компетенції в структурі професійної підготовки студентів.

Проблема формування у майбутніх фахівців аналітично-інформаційної компетентності зумовлена підвищенням ролі інформації в інформаційному суспільстві та професійно-педагогічній діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу у закладах вищої освіти, впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, що стали необхідним методичним атрибутом професійно-педагогічної діяльності всіх суб'єктів.

Зазначимо, що система професійної підготовки майбутніх фахівців містить процес засвоєння знань і вмінь, якими їм необхідно оволодіти та застосовувати у подальшій практичній діяльності. Застосовувати цю компетентність зможуть лише ті, хто буде мати необхідні знання та вміння орієнтуватися в новому інформаційному просторі, оскільки набуті професійні знання можуть втрачати актуальність та потребувати оновлення шляхом застосування нових підходів до вирішення професійних питань.

Метою статті є аналіз робіт науковців щодо формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців на засадах педагогічного коучингу, обґрунтування доцільності його використання у підготовці майбутніх фахівців у галузі металургії.

Аналіз останніх досліджень. Праці Л. Астахової, А. Трофименко, Т. Камаєвої присвячені формуванню та розвитку інформаційно-аналітичної компетенції. С. Вдовіна розглядає контрольну-аналітичну компетенцію; В. Кулешова вивчає формування аналітичної компетенції викладачів технічних дисциплін. Проблему формування та розвитку аналітичної компетенції у майбутніх бакалаврів з економіки студіює Н. Задорожна. Інформаційно-аналітичну компетентність майбутніх фахівців вивчає В. Омельченко.

Технологія коучингу досліджується здебільшого зарубіжними науковцями, зокрема: Аткинсон Мэрилін, Голви У., Дауни М., Лаурою Уитворт, С. Дугласом, О'Коннор Дж., Уйтмором Дж. та ін. Серед вітчизняних науковців дослідженням коучингу займаються Т. Борова, В. Зеленін, А. Ківшик, О. Тіщук та ін.

Основний виклад матеріалу. У закладах вищої освіти у процесі вивчення фахових дисциплін викладачу необхідно формувати у студентів готовність до майбутньої професійної роботи, активізувати мотивацію навчально-пізнавальної діяльності, розвивати особистісні якості та самостійне критичне мислення. При цьому майбутні фахівці повинні усвідомити, що це вимагає не лише ретельної підготовки і постійного аналізу власної діяльності, але й готовності до неперервного навчання, удосконалення упродовж усієї професійної діяльності.

У сучасних умовах інноваційного розвитку професійної освіти впровадження педагогічних й інформаційних технологій є одним з важливих завдань викладача. В свою чергу модернізація професійної освіти потребує постійного моніторингу професійної діяльності, оцінювання і самооцінювання викладачами результатів власної педагогічної праці, що значною мірою показує рівень їх професійної компетентності і пропонує шляхи підвищення.

У контексті зростання інтересу до наведених проблем, розгляд педагогічного коучингу, як технології розвитку професійної компетентності педагога, набуває актуальності та значущості.

У процесі навчання у вищому навчальному закладі у майбутнього фахівця формуються професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей, таких, як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії та ін.

Викликом сучасності є здатність викладача до швидких змін (адаптація до нових умов виконання діяльності, підвищення рівня професійної компетентності тощо). Це потребує наявності освітніх технологій, що здатні створити педагогічні умови щодо якісних зрушень в освітніх процесах закладів вищої освіти.

Окрім того, зміна парадигми навчання з предметної на особистісно-зорієнтовану актуалізує необхідність пошуку нових педагогічних технологій та методів навчання, які б забезпечили можливість реалізації завдань професійної підготовки майбутніх фахівців.

Педагогічний коучинг – це нова навчальна дисципліна. Її становленню та розвитку сприяли різні галузі науки (педагогіка, психологія, соціологія, філософія) та практики (управління, менеджмент, етика ділового спілкування та інші). Найсуттєвіший вплив на педагогічний коучинг справили науки, що вивчають природу людської поведінки і чинники, які впливають на життєдіяльність людей та їхню взаємодію між собою. Застосування методів педагогічного коучингу сприяє ефективному формуванню аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців.

У науковій літературі не повно визначено поняття «інформаційно-аналітична компетентність», «педагогічний коучинг», його основні функції та завдання. Тому доцільно проаналізувати витоки формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців на засадах педагогічного коучингу, обґрунтувати доцільність його використання у підготовці майбутніх фахівців.

Нам імponує думка Н. Задорожної (2014), яка підкреслює, що ключові компетенції, яких потребує сучасне життя, включають в себе таку аналітичну складову, як уміння самостійно здобувати та обробляти інформацію, класифікувати, групувати інформацію, визначати спільні риси та розбіжності у досліджуваному матеріалі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аргументовано висловлювати свої думки, уміння відстоювати свою позицію, логічно мислити тощо [7, с. 103].

Сьогодні аналітично-інформаційної компетентності необхідна для вирішення кваліфікаційних фахових завдань як один із ключових складників професійної компетентності сучасних студентів.

Автори монографії «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: теорія і практика» зазначають, що інформаційно-аналітична діяльність – це цілеспрямована діяльність фахівців щодо збору, опрацювання й аналізу різної інформації про складні системи (соціальні, політичні, економічні, екологічні, демографічні, освітні тощо), які є об'єктом певного впливу, управління тощо [13, с. 14].

У розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, наприклад, керівників ПТНЗ як важливої складової їх професійно-педагогічної діяльності, науковцями розглянуто такі аспекти:

- інформаційно-аналітична діяльність фахівців (В.Б. Биков [2], Ю.С. Брановський [3], Н.І. Гендіна [5], Ю.С. Зубов [8] та ін.);
- формування інформаційно-аналітичних умінь у педагогів (В.І. Загвязінський [6], Т.Е. Климова [9] та ін.);
- інформаційно-аналітична компетентність майбутніх фахівців (В.І. Омельченко [12] й ін.);
- інформаційно-аналітична компетентність педагогів (В.В. Олійник [11] та ін.);
- інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників у системі професійно-технічної освіти (Н.О. Величко [4] та ін.).

У своїх працях дослідники підкреслюють наявність аналітики практично в усіх сферах професійної діяльності і наголошують, що вона є передумовою прийняття певних раціональних рішень у професійній діяльності. Наприклад, у фахівців дослідники виокремлюють такі основні професійно важливі риси, що входять, на нашу думку, до змісту їхньої інформаційно-аналітичної компетентності:

- «аналітичність мислення, здатність до прогнозування ситуацій і результатів діяльності» [10, с. 94];
- «здатність відбирати, систематизувати, аналізувати та узагальнювати інформацію» [1, с. 331];
- «здатність розкласти проблему на складові частини, визначити і чітко формулювати головні в даний період діяльності системи, визначити значущість кожного зі змінних чинників, умов, проміжних результатів і таким чином, здійснювати комбінацію складових елементів з метою прийняття рішення з даної проблеми; здатність до дослідження суперечностей у спостережуваних фактах, зіставлення різних явищ і виявлення характеру зв'язку між цими явищами» [14, с. 2].

Ці положення актуальні для студентів металургійних спеціальностей як суб'єктів інформаційно-аналітичної діяльності.

Науковці наголошують, що компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій (далі - ІКТ), що передбачають здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб ринку праці, пов'язані з якість технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, що охоплюють основні компоненти інформаційної культури, базовані на раціональному співіснуванні з техносферою, відповідно до професійного самовизначення з урахуванням індивідуальних можливостей людини.

Тож метою нашого дослідження є визначення та розкриття організаційно-педагогічних умов формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців. Вважаємо, що формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців буде більш ефективним, якщо:

- використовувати у процесі навчання студентів інноваційні форми, методи щодо пошуку інформації (наприклад, коучинг);
- спрямовувати діяльність викладача на формування у студентів стійкої професійно-орієнтованої мотивації до навчання;
- підсилити навчально-методичне забезпечення щодо формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз науково-педагогічної літератури з теми дослідження щодо ефективності формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх фахівців у галузі металургії дозволив нам розробити наступні завдання: проаналізувати науково-методичну літературу з теми дослідження; уточнити поняття «аналітично-інформаційна компетентність», «коучинг»; теоретично обґрунтувати та практично перевірити організаційно-педагогічні умови формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх педагогів засобами коучингу; розробити модель формування аналітично-інформаційної компетентності майбутніх педагогів засобами коучингу в процесі вивчення дисциплін професійної і практичної підготовки; доповнити навчально-методичне забезпечення дисциплін професійно-практичної підготовки.

Висновок. Отже, формування інформаційно-аналітичної компетентності студентів тісно пов'язане з пошуком, аналізом інформації, у тому числі документів; опрацюванням інформації з різних джерел; експертною оцінкою отриманої інформації; комунікативно-інформаційним забезпеченням навчальних занять. Цей процес ефективно можна здійснювати засобами коучингу. Але у цьому контексті варто говорити про інформаційну культуру особистості, що може буди предметом нашого наступного дослідження.

Література:

1. Ананьев А. Деякі підходи щодо визначення професійно важливих якостей державних службовців/ А. Ананьев// Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. – Вип. 12. – 342 с.
2. Биков В. Ю. Моніторинг рівня навчальних досягнень з використанням Інтернет-технологій: [монографія] / АПН України; Інститут інформаційних технологій і засобів навчання/ В.Ю. Биков, Ю.М. Богачков, Ю.О. Жук. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 127 с.
3. Брановский Ю. Работа в информационной среде/ Ю. Брановский, А. Беляева // Высшее образование в России. – 2002. – №1. – С. 81-87
4. Величко Н. О. Індикатори ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів як інструментарій моніторингу якості і доступності освітніх послуг: [метод. рекомендації] / Н.О. Величко, Л.А. Майборода, І.М. Савченко та ін.; за заг. ред. І.М. Савченко. – К.: Прінт, ВІАЦ, 2009. – 37 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipt.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=54&Itemid=56
5. Гендина Н. И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования: [учебно-метод. пособие]: в 2 ч. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова. – Кемерово: Кемеровск. Гос. Академия культуры и искусств, 1999. – Часть 1. – 143 с
6. Загвязинский В. Методология и методы психолого-педагогического исследования: [учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений] / В. Загвязинский, Р. Атаханов. – М.: Академия, 2001. – 208 с.
7. Задорожна Н. Проблема формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців у педагогічній теорії. Компетентнісні засади організації педагогічного процесу педагогічний процес: теорія і практика. випуск 1, 2014.є с 103-106
8. Зубов Ю. С. Информатизация и информационная культура/ Ю.С. Зубов // Проблемы информационной культуры: сб. статей. – М., 1994. – С. 6-11
9. Климова Т. Е. Подготовка учителя к использованию новых информационных технологий в профессиональной деятельности: [метод. пособие] / Т. Е. Климова, Е. П. Романов, Е. В. Федченко. – Магнитогорск: МаГУ, 2006. – 175 с.
10. Минкина В. А. Информационная культура специалиста и проблемы ее формирования/ В.А. Минкина// Современное библиотечно-информационное образование: [учеб. тетради]. – СПб.: СПбГУКИ, 1999. – Вып. 3. – С.121-136.
11. Олійник В. В. Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі фахової підготовки/ В.В. Олейник// Проблеми інженерно-педагогічної освіти(Збірник наукових праць). – 2013. – №37. <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/37/12ovvpfe.pdf>
12. Омельченко В. И. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего офицера-инженера в условиях смешанного обучения информатике: автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук: спец. 13.00.02 / В. И. Омельченко. – Челябинск, 2011. – 26 с.

13. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: теорія і практика Монографія / В.В. Ягупов, Н.О. Величко, І.В. Гириловська, А.Г. Гуралюк, Д.О. Закатнов, Л.А. Майборода, В.В. Паржницький, за. наук. ред. В.В. Ягупова: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 176 с.
14. Шапиро С.Б. Знакомьтесь: современный менеджер (портрет в интерьере рынка) / Шапиро С.Б., Тарасенко В.В. – Харьков: ЧП «Аркаир», 1997. – 100 с.

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, доцент Лучанинова О.П.

Ольга Бабич
(Мирогоща, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В МИРОГОЩАНСЬКОМУ АГРАРНОМУ КОЛЕДЖІ

Вибір професії – це чи не найскладніший, найважливіший і найвідповідальніший крок у житті кожної людини. Адже це не просто вдало чи невдало прийняте в юності вирішення, а найчастіше сформована чи розбита доля, активне, творче, радісне чи пасивне життя, байдуже існування, нарешті, це один з найважливіших доданків і умов людського щастя, свідомість своєї необхідності людям. Ким стати? Це питання задавало, задає і буде задавати буквально кожен учень школи без винятку.

«Готуй сани з літа», – так говорить відоме прислів'я, про те, щоб щось мати, необхідно про це потурбуватися заздалегідь. Притримуючись такої народної мудрості, Мирогощанський аграрний коледж, починаючи з початку навчального року, проводить різноманітні заходи профорієнтаційної роботи, щоб забезпечити належну кількість абітурієнтів на новий навчальний рік.

Необхідною умовою створення освітнього простору, який сприяє свідомому професійному самовизначенню учня середньої школи, є кваліфіковане проведення з ним профорієнтаційної роботи. Система профорієнтаційних заходів надає учням можливості визначити своє місце у світі професій, оцінити свої професійні здібності, знайти особистісний сенс у професійній діяльності.

Оскільки наш навчальний заклад аграрний, то наше завдання набагато важче, адже нас цікавить кожен випускник школи як абітурієнт. Нам потрібні люди хоча б мінімально творчі, закохані в землю, з певною особливою душевною організацією. Таких випускників школи ми повинні знати набагато раніше до закінчення школи.

З метою подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців для сільського господарства в коледжі запроваджено нові форми співпраці аграрних вищих та професійно-технічних навчальних закладів, набираємо групи на скорочений термін підготовки з числа випускників навчальних закладів рівня кваліфікованого робітника (професійних ліцеїв, професійно-технічних училищ) за спорідненими спеціальностями і професіями.

В коледжі вже давно започаткована плідна співпраця з професійно-технічними навчальними закладами не тільки Рівненської, а й сусідніх (Волинської, Тернопільської, Хмельницької) областей, укладаємо довготермінові угоди на співробітництво, розроблено інтегровані навчальні плани, узгоджуємо програми і ведемо підготовку молодших спеціалістів за скороченим терміном навчанням.

З першого дня перебування в коледжі поруч ідуть два процеси: адаптація – пристосування до нових умов, і професійна орієнтація на вже обрану (свідомо чи не зовсім) професію, формування в студента професійних якостей, що так важливо в становленні його як фахівця в майбутньому. Поряд з оволодінням певною сумою знань і практичних навичок з професії починається формування професійної свідомості, яка є умовою успішної адаптації до навчання та підсилює мотивацію до нього.

Мирогощанський аграрний коледж є одним з провідних навчальних закладів України за матеріально-технічною базою, методичним забезпеченням, творчим і професійним потенціалом педагогічного колективу. З дня свого заснування, а це відбулось 79 років тому, навчальний заклад готував спеціалістів для аграрної сфери.

Зміна політичної і економічної ситуації в країні на початку 90-х років ХХ ст., що кризовим чином вплинули на становище сільського господарства, різке зниження демографічних показників в країні істотно позначилися на наборі абітурієнтів, що і примусило керівництво та колектив навчального закладу переглянути стратегію його розвитку, прийняти статус коледжу, розширити діапазон пропонувані професій, упровадити ступеневу систему освіти «коледж - університет», ввести новітні інноваційні технології і методики навчання, комп'ютеризувати навчальний процес, виробити стратегію щорічної планомірної профорієнтаційної роботи. За цих умов діяльність колективу коледжу щодо забезпечення набору на новий навчальний рік стає не просто епізодичною роботою влітку, а триває протягом усього року, набуваючи все більш різноманітних форм.

Колектив Мирогощанського аграрного коледжу пропонує обговорення проблем профорієнтації в сучасних умовах в рамках круглого столу з директорами міських шкіл, шкіл районів Рівненської області, керівниками і методистами міського та районного відділів освіти. В ході роботи круглих столів обговорюються конструктивні пропозиції з проблем профорієнтації учнів і в результаті дискусій був

розроблений проект спільних дій, який включає: проведення екскурсій до Мирогощанського коледжу для старшокласників, використання комп'ютерної програми «Вибір» з метою допомоги в профорієнтації учнів і конкурс «Стань студентом МАКу».

Також в коледжі працює Центр професійної орієнтації, де практичний психолог може провести бесіду, надати консультацію і допомогу у виборі спеціальності, використовуючи низку методик і комп'ютерну програму «Вибір» для випускників міських і районних шкіл. Тут же на стендах розміщена вся інформація про професії, що надаються коледжем, терміни навчання, умови проходження практики, підприємства, на яких проходить практика, кваліфікації випускників, можливості працевлаштування, або продовження навчання у вищих навчальних закладах, з якими коледж уклав договори.

Вже в жовтні місяці серед навчальних груп проводиться конкурс на кращу газету або стенд із профорієнтаційним змістом, які пізніше використовуються представниками коледжу в школах міста і району.

Наші студенти отримують завдання протягом року відвідати рідну школу з матеріалом по профорієнтації, або ж пропонується, як творче завдання, публікація статті в місцевій або районній газеті про професію, яку вони здобувають в стінах нашого коледжу.

Щорічно в березні закріплені за районами нашої області викладачі коледжу відвідують ярмарки професій, що їх організовують районні Центри зайнятості населення традиційно в одній із шкіл району. Вони інформують присутніх на ярмарку старшокласників про навчальний заклад, здійснюють презентацію пропонувані спеціальностей з допомогою відеороликів, роздають всім бажаючим інформаційні матеріали.

Для реалізації цих задач у системі Мирогощанського аграрного коледжу організовано Раду з профорієнтаційної роботи, функції якої втілюються у життя шляхом організації профорієнтаційної роботи з випускниками шкіл Рівненської, Львівської, Хмельницької, Житомирської та ін областей.

Профорієнтаційна робота в Мирогощанському аграрному коледжі проводиться в два етапи:

- під час організації прийому;
- серед студентів у період навчання.

До проведення профорієнтаційної роботи залучають викладачів, лаборантів, керівників навчального закладу.

На початку кожного навчального року на засіданні педагогічної ради розглядаються питання профорієнтаційної роботи. Вони включаються в плани роботи всіх циклових комісій, відділень.

Наказом директора коледжу викладачі закріплюються за окремими районами, де вони протягом року проводять профорієнтаційну роботу в школах та підприємствах.

Рада з профорієнтаційної роботи щороку перед початком навчального року складає і ухвалює план роботи і перших місяців навчання приступає до її реалізації. У план входить розподіл всіх викладачів за конкретними школами, що сприяє залученню випускників шкіл до вступу в коледж.

Система профорієнтаційної роботи, яка діє в коледжі, складається з двох частин, які вдало доповнюють одна одну і дають відчутний ефект і кінцевий результат.

Першою складовою її є реклама, яка займає значне місце і є головним методом у досягненні мети. Щорічно надається реклама в довідники. Крім того, подається інформація в районні газети, публікуються повідомлення, проспекти, а також газета навчального закладу, яка розповсюджується серед молоді.

Другою частиною профорієнтаційної роботи є використання нових її видів. Це і договори з районними відділами освіти про спільну роботу, використання різних форм вступних випробувань, роботи з батьками учнів. Пропаганда навчального закладу, його традицій, висвітлюються через обласні та районні газети, в яких також друкуються оголошення про прийом у навчальний заклад, видаються буклети.

Для формування контингенту заочного відділення проводиться профорієнтаційна робота в районних управліннях агропромислового розвитку, сільськогосподарських підприємствах; у професійно-технічних навчальних закладах, де готують спеціалістів споріднених спеціальностей.

Однією з найяскравіших подій в житті МАКу є День відкритих дверей, куди запрошуються випускники шкіл міста і сусідніх районів, їх батьки. Це багатолюдне свято з ярмарком професій в самому коледжі, екскурсіями гостей по коледжу, спортивними змаганнями, концертом, зустріччю з адміністрацією. Оголошення про проведення друкуються в обласній та районній газетах, розповсюджуються об'яви через студентів і викладачів.

Аналіз засвідчує, що більшість тих, хто приходить у коледж в дні «відкритих дверей», надалі стають абітурієнтами, а згодом і студентами нашого закладу.

Студенти старших курсів, які проходять виробничу практику в різних районах та областях України, отримують завдання провести профорієнтаційну роботу за місцем проходження практики.

Під час зимових і літніх канікул студенти проводять профорієнтаційну роботу за місцем проживання. Вони отримують завдання провести бесіди в школах, де навчалися, вивісити оголошення про прийом у Мирогощанський аграрний коледж.

В умовах наближення демографічного спаду до своєї критичної точки ми бачимо перспективи своєї діяльності в більш широкому охопленні профорієнтаційною роботою всієї території регіону, в розвитку ступеневої освіти «школа – коледж – ЗВО», оскільки перевага цієї схеми наявна – отримання професії, першого ступеня вищої освіти, можливості її продовження в обласних і столичних вузах, з якими МАК має

прямі договори, економія сімейного бюджету, гарантія якісного навчання і потреба в наших випускниках на ринку праці.

Нашою метою було показати вплив профорієнтаційної діяльності на вибір професії молодими людьми. Потрібно, щоб даний аспект був усвідомлений на державному рівні, тому що самореалізована, самодостатня особистість – основа міцної держави, а професійна діяльність – основна умова самореалізації особистості.

Література:

1. Про освіту: Закон України, - К., 1996.
2. Про вищу освіту: Закон України, - К., 2002.
3. Про зайнятість нанесення: Закон України. -1991.
4. Бойко М.Ф., Ступенева освіта від робітника до магістра. «Освіта. Технікуми, коледжі».- 2002. -№1.- с. 15-16.
5. Величко Т.Д., Адаптація студентів. «Освіта. Технікуми, коледжі» - 2008. - №1.- с. 71-73.
6. Гладкова В.М. Профорієнтація. Навчальний посібник Львів «Новий Світ» 2007,
7. Коломієць Т.М., Організація і управління профорієнтаційною роботою в навчальному закладі., «Організація навчального процесу». - Випуск 11. - 2007. - с. 10-14
8. Корнієнко І. О. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. - №5. – с. 35-39.
9. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей // Обрані педагогічні твори – М. 1977, - Т.2, - С. 54
10. Моляко В. О., Літвінова Н. І. Психолого-педагогічні передумови підготовки учнів до праці у сфері матеріального вир-ва. // Психологія: Республіканський науково – методичний збірник. – Вип. 26. – К., - 1989. – с. 3-11.
11. Положення про організацію навчального процесу в Мирогощанському аграрному коледжі.
12. Тарасенко К., Профорієнтація й адаптація студентів. «Освіта. Технікуми, коледжі» 2004. - №3. - с. 17-18.

Тарас Башинський
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

ГРАФІЧНО-КОНСТРУКТОРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

На початку третього тисячоліття поглиблюються та прискорюються загальносвітові соціально-економічні, політичні, соціокультурні процеси, які визначають розвиток людства на сучасному етапі його життєдіяльності. Глобальні суспільні зрушення мають систематичний, швидкий, незворотний характер. Вони зумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя у більшості країн світу.

Найбільш відповідальною в цих умовах є роль освіти. Саме освіта має безпосередній та найбільший вплив на особистість і суспільство.

Освіта є соціальним інститутом, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, фахівця і громадянина. Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні і примноженні культурної спадщини й формувалися людини майбутнього, а також забезпечується Конституційне право громадян України на здобуття повної загальної середньої освіти. Все це висуває проблеми підготовки вчителя, його професійного становлення і професійної компетентності. Саме компетентнісний підхід розглядається як один із важливих концептуальних принципів, який визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти [4].

Посилаючись на міжнародний досвід, можна стверджувати, що поняття «ключові компетентності» виступає в даному контексті як «вузлове» поняття, так як компетентність носить інтегрований характер, а саме: об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички і вміння і способи діяльності.

Поняття «компетентність» (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі.

Під компетентністю ми розуміємо сукупність взаємозалежних якостей особистості (знання, уміння, навички, способи діяльності), необхідних для якісної продуктивної діяльності [3].

Метою формування педагогічної компетентності є забезпечення належної професійної підготовки випускника в умовах ступеневої освіти та його конкурентної здатності на ринку освітніх послуг.

Відповідно до мети конкретизовано основні завдання формування педагогічної компетентності майбутнього фахівця технологічної освіти:

- забезпечити оволодіння технологіями самоорганізації та самоактуалізації;
- створити умови для становлення професійної культури майбутнього спеціаліста;
- активізувати формування ключових компетенцій майбутнього вчителя технологічної освіти;
- формувати професійну мобільність студентів;
- організовувати методичну, дидактичну підтримку студентів;

– формувати соціальну активність на основі особистісних якості та соціальних умінь особистості.

Професійна компетентність вчителя трудового навчання – це сукупність його особистісних якостей, загальної культури та кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, гармонійна інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат.

На перший план висуваються внутрішні фактори вчителя: особистісні якості, тобто структура особистісних здібностей та рис характеру, його загальна культура, управлінські та організаторські можливості, а вже потім – кваліфікаційна компетентність, яка передбачає знання, уміння, навички з отриманої спеціальності.

Професійна компетентність – це базова характеристика діяльності спеціаліста; вона включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності і критичність мислення. На основі цього запропоновано таке розуміння професійно-педагогічної компетентності. Професійно-педагогічна компетентність вчителя є складною багаторівневою стійкою структурою його психічних рис, що формується внаслідок інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних умінь, значущих для вчителя особистісних якостей і має окреслені суттєві ознаки (мобільність, гнучкість і критичність мислення).

Одним із концептуальних положень оновлення змісту професійно-технічної освіти у XXI столітті стає компетентнісний підхід, застосування якого веде до нового бачення не тільки самого змісту освіти, а також його методів і технологій. Завдання, які постали перед системою професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі знайшли своє відображення в законі «Про професійно-технічну освіту».

Для виконання поставлених у документах державного рівня завдань щодо фахового рівня робітничих кадрів важливе місце посідає професійна підготовка на компетентнісній основі, тобто оволодіння кожним майбутнім кваліфікованим робітником конкретними компетенціями: високим рівнем суспільної свідомості; глибокими і міцними загальноосвітніми, політехнічними та професійними знаннями й уміннями; стійкими навичками у межах тієї чи іншої професії; розвиненим технічним мисленням.

Особливий вплив на рівень політехнічної освіти мають загально технічні предмети, до яких належать і креслення. Таким чином зміст графічної підготовки разом з предметами загально технічного й загальноосвітнього циклів, повинен стати базою для формування графічної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, яка є складовою їх професійної компетентності.

У Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті серед провідних завдань зазначається про необхідність набуття особистістю компетентності відповідно її фаху. Однією із основних складових якісної реалізації цих завдань є і підготовка графічно грамотних майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівної галузі. Їх професійна підготовка має передбачати високий рівень сформованих графічних знань та вмінь і, як наслідок – високий рівень графічної компетентності.

Вітчизняні вчені С.П. Бондар, С.У. Гончаренко, Н.Г. Ничкало, О.В. Овчарук, А.С. Чабан, І.М. Чемерис по різному тлумачать поняття компетентності. Найбільшого поширення набуло визначення компетентності як «сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [5, с. 149].

У професійній освіті прийнято виділяти ключові компетенції, що характеризують універсальність підготовки, соціально-професійну мобільність і готовність фахівців успішно адаптуватися до вирішення професійних ситуацій в умовах інформаційного суспільства.

Під ключовими компетенціями розуміють міжкультурні і міжгалузеві знання, уміння і здібності, властивості (якості) особи, необхідні для адаптації і продуктивної діяльності [3, с. 153]. Для вчителів трудового навчання поряд з ключовими існують спеціальні компетенції, ми вважаємо за доцільне розглядати професійну компетентність вчителя як єдність ключових і спеціальних компетенцій.

При цьому ключові компетенції вчителя технологій відображають культуру педагога і підрозділяються на: професійно-педагогічні, соціально- мотиваційні, інформаційні, комунікативні, креативні. Спеціальні компетенції інтегрують в собі знання предмету навчання (в даному випадку технології) і методики його викладання, підрозділяються на: цільові, змістовні, проектні, рефлексивні, моніторингові. компетентності вчителя трудового навчання (рис. 1).

Рис. 1. Складові професійної компетентності вчителя трудового навчання.

Формуванню графічних компетентностей майбутніх інженерів-будівельників присвячена праця С.В. Коваленка, який вважає, що «графічні знання, уміння і навички, розумові здібності (критичне, образно-графічне, технічне, творче мислення), комунікативні, методологічні здібності, самостійність, позитивне ставлення до професії та ін., що в підсумку складає графічну компетентність» [4, с. 191].

Сутність, різні аспекти і характеристики основ графічної професійної компетентності майбутніх вчителів технології висвітлені в роботі П.Г. Буянова «графічна компетентність – важлива властивість особистості, рівень усвідомленого використання графічних знань, умінь і навичок, що спираються на знання функціональних і конструктивних особливостей технічних об'єктів, досвід графічної професійно-орієнтовної діяльності, вільну орієнтацію в середовищі графічних інформаційних технологій» [1, с. 174].

Поняття графічної компетентності й графічної діяльності визначені для студентів інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів у дисертаційному дослідженні О. М. Джеджули та ін. [2].

Але, як свідчать результати теоретичного аналізу, проблема формування графічної компетентності як складової якості підготовки майбутнього кваліфікованого робітника машинобудівної галузі в Україні ще не знайшла свого розв'язку.

Література:

1. Буянов П.Г. Ступінь і складові графічної професійної компетентності майбутніх учителів технології / П.Г. Буянов // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка / гол.ред. Г. Терещук. – Тернопіль, 2010. – № 1. – С. 171 –175.
2. Дубина Л.І. Методика організації роботи предметного гуртка [Електронний ресурс] / Л. І. Дубина // Освітньо-інформаційний портал. – Режим доступу: <http://teacherjournal.com.ua/proftexosvta/14819-metodika-organzacz-roboti-predmetnogo-gurtka.html>.
3. Закон України «Про професійно-технічну освіту» // Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти: офіц. вид. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – С. 129.
4. Литова З.А. Как строить работу кружка / З.А.Литова // Школа и производство. М.:– 2001. – №1. – с. 57-58
5. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання: дидактичні основи методів виховної роботи / Г.П. Пустовіт. – Суми, 2010. – 134 с.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, Вересоцька Наталія Іванівна

Вікторія Велічко, Ольга Лучанінова
(Дніпро, Україна)

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ТА ЗОРУ

Постановка проблеми: Що є інклюзія? Які умови пропонує заклад вищої освіти сьогодні, наприклад, для навчання студентів з вадами зору та слуху? Як в сучасному світі позбутися ярликів минулого сторіччя? З якими труднощами зустрічаються такі студенти, вступивши у заклад вищої освіти?

Сьогодні одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави є створення інклюзивного освітнього середовища. Як і в більшості країн світу, в Україні концепція інклюзивної освіти застосовується, як правило, до людей з особливими потребами, яких станом на 1 січня 2013 р. налічувалося близько 2,74 млн., що становить майже 6% від загальної кількості українців. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тенденцією до зростання кількості дітей, які потребують спеціальної освіти, яка б сприяла їхній соціальній адаптації та інтеграції в активне суспільне життя [7, с. 14].

Нормативно-правовою базою забезпечення освіти дітей з особливими потребами в Україні є Конституція України, закони України «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Указ Президента України від 01.06.2005 р. № 900 «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов з життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями».

Минулого року був прийнятий Закон України «Про освіту», він є новаторським та відкриває широке поле для впровадження інклюзії у системі освіти. У жовтні 2017 року Міжнародний фонд «Відродження» та «Благодійний фонд П. Порошенка» підписали Меморандум про співпрацю в межах Ініціативи з впровадження інклюзивної освіти в Україні. Ця співпраця з Благодійним фондом П. Порошенка є черговим важливим етапом роботи Фонду задля сприяння освітнім реформам. Така співпраця об'єднує зусилля благодійних організацій з освітніми та матеріальними ресурсами державних інституцій, створює якісно нові можливості створення реально працюючої системи інклюзивної освіти на засадах поваги до прав людини й створення умов для рівних можливостей [5, ст. 33]. Відповідальним кроком був освітній хакатон «Інклюзія. Як зробити школу приязною для всіх?», що пройшов у Києві 5-6 квітня 2018 року. Мета хакатону – напрацювання практик, які допоможуть усім дітям, незалежно від національної та релігійної приналежності, стану здоров'я та інших відмінностей, почуватися комфортно у школі, знайти нових друзів та отримати якісну освіту [5, ст 56].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упровадження інклюзивної освіти в Україні, безумовно, складне педагогічне завдання. Дослідження О. В. Безпалько, І. П. Василяшко, Т. Г. Губаревої, А. А. Колупасєвої, І. В. Луценко, О. О. Патрикєєвої, Л. О. Савчук, Н. З. Софій, В. І. Шинкаренко та інших щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні, допомагають надати комплексне уявлення та ставлення до проблем інклюзивної освіти. Для нас важливим є дослідження Європейської дослідницької асоціації "Демократичні ініціативи молоді", що розкриває основні проблеми інклюзивної освіти в Україні. Але впровадження інклюзивної освіти у загальноосвітні навчальні заклади потребує більш детального дослідження [4, с. 79].

Інклюзивна освіта дає можливість батькам дітей з особливими фізичними потребами розуміти, у чому розвиток їх дітей є типовим й атиповим; активно брати участь у процесі навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами; отримувати підтримку з боку інших батьків.

Інклюзивна освіта для дітей дозволяє: долати страхи; налагоджувати дружніх стосунки зі здоровими однолітками; розвивати чуйність, готовність до взаємодопомоги; вчитися толерантно ставитись до людських відмінностей.

Мета статі – проаналізувати стан інклюзивної освіти в Україні та з'ясувати найбільш ефективні психолого-педагогічні умови адаптації студентів до навчання у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Якщо в іншій людини немає того, що є в тебе, наприклад, повноцінних умов життя через поганий зір чи слух, – це не означає, що вона неповноцінна. У нашому суспільстві всі люди звикли на все вішати ярлики: у тебе, наприклад, поганий слух – маєш ярлик неповноцінної людини. Хоча, на нашу думку, такі люди навпаки набагато сильніші, ніж ті, в кого є все.

Сьогодні дітям з особливими потребами нарешті приділяють належну увагу, спеціально будують школи чи облаштовують класи. Раніше дітям з вадами слуху та зору було психологічно важче, адже вчилися вони в спеціалізованих інтернатах, їх по суті ізолювали від суспільства, там вони здобули певні знання, а що далі?

Згідно зі ст. 53 Конституції України, "держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам" [3, с. 17].

Ольга Юдіна (2012) зазначає, що інклюзивна освіта здається ефективною або потенційно ефективною системою освіти батькам здорових дітей або дітей з легкими психофізіологічними порушеннями, які спроможні навчатись в інклюзивних школах (без матеріальної бази, без спеціальних підручників). Ці батьки вважають інклюзивну освіту значним кроком у плані розвитку дітей з особливими потребами, їх соціалізації. Аналіз проблем, на які вказують батьки дітей з пілотних шкіл, свідчить, що, на відміну від вчителів, батьки значно менше зосереджуються на методичних проблемах, нестачі навчальних матеріалів та приладдя, і переважно не помічають професійну неготовність учителів до роботи з особливими дітьми. І це абсолютно зрозуміло, оскільки батьки не знають, якою є "класична" модель інклюзивної освіти, і якими критеріями визначається "інклюзивність" освітнього закладу (в деяких випадках батьки висловлювали здивування щодо обов'язковості асистента в класі) [2].

З аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження Європейської дослідницької асоціації, батьки дітей з особливими потребами, які навчаються у спецшколах, мають ряд усталених

упереджень щодо освіти у загальноосвітніх школах, навіть інклюзивних. Одне з основних – негативне ставлення до дітей з особливими потребами з боку вчителів ЗОШ, батьків здорових дітей та самих дітей. На загал панівною є думка, що соціум не готовий до адекватного сприйняття дітей з особливими потребами. Що чим значнішою є проблема дитини, тим більше вона та її батьки стикаються з негативним ставленням з боку як дорослих, так і дітей. Саме тому батьки намагаються вберегти своїх дітей від психологічних травм і не хочуть, аби вони виконували роль "тренажерів" для формування суспільної толерантності. Ініціаторами та активними лобістами впровадження інклюзивної освіти в Україні були і є неурядові організації та батьківські об'єднання. Це – світовий тренд. Діяльність громадських організацій на підтримку інклюзивної освіти відбувається у сфері так званої "стихійної інклюзії". Так, деякі з них свідчать про те, що надавали консультації батькам дітей-інвалідів з питань навчання у ЗОШ; 20% можуть надавати реабілітаційну допомогу, яку вони надають дітям-інвалідам, що навчаються в ЗОШ; деякі допомагали батькам дітей-інвалідів влаштувати дітей у ЗОШ. Як правило, це проекти, які підтримували донорська спільнота [2, с. 17].

За кордоном повсякденним явищем є дитина-інвалід, яка сидить наприклад, в одному класі зі здоровими дітьми. У нас же тільки у 2008 році з'явився українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами». Канадці провели в Україні ряд засідань і «круглих столів» з владою й громадськістю. Запрацювали експериментальні школи. У 2010 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права інвалідів, а в 2011 році Кабмін видав Порядок організації інклюзивної освіти в Україні. Отже, це пріоритетні напрями державної політики у сфері освіти дітей з інвалідністю на сучасному етапі.

Процес навчання має бути безперервним і доступним. Але, як зазначає С. Корнієнко (2012), «після закінчення школи-інтернату більша частина дітей виявляється непристосованою до соціального середовища, неадаптованого в ньому. Крім того, здобуття освіти дітьми з інвалідністю залежить від багатьох чинників, зокрема доступності транспорту, шкільних приміщень, обладнання, програмного забезпечення, підручників, кваліфікованих фахівців тощо».

Ми повністю погоджуємося з дослідницею (С. Корнієнко, 2012), яка наголошує, що «усе це потребує суттєвого оновлення системи освіти дітей з інвалідністю, її форм і змісту, введення нових педагогічних підходів і інноваційних технологій, психологічного супроводу навчального процесу, а також нових комплексних програм розвитку особистості дитини і її найбільш ефективної і оптимальної соціально-трудової адаптації [4, с. 228].

Прикладом того, як інклюзивна освіта не лише забезпечує найкраще середовище для навчання, включаючи осіб із розумовими вадами, але й допомагає усунути бар'єри та зруйнувати стереотипи їхньої поведінки на користь успішної адаптації у суспільному житті, є Регіональний Центр освіти інвалідів в Національній металургійній академії України. Студентами з особливими потребами надається на високому професійному рівні методична й психологічна підтримка, соціальна інтеграція у суспільство. З 2004 року 120 студентів з сенсорними порушеннями отримали диплом бакалавра; 57 – з диплом спеціаліста, 7 – диплом магістра.

Нами була здійснена діагностика студентів, які навчаються в Регіональному центрі, щодо виявлення психолого-педагогічних умов адаптації студентів до навчання. Вважаємо, що ефективність інклюзивного навчання студентів в НМетАУ суттєво підвищиться за умов:

- своєчасної і кваліфікованої діагностики їхнього психофізичного розвитку;
- при наданні консультативно-інформаційної підтримки педагогам центру;
- залучення студентів з вадами слуху та зору до освітньо-виховного простору академії через фестиваль «Так гартуються зірки», роботу психолого-педагогічного клубу «Перспектива» тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оцінюючи можливості широкого впровадження інклюзивної освіти у загальноосвітні навчальні заклади в Україні, маємо зазначити, що на сьогодні країна лише частково готова перейти до інклюзії широкого масштабу. Українські школи частково готові прийняти широку інклюзію. Разом із тим, інклюзивна освіта – це та складова гуманітарної політики кожної сучасної країни, яка свідчить наскільки її суспільство захищає невід'ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України. Прикладом такої політики є Регіональний центр освіти інвалідів в НМетАУ. Ми продовжимо експеримент щодо адаптації студентів з вадами слуху та зору до навчання.

Література:

1. Закон України про ратифікацію Конвенції про права інвалідів та Факультативного протоколу до неї // Офіц. вісн. України. - 2010. - № 17.
2. Інклюзія в Україні: Інтернет ресурс: //автор Ольга Юдина // 11 березня 2012
3. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: [резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження] / Європейська дослідницька асоціація: Демократичні ініціативи молоді. – Червень 2011 – січень 2012. – 36 с.
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 26 черв. 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141. - Із змін., внесеними згідно із законом № 2222-IV від 8 груд. 2004 р. // Відом. Верхов. Ради України. - 2005. - № 2. - Ст. 44.
5. Корнієнко С. Інклюзивна освіта як пріоритетний напрям державної політики України у сфері освіти дітей з інвалідністю [Текст] / С. Корнієнко // Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. - 2012. - № 2. - С. 226-231

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року" від 03.12.2009 № 1482-р.
7. Інклюзивна освіта в Україні: крок за кроком [інтернет ресурс].
http://www.irf.ua/allevnts/news/inklyuzivna_osvita_v_ukraini_razom_krok_za_krokom/

Аліна Дроговоз
(Київ, Україна)

ДОСВІД СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ В СЕРЕДОВИЩІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Одним із найбільших ризиків, якому піддаються сьогодні хлопці та дівчата в Україні, є ризик інфікування вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), що спричиняє синдром набутого імунодефіциту (СНІД).

Станом на 01.05.2018 р., за даними Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України, зареєстровано 5 764 нових випадки ВІЛ-інфекції (з них 783 – у дітей до 14 років). Епідемія ВІЛ-інфекції в Україні поширюється, водночас, за даними інших досліджень, поведінкові практики учнівської молоді ж такими, що не сприяють здоров'ю. Так, третина матерів учнів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) не знає, чим займаються їх діти у вільний час; 50 відсотків учнів ЗНЗ вказали, що батьки не знають, де вони бувають після навчання. Майже кожен четвертий підліток (23% опитаних) ніколи не грає вдома у спільні ігри з батьками.

Теоретико-методичні та науково-практичні засади здійснення профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі, формування здорового способу життя підлітків та молоді, відповідальної поведінки щодо власного здоров'я висвітлено у роботах О. Безпалько, І. Зверевої, Н. Зимівець, Г. Лактіонової, В. Оржеховської; проблему профілактики ВІЛ з різними групами клієнтів (учнівською молоддю, споживачами ін'єкційних наркотиків, особами, залученими до комерційного сексу, бездоглядними та безпритульними дітьми) розкрито у психологічних, педагогічних, соціально-педагогічних, соціологічних (Б. Лазоренко, В. Оржеховська, В. Пономаренко, Т. Журавель, Т. Лях, С. Терницька, О. Балакєрева, О. Пурик) дослідженнях.

Враховуючи найбільшу уразливість до ВІЛ/СНІДу молодого населення (дітей, підлітків і молоді) основним пріоритетом є профілактична робота саме з цією цільовою групою. Наразі, коли розповсюдження ВІЛ-інфекції вийшло за межі маргінальних груп, охоплюючи все більшу кількість підлітків та молодих людей, актуальним є перегляд основних стратегій профілактики та зміщення акценту на превентивне навчання, тобто – просвітницьку модель профілактики.

Україна визнала проблему ВІЛ/СНІДу пріоритетним напрямком у сфері охорони здоров'я та соціального розвитку. Уряд країни, взявши на себе низку стратегічних зобов'язань, спільно з міжнародними і неурядовими організаціями докладає багато зусиль для їх виконання та подолання епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу.

Беручи до уваги масштаби епідемії ВІЛ-інфекції, профілактичні програми щодо попередження ВІЛ-інфікування повинні реалізовуватися в усіх закладах освіти, а також бути адаптованими до контингенту учнів. Отже, необхідно дотримуватись принципу диференційованого підходу з урахуванням віку, соціально-психологічних особливостей учнівської молоді, а також ступеня залучення до проблеми ВІЛ/СНІДу.

На думку експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я і вітчизняних науковців, найбільш перспективними напрямками профілактики ВІЛ-інфекції в закладах освіти є такі:

- просвіта й інформування в галузі ВІЛ/СНІДу;
- навчання відповідальній поведінці дітей і молоді;
- формування умов, які підтримують профілактичну діяльність.

Метою цієї статті є аналіз змісту та напрямів здійснення соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції учнівської молоді в закладах освіти м. Києва та Київської області.

Для досягнення результатів нашого дослідження нам було важливо зрозуміти, яким наразі є досвід та стан здійснення соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфекції у м. Києві та Київській області на базі загальноосвітніх навчальних закладів, за для чого у період з серпня по вересень 2018 року нами було проведено опитування у формі інтерв'ю соціальних педагогів 10 шкіл м. Києва.

Отож, 100% респондентів відповіли, що на базі їхніх навчальних закладів здійснюється профілактика ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

Нам було цікаво дізнатися, у який спосіб у цих навчальних закладах реалізують соціально-педагогічну профілактику ВІЛ/СНІД серед учнівської молоді. Результати опитування показали, що соціально-педагогічна профілактика ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді здійснюється у 40 % через програми, а у 60% – через окремі профілактичні заходи.

Наступна серія питань була спрямована на визначення сутності програм, які реалізують респонденти з метою соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу загальноосвітніх навчальних закладах м. Києва. Ми з'ясували, що 100% респондентів з числа тих, які використовують просвітницько-профілактичні

програми, не розробляють авторські, а застосовують вже розроблені соціально-просвітницькі програми у галузі ВІЛ/СНІДу.

На прохання вказати назви програм, які використовують у процесі соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді, респонденти вказали такі: «Школа проти СНІДу», «Сходинки до здоров'я», «Прояви турботу та обачливості», «Твоє життя – твій вибір», «Вчимося бути здоровими». Також слід зазначити, що жоден респондент не зміг вказати жодного із прізвищ авторів цих програм.

Нас цікавило питання співпраці у процесі впровадження просвітницько-профілактичної програми в загальноосвітньому навчальному закладі. Так, 8 респондентів зазначили, що до складу команди входить психолог, який працює разом з соціальним педагогом.

Також ми бажали з'ясувати думку респондентів щодо ефективності впроваджуваної ними програми: 7 респондентів зазначили, що вважають програму ефективною, проте не змогли вказати конкретні інструменти оцінки програми, а 3 респонденти наголосили на тому, що їм важко оцінити її ефективність.

Серед переваг просвітницько-профілактичних програм, які реалізують у середні загальноосвітні навчальних закладах з учнівською молоддю респонденти, зазначено такі: «можливість у тренінговій формі поводити заняття»; «вже розроблені заняття»; «поєднання різних форм роботи»; «можливість співпраці з різними фахівцями для досягнення загальної мети».

Серед недоліків просвітницько-профілактичних програм, які реалізують з учнівською молоддю респонденти, зазначено такі: «необхідність ретельно готуватись до тренінгових занять»; «відсутність готових роздаткових матеріалів».

Також у ході опитування нам було важливо з'ясувати, які види заходів реалізуються в межах програми соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу та оцінити частоту їх проведення.

Респонденти, здебільшого, застосовують велику кількість заходів у межах просвітницько-профілактичної програми. Тішать результати, які вказують, що тренінгова форма роботи, відеолекторії, інші активні та інтерактивні форми роботи переважають у діяльності фахівців з профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді.

Наступний сегмент даних буде стосуватися тієї частини респондентів (60%), які здійснюють соціально-педагогічну профілактику ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді шляхом проведення окремих профілактичних заходів.

Так, ми запропонували респондентам зазначити види цих заходів, а також визначити їх частоту проведення. Респонденти, здебільшого, застосовують меншу кількість заходів, здебільшого, це тематичні дні, тижні і зустрічі з фахівцями, і значно рідше, порівняно з респондентами, які здійснюють соціально-педагогічну профілактику ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді, реалізуючи просвітницько-профілактичні програми. Це дозволяє припустити, що ця група фахівців обирає такі заходи, які потребують невисокого власного залучення, відповідно – невисокого рівня знань з теми ВІЛ. Прикро, що фахівці не користуються програмами, які пройшли попередню апробацію і довели свою результативність. І, перш за все, їх ефективність полягає у комплексності, систематичності заходів.

Останнє питання, яке ми поставили респондентами, які використовують, переважно, окремі заходи, а не програми, було спрямоване на те, щоб вивчити, чи існує, на їхню думку, потреба у створенні та впровадженні у навчальному закладі комплексної програми з соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. Ми отримали невітніші результати: 67% опитаних зазначили, що наразі така програма не потрібна.

Результати проведено дослідження засвідчили задовільний стан соціально-педагогічної профілактики ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді. Нами з'ясовано, що фахівці, які здійснюють профілактику ВІЛ/СНІДу у навчальних закладах, тягнуть у своїй більшості не до комплексного і систематичного проведення заходів у межах програм, а до окремих (переважно масових) профілактичних заходів. Ті ж з них, які реалізують профілактичні програми, застосовують широкий арсенал форм профілактичної роботи, віддаючи перевагу інтерактивній взаємодії усіх учасників.

Ми встановили, що респонденти майже не застосовують інтерактивних та рольових ігор індивідуальних консультацій, віддаючи перевагу відео-перегляду з аналізом, бесіди, лекції, груповому обговоренню, дискусії, мозковому штурму.

Також респонденти зазначили, що потребують підвищення кваліфікації з організації та проведення первинної та вторинної соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфікування, хочуть підвищити обізнаність щодо активних і інтерактивних методів просвітницько-профілактичної роботи. Можливо, ці знання спонукали б фахівців, які здійснюють соціально-педагогічну профілактику ВІЛ/СНІДу серед учнівської молоді, до моделювання своїх власних авторських програм, адаптації вже існуючих програм відповідно до потреб цільової групи з урахуванням усієї специфіки та умов.

З огляду на здійснений теоретичний аналіз та проведене опитування серед соціальних педагогів ЗНЗ, вважаємо за потрібне виокремити та обґрунтувати умови соціально-педагогічної профілактики ВІЛ-інфікування та формування безпечної щодо інфікування поведінки серед учнівської молоді у ЗНЗ, зокрема:

1. Комплексний підхід у профілактиці ВІЛ-інфікування серед учнівської молоді: реалізація програм профілактики, а не поодиноких профілактичних заходів.

2. Включення учнів до профілактичної роботи не як об'єкту, а як суб'єкту профілактичного впливу, використання методики «рівний – рівному».

3. Міжвідомча взаємодія – залучення до профілактичних програм на базі ЗНЗ інших суб'єктів, що реалізують профілактичні програми.

Дані умови буде впроваджено на наступних етапах нашого експериментального дослідження у обраних загальноосвітніх навчальних закладах м. Києва, а отримані результати висвітлено у подальших публікаціях.

Література:

1. Журавель Т. В. Упровадження методики «рівний – рівному» у програмах профілактики ВІЛ-інфекції на базі професійно-технічних навчальних закладів / Журавель Т.В., Піляєв А.Г. // Здоровий спосіб життя – філософія XXI століття: матеріали Міжгалузевої міжрег. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 23 квітня 2014 р.). – Донецьк: ДООППО, 2014. – С. 133–139.
2. Довідник: послуги для підлітків щодо профілактики ризикованої поведінки та інфікування ВІЛ у місті Києві / Журавель Т.В., Лях Т.Л., Спіріна Т.П.; за ред. Журавель Т.В., Т.Л. Лях. – К.: ФО-П Буря О.Д., 2014. – 128 с.
3. Терницька С.В. Соціально-педагогічні умови взаємодії державних і громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІД серед учнівської молоді: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / С.В. Терницька; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2009. – 22 с.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук Журавель Тетяна Василівна.

Марія Каленик, Ольга Лучанінова
(Дніпро, Україна)

МОДЕЛЬ ВИПУСКНИКА ЯК ПРОДУКТ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Сьогодні є нагальна потреба у фундаментальних дослідженнях щодо підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців закладів вищої технічної освіти, яка поряд із змістовим її наповненням, має включати сучасні підходи до навчання та виховання. Вважаємо, що сучасний заклад вищої технічної освіти має орієнтуватися на модель випускника, визначити кінцеві результати у вигляді характеристик студента як професіонала й особистості, громадянина та фахівця, якими він повинен володіти після завершення освітнього процесу.

Можна виділити суперечності між усталеною практикою професійної підготовки фахівців у закладах вищої технічної освіти та необхідністю підвищення її ефективності; між сучасним станом професійної підготовки майбутніх фахівців у технічних закладах та потребою активізації форм та методів пізнавальної діяльності студентів, підвищення рівня їх активної самостійності, забезпечення суб'єкт-суб'єктних відносин; між обсягом професійно-значущої інформації та навчальним часом, відведеним на її засвоєння навчальними планами; реальним і необхідним рівнем готовності викладачів технічних закладів до підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців у технічних закладах на якісно нових засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз робіт із проблем виховання й професійного становлення особистості студента дає підстави стверджувати, що сьогодні на рівні МОН, закладу вищої освіти треба створювати нову модель випускника вишу, змінювати на державному рівні підходи, концепції, вводити стандарти тощо.

Заклади вищої освіти завершують процес соціалізації і становлення особистості. Ще у 1968 року американський вчений Філіп Кумбс у своїй книзі «Світова криза освіти» дійшов висновку: на зміну людині-виконавцю повинна прийти людина-творець. Відтоді і триває пошук нових освітніх систем. Без ідей виховання освітні системи перестають існувати як цінність.

Заслуговує на увагу позиція Н. Дем'яненко (2015), яка, досліджуючи інноваційні трансформації освітнього простору педагогічного університету, вказує на актуальність і необхідність за нових умов «створення інтегративного образу випускника вищого педагогічного навчального закладу, де мета, зміст і результати навчання сприймаються комплексно з урахуванням змін у професійній діяльності та спрямовані на формування широкої соціально-професійної компетентності. Остання включає не лише кваліфікацію, що визначається системою набутих знань і вмінь, але й базові особистісні якості, а також універсальні вміння й здібності, які характеризуються більш широкою сферою застосування» [2, с. 21]. Отже, компетенція хоч і є продуктом освіти, є засобом саморозвитку і самореалізації особистості в освітньому просторі, результатом узагальнення діяльності й особистісного досвіду. Тож в умовах технічного ВНЗ вирішення цього питання є лише питанням часу.

У сучасному гуманістичному дискурсі щодо нових завдань вищої школи на порядку денному – створення нової молоді людини, виховання таких її якостей, як високий професіоналізм, активність, діловитість, мобільність, почуття відповідальності, уміння працювати, швидко орієнтуватися в ситуації, приймати самостійні рішення, поважати працю, формування потреби в постійному оновленні знань і

самовдосконаленні, розвиток культури міжособистісного спілкування тощо; виховання духовно-культурної особистості і патріота. Це і є основою виховної системи, яка має суспільний характер (соціальне замовлення), відзначається універсальністю і конкретністю. Вважаємо, що створити модель випускника неможливо без врахування процесу формування духовної культури студентів, який є педагогічним явищем. Це взаємодія педагог-студент, що включає такі етапи, як цілепокладання, переживання, осмислення, відношення, саморефлексія, моделювання, подолання тощо.

Нам імпонує в межах нашого дослідження думка П. Сорокіна (1992) про те, що «освічена людина стала однією і пропагує свою односторонність як взірць досконалості. Соціолог констатував, що класична європейська освіта неспроможна тестувати моральні якості людей. Це пов'язано з тим, що освіта виявилася неспроможною здійснювати селекцію та готувати освічених людей як інтелектуальних. Брак культури виявився в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Криза інтелектуальності є свідченням духовної деградації суспільства, руйнуванням еліти країни як провідної верстви нації [8, с. 297].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні існує необхідність не лише в розробці нової моделі освітньо-виховної системи сучасного закладу вищої технічної освіти, її випускника, але й визначенні змісту діяльності всіх учасників освітнього процесу щодо їх формування і розвитку, створення таких умов, за яких ця діяльність забезпечувала б якісно вищий результат професійної підготовки й виховання здобувачів вищої освіти.

Мета статті: дослідити проблеми якості професійної підготовки майбутніх фахівців закладів вищої технічної освіти, з'ясувати шляхи її вирішення, зокрема створення моделі випускника закладу вищої технічної освіти.

Виклад матеріалу. На сайтах закладів технічної освіти можна знайти інформацію щодо моделі випускника, яку пропонує заклад. Аналіз цієї інформації спонукає до питання: а чи готує заклад такого працівника, якого потребує роботодавець. Який склад має бути у цієї «моделі», адже сьогодні важливо не тільки вміти виконувати механічні операції та працювати з обладнанням. Тобто необхідно створювати сприятливі умови для зростання студента як особистості, паралельно надаючи можливість засвоювати знання для майбутньої професії.

Професійна підготовка фахівців, як зазначає Н. Нічкало, орієнтована на особистісний розвиток і творчу самореалізацію кожного громадянина України, формування поколінь, які навчаються впродовж життя, розвивають цінності громадянського суспільства, сприяють консолідації української нації та її інтеграції в європейський та світовий простір [5, с. 10].

Випускники закладів вищої технічної освіти мають бути кваліфікованими фахівцями, які володіють не лише глибокими професійними знаннями, сучасними технологіями виробництва у своїй галузі, але й особистісними якостями, бо «ринок вимагає від випускників не лише теоретичних знань, а й практичних навичок набутих студентом протягом активної фази навчання» [1, с. 3].

Каракаліна К. (2012) зазначає, що «загальні (ключові) компетенції є ядром моделі випускника будь-якого ВНЗ, оскільки вони проявляються не лише у розв'язанні професійних завдань, але й завдань поза межами своєї професії. З одного боку, вони не є професійно обумовленими, такими компетенція ми повинні володіти сучасні спеціалісти незалежно від сфери їх діяльності. З іншого боку, компетенції є професійно значущі, оскільки вони складають основу, базу для професійних компетенцій, дозволяють їм більш повно реалізуватися» [3]. Компетентнісно-орієнтована освіта спрямована на те, щоб відповідати особистим, соціальним, професійним та культурним потребам сучасного суспільства.

Так, у Лондонському Комюніке сформований наступний спектр завдань вишів: підготовка студентів до життя в якості активних громадян демократичного суспільства; особистісний розвиток студентської молоді; професійна підготовка студентів до ринку праці; стимулювання дослідницької та інноваційної діяльності.

Побудова моделі, як правило, фіксує штучно створений зразок певного об'єкта, який відображає структуру, властивості, функції, зв'язки та відношення між елементами цього об'єкта. Модель є проміжною ланкою між висунутими теоретичними положеннями та їх перевіркою у реальному педагогічному процесі».

Детально сутнісні характеристики поняття «модель» та процесу моделювання розкрито у дослідженнях В. Пікельної. Автор виділяє, що неодмінною рисою моделей є те, що вони мають певну структуру. Аналізуючи роботи автора, можна зробити деякі узагальнення: особливістю моделі є висока вибірковість стосовно інформації, яка використовується. Взагалі під моделлю науковець розуміє процес і метод пізнання, форму та засіб наукового пошуку [6; 7].

Так, В. Шадриковим вказується, що модель сучасного фахівця з вищою освітою повинна враховувати вимоги до фахівця виходячи з існування економіки, яка ґрунтується на знаннях; психологічних уявлень про структуру трудової діяльності; перспективного підходу до оцінки якості освіти. Науковець відзначає, що конкретна модель з конкретного фаху буде відрізнятися цілями, функціями, компетенціями, якостями, знаннями, правилами та критеріями досягнення мети, інформаційним забезпеченням [9].

Учені дослідники, педагоги у розмірковуванні про модельні риси випускника з урахуванням його підготовки для майбутнього все частіше акцент роблять на необхідності озброєння майбутніх фахівців більш багатими фундаментальними знаннями з певної спеціальності. З іншого боку, ними відмічається важливість формування у випускників таких рис, як потреба в постійній самоосвіті, активна життєва позиція (творча, професійна, суспільна).

Таким чином, випускник сучасного закладу вищої технічної освіти має володіти певними якостями, зокрема: гнучко адаптуватися у життєвих ситуаціях, що швидко змінюються, самостійно набуваючи необхідні знання і вміло застосовуючи їх на практиці для вирішення різноманітних проблем; самостійно критично мислити, вміти бачити виникаючі в реальному світі труднощі і шукати шляхи раціонального їх подолання, використовуючи сучасні технології, бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити; грамотно працювати з інформацією, вміти збирати необхідні для дослідження певного завдання факти, аналізувати їх, висувати гіпотези вирішення проблем, робити необхідні узагальнення, зіставлення з аналогічними і альтернативними варіантами розгляду, встановлювати статистичні закономірності, формулювати аргументовані висновки і на їх основі виявляти і вирішувати нові проблеми; бути комунікабельними, контактними в різних соціальних групах, вміти працювати спільно в різних ситуаціях, запобігаючи конфліктним ситуаціям або вміло виходячи з них; самостійно трудитися над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня.

Відповідно до завдання нашого дослідження приймаємо наступні тлумачення: модель – це об'єкт в ідеалі, аналог реально існуючих складних явищ і процесів. У моделі відсутні другорядні деталі, моменти та випадковості; модель випускника – це ідеальний образ студента після закінчення закладу вищої технічної освіти, який володіє знаннями, уміннями й навичками, а також професійними та особистісними компетентностями.

На думку роботодавців, найбільш затребуваними якостями фахівців є саме ті, що закріплюються на магістерському рівні підготовки: професійна мобільність і самостійність; готовність і здатність приймати швидкі й нестандартні рішення; вміння швидко реагувати на неочікувані ситуації; здатність швидко адаптуватися до нових соціально-економічних умов; високий рівень концентрації, розподілу і стійкості уваги; готовність змінювати плани, способи розв'язання завдань під впливом зовнішніх факторів; комунікативність і соціально-професійна відповідальність; здатність приймати і впроваджувати нове на практиці, включення майбутніх фахівців у науково-практичну діяльність. Це потребує проектування практико орієнтованого навчально-виховного процесу, провідною ознакою якого виступають гуманітарні технології. До гуманітарних технологій відносять універсальні моделі (способи) реалізації позитивних міжособистісних відносин, що забезпечують збереження і зміцнення особистісної цілісності людини (педагогічні студії, творчі мікрогрупи, співконсультування, взаємоспрямовуване навчання), заміну моделі «викладач-студент» на модель «колега-колега» [4, с. 287].

Висновок. Отже, одним із шляхів підвищення якості професійної підготовки є створення «моделі випускника». При створенні необхідно врахувати: сучасні вимоги суспільства, а саме роботодавців до випускника (тобто до компетентностей, якими він має володіти), чи зможе ЗВО підготувати випускника, який буде відповідати розробленій «моделі»). Модель випускника ЗВО, поряд із змістовим її наповненням, має включати сучасні підходи до навчання та виховання.

Література:

1. Бажан С.П. Проблеми процесу практичної підготовки студентів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого процесу. <http://www.sworld.com.ua/simpoz4/18.pdf>
2. Дем'яненко Н. М. Інноваційні трансформації освітнього простору педагогічного університету Розділ 1. Актуальні проблеми вищої педагогічної освіти Вісник № 130, 2015. С. 20–25.
3. Каракаліна К. В. Діагностика ефективності виховного простору університету // Пед.процес: теорія і практика: зб. наук. праць. 2012. Вип. 1. С. 49–55.
4. Лучанінова О.П. Зміна виховної парадигми вищої освіти та професіоналізм викладача як умови якості підготовки фахівців. Управління якістю освіти: досвід та інновації: колективна монографія / під заг. ред. Л.Л. Сушенцевої, Н.В. Житник. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2014. 462 с. С. 261–289.
5. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Нелля Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. С. 9–22.
6. Пикельная В.С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Пикельная Валерия Семеновна; Криворож. пед. ин-т. – Кривой Рог, 1993. 374 с.
7. Пикельная В.С. Управление школой. – Частина 1. – Харків: Основа, 2004. 112 с.
8. Сорокин П.А. Социальная и культурная мобильность // Человек. Цивилизация. Общество. / Общ. ред., сост. и предисл. А.Ю. Соколова; Пер. с англ. – М. Политиздат, 1992. 543 с. С. 295–424.
9. Шандриков В.Р. Модель фахівця з позицій компетентісного підходу. Режим доступу: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=8366&chapter=1>

Свгенія Кузнецова
(Дніпро, Україна)

СТИМУЛЮВАННЯ САМОСТІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Сучасні зміни в суспільстві висувають нові вимоги до підготовки фахівців у системі вищої освіти, які повинні отримати систематизовані знання, уміння та навички з метою їх ефективного використання у професійній діяльності. Але це може відбутися лише за умов вмотивованості та цілеспрямованості самостійно-пізнавальної діяльності студента. Тому активізація такого роду діяльності є одним з основних напрямів покращення освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Найважливішою проблемою вищої освіти є підвищення якості навчання, що полягає у стимулюванні й доведенні якості активності самостійно-пізнавальної діяльності студентів до рівня самоосвіти та здатності самореалізувати цей принцип на певному етапі навчання. Одним з основних напрямків підвищення ефективності навчання є мотивування студентів у їхній навчально-пізнавальній діяльності.

Зараз зміщуються акценти із набуття певного рівня фахових знань до вміння постійно здобувати нову інформацію, активно діяти, приймати рішення, адаптуватися до мінливих умов і вимог сучасності. Виникає необхідність не просто закладати у студента певні знання, а розвивати в нього самостійне, творче, критичне мислення, уміння вільно взаємодіяти із використанням широкого спектру інформації, що відображає різні точки зору на одну й ту ж проблему. Якщо розглядати такий підхід до системи вищої освіти, то роль Інтернет-технологій стає очевидною.

Аналіз досліджень і публікацій. На теоретичному і методологічному рівнях проблему організації самостійної навчальної діяльності студентів розглядають науковці А. Алексюк [1], В. Козаков [11], П. Підкасистий [16], С. Трубачова [18], О. Чиж [19] та багато інших.

Різноманітні аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес привертати увагу багатьох дослідників. Дидактико-педагогічні й методичні проблеми інформатизації навчального процесу вивчали Н. Голівер [3], М. Жалдак [7], С. Каяліна [10], О. Дзюбенко [5], М. Кадемія [9], О. Муковіз [14] та ін.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні можливостей Інтернет-технологій для підвищення ефективності самостійно-пізнавальної діяльності студентів у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Перш за все треба уточнити поняття «самостійно-пізнавальна діяльність», «самостійна робота» та «пізнавальна самостійність» особистості. Вчені розглядають поняття «самостійно-пізнавальна діяльність» у тісному зв'язку з поняттям «самостійна робота», часто ототожнюючи ці поняття.

Як зазначає О.В. Дерев'янка (2015), поняття «самостійна робота студентів» виступає у двох значеннях: широкому – як активна пізнавальна творча діяльність студентів, присутня у будь-якому виді навчальних занять, і у більш вузькому значенні – як один з видів навчальних занять під методичним керівництвом викладача, але без його особистої участі [4].

Під пізнавальною самостійністю розуміють таку якість особистості, яка характеризується її прагненнями та вміннями без сторонньої допомоги отримувати знання, опанувати засобами діяльності та розв'язувати пізнавальні завдання. В «Енциклопедії освіти» (2008) пізнавальна самостійність визначається як «сформованість потреби і уміння самостійно мислити, здатності орієнтуватися в новій пізнавальній ситуації, самому бачити питання, задачу, віднаходити шляхи їх вирішення» [6, с. 680].

Через пізнавальну самостійність проявляється пізнавально-самостійна діяльність, як найвищий прояв самостійної роботи студентів по досягненню поставленої мети самоствердження особистості у суспільстві. Саме тому розвиток самостійно-пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання та виховання постає як одне з головних питань психолого-педагогічної науки, педагогічної практики та першочергове завдання сучасного викладача.

П. Підкасистий (1980), на базі дослідження особливостей навчання у середній школі, перший визначив поняття пізнавальна самостійна діяльність школярів та розглядав її як процес, який мистить у собі наступні компоненти: 1) виділення учнем пізнавального завдання; 2) підбір, визначення та застосування адекватних способів дій, що ведуть до вирішення завдання; 3) виконання операцій контролю за тим, чи вирішується поставлена проблема [16].

Якщо казати про вищу школу, то пізнавально-самостійна діяльність студентів проходить такі етапи: «1) студент самостійно розподіляє мету на елементарні завдання, обирає методи та прийоми вирішення цих завдань і здійснює самоконтроль виконаного; 2) студент самостійно формулює мету, обирає спосіб та методи досягнення поставленої мети, визначає критерії досягнення мети; 3) студент здатен самостійно поставити мету перед аудиторією й організувати дискусію з визначеної проблеми та проконтролювати виконання завдань» [13].

Проаналізувавши педагогічну літературу, можна стверджувати, що сформованість самостійно-пізнавальної діяльності залежить від таких чинників: «мотивація навчання, сформованість пізнавального інтересу, уміння організувати самостійну роботу, здатність планувати навчальну діяльність, уміння висувати проблему та її вирішувати, розуміння необхідності опанування професійних умінь і навичок» [13].

Методи стимулювання самостійно-пізнавальної діяльності студентів спрямовані на формування позитивних мотивів учіння, що стимулюють пізнавальну активність і сприяють збагаченню навчальною інформацією. До них належать методи формування пізнавальних інтересів та методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні.

У якості засобів ефективно організації самостійної праці студентів можна розглядати різноманітні засоби комп'ютерної та інформаційної техніки та технології.

У XXI ст. лідером серед інформаційних технологій стала всесвітня мережа Інтернет, оскільки різні засоби мультимедійних технологій розширюють можливості викладача, оптимізують вивчення предмету.

Захарова Г.Б. (2013) пов'язує основні функції мережі Інтернет у системі освіти з такими послугами: мовними (електронні бібліотеки, бази даних інформаційні системи, підручники, методична література, електронні періодичні видання, довідкові файли, навчальні комп'ютерні програми і тому подібне); інтерактивними (електронна пошта; електронні телеконференції; бесіди в реальному часі за допомогою ICQ і Skype); пошуковими (каталоги та пошукові системи) [8, с. 65].

Користувач мережі Інтернет має різноманітні можливості доступу до інформації у наукових центрах, електронних бібліотеках, інформаційних ресурсах провідних вітчизняних та зарубіжних електронних газет і журналів, що створює реальні умови для самоосвіти, розширення кругозору, підвищення кваліфікації.

Вдовенко І. С. (2016) пропонує застосовувати такі форми роботи з використанням мережі Інтернет: Інтернет-заняття; віртуальний експеримент; заняття-дослідження; електронна лабораторна робота; електронна вікторина; тематичний проект; дистанційне навчання; веб-конференції; чат-заняття; веб-заняття [2, с. 8-9].

Все це розмаїття форм роботи в мережі значно розширює можливості подання навчальної інформації, дає змогу зробити її більш насиченою, наочною і доступною за рахунок застосування кольору, графіки, анімації, звуку, відео, ігрових форм діяльності тощо.

Виділимо основні напрямки використання Інтернет-технологій в навчальному процесі та в діяльності студентства. До них відносяться: пошук матеріалів в мережі Інтернет для дослідницької роботи; отримання інформації про конференції, конкурси і гранти; відправка заявок, доповідей на конференції; публікація результатів дослідних робіт; взаємодія з центрами, що організують дослідницьку діяльність; листування з однодумцями в інших містах і країнах; виконання самостійних завдань; складання рефератів тощо [17, с. 426].

Використання мережі тільки в якості додаткового джерела інформації є однобоким і, по суті, не впливає на навчальний процес. Вважаємо, активне застосування інформаційних технологій та Інтернет-ресурсів дозволить значно збільшити частку самостійної роботи студентів і створити максимально комфортний режим роботи. З метою вивчення можливостей Інтернет-технологій, використання яких зможуть підвищити пізнавальну самостійність студента, ми провели опитування серед студентів, що навчаються на різних факультетах (технічних, економічних, гуманітарних) Національної металургійної академії України. В анкетуванні брали участь 200 студентів 1-4 курсів. Більшість респондентів мають можливість використовувати смартфон і ноутбук в навчальному процесі, здійснюючи вільний доступ до ресурсів мережі Інтернет (безпроводний (Wi-Fi) і мобільний Інтернет).

Таблиця 1

Результати опитування студентів щодо потреби в електронних освітніх ресурсах (у %)

Необхідна інформація на сайті факультету (навчального закладу)	%	Електронні освітні ресурси	%
навчальні матеріали (підручники, конспекти лекцій, навчально-методичні комплекси та ін.)	90	Електронні підручники та навчальні посібники, конспекти лекцій	94
Розклад занять	75	Матеріали для підготовки курсової роботи (проекту)	64
Розклад екзаменів та заліків	59	Матеріали для підготовки рефератів	55
Інформація про організацію навчального процесу (освітні стандарти, навчальні плани, програми та ін.)	51	Лабораторні та інші практикуми	50
Наукові матеріали	34	Електронні збірки завдань і вправ	35
Зразки заяв, інших документів	25	Матеріали для підготовки дипломної роботи (проекту)	33
Інформація про життя факультету, академії	20	Матеріали для проходження практик	23

Як видно з таблиці 1, інтерес і міра використання електронних ресурсів і технологій є більш ніж значними, але в першу чергу студентів цікавлять електронні навчальні матеріали. Одночасно більше 65 % опитаних вважають, що використання в навчанні освітніх можливостей мережі Інтернет припускає їх поєднання з традиційними методами навчання, передусім із спілкуванням студентів з педагогами. Не менш важливим вони вважають, разом з активним використанням учбових електронних ресурсів і технологій, орієнтацію на читання книг, на самостійну роботу з першоджерелами, на навчання навичкам роботи з текстом і т. п.

Таблиця 2

Використання електронних ресурсів в навчальному процесі

Цілі використання	%	Оцінка ефекту	%
Для отримання консультацій викладачів	78	Розширюється круг доступних інформаційних ресурсів	87
Для обговорення теоретичних питань учбових курсів і проектних робіт	60	Скорочується час пошуку необхідної інформації	73
Для організації нових видів учбової роботи	23	Формуються навички самостійної роботи	59

Результати анкетування свідчать про те, що багато студентів зацікавлені в навчанні з використанням Інтернет-ресурсів і вважають їх ефективним засобом підвищення якості навчання.

Висновок. Таким чином, застосування Інтернет-ресурсів дозволяє підвищити рівень самоосвіти, мотивації навчальної діяльності; надає абсолютно нові можливості для отримання і закріплення різних професійних навичок. Активна самостійно-пізнавальна діяльність студентів при роботі з Інтернет-технологіями виявляється не тільки в набутті і застосуванні знань, але й в знаходженні необхідних засобів навчання і джерел інформації, вмінні працювати з цією інформацією.

Література:

1. Алексюк А.Н. Организация работы студентов в условиях интенсификации обучения / А.Н. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.И. Пидкасистый, В.А. Козаков. – К.: ИСДО, 1993. 96 с.
2. Вдовенко І. С. Використання мережі інтернет у навчальному процесі вищих навчальних закладів / І. С. Вдовенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. - 2016. – Вип. 137. – С. 7-10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2016_137_4
3. Голівер Н. О. Дидактичні умови використання комп'ютерних технологій у процесі навчання студентів вищих технічних навчальних закладів: дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / Н. О. Голівер. – Луцьк, 2005. 183 с.
4. Дерев'яно О. В. Організація самостійної роботи студентів з використанням інформаційних технологій при вивченні іноземної мови / О. В. Дерев'яно, І. С. Лазаренко. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2015. – Вип. 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_1_5
5. Дзюбенко А.А. Новые информационные технологии в образовании / А.А. Дзюбенко. – М., 2000. 104 с.
6. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний редактор В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Жалдак М. І. Сучасні інформаційні технології в навчальному процесі / М. І. Жалдак, Н. В. Морзе. – К.: НПУ, 1997. 256 с.
8. Захарова Г. Б. Використання інформаційних технологій як інноваційний вектор розвитку дидактики вищої школи / Г. Б. Захарова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер.: Педагогіка. – 2013. - Т. 215, Вип. 203. – С. 63-66. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2013_215_203_16
9. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: Словник-госарій / М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр, Т. Є. Рак. – Львів: СПОЛОМ, 2011. 136 с.
10. Каяліна С. В. Розвиток пізнавальної самостійності учнів засобами комп'ютерної техніки на уроках хімії: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Каяліна Світлана В'ячеславівна. – К., 2004. 219 с.
11. Козаков В.А. Самостоятельная работа студентов: Учеб. пособие / В.А. Козаков. – К.: УМК ВО, 1988. 280 с.
12. Липецький О. П. Особливості формування пізнавальної самостійності підлітків у процесі дослідницької діяльності. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – 2010. – №2 (14). – С. 416-425.
13. Лоїк Г. Б. Активізація самостійної пізнавальної діяльності студентів як педагогічна умова формування фахової компетентності майбутніх менеджерів туризму засобами інформаційних технологій // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012, №5.
14. Муковіз О.П. Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційних технологій: монографія / О.П. Муковіз. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. 180 с.
15. Педагогические технологии дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведения / Е. С. Полат, М. В. Моисеева, А. Е. Петров и др.; под ред. Е. С. Полат. – М.: Академия, 2006. – 400 с.
16. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П.И. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980 240 с.
17. Постернак Н.О. Використання інтернет-технологій у роботі викладача вищого навчального закладу // «Молодий вчений» – Педагогічні науки – 4 (44) – квітень, 2017.
18. Трубочова С. Роль методів самостійного набуття знань в організації пізнавальної діяльності учнів / С. Трубочова // Рідна школа. – 2001. – № 1. С. 39 – 42.
19. Чиж О. Н. Самостійна робота студентів у навчальному процесі / О. Н. Чиж, Н. С. Сагіна // Нові педагогічні технології в контексті сучасних концепцій змісту освіти: зб. статей. – Луганськ, 1998. С. 211–243.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, доцент, Лучанинова О.П.

Світлана Золотова, Вікторія Курочкіна
(Суми, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАСОБІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті визначено головну мету, яка полягає у створенні умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України, формуванні покоління, здатного навчатися впродовж усього життя. Тому від сучасного вищого навчального закладу вимагається запровадження нових підходів до навчання, які забезпечують розвиток у студентів необхідних компетенцій. Одним з таких підходів є формування навичок критичного мислення, яке разом із фаховою і соціальною компетентністю забезпечує конкурентоздатність і мобільність освіченої людини на ринку праці, її готовність жити і працювати в умовах неперервних змін.

Визначити точно, що таке критичне мислення, не просто, тому що воно може означати зовсім неоднозначні речі для різних людей в різних контекстах і культурах. Взагалі, критично осмислювати питання означає розглядати це питання з різних точок зору, досліджувати та піддавати сумніву будь-які можливі припущення, що можуть лежати в основі питання, а також вивчати можливі альтернативи [1, с. 3].

Зокрема, коли ми критично осмислюємо якусь тему, ми змушені розглянути наше власне ставлення до неї, і те, як особисто ми вписуємося в контекст питання. Цей тип мислення не завжди дається легко, але обізнані викладачі можуть допомогти в стимулюванні його розвитку в своїх студентах. З нашого досвіду, заняття, які включають елементи критичного мислення, як правило, є більш цікавими і привабливими. Розглянемо, наприклад, два можливих завдання для обговорення, пов'язаних з соціальними засобами комунікації. Перше завдання – підготувати діалог за темою. Друге – провести обговорення у вигляді сократівського семінару (Socratic Seminar in a Fishbowl), яким поділилися з нами волонтери Корпусу Миру. Хоча обидва підходи теоретично можна вважати рівноцінними з точки зору використання мови в класі, але саме друга тема більше заохочує та зацікавлює студентів. По-друге, залучення питань, які сприяють критичному мисленню, допомагає створити в аудиторії більш виразну об'єднуючу атмосферу.

Критичне мислення - це не скороминуще захоплення. Фактично, в ньому немає нічого нового, але саме в 21 столітті воно набуло особливого значення.

По-перше, воно допомагає студентам спостерігати за об'єктом (будь то факт, ідея або людина) з різних точок зору, подібно художнику, який створює ескізи моделі, відкриваючи нові грані під кожним новим кутом. Це змушує студентів вийти з зони комфорту та піддати сумніву їх упереджені уявлення про об'єкт, щоб в решті решт створити нові, більш обґрунтовані.

По-друге, критичне мислення впливає на комунікабельність студентів. Критично мислячи та спостерігаючи речі з різних точок зору, студенти стають більш відкритими та чуйними одне до одного, більш схильними співпрацювати, отримувати та обговорювати ідеї. Можна сказати, що критичне мислення допомагає їм розвивати творчу складову їх характеру.

Реальності сьогодення декларують збільшення мобільності студентів не лише в рамках Європейського простору. Обмін студентами, програми Work and Travel, наукові симпозиуми, ділові відрядження – це форми міжнародного спілкування, які набувають в наші часи міжконтинентального характеру. Значно зросла необхідність вільного володіння іноземною мовою. За таких умов сфера освіти пропонує радикальні зміни у розробках та впровадженні в дію нових освітніх програм з вивчення іноземних мов. Національна програма АМПС (англійська мова професійного спілкування) пропонує інтегрований розвиток мовленнєвих умінь для того, щоб підвищити результативність роботи студентів шляхом участі у різноманітних високомотивуючих видах діяльності, що включають комунікативні завдання. Очевидно, що вивчення іноземної мови, особливо у європейському контексті, виходить далеко за межі обов'язкової освіти. Нові підходи до вивчення іноземних мов стимулюють самостійність студентів та усвідомлення ними стилів навчання. Пріоритетним стає розвиток загальних навичок критичного мислення [2, с. 5].

Введення в практику різноманітних форм аудиторної діяльності з критичного мислення для вдосконалення комунікативних навичок розглядається в роботах Е.М. Paul, S. Benesch, L. Elder, Г. В. Калінська, О. М. Середата та ін. Видатному американському мислителю Д. Дьюї належить твердження про те, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не у тому, щоб просто надавати інформацію учням, а у тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення [3].

Критичне мислення являє собою здатність мислити чітко і раціонально. Це поняття включає розуміння логічного поєднання між ідеями, визначення та захист певних аргументів, дослідження допущених помилок, систематичне рішення проблем, визначення релевантності та важливості нових пропозицій та ідей, обґрунтування своїх вірувань та цінностей. Критичне мислення це домінуюча риса узагальненого мислення. Здатність до критичного мислення значно підсилює комунікативні навички та вміння презентувати ідеї у процесі вивчення іноземних мов. В процесі критичного мислення студенти генерують ідеї, діляться думками, приймають рішення, приходять до висновку та ефективно спілкуються, вдосконалюючи комунікативні навички [4, с. 25].

Навчити студентів та слухачів курсів дорослої аудиторії аргументованій вільній комунікації іноземною мовою можливо за умови впровадження нових форм і методів навчання іноземної мови. Серед великої кількості добре впорядкованих навчально-методичних комплексів Британських видань викладачі кафедри

іноземних мов Сумського Державного університету віддають перевагу підручникам, які пропонують різноманітні форми аудиторної діяльності з критичного мислення. Так навчально-методичні комплекси Британських видань *Unlock – Reading and Writing*, *Unlock – Listening and Speaking* від Cambridge University Press забезпечують студентів ретельно підібраними, націленими на оптимальну можливість використання творчості в усній комунікації видами аудиторної діяльності. Результатом подібної практики стає реконструкція отриманої студентом інформації і її трансляція у логічне мислення. Подібна практика висуває певні вимоги до професійного рівня викладача. «Запровадження критичного мислення у навчальному процесі повністю залежить від професійного рівня викладача та його бажання працювати у відповідності з світовими трендами. Слід також визнати важливість наявності у самого викладача навичок дослідницької роботи та аналітичних здібностей.» [5, с. 165].

Форми аудиторної роботи з розвитку критичного мислення, запроваджені вищезазначеними підручниками містять завдання для мозкового штурму, класифікацію запропонованих явищ, оціночні та аналітичні завдання, як підготовку до активної комунікації іноземною мовою. Форми аудиторної діяльності з розвитку навичок говоріння представляють і практикують використання функціональної іноземної мови, поліпшення вимови та використання комунікативних стратегій для рішення задач з усного мовлення.

Література:

1. Курочкіна В. С. Розвиток критичного мислення на заняттях з іноземної мови / В. С. Курочкіна, Н. О. Теплухіна // *Англійська мова та література*. – 2017 – № 1-3 (515-517) – С. 3-7.
2. *English for Specific Purposes (ESP). National Curriculum for Universities*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ea.donntu.edu.ua/handle/123456789/1849>
3. Калінська Г. В. Критичне мислення на уроках англійської мови. Навчально-виховний комплекс № 9, м. Хмельницький, 2018. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naurok.com.ua/kritichne-mislennya-na-urokah-angliysko-movi-5346.html>
4. Золотова С.Г. Розвиток критичного мислення в процесі вивчення іноземної мови / С.Г. Золотова, І. А. Морозова // *Перспективні напрямки наукових досліджень – 2015: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Братіслава. – Т 2. – К.: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2015. - С. 24-26.
5. Золотова С.Г. Формування у студентів критичного мислення в процесі навчання англійської мови для академічних цілей / С.Г. Золотова, Н.І. Муліна, А.М. Дядечко // *Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди* — Додаток 1 до випуску 5, том IV(55): Тематичний випуск Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору. - К.: Гнозис, 2014. - С. 159-166.
6. Paul R. *Critical Thinking: What every Person Needs to Survive in a Rapidly Changing World* / Richard Paul. — [Edited by J. F. Binker]. — Center for Critical Thinking and Moral Critique. — Sonoma State University 1990. — 575 p.

Степан Лабудько
(Суми, Україна)

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Сьогодні дистанційне навчання в закладі загальної середньої освіти – це крок вперед у розвитку нових освітніх технологій у середній освіті. Під поняттям «дистанційне навчання» (ДН) науковий світ розуміє такий новітній засіб реалізації процесу навчання, який ґрунтується на використанні сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ), що дозволяє здійснювати навчання на відстані без прямого, особистого контакту між надавачем освітніх послуг (учителем) та здобувачем освіти (учнем) [3, с. 115]. Дистанційне навчання відрізняється від традиційного віддаленістю педагога й учня один від одного. В традиційному навчанні контролює освітній процес педагог, а в дистанційному навчанні ця функція від віддаленого педагога переходить до учня у вигляді самоконтролю. У традиційному навчанні безпосередньо відбувається взаємодія педагога з учнем тоді, коли у дистанційному навчанні вона здійснюється за допомогою ІКТ. Ці та інші відмінності дистанційного навчання від традиційного обумовлюють і потребують більш детального вивчення дидактичних особливостей ДН в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Упровадження дистанційного навчання в освітній процес привертало і привертає увагу багатьох науковців: науково-теоретичні основи дистанційного навчання розробляли М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, Д. Кіган та ін.; питанням технології створення дистанційних курсів, контролю та оцінюванню знань здобувачів освіти присвятили свої роботи ряд зарубіжних та вітчизняних дослідників: Г. Балл, В. Биков, Ю. Богачков, О. Григорова, В. Дейнеко, В. Красношопка, В. Кухаренко, О. Рибалко, Н. Сиротенко, О. Сорока та ін.; впровадженню ДН в систему післядипломної педагогічної освіти присвятили свої роботи С. Антошук, В. Биков, В. Гравіт, Л. Ляхоцька, В. Олійник, С. Хасіневич та ін.; питання створення різних видів електронних навчальних курсів (ЕНК) для

навчальних закладів досліджували Л. Гаврилова, Н. Клокар, В. Кухаренко, Н. Морзе, Н. Савченко, Н. Сиротенко та ін.

На жаль, вивченню питань впровадження ДН у заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО), особливо що стосується його дидактичних особливостей, вітчизняними науковцями, на нашу думку, приділяється недостатньо уваги. Сьогодні ця проблема досить актуальна і потребує певної уваги як науковців-дослідників, так і педагогів закладів загальної середньої освіти.

Мета статті: з'ясувати, в чому полягають дидактичні особливості дистанційного навчання в закладі загальної середньої освіти. Завдання статті – визначити дидактичні відмінності між традиційним і дистанційним навчанням у ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Пригадаємо сутність деяких термінів і понять. Дидактика – розділ педагогіки, що розглядає теорію освіти і навчання, а також виховання в процесі навчання [5, с. 209]. Поняття «дидактичні особливості», на нашу думку, стосовно будь-якого виду навчання включає: зміст освіти та навчання, закономірності та принципи навчання, методи та засоби навчання, а також форми організації освітньої діяльності здобувачів освіти.

Дидактика є методологічною основою для розробки і вдосконалення будь-якої методики навчання, у тому числі і дистанційного. Основне завдання дидактики полягає в тому, щоб описувати, пояснювати й удосконалювати процес навчання, а також створювати нові навчальні системи і нові технології навчання на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті ставить перед дидактикою ряд питань. Так, наприклад, виникає питання про форми представлення навчального контенту в дистанційному освітньому процесі. У свою чергу, форми представлення навчального контенту обумовлюють пошуки засобів їх представлення в дидактичному процесі і методів по переробці інформації, тобто навчально-пізнавальних операцій, методів навчання і викладання.

Пошуки науковцями відповіді на це питання привели до думки про необхідність створення електронних (дистанційних) навчальних курсів (ЕНК). Вітчизняний науковець В.М. Кухаренко, як один з найавторитетніших та найдосвідченіших учених у питаннях створення електронних навчальних курсів, запропонував свій варіант вирішення даного питання [1]. Суть його полягає в наступному.

Організація діяльності учнів та вчителя починається зі створення ЕНК з певного предмета: вивчення нормативно-правової шкільної документації (програми, методичних рекомендацій тощо); розробка системи занять (модулів, блоків) – поділ курсу на логічно завершені теми занять; визначення навчальної мети учня до кожної теми занять; розробка комплексу практичних вправ і завдань, які допоможуть учневі досягти мети; відбір навчального матеріалу для кожної теми – завершальний етап підготовки до створення ЕНК. Тобто, електронний навчальний курс структурно будується у вигляді модульної системи, що включає теоретичний матеріал (тексти, відеоролики), практичні завдання (задачі, запитання, тести для самоперевірки) та завдання для перевірки знань (тести, віртуальні лабораторні та курсові роботи тощо).

Як приклад, наводимо схему ЕНК «E-learning» (Таблиця 1).

Таблиця 1. **Схема ЕНК «E-learning»**

Тиждень, дати	Тема заняття (модуля)	Мета заняття
1-й тиждень 28.03. – 03.04.16	Дистанційна освіта в Україні. Структура дистанційного курсу.	– опрацювати нормативно-правові документи про дистанційне навчання в Україні; – проаналізувати системи для дистанційного навчання; – визначити структуру, призначення та спрямованість курсу, характер діяльності та зміст компетентності учня; – налаштувати свою персональну сторінку.
2-й тиждень

Дистанційне навчання суттєво відрізняється від традиційного наступними ознаками: віддаленістю педагога й учня один від одного у просторі та в часі; контроль за процесом навчання від віддаленого педагога переходить у самоконтроль учня; взаємодія надавача освітніх послуг із здобувачем освіти здійснюється технічними засобами. Тобто, при плануванні потижневих занять (модулів) необхідно враховувати:

а) чіткість і ясність, адже учень знаходиться на відстані і будь-яка затримка або недоречність призведе до втрати інтересу учня до даного курсу;

б) рівень сформованості умінь вчитися, працездатність, регулярність виконання домашнього завдання у кожного учня індивідуальний, тому потрібно продумувати такі завдання, які будуть цікаві учням з різним рівнем підготовки;

в) завдання повинні сприяти активності учнів;

г) більше застосовувати практично-спрямованих завдань, що підтримують інтерес до предмета;

д) обсяг завдань повинен бути оптимальним, а самі завдання поділятися на рівні;

е) наявність додаткового навчального матеріалу;

є) продумана заохочувальна система підтримки навчання учнів;

ж) тривалість занять має відповідати віковим особливостям сприйняття навчального матеріалу учнями, тому замість одного тривалого уроку краще спланувати декілька мікроуроків.

Учень у дистанційному навчанні – це активний суб'єкт, який самостійно створює свою власну систему знань, користуючись доступними йому джерелами. Роль учителя (тьютора) у дистанційному навчанні полягає в мотивуванні й підтримці учнів шляхом підготовки завдань для самостійного опрацювання, оцінювання результатів їх виконання, коригування знань.

Відсутність безпосереднього контакту, зокрема, візуального й аудіального, не дає можливості застосовувати один з найефективніших методів навчання: наслідування вчителя. Відтворення учнем фрагменту навчальної діяльності, продемонстрованої вчителем, завжди є ефективним методом. У віртуальному ж середовищі потрібно знайти інструментарій, який би забезпечив аналогічні можливості і компенсував це обмеження, наприклад, скап, відео трансляція тощо.

Відомо, що навчання найбільш ефективно, коли учні навчаються в співпраці, тому в ДН потрібно надавати можливість організувати роботу учнів у групах, ділитися своїми думками і досвідом з товаришами. Особливо ефективна спільна робота здобувачів освіти над редагуванням або створенням документу в мережі Інтернет.

Багато хто з дослідників-психологів занепокоєний проблемою ізоляції учня і негативними емоціями, викликаними почуттям самотності. Педагоги часто ігнорують цей факт, але для багатьох здобувачів освіти він може стати визначальним у плані оцінки ефективності чи неефективності дистанційного навчального середовища [2, с. 122].

Для подолання зазначеної проблеми пропонується активно використовувати синхронний тип комунікації в навчальних мережах (чат, відео конференція, відео чат, вебінар тощо) на додачу до асинхронного, який має ті переваги, що дає час і можливість учневі отримати й опрацювати інформацію.

Висновки. Отже, ДН відрізняється від традиційного наступним:

- віддаленістю педагога й учня один від одного у просторі та в часі;
- контроль за процесом навчання від віддаленого педагога переходить у самоконтроль учня;
- учень у дистанційному навчанні – це активний суб'єкт, який самостійно створює свою власну систему знань;
- учитель (тьютор) у ДН мотивує і підтримує учнів;
- взаємодія педагога з учнем здійснюється за допомогою ІКТ;
- найефективнішим видом діяльності в ДН є співпраця учасників освітнього процесу;
- основною формою представлення навчального контенту та організації освітньої діяльності учнів у дистанційному освітньому процесі є електронні навчальні курси.

Таким чином, основним дидактичним засобом дистанційного навчання є ЕНК, на всіх етапах розробки якого враховуємо особливості дистанційного навчання: зміст і принципи навчання, методи і засоби, форми організації занять і види спілкування. Чим складнішим технічно є навчальне середовище, тим більше відчувається потреба у людських контактах його учасників і тим більше потрібно впроваджувати вправ на їх спільну діяльність.

Література:

1. Биков В.Ю. Технологія створення дистанційного курсу: Навчальний посібник / Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. // За ред. В.Ю. Бикова, В.М. Кухаренка. – К.: Міленіум, 2008. – 324 с. http://dl.kharkiv.edu/file.php/1/Kuxarenko_PDF.pdf
2. Комісарова О.Ю. Психологічна підтримка студентів за допомогою телекомунікаційних технологій / О.Ю. Комісарова, М.Л. Смільсон // Теорія та методика електронного навчання: зб. наукових праць. Випуск І. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2010. – 263 с.
3. Лабудько С.П. Особливості організації дистанційного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах України [Електронний ресурс] / С. Лабудько // Зб. мат. XXVI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Переяслав-Хмельницький, 2016. – С. 115-117. – Режим доступу: http://conferences.neasmo.org.ua/uploads/conference/file/29/conference_30-31.5.2016.pdf (дата звернення: 08.12.2016).
4. Омеляненко Г.А. Інформаційно-навчальне середовище: дидактичний аспект / Сайт «Наукові конференції». – Режим доступу: <http://intkonf.org/omelyanenko-ga-informatsiyno-navchalne-seredovische-didaktichniy-aspekt/>
5. Словник іншомовних слів. За ред. члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – 776 с.

Ксенія Латоша
(Дніпро, Україна)

СТАН ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ HR-МЕНЕДЖЕРА З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Постановка проблеми. Система вищої освіти є найважливішою ланкою виховання молодих громадян, формуванні високоосвіченої, компетентної, творчої особистості. На вирішення цього важливого завдання спрямовано Закон України «Про вищу освіту», Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.

На сьогодні в Україні виникає потреба в підготовці нового покоління управлінських кадрів, які повинні вміти самостійно приймати рішення в умовах ризику, мати високий рівень професійної мобільності та стресостійкості. З огляду на це, в умовах галузевих реформ в Україні, динамічних змін на ринку праці набуває значення адаптація до професійної діяльності майбутніх HR менеджерів.

Водночас підготовка кадрів у ЗВО ще не повною мірою здатна вирішити проблему професійної адаптації, що зумовлено високими вимогами роботодавців до фахових якостей, знань, умінь і навичок молодих менеджерів.

В освіті склалася низка суперечностей: між професійною адаптацією і недостатньою практичною підготовкою випускників закладів вищої освіти; між невмінням застосовувати отримані знання на практиці при вирішенні професійних завдань та відсутністю професійно орієнтованої поведінки та сформованих навичок самостійної роботи; між слабкою мотивацією й здатністю до творчо-виробничої діяльності в колективі. Саме тому вдосконалення професійної підготовки HR-менеджерів, спрямованої на формування в них здатності адаптуватися до роботи, є важливою методологічною й науково-теоретичною проблемою, яка вимагає вирішення з позиції теорії та методики професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою підготовки майбутніх менеджерів до професійної діяльності у вітчизняних ЗВО за допомогою сучасних HR-технологій опікуються багато науковців.

Сучасні вчені-дидакти наголошують, що проблема якісної підготовки фахівців у галузі HR-менеджменту й формування відповідних цьому напрямків критеріїв професійної підготовки має безпосереднє відношення до сучасних умов функціонування всіх учасників соціального партнерства [1].

Для успішного формування готовності майбутніх менеджерів до адаптивного управління було визначено і обґрунтовано комплекс психолого-педагогічних умов, які сприятимуть цьому процесу. Під категорією «психолого-педагогічні умови», розуміють об'єктивні можливості змісту, форм, методів навчання у ЗВО, спрямовані на вирішення поставлених в роботі завдань, і розвиток здібностей і навичок майбутніх менеджерів, які сприяють формуванню їх готовності до адаптивного управління в професійній діяльності. [2].

Мета статі. З'ясувати стан проблеми підготовки HR-менеджера з професійної освіти у сучасній теорії та практиці, окреслити ймовірні шляхи вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблемою підготовки майбутніх менеджерів до професійної діяльності у вітчизняних ЗВО за допомогою сучасних HR-технологій опікуються багато науковців.

У нових соціально-економічних умовах змінюються вимоги до особистісних та ділових якостей фахівців: навички праці зберігають своє значення, однак все більше на перший план виходять фундаментальність знань, вміння аналізувати та оцінювати нестандартні ситуації та приймати потрібні рішення. В якості головних вимог до працівника виступають такі, як вміння співпрацювати з іншими, бути корпоративним, контролювати своє емоції. Необхідним стає також високий рівень самостійності та самокерування, відповідальність за планування, організацію та оцінку результатів праці. Отже, треба звертати головну увагу саме на якісно нові вимоги до справжніх менеджерів - професіоналів та вирішувати поставлені проблеми за допомогою власного досвіду та сучасних HR технологій.

В одному з випусків журналу «Форбс» завдяки перекладу статті Е. Бабушкіним звертаємо увагу на існування HR-технологій для підвищення ефективності будь-якого процесу. Найпоширенішими HR-технологіями є:

1. Зрушення від системи обліку до системи заручення.

Це ключовим момент у зміні систем HR. Спочатку HR системи були призначені для збору, зберігання і управління даними про працівників. У системах йшло управління винагородою, зберігалися дані про працівників, дані управління ефективністю, навчання, відпустки і робочий час. Ці системи використовувалися HR менеджерами.

Сьогодні змінилося все: змінився світ, змінилися HR-технології, HR- системи. Тепер користувачами HR систем є самі працівники. Тепер HR системи - системи самообслуговування. Ці системи вважаються настільки успішні, наскільки ними зручно користуватися працівникам, менеджерам і кандидатам.

2. Мобільне – усе. Згадайте про всі стандартні HR-додатки, що краще працюють на мобільних пристроях. Онлайн навчання: кращий час для навчання в чергах, літаках або біля кабінету лікаря. Особливо якщо це сертифікаційне навчання або вивчення регламентів. Довідник цілей, завдань, ідей, проектів: що робити, якщо відмінна ідея прийшла мені в вихідні? Чому б не записати, поки я не забув?

Зворотній зв'язок і залученість персоналу: дослідження залученості і отримання зворотного зв'язку стає все динамічніше, бізнесу потрібен щоденний зворотний зв'язок, і він може бути отриманий через мобільні додатки. Довідник співробітників: у більшості випадків ми телефонуємо через мобільний пристрій, чому б не помістити тут довідник співробітників? Один клік і можна написати на пошту або зателефонувати.

3. Рішення, засновані на аналітиці та науці. Аналіз даних тепер рішення, а не продукт. HR-аналітика компанії - предмет інвестицій. Фінанси, маркетинг, обслуговування клієнтів і технічна підтримка десятиліттями впроваджувала аналітичні рішення в практику, HR тільки починає рухатися в цьому напрямку.

Статті, книги, дослідження і конференції сьогодні навчають нас того, який стратегічною інформацією ми володіємо: характеристики працівників, показники діяльності, навчання і розвитку, оцінки персоналу. Сьогодні HR-системи повинні бути не просто системами з аналізу даних, але системами по прийняттю рішень на основі даних.

4. Наука управління, оцінки персоналу та психології розвивається Великими Даними. Більшість HR вийшли з індустріальної та організаційної психології. Як зазначає Джош Берзин, «ця індустрія принесла нам більшість рішень в оцінці персоналу і управлінні. Майже кожен провайдер в управлінні сидить на даних про управління, керівництво, навичках продажів, ефективності працівників, що збираються роками» [3].

На цьому ринку намічається вибух. Нові провайдери намагаються будувати асесмент на основі даних, зібраних в режимі реальних даних, більше, ніж на основі ключових психологічних моделей.

5. Розуміння (Sensing), краудсорсінг, Інтернет Речей (The Internet of Things). Системи стають системами режиму реального часу.

Все більше людей використовують внутрішні HR-системи для комунікацій і розуміння один одного. Зворотній зв'язок співробітників і інструменти вимірювання залученості. Ці системи починалися з щорічних досліджень, але зараз переросли в отримання зворотного зв'язку в режимі реального часу, соціальної чутливості (sensing) і аналітики, яка дозволяє оцінювати залученість миттєво. Краудсорсінг або соціальні системи також трансформують практики HR. Просто голосування ЗА або ПРОТИ (лайк / анти лайк) певних ідей (IdeaFactory) має величезну владу. HR може тепер відразу отримати зворотний зв'язок або коментар на будь-яку нову програму, організаційну зміна, або нову ідею.

Соціальне визнання – величезна тема. Багато провайдерів пропонують інструменти визнання в режимі реального часу, що відразу показує «престижність» визнаних співробітників і «винагороджує» їх. Цей інструмент надає критичне вплив на залученість працівників, а залученість стає важливою темою управління керівництва компанії [4].

Уважаємо, що інформація, подана вище, є відправною точкою до розуміння професійних компетенцій майбутнього фахівця – HR-менеджера

За рекомендаціями Київського Інституту Бізнесу і Технологій, щоб стати HR-менеджером з професійної освіти, студент повинен пройти та засвоїти базові психологічні дисципліни «Загальна Психологія», «Соціальна Психологія», «Консультативна Психологія», «Психологія конфліктів» та інші дисципліни, без вивчення яких буде важко працювати з людьми [5].

Навчання HR-менеджера також передбачає наявність у навчальному плані інтегрованих дисциплін, які з'єднують психологічні та економічні аспекти – «Психологія торгівлі», «Психологія управління та праці», «Лідерство», «Етика ділового спілкування». Проте, головні знання, уміння та навички студент отримує на останніх курсах, під час вивчення фахових дисциплін: «Психологія менеджменту», «Управління персоналом», «Технології проведення тренінгів», «Психологія мотивації», «Практикум з підбору персоналу», «Конфлікти у трудових колективах», «Професійно-педагогічна комунікація», коучинг тощо.

Кожен фахівець, який бажає працювати у сфері «людина-людина», повинен володіти певним набором особистісних якостей, адже неможливо керувати персоналом, коли ти не розумієш внутрішній стан кожного, емоції, потенціал та недоліки. Щодня необхідно робити висновки, щодо активізації робочого процесу, мотивації та професійного розвитку.

Кожна людина індивідуальна – і це є найбільшим багатством. Чуйність, гуманізм, повага – це основні якості, якими повинен володіти справжній професіонал.

Не можна стверджувати, що всі ці якості людина отримує у закладах вищої освіти, але поглиблене вивчення психолого-педагогічного циклу, дає можливість усвідомити духовний світ та матеріальні цінності кожної людини.

На нашу думку, підготовка майбутніх фахівців – HR-менеджерів з професійної освіти буде більш ефективною, якщо: стимулювати студентів в міжособистісній взаємодії до високої нормативності поведінки та мотивації до навчання; використовувати у процесі вивчення дисциплін засоби сучасних HR-технологій; розвивати потребу студентів у комунікативній і організаторській діяльності.

Ми визначили наступні завдання нашого дослідження: проаналізувати науково-методичну літератури з теми дослідження; уточнити поняття «HR-менеджер», «психолого-педагогічна підготовка»; теоретично обґрунтувати та практично перевірити психолого-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців – HR-менеджерів із професійної освіти засобами сучасних HR-технологій; розробити модель підготовки майбутніх фахівців – HR-менеджерів з професійної освіти засобами сучасних HR-технологій; розробити методичні рекомендації щодо підготовки HR-менеджерів з професійної освіти.

Студенти, майбутні HR-менеджери, набувають таких **компетенцій**: науково обґрунтовані, адекватні реальності, раціональні знання про процеси, явища й тенденції у сфері управління персоналом; конкретні процеси управління соціально-трудовими відносинами у підборі, оцінюванні, мотивації, розвитку, кар'єрному зростанні персоналу організації, забезпечення високої ефективності їх праці; вміння корегувати й ефективно використовувати свій людський потенціал, забезпечувати свою конкурентоспроможність на ринку праці.

Вважаємо, «HR-менеджер» з професійної освіти має здобути: аналітичні здібності; розвинені комунікативні навички; чуйність; доброзичливість; високий рівень емпатичних здібностей; проникливість; високий соціальний інтелекту; стресостійкість; витримку.

Висновок. Отже, «HR-менеджер» з професійної освіти – це людина-професіонал, лідер зі сформованою системою цінностей, який спрямовує свою діяльність на ефективне вирішення питань підвищення мотивації, підготовки та перепідготовки персоналу, пошуку творчого потенціалу та підходу до кожної людини. Наше сьогодення потребує саме таких фахівців. Необхідно спрямовувати діяльність викладача на підготовку HR-менеджера з професійної освіти засобами сучасних HR-технологій, забезпечувати взаємозв'язок професійно спрямованих дисциплін із професійною діяльністю студентів у процесі набуття ними якостей, використовувати у процесі навчання студентів інноваційні форми, методи та засоби навчання; підсилити навчально-методичне забезпечення щодо формування у студентів професійно-особистісних якостей.

Література

1. Влодарска-Зола Л. Професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Лідія Влодарска-Зола. – К., 2003. – 472 с.].
2. Романовський О.Г. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності: Монографія / Романовський О.Г. – Харків: Основа, 2001. – 312 с.].
3. <http://forbes.net.ua/>, переклад статті Едуард Бабушкін
4. <https://kibit.edu.ua/ru/news-posts/obuchenie-na-hr-menedzhera-na-fakultete-psixologii-v-kibit>
5. <https://recruitingblog.com.ua/2014/12/07/10-tehnologicheskikh-proryivov-v-rabote-s-personalom/>].

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри інженерної педагогіки НМетАУ Лучанинова О.П.

Ольга Лучанинова, Анастасія Соколова
(Дніпро, Україна)

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Прогрес у науці і культурі, а також нові потреби у педагогічній діяльності призвели до необхідності модернізації системи освіти. Реформування системи освіти потребує вдосконалення підготовки майбутніх фахівців, підвищення рівня їхніх фахових умінь засобами методів ситуативного навчання. Становлення будь-яких фахових умінь здійснюється через відповідну діяльність. На сьогодні велика увага приділяється формуванню фахових умінь студентів, що являє собою добру обізнаність у світі інформації. Завдання підготовки майбутніх фахівців полягає в тому, щоб навчити їх самостійно шукати і освоювати знання, необхідні для успіху їх діяльності в інформаційному суспільстві.

Сучасному суспільству для ефективного функціонування притаманні вимоги до фахових умінь студента. Формування фахових умінь є одним із головних завдань системи професійної підготовки майбутніх фахівців. Фахові уміння – це уміння, які проявляються в наявності глибоких і міцних знань з фахових дисциплін, в умінні застосовувати наявні знання в професійній діяльності. Але сьогодні треба зважати на нову складову – фахові уміння студента. Недостатньо лише вивчати та розуміти навчальні дисципліни, щоб бути справжнім фахівцем. Необхідний принципово новий підхід, який би ґрунтувався не лише на засвоєнні студентами певних знань, умінь та навичок, а й формував би в них власне ставлення та розуміння фахових перетворень. Це сприятиме розвитку особистісного досвіду щодо виконання професійних завдань і проблем. Одним із найважливіших напрямів у професійній діяльності майбутнього фахівця повинно стати створення умов для його особистого розвитку, формування його творчої індивідуальності й фахових умінь. Про це йдеться мова в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», в нормативних документах Міністерства освіти і науки України про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Зазвичай навчальна програма, підручники та навчальні матеріали по предмету представляють знання, вміння та навички у вигляді фактів для запам'ятовування, а не у вигляді структурних пізнавальних елементів та інструментів. Факти звичайно є важливою частиною мислення особистості, проте необхідно підтримувати баланс між передачею знань, розвитком особистості, формуванням творчої індивідуальності. У суспільстві, і вищій школі зокрема, склалися суперечності між: принципово новими підходами до підготовки здобувачів вищої освіти і їх неготовності до нових вимог; між фаховими уміннями студента і його ставлення та розуміння фахових перетворень.

Аналіз останніх досліджень за темою. Суспільство зазнає значних змін і перетворюється на інформаційне, такі зміни вимагають від сучасного спеціаліста внутрішніх перетворень і сформованості фахових умінь. На підтвердження цього дослідники В.Данільян та О.Фрідланд відзначають, фахівець повинен володіти фаховими вміннями як одним із компонентів інформаційного суспільства.

Мета статті: вивчення сутності мотивації студентів як однією з педагогічних умов розвитку фахових умінь студентів.

Аналіз останніх досліджень. У сучасних дослідженнях знаходимо, що мотивація включає всі види спонукань, а саме: потреби, інтереси, мотиви, цілі, схильності, налаштування тощо, тобто мотивація – це опосередкована процесом її віддзеркалення суб'єктивна детермінація поведінки людини. За визначенням Н. Лисовець, мотивацію складають дві групи явищ: сукупність мотивів або чинників як індивідуальна система мотивів; динамічна освіта, процес, механізм, тобто система дій з активізації мотивів певної людини [4].

Слід наголосити, що авторка підкреслює значущість позитивних мотиваційних орієнтацій в успішності студентів. Найбільше пов'язаними з успішністю виявилися орієнтації на процес і на результат, меншою мірою – орієнтація на «оцінку викладача». Зв'язок орієнтації на «уникнення неприємностей» з успішністю – незначний [4].

Надзвичайно приваблює в роздумах Лисовець Н.М. думка про те, що професійна мотивація як властивість особистості є системою цілей, потреб, що спонукають студента до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до професії. Професійна мотивація відіграє роль компенсаторного фактора: в умовах недостатньо розвинених здібностей студент, за наявності професійної мотивації, може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого не сформована професійна мотивація. Тому цілеспрямоване формування у студентів професійної мотивації є одним із першочергових завдань вищої школи [4].

Як зазначають автори С. Єрохін, Ю. Нікітін та І. Нікітіна (2011), структурними компонентами професійної мотивації є мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (сприяє вибору мети); мотивація реалізації (забезпечує регулювання, контроль реалізації виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (уможливорює завершення виконання дії і спонукання до іншої) [3].

Сучасні педагоги стверджують, що для забезпечення стійкої професійної мотивації студентів-фахівців як соціопсихологічні умови визначено формування (і підтримування) прагнень студентів виявити свої можливості та ствердити себе у навчально-професійній діяльності. З цією метою можна застосувати наступне: детальне ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю та її суспільною значущістю, із сучасними вимогами, передбаченими до знань, умінь і якостей особистості фахівця; створення уявлень про модель особистості успішного професіонала з обраного фаху, усвідомлення ближніх і перспективних цілей професійного навчання; розвиток позитивної «Я-концепції» та адекватної професійної самооцінки студента; формування ціннісних орієнтацій; вироблення у студентів потреб і вмінь самостійно працювати з різними джерелами інформації, оволодівати інформаційними технологіями і творчо застосовувати знання на практиці; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в студентській академічній групі [3].

О. Бандурка (2011), аналізуючи процес реформування вищої школи, визначає проблему доцільності досягнення високого рівня підготовки спеціаліста (на основі зусиль викладачів, студента, його батьків), оскільки в подальшому виникають утруднення із працевлаштуванням молодого спеціаліста, його закріпленням на виробництві, в інших сферах діяльності, забезпеченням його соціальних і правових гарантій, які нині держава фактично не реалізує, попри декларування цього в законах [1].

При всьому тому слід зазначити, що науковець наголошує, щоб університетське навчання забезпечувалося трьома компонентами: наявністю студента, слухача, курсанта; наявністю науково-педагогічного складу; належною матеріально-технічною базою. Окрім цього, необхідно враховувати четверту складову – бажання студента навчатися, його мотивацією до навчання. Часто такої мотивації немає, оскільки сучасний студент не бачить перспектив використання здобутих знань, тобто можливості роботи за спеціальністю в гідних умовах за достойну платню [1].

Дослідники М. Вієвська і Л. Красовська (2011) визначають підвищення якості підготовки фахівця, формування у нього мотивації до безперервної професійної освіти як фактори забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому рівні [2].

Процес є складним і багатоплановим, тож проаналізуємо мотиваційну складову професійного саморозвитку та можливостей її діагностування. Вієвська, М. (2011), досліджуючи формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти, пропонує наступні позиції:

- потреба в саморозвитку визначається як ставлення індивіда до себе, за якого формується готовність до переорієнтації власної життєдіяльності до пошуку можливостей максимальної професійної самореалізації;

- процес професійного саморозвитку потребує дослідження механізмів його мотиваційного забезпечення, починаючи від етапу навчально-професійної підготовки;

- формування стійкої мотивації саморозвитку фахівця забезпечує його зорієнтованість на необхідність постійного самовдосконалення у процесі безперервної професійної освіти;

– професійний саморозвиток пов'язаний із внутрішнім поєднанням структурних складових психіки особистості, спрямованих на її конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем на основі отримання результату професійної діяльності [2].

Представляє інтерес точка зору О. Пінської (2009) щодо механізму мотивації професійного саморозвитку особистості під час підготовки у ВНЗ, уможлиблює розроблення необхідних процедур керування навчально-професійною діяльністю. Спрямувальним компонентом мотивації є цілеспрямований мотиваційний вплив. Він концентрує силу і, водночас, вираженість позиції викладача в системі педагогічної взаємодії. Її процес включає, по суті, низку ситуацій, у межах яких і відбувається мотиваційний вплив як інструмент мотиваційного забезпечення професійного саморозвитку людини в навчально-професійній діяльності [5].

Необхідно наголосити на тому, що одним зі способів формування професійної спрямованості студентів є розширення їхнього досвіду фахової діяльності, якого вони набувають у процесі фахової практики. У цей період відбувається вдосконалення і коригування сформованих у процесі вивчення фахових дисциплін знань і навичок. Практика – це можливість виявити наявність (чи відсутність) інтересу до обраної професії, життєвих налаштувань, пов'язаних із цією професією, ступеня готовності до здійснення професійної діяльності [5].

Питання мотивації нас цікавить з точки зору фахових умінь студентів. Під час констатувального етапу педагогічного експерименту ми провели дослідження щодо виявлення спрямованості навчальної мотивації у студентів («Методика діагностики спрямованості навчальної мотивації», автор Т. Дубовицька). З'ясували, що у групі студентів переважає низький рівень мотивації до навчання. Вони не хочуть вчитися, підвищувати свою мотивацію, аналізувати, намагатися роздумувати, мати свою думку. Але окремі студенти добре розуміють, чого вони хочуть, чого прагнуть досягти, вміють аналізувати, критично мислити, мають тягу до знань і найголовніше, в них присутня мотивація.

З метою уточнення рівнів прояву наполегливості й активності студентів було проведено анкетування «Визначення рівня наполегливості». Студентам пропонувалося відповісти, чи згодні вони з запропонованими твердженнями.

Таблиця 1 Рівні наполегливості й активності студентів ЕГ за мотиваційним критерієм на констатувальному етапі

	Ос.	%
Високий рівень	4	38, 2
Середній рівень	5	49, 3
Низький рівень	1	12, 5

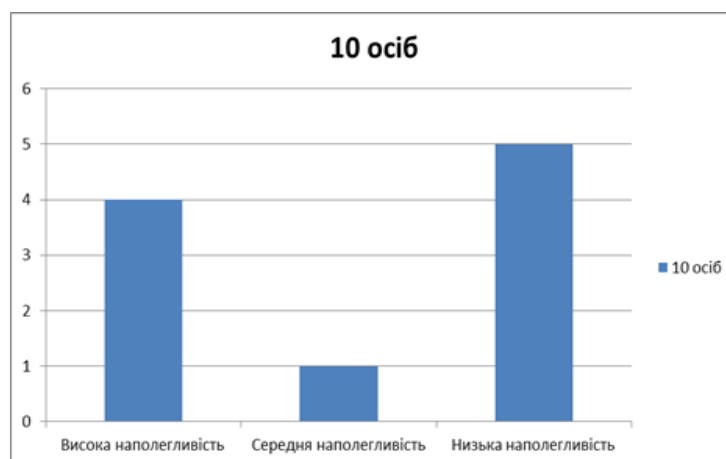

Рис. 1. Рівні наполегливості й активності студентів ЕГ за мотиваційним критерієм на констатувальному етапі

За результатами, відображеними на рис. 3, видно, що незначний відсоток студентів має середній рівень наполегливості. У більшості студентів групи присутній низький рівень наполегливості, у меншій ж половині спостерігається високий рівень наполегливості.

Висновок. Отже, професійна мотивація як властивість особистості студента є системою цілей, потреб, що спонукають його до активного оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до професії. Удосконалення сформованих у процесі вивчення металургійних дисциплін фахових умінь студентів залежить від їхньої мотивації.

Література:

1. Бандурка, О.М Про сьогодення вищої освіти в Україні / О.Бандурка // Вища школа. – 2011. – № 9. – С. 7-15.

2. Вієвська, М. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти / М. Вієвська, Л. Красовська // Вища школа. – 2011. – № 1. – С. 75-82.
3. Єрохін, С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / Єрохін С.А., Нікітін Ю.В., Нікітіна І.В. // Юридична наука. – 2011. – №1. – С. 20-28.
4. Лисовець, Н.М. Професійна мотивація студентів як способ активации обучения [Электронный ресурс] / Н.М. Лисовец. – Режим доступа: <http://www.masters.donntu.edu.ua/2012/iem/temnenko/library/article5.htm>.
5. Пінська, О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів / О. Пінська // Проблеми трудової і професійної підготовки. – 2009. – Випуск 14. – С. 111-115.

Анна Малиновська
(Дніпро, Україна)

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ: КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Актуальність дослідження. Необхідність дослідження розвитку педагогічної технології у вищому закладі освіти, виявлення та обґрунтування найважливіших аспектів, які впливають на цей процес, розробка механізму реалізації педагогічної технології відповідає сучасним вимогам Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Законів України «Про вищу освіту».

Рівень вищої освіти в Україні та її вплив на фундаментальну професійну підготовку конкурентоспроможних на ринку праці фахівців значною мірою залежать від якості навчального процесу у ЗВО, професійної компетентності викладачів, які забезпечують процес у вищій школі, їх наукового потенціалу та педагогічної майстерності.

У зв'язку з переходом на компетентнісну основу в підготовці майбутніх фахівців виникають **суперечності**: між потребою у зміні технологій, форм і методів проведення занять і відсутністю їх під час підготовки здобувачів освіти; між теоретичною підготовкою й ефективністю практичної роботи фахівців; між побудовою занять на гуманістичній основі, суб'єкт-суб'єктних відносинах та відсутністю умов для стимулювання потенціалу студента.

Актуальність дослідження й суперечності, що склалися в освіті, зумовили тему нашого дослідження «Педагогічні умови формування понятійно-технологічних знань студентів засобами інтерактивних методів навчання». Гіпотеза полягає у припущенні, що формування понятійно-технологічних знань студентів буде більш ефективним, якщо: сприяти підвищенню професійної мотивації студентів у процесі вивчення дисциплін професійного спрямування; проводити заняття із застосуванням інтерактивних методів; використати метод конкретних ситуацій (коучинг).

Мета статті: описати констатувальний етап педагогічного експерименту щодо формування понятійно-технологічних знань студентів.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми розвитку педагогічних технологій розглядали у своїх дослідженнях В. Беспалько, В. Євдокімова, І. Єрмаков, А. Нісімчук, І. Смолюк, Г. Сазоненко, І. Прокопенко та інші вчені.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення мети та перевірки гіпотези необхідно вирішити такі **завдання**: здійснити теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури з теми дослідження; уточнити поняття «понятійно-технологічні знання», «інтерактивні засоби» та «професійні знання»; теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування понятійно-технологічних знань студентів засобами інтерактивних методів навчання; розробити модель формування понятійно-технологічних знань студентів засобами інтерактивних методів навчання; розробити методичні рекомендації щодо формування понятійно-технологічних знань студентів засобами інтерактивних методів навчання.

Для проведення дослідження ми обрали наступні методи: теоретичні: аналіз, синтез, порівняння наукових джерел, вивчення педагогічної літератури, публіцистичних джерел; емпіричні: тестування, діагностичні методики; педагогічний експеримент; методи статистичного аналізу.

У дослідженні брали участь студенти 2-го курсу груп ФК-01-17 (10 осіб), ЕК-01-17 (7 осіб), ОА-01-17 (11 осіб), ЕП-01-17 (4 особи) майбутніх бакалаврів, які довільно були поділені на ЕГ та КГ.

Під час дослідження були використані наступні методики: «Методика діагностики спрямованості навчальної мотивації» (автор Т.Д. Дубовицька); «Методика діагностики спрямованості навчальної мотивації. Діагностика самоефективності» (автори Дж. Маддукс і М. Шеєр); методика «Самооцінка вивчення дисципліни «Системи технологій промисловості»» (автор А.Д. Малиновська).

Педагогічний експеримент здійснювався на базі кафедри «Теорія металургійних процесів і хімії» металургійного факультету Національної металургійної академії України. У ході експерименту нами було проведено анкетування серед студентів ЕГ та КГ за трьома методиками.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив нам визначити критерії формування понятійно-технологічних знань студентів: мотиваційний, понятійний, результативний та їхні рівні: високий, середній, низький.

Перша методика адаптована до методики виявлення спрямованості і рівня розвитку внутрішньої мотивації навчальної діяльності студентів при вивченні ними дисципліни. Методика складається з 20 суджень і запропонованих варіантів відповіді. Відповіді у вигляді плюсів і мінусів записуються або на спеціальному бланку, або на простому аркуші паперу навпроти порядкового номера судження. Обробка проводиться відповідно до ключа. За кожний збіг з ключем нараховується один бал. Чим вище сумарний бал, тим вище показник внутрішньої мотивації вивчення предмета. При низьких сумарних балах домінує зовнішня мотивація вивчення дисципліни.

Таблиця 1. Спрямованість навчальної мотивації студентів ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм на констатувальному етапі

	ЕГ	КГ
Зовнішня мотивація	11	11
Внутрішня мотивація	6	4

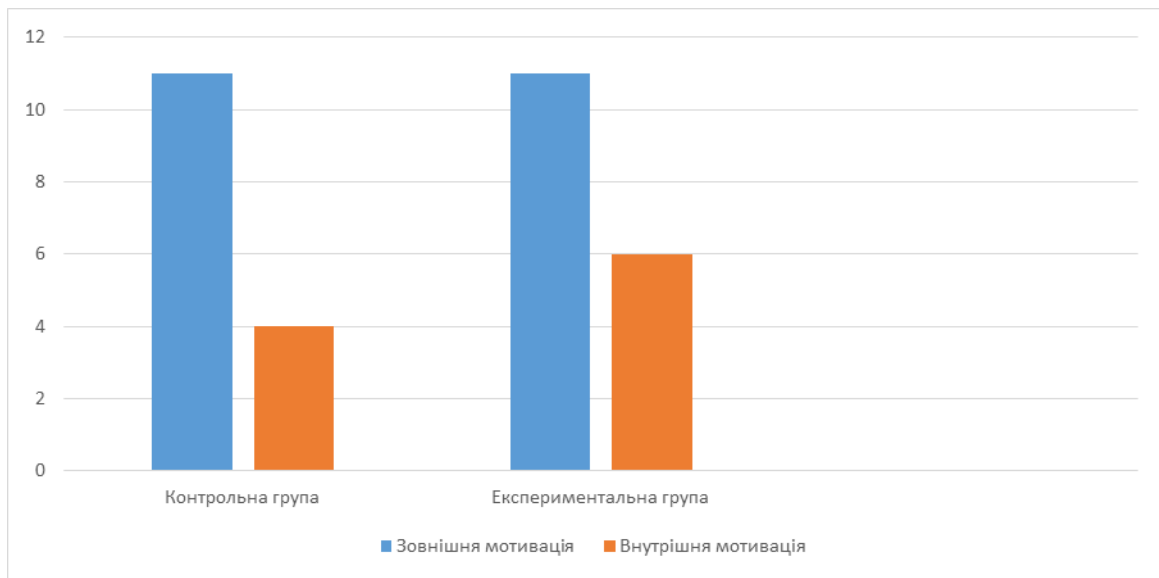

Рис. 1. Спрямованість навчальної мотивації студентів ЕГ і КГ за мотиваційним критерієм на констатувальному етапі

За результатами, відображеними на рис.1, можна зробити висновки, що в групах переважає однаковий середній показник балів на зовнішню мотивацію (11 балів). Внутрішня мотивація на даному етапі переважає у експериментальній групі на два бали (6 балів), ніж у контрольній групі (4 бали). З цього свідчить, що зацікавленість студентів до навчання є досить низькою.

Другий опитувальник адаптований до завдань нашого дослідження (методика Дж. Маддукса і М. Шеєра). Анкета дозволяє оцінити вміння людей усвідомлювати свої здібності і використовувати їх найкращим чином. Методика спрямована на кількісне визначення рівня самоефективності. Йдеться про оцінку людиною свого потенціалу в сфері предметної діяльності і в сфері спілкування, яким він реально може скористатися. Тест складається з 23 тверджень, з кожним з яких випробуваний оцінює ступінь своєї згоди за 11-бальною шкалою.

Таблиця 2. Міжособистісне спілкування студентів ЕГ і КГ за понятійним критерієм на констатувальному етапі

Показники	Середній показник в сфері самоефективності та міжособистісного спілкування	
	Предметна діяльність	Міжособистісне спілкування
КГ	2,8	0,5
ЕГ	3,9	1,06

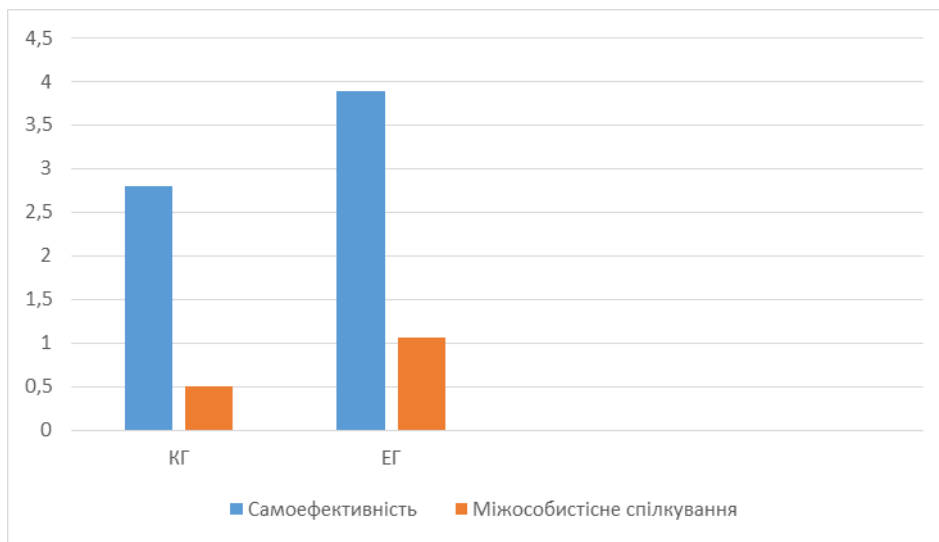

Рис. 2. Міжособистісне спілкування студентів ЕГ і КГ за понятійним критерієм на констатувальному етапі

Середні значення рівня самоефективності в КГ розташовуються в інтервалі від -10 до +18 балів, а в сфері спілкування – в інтервалі від -4 до +8. Середні значення рівня самоефективності в ЕГ розташовуються в інтервалі від -12 до +26 балів, а в сфері спілкування – в інтервалі від -2 до +10. Такі показники є досить низькими для студентів другого курсу та свідчать про занижену самооцінку і невпевненість у вивченій дисципліні.

З метою виявлення рівня понятійно-технологічних знань студентів з дисципліни «Системи технологій промисловості» було проведено опитування. Опитувальник авторський. На кожне поставлене запитання треба відповісти за шкалою від 1-8, де 1 бал - найменший показник володіння знаннями, а 8 балів - високий.

Таблиця 3. Рівні понятійно-технологічних знань студентів з дисципліни «Системи технологій промисловості» за результативним критерієм на констатувальному етапі

Показники	КГ	%	ЕГ	%
Низький	8	53%	6	35%
Середній	4	27%	7	41%
Високий	3	20%	4	24%

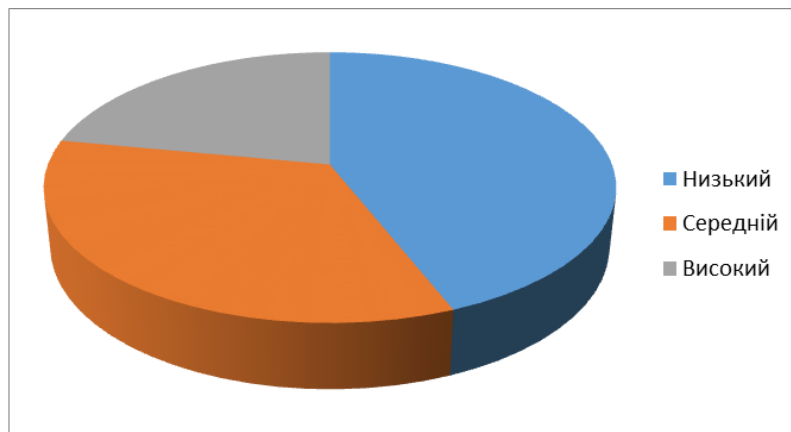

Рис. 3. Рівні понятійно-технологічних знань студентів з дисципліни «Системи технологій промисловості» за результативним критерієм на констатувальному етапі

За результатами у таблиці 3, можна зробити висновки, що в групі переважає низький та середній показники балів понятійно-технологічних знань студентів. З цього свідчить, що необхідно ввести змінний фактор, з метою підвищення рівня понятійно-технологічних знань засобами інтерактивних методів навчання, загостривши, таким чином, увагу на дослідницькій та практичній роботі. Адже це сприяє розвитку та вдосконаленню знань у майбутніх фахівців.

Висновок. Отже, результати констатувального етапу педагогічного експерименту дають підстави стверджувати, що забезпечення достатньо високої складності пізнавальних проблем, які потрібно вирішувати студентам (тільки тоді можливе виникнення пізнавального конфлікту); створення викладачем логічного ряду запитань щодо пізнавальної проблеми (вони мають спонукати студентів до пошуку істини); створення в аудиторії атмосфери психологічного комфорту, яка має сприяти вільному висловлюванню

студентами думок, не боячись помилки; відведення спеціального часу на осмислення способів вирішення проблеми будуть сприяти ефективному формуванню понятійно-технологічних знань студентів.

Література:

1. Дубовицкая Т. Д. Психологическая диагностика в контекстном обучении: монография / Т. Д. Дубовицкая; М-во образования Рос. Федерации, Моск. гос. открытый пед. ун-т им. М. А. Шолохова. - Москва: Альфа, 2003. - 115 с.
2. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі: монографія / І. І. Доброскок, В. П. Коцур, С. О. Нікітчина [та ін.]; Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Переяслав-Хмельниць.: Вид-во С. В. Карпук, 2008. – 284 с.
3. Ткачук Л. Сучасні освітні технології в активізації пізнавальної діяльності студентів педагогічних університетів / Л.Ткачук // Вісник Львівського університету. Серія Педагогічна. - 2009. - Вип. 25, Ч. 2. - С. 3-10.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, доцент Лучанинова О. П.

Герман Мамедов
(Краматорськ, Україна)

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Важко переоцінити значення іноземних мов в наш час. Однією з найпопулярніших через визнання міжнародною, є англійська мова. З кожним днем вона все більше впроваджується в різні види діяльності. Так і в медицину досить не просту галузь знань, впроваджується цей « мовний гігант».

Сучасний фахівець повинен володіти англійською мовою для досягнення успіху, як у кар'єрі, так і для використання у повсякденному житті. Згідно з Державним освітнім стандартом на уроках англійської мови студенти знайомляться з необхідною професійною лексикою, читають тексти, що містять спеціальну лексику, розвивають діалогічну і монологічну мову. Дисципліна "Іноземна мова" займає важливе місце в системі як вищої, так і середньої професійної освіти. В ході вивчення даної дисципліни студенти формують навички та вміння користування чужою мовою, як засіб спілкування, отримання необхідної інформації з різних галузей знань, наприклад з медицини.

У професійних медичних установах при вивченні англійської мови головним принципом є послідовне і систематичне вивчення. Найважливішу роль відіграє відібраний лексичний, граматичний і словотворчий мінімум. Досліджувані теми, тексти, мовні завдання мають професійну спрямованість. Наприклад, майбутні медичні працівники розглядають такі теми як: "Частини тіла", "Внутрішні органи", "Системи організму" (травна, серцево-судинна, нервова, ендокринна, сечовидільна, репродуктивна, дихальна і т. д), "Скелет людини", "Хірургія", "Догляд за хворими", "Внутрішні хвороби", "Педіатрія" і тд. при вивченні даних тем проводиться систематична реалізація зв'язків між предметами, що є одним з важливих стимулів підвищення інтересу учнів до іноземної мови. Це в свою чергу сприяє підвищенню рівня знань учнів, активізує їх розумову діяльність, прищеплює вміння працювати самостійно. Зв'язок між предметами здійснюється із загальними медичними та клінічними, загальними професійними дисциплінами, а так само і з латинською мовою.

Можна також використовувати олімпіади, конкурси та конференції. Це дозволить розвинути у студентів інтерес до роботи з предметом, розширити кругозір і підвищити активність. Також це допоможе студентам відчувати значення виконаної роботи і в майбутньому стати хорошими, працюючими фахівцями. Опанування іншомовної промовою в медичному закладі сприяє розвитку важливих професійних якостей: терпінню, вмінню долати труднощі, самостійності. Всі ці якості необхідні майбутнім медичним працівникам.

Переваги вивчення англійської мови студентів медичних установ:

1. Знання мови дозволить виїжджати за кордон і проходити там практику для підвищення кваліфікації. Також буде можливою участь у міжнародних конференціях для просування своєї наукової діяльності.

2. При влаштуванні на роботу знання мови покаже високу кваліфікацію і високий соціальний статус.

3. Це дозволить читати іноземну оригінальну наукову літературу [4, с. 1-3].

Навчання іноземної мови в медичному вузі має ряд особливостей. Якщо в технічних вузах професійна спрямованість досліджуваного мовного матеріалу базується на знаннях природничих предметів середньої школи, то в медичному вузі починають вивчати професійно-орієнтований матеріал іноземною мовою ще на доклінічному курсі. Труднощі засвоєння навчального матеріалу обумовлюється, отже, тим, що студенти змушені працювати з поняттями, які навіть на рідній мові не представляються цілком ясними. Тому специфікою навчання в медичному вузі є чітка спрямованість і предметність. Основною метою навчання іноземної мови є навчання професійно-орієнтованого читання, формування вміння отримувати необхідну інформацію з наукового тексту в залежності від комунікативної задачі

спеціаліста, оволодіння умінням «гнучкого читання», тобто вміння звертатися до різних видів читання: від пошуку потрібної інформації до її тотального прочитання, а часом і повного перекладу. У процесі роботи з матеріалами зарубіжних видань студент опановує не тільки іноземну мову, але і прийоми роботи над спеціальною літературою, спеціальною термінологією.

За усталеною в останні роки термінології вираз «читання іншомовного тексту» має часто, крім свого основного значення, сенс «читання і розуміння тексту без перекладу» і «читання і розуміння тексту шляхом перекладу». І здебільшого неясно, про яке читання і розуміння йдеться: без перекладу або шляхом перекладу. На думку фахівців, переклад тексту на рідну мову є засобом для досягнення нашої мети – безпереводному розуміння іншомовних текстів за фахом – і необхідним етапом на цьому шляху. До того ж поняття «безперекладне розуміння» занадто неточне. Не можна говорити про безперекладне розуміння тексту, якщо він читається з використанням словника, хоч і мінімальним. Адже саме зі словником читаються, як правило, сучасні медичні тексти, присвячені питанням «анатомії, фізіології, патології і т. д., якщо тільки не обмежуватися розумінням безпредметного, так званого «загального змісту тексту». Переклад текстів медичної тематики – один з найскладніших видів перекладу, що вимагає від перекладача не тільки відмінного знання мови, але і розуміння медичних процесів. У процесі перекладу студент-медик стикається з низкою труднощів: лексичними і граматичними. Слід зазначити такі труднощі при перекладі наукового медичного тексту:

- не завжди точне і грамотне застосування відповідної медичної термінології;
- проблема " помилкових друзів перекладача»;
- неправильне побудова фрази і всього пропозиції в цілому;
- помилки в перекладі аббревіатур в медицині.

Без словника не можна читати навіть деякі тексти рідною мовою. Наприклад, неспеціалісту не можна читати без словника чи довідника спеціальний медичний текст, начинений завжди латинськими термінами. І навіть фахівці часто ускладнюються в їх читанні. Таким чином, правильніше буде говорити не про безперекладне розуміння тексту, а про розуміння його з елементами перекладу. Саме такий ступінь володіння мовою і може бути реальною метою навчання іноземної мови в медичному вузі. І вона може бути досягнута тільки шляхом великої практики перекладу спеціальних текстів зі словником.

Як видно з методичної літератури, матеріалів конференцій, друкованих праць вузів у вирішенні задач спеціалізації при навчанні читання текстів на кафедрах іноземних мов у медичних вузах намітилися в останні роки два шляхи:

- підготовка студентів до читання іноземної літератури з розумінням без словника;
- підготовка студентів до читання з мінімальним використанням словника. Виходячи із загальноновизнаного факту, що студент медичного вузу за недостатністю вільного часу не може, хоча б рецептивно, засвоїти значну частину словникового складу мови і придбати досить глибокі знання з граматики, прихильники першого шляху прагнуть ретельно відбирати і обмежувати лексику і граматику, що підлягає засвоєнню. Складаються словники-мінімуми і частотні словники за спеціальностями, перелік граматичних явищ, які, на думку укладачів, є типовими для певних наукових текстів. Передбачається, що, засвоївши певний рівень лексики та граматики і здогадуючись про значення незнайомих слів і граматичних конструкцій, студент зможе зрозуміти оригінальний текст. При цьому одні методисти розраховують на розуміння так званого «загального змісту тексту, інші – навіть на повний переклад.

Прихильники другого шляху вважають, не заперечуючи користі відбору лексики та граматики, що повноцінний переклад можливий з використанням словника та інших довідкових посібників.

Перший шлях здається принципово неправильним з тієї причини, що розуміння лише «загального змісту тексту або розуміння тексту по здогаду жодною мірою не відповідає мети читання. Ця мета – отримання інформації, а інформація повинна бути точною. А навіть простий текст з медицини повинен бути зрозумілий зовсім точно, інакше він загрожує в деяких випадках життя пацієнта. Тому словник необхідний. Навіть при читанні рідною мовою, а особливо медичних текстів, при сучасному рівні науки і техніки і збільшеному потоці інформації, не можна обійтися без довідкових посібників.

Навчання читання без словника викликає і заперечення психологічного порядку. Студент звикає осмислювати значну кількість слів і виразів по здогаду і перебувати в упевненості, що його розуміння правильно. У практиці викладання досить часто буває, що переклад зроблений таким чином, нічим не суперечить нормам російської мови, але містить думку, далеку від думки автора. І не відразу вдається переконати в цьому студента, який звик до такого прийому. А у студента не може бути повної впевненості в правильності розуміння або перекладу за здогадкою.

Нарешті, перший шлях спеціалізації у читанні текстів часто нездійснений при нинішньому навчальному плані, який передбачає навчання іноземним мовам тільки на перших двох семестрах денної форми навчання. Адже спеціальні дисципліни читаються на старших курсах. Зазвичай студенти перших курсів в більшості своїй не мають знань за фахом. Це ставить під питання можливість роботи над оригінальними медичними текстами взагалі.

Перш ніж читати будь-яку наукову роботу, варто для початку ознайомитися з введеньням і висновками автора. Тому студентів слід навчати анотуванню та реферуванню іноземних джерел. Процес навчання анотування і реферування в медичному вузі ділиться на кілька етапів (підготовчий і основний) і має ряд труднощів. На підставі досвіду роботи нашої кафедри та вивчення теоретичних передумов анотування та реферування ми дійшли висновку, що основному етапу навчання анотуванню та

реферуванню обов'язково має передувати підготовчий етап. На перших заняттях навчання викладач іноземної мови, перш за все, знайомить студентів з поняттями "анотація" і "реферат" і пояснює їм необхідність набуття навичок такого вміння, тому що вміння швидко відбирати інформацію і вміле її застосування в сфері професійної діяльності-одна з важливих умов підвищення ефективності діяльності майбутніх фахівців-медиків [3, с. 1-4].

Висновок: отже виходячи з даних досліджень у сфері вивчення іноземних мов виходить що складність вивчення полягає в тому, щоб досягти внутрішньомисленного розуміння мови при різних операціях: читання, знаходження інформації і т. п. Також завдання ускладнює медична термінологія, яка буде зустрічатися в англійській мові за професійним спрямуванням. Студенти стикаються з цими проблемами кожен раз. Але при модернізації системи навчання і підхід перш за все з наукової точки зору дозволить поліпшити ефективність вивчення і підготовки молодих фахівців.

Література:

1. Английский для медиков — учебное пособие, Лотовская Р.Н. Сенив М.С. 1980. С. 56-62
2. An A-Z of ELT(Methodology), Thornbury Scott. 2006. С. 22
3. <http://journalpro.ru/articles/problemy-spetsializatsii-v-obuchenii-inostrannomu-yazyku-v-meditsinskom-vuze/>. С. 1-4
4. <https://sibac.info/studconf/hum/xlvi/61242>. С. 1-3
5. Програма з англійської мови для професійного спілкування, Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко. 2005. С. 45-48

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, Аветисова Ірина Сергіївна.

**Катерина Мілова
(Дніпро, Україна)**

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЯК КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Актуальність дослідження. До професійної підготовки майбутніх фахівців життя висуває нові вимоги, серед яких: формування професійно-особистісних якостей як компоненту професіоналізму з широкого кола питань; розвиток творчого потенціалу студентів; формування умінь вирішувати професійні проблеми; виховання культури професійного спілкування; уміння бути конкурентоспроможним. Вивчення організаційно-педагогічних умов формування професійно-особистісних якостей у майбутніх фахівців як компоненту професіоналізму під час навчального процесу наразі залишається поза увагою науковців.

В освіті склалися певні суперечності: між динамічними потребами суспільства в підготовці висококваліфікованих фахівців і станом (можливостями) вищої освіти; між сформованою технологічною структурою педагогічного процесу у закладах вищої освіти, орієнтованою на засвоєння теоретичної інформації, і потребою суспільства у фахівці, що володіє творчою активністю, самостійністю, проблемним стилем мислення; між сучасним станом підготовки інженерів-педагогів до професійної діяльності за умов переходу суспільства на шлях стійкого розвитку та запитам практиці щодо підготовки спеціалістів металургійної академії, які повинні мати широке професійне мислення, орієнтоване на загальнолюдські цінності, розвинене почуття професійної й моральної відповідальності. Актуальність дослідження та суперечності, що склалися у вищій освіті, й спонукали нас до вибору теми статті.

Мета статті: експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму.

Аналіз останніх публікацій із теми дослідження. На сьогодні інтенсивність розробки проблеми професіоналізму зростає завдяки її акмеологічній спрямованості (Б. Ананьєв, О. Бодальов, М. Рибников, А. Сафін). З позицій акмеології професіоналізм розглядається як комплекс особистісних властивостей людини, що дозволяє їй стабільно досягати позитивних результатів у певному виді діяльності шляхом використання оптимальних алгоритмів розв'язання професійних завдань на основі самореалізації суб'єкта діяльності (О. Анісімов, В. Белолипецький, В. Ігнатов, В. Мишкіна) [2].

Професіоналізм особистості, а значить і її професійно-особистісні якості, розглядається як процесуальний або результативний феномен. Частина дослідників (Н. Кузьміна, І. Підласий, О. Ростовський, В. Синенко) розглядають його як ієрархію професійних умінь, оволодіння якими забезпечує високі результати навчально-виховної діяльності. Інші дослідники (І. Багаєва, І. Зязюн, О. Деркач, Б. Дьяченко) дотримуються погляду на професіоналізм як на особистісне новоутворення. Ґрунтовні дослідження різних аспектів професіоналізму представлені в працях О. Глузмана, Л. Дітковська, А. Маркової, В. Панчук, С. Сисоєвої [4].

Виклад основного матеріалу. Під час дослідження ми перевірили, що процес формування професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму буде більш ефективним, якщо створити наступні організаційно-педагогічні умови:

- спрямовувати діяльність викладача на формування у студентів стійкої професійно-орієнтованої мотивації до навчання;
- забезпечувати взаємозв'язок професійно спрямованих дисциплін із квазіпрофесійною та позааудиторною діяльністю студентів;
- використовувати у процесі навчання студентів інноваційні форми, методи та засоби навчання;
- підсилити навчально-методичне забезпечення щодо формування у студентів професійно-особистісних якостей як компоненту професіоналізму.

Подамо власне розуміння педагогічних умов формування професійно-особистісних якостей у студентів – *це сукупність обставин, що сприяють побудові навчально-виховного процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості студента щодо ефективного формування професійно-особистісних якостей.*

Обґрунтуємо зазначені вище педагогічні умови. Перша педагогічна умова пов'язана із забезпеченням стійкої професійно орієнтованої мотивації студентів. З метою формування у студентів мотивації до опанування професійних знань, умінь і навичок викладачі особливу увагу приділяють стимулюванню їх до активної участі в освітньому процесі, формуванню в них суб'єктної позиції у процесі власного професійного становлення. Для успішного формування мотивації зазначеного виду важливо також систематично діагностувати наявний її стан (бесіди, спостереження, інтерв'ювання, анкетування тощо) [3]. Друга педагогічна умова пов'язана з необхідністю забезпечення взаємозв'язку навчальної діяльності студента з діяльністю професійною, а саме – викладачу необхідно відображати у навчальному матеріалі інформацію стосовно організаційних, технологічних завдань і видів діяльності сучасного інженера-педагога, реалізовувати принцип зв'язку теорії з практикою, урахуовуючи чинники розвитку людини. У процесі навчання студенти вчать не лише здійснювати відбір і компонувати матеріал, диференціювати та інтегрувати його, виокремлювати дидактичні елементи але й оцінювати узгодженість власних дій із метою та завданнями квазіпрофесійної діяльності. Третя педумова пов'язана з тим, що основною метою є спонукання студентів – потенційного продукту системи освіти – до повноцінної життєдіяльності в умовах навчального процесу. Четверта організаційно-педагогічна умова передбачає удосконалення навчальних планів та програм із навчальних дисциплін; навчальних посібників, методичних матеріалів до семінарських, практичних і лабораторних занять; контрольних робіт тощо. Методичне забезпечення навчально-виховного процесу є одним із головних чинників забезпечення якості підготовки студентів, тож пов'язане з діяльністю викладача, спрямованої на формування у студентів стійкої професійно-орієнтованої мотивації до навчання [5]. Під мотивами професійної діяльності ми розуміємо усвідомлену потребу студента як особистості в одержанні вищої освіти, саморозвитку, самопізнанні, професійному розвитку, підвищенні соціального статусу, що задовольняються через виконання квазі професійних завдань і спонукають до вивчення майбутньої професійної діяльності.

До педагогічного послідовного експерименту ми залучили групу студентів ME02-15. Цей вид педагогічного експерименту характеризується тим, що аналізу підлягає одна група – вона є контрольною (її початковий стан) і експериментальною (її стан після введення змінного фактору). Педагогічний експеримент складався з констатувального, формувального та контрольного етапів і полягав у перевірці організаційно-педагогічних умов формування професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму. Під час констатувального експерименту ми ознайомились зі станом проблеми у психолого-педагогічній літературі та педагогічній практиці, що дало нам можливість виявити недостатність розробки методичного забезпечення щодо формування професійно-особистісних якостей у студентів як з боку науковців, так і з боку педагогів-практиків.

Нами були застосовані наступні діагностичні методики: психологічний тест на визначення емоційного стану (автор британський психолог Піп Уілсона); педагогічне спостереження; карта педагогічної оцінки і самооцінки готовності студентів до професійної діяльності (автор Моторнюк О.Ю.), адаптованої до завдань нашого дослідження.

На констатувальному етапі ми застосували педагогічне спостереження. Із протоколу (витяг): студенти №№ 5, 7, 9, упродовж всього заняття були уважними, активними, з інтересом слухали лекцію і постійно вели конспект. Студенти №№ 1, 2, 3, 18, 15, 13 вели себе не тільки пасивно, але й часто заважали викладачу, не вели записи, займалися сторонніми справами або просто нудьгували. Студенти №№ 4, 8, 6, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 20 – змінили свою позицію з пасивної на частково зацікавлену й почали на другому та третьому відрізку навчального заняття вести конспект. Тож можна стверджувати, що деякі студенти взагалі не зацікавлені заняттям.

Тест психолога Піпа Уілсона про емоційний стан людини і чи очікування від життя відповідають дійсності, в колективі дав такий результат: вся група знаходиться в різних емоційних станах, має різні погляди на свої можливості або зону комфорту, що не сприяє успішному формуванню студента (результати в додатку Е, табл. 3.1). На констатувальному етапі ми запропонували студентам «Картку педагогічної оцінки і самооцінки готовності студентів до професійної діяльності». Мета: виявлення рівня розвитку професійно-особистісних якостей у студентів, до яких ми відносимо морально-вольові, мотиваційні, гностичні, комунікативні, організаційні та когнітивні якості.

Таблиця 1

Рівні сформованості професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму на констатувальному етапі

	Мотиваційний		Когнітивний		Морально-вольовий		Гностичний		Організаційний		самоуправління		Комунікативний	
	ос.	%	ос.	%	ос.	%	ос.	%	ос.	%	ос.	%	ос.	%
Високий	3	11,5	2	7,69	5	19,2	2	7,69	4	15,4	5	19,2	8	30,8
Середній	8	30,8	14	53,8	9	34,6	8	30,8	8	30,8	3	11,5	10	38,5
Низький	15	57,7	10	38,5	12	46,2	16	61,5	14	53,8	18	69,2	8	30,8

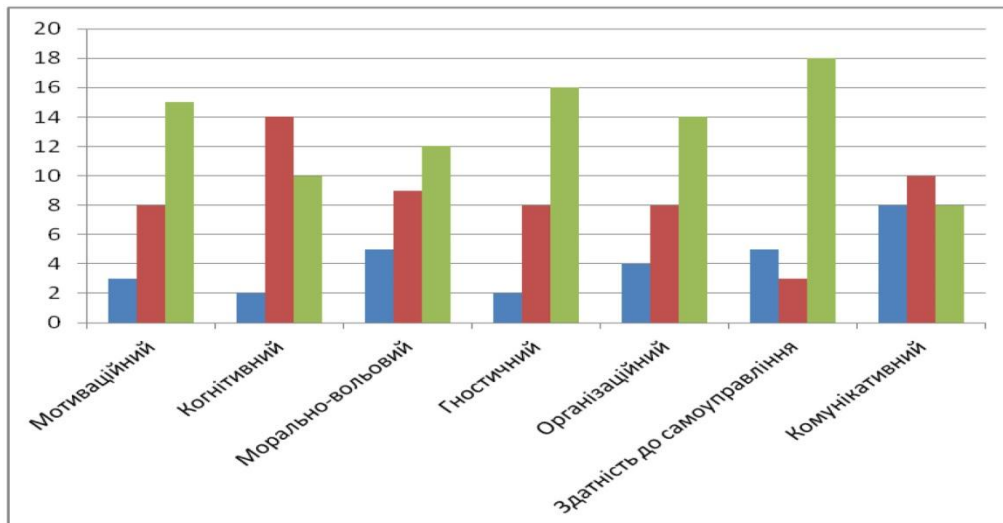

Рис. 1 Рівні сформованості професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму на констатувальному етапі

Ми виявили, що майже у всіх студентів переважає низький рівень сформованості цих компонентів та зовсім мало студентів з високим рівнем сформованості цих компонентів. З цього ми зробили висновок, що студенти не володіють основними професійно-особистісними якостями у необхідному ступені для майбутньої професійної діяльності.

На формуальному етапі було введено змінний фактор щодо підвищення рівня професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму, а саме: викладач проводив лекції та практичні заняття, застосовуючи коучинг, кейс-технологію, ситуації з квазіпрофесійної діяльності; студенти залучалися до активної проектної діяльності в академії (громадські, соціальні, наукові, творчі), наприклад, «НМетаУ – твій дім», «Диво завжди поруч», «Творити добро легко», «Лідер». Студенти ставали ініціаторами добрих справ, брали участь у вирішенні педагогічних задач та ситуацій на практичних заняттях, складали портфоліо, що давало можливість порівняти студентів самого себе з собою вчорашнім.

На контрольному етапі було використано ті ж методики, що й на констатувальному. Було виявлено більше студентів, які відчують себе більш впевнено і з визначеними бажаннями, більше товариських та дружельюбних студентів, згодних прийти на допомогу. Але з'явилися і студенти, котрі схильні до внутрішніх роздумів та, можливо, криз. Можливо, на людину вплинули особисті хвилювання, а, можливо, участь в експерименті пробудила до дій, але треба розібратися спочатку в собі, а потім рішуче діяти.

Із протоколу спостереження студенти №№ 5, 7, 9, 6, 13, 14, 19, 20 упродовж всього заняття були уважними, активними, з інтересом слухали лекцію і постійно вели конспект. Студенти №№ 2, 3, 18, вели себе не тільки пасивно, але й часто заважали викладачу, не вели записи, займалися сторонніми справами або просто нудьгували. Студенти №№ 1, 3, 4, 8, 10, 11, 12, 15, 16, 17 – змінили свою позицію з пасивної на частково зацікавлену й почали на другому та третьому відрізьку навчального заняття вести конспект. Ми запропонували студентам ще раз відповісти на запитання «Картки педагогічної оцінки і самооцінки готовності студентів до професійної діяльності».

Таблиця 2

Рівні сформованості професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму на контрольному етапі.

	Мотиваційний		Когнітивний		Морально-вольовий		Гностичний		Організаційний		Самоуправління		Комунікативний	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Високий	5	19,2	4	15,4	8	30,8	4	15,4	4	15,4	5	19,2	12	46,2
Середній	9	34,6	14	53,8	12	46,2	9	34,6	14	53,8	11	42,3	10	38,5
Низький	12	46,2	8	30,8	6	23,1	13	50	8	30,8	10	38,5	4	15,4

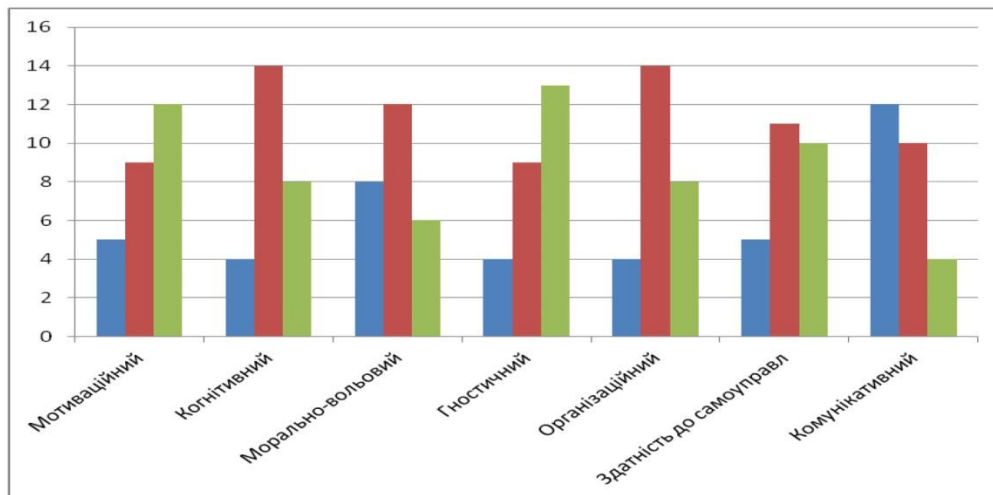

Рис.2 Рівні сформованості професійно-особистісних якостей у студентів як компоненту професіоналізму на контрольному етапі.

Отже, робимо висновок, щопісля введення змінного фактору високий рівень сформованості професійно-особистісних якостей у студентів у середньому збільшився на 4%, середній рівень у середньому виріс на 10%, а низький рівень знизився на 20%. Також результати контролю знань із дисципліни (тести передбачали вирішення як теоретичних, так і педагогічних задач) на констатувальному і контрольному етапах підтверджують зміни щодо формування професійно-особистісних якостей у студентів.

Висновок. Отже, спрямування діяльності викладача на формування у студентів стійкої професійно-орієнтованої мотивації до навчання, забезпечення взаємозв'язку професійно спрямованих дисциплін із квазіпрофесійною та позааудиторною діяльністю студентів, використання у процесі навчання студентів інноваційних форм, методів та засобів навчання сприяє ефективному формуванню у студентів професійно-особистісних якостей як компоненту професіоналізму.

Література:

1. Барабанов В.П. Научное обоснование концепции развития воспитательной системы высшего учебного заведения // Вестн. КНИТУ. – Казань, 2012. – № 8. С. 416–421.
2. Волошенко О.В. Формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості в умовах коледжу: дис.канд. пед. наук: 13.00.04./О.В. Волошенко – К., 2000. – 155 с.
3. Гуцан, Т.Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників [Електронний ресурс] / Гуцан Тетяна Григорівна. – Режим доступу: <http://intkonf.org>.
4. Дерев'янку, О.В. Теоретичні засади формування професійної компетентності / О. В. Дерев'янку, В. І. Тернопільська // Збірник наукових праць № 27. Серія: Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Вінниця, 2011. С. 523–528.
5. Іванченко Є. А. Професійна мобільність майбутніх фахівців: навч. посібник / Є. А. Іванченко. – Одеса: СМІЛ, 2014. – 120 с.
6. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. Колектив авторів. – 2007 р.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, доцент, професор Лучанинова О.П.

Анастасія Олейник
(Дніпро, Україна)

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність дослідження. У сучасному світі комунікації є невід'ємною частиною життя. Людина комунікує за допомогою технологій, інших мов, подорожей та багатьма різними способами. Саме тому, рівень комунікації відіграє дуже важливу роль у нас час це є певним показником умінням володіти методами комунікації.

Методи комунікацій використовуються у політиці, бізнесі, юриспруденції, філології, педагогіці, психології та інших науках. Звернемо увагу на педагогіку. Робота педагога полягає у тому, щоб навчити та

допомогти засвоїти певні професійні навички для оволодіння спеціальністю та у майбутньому стати фахівцем своєї справи.

Складність сучасних соціальних процесів, загальна нестабільність нашого суспільства гостро позначаються як на духовному, так і фізичному розвитку підростаючого покоління. Це піднімає проблему професійно-педагогічної підготовки викладача на новий рівень. У системі сучасної вузівської освіти ця підготовка розглядається в єдності науково-теоретичної і практичної сторін. Майбутньому викладачу необхідно знати структуру і специфіку професійно-педагогічної діяльності і активно застосовувати знання на практиці.

Мета статті: проаналізувати особливості професійно-педагогічної діяльності викладача та пов'язаних з нею понять; розкрити особливості комунікативного процесу під час навчання студентів.

Аналіз останніх досліджень. У постіндустріальному, інформаційному, суспільстві проблема комунікації є однією з найважливіших. Особливо це стосується освітньої сфери, покликаної забезпечити підготовку людини до життя у світі різноманітних зв'язків, відносин, комунікативних можливостей. Одним із джерел розвитку комунікативних можливостей особистості є професійно-педагогічна комунікація як особливий тип активного взаємообміну інформацією у професійній педагогічній діяльності, наголошує Н. П. Волкова [1, с. 7].

С.О. Мусатов зазначає, що серед тих особливостей педагогічної комунікації, котрі спричиняють її спеціальне визначення (додаткове щодо реквізитів людської комунікації взагалі), звертає на себе увагу її „психологічне коріння”. Воно теж переплетене з соціальними потребами, але насамперед – з людською здатністю селективного накопичення та трансляції оточуючим, наступникам цінностей соціального та особистого досвіду [6, с. 52].

Виклад основного матеріалу. Комунікація є соціально обумовленим процесом передачі інформації та обміну думками, почуттями між людьми в різних сферах пізнавально-трудова і творчої діяльності. Це акт і процес встановлення контактів між суб'єктами взаємодії за допомогою вироблення загального змісту переданої і сприйнятої інформації. У психології цей термін використовується як більш ширше поняття – не тільки як передача інформації, а ще й особливості поведінки людей у цьому процесі.

Комунікативною проблематикою, комунікативними знаннями і способами їх реалізації в навчальному процесі займаються різні суспільні дисципліни: психологія, соціологія, культурологія, філософія та ін. Але, з одного боку, ми бачимо відсутність цілісної філософської теорії комунікації, яка би могла стати методологічною основою розробки комунікативних теорій в психології, соціології, культурології, педагогії, а з іншого боку, суспільні науки не спираються на цілісну теорію педагогічної комунікації. Окремі науки висвітлюють окремі аспекти, сторони педагогічної комунікації. Сутність та зміст комунікації в педагогії визначаються педагогами, виходячи, здебільшого, з емпіричного досвіду, власних установок, уподобань, а комунікативні методики, прийоми є скоріше справою педагогічного мистецтва, а не справою науки.

Комунікація в педагогії зводиться здебільшого до технологічного, інформаційного, мовленнєвого аспекту означення комунікації як суто технологічного засобу передачі інформації. З іншого боку, вона сприймається як щось таке, що не може бути визначальним у педагогічному процесі, як матерія, яка є нейтральною відносно сутності, змісту, цінностей педагогіки.

Прищак М.Д. (2010), здійснюючи категоріальний аналіз комунікації, спілкування, комунікативності, зазначає, що у психологічній та педагогічній площині “комунікативний” означає духовне приєднання, взаємодію такого ґатунку, психологічне контактування, взаємопроникнення як включення один одного у контекст власних думок, намірів, ідей, мотивів, вчинків, моральних дій тощо. Поняття комунікації, на нашу думку, в педагогії потрібно тлумачити, передусім, як психологічне поняття “комунікативність”, а передачу інформації – як комунікаційність. Педагогічна комунікація не засіб, а буттєва, сутнісна основа навчально-виховного процесу [9, с. 4].

У міжлюдській взаємодії спілкування як вид і засіб комунікації є домінуючим. Це визначається, по-перше, тією роллю, яку спілкування відіграє в житті людини, а по-друге, комунікативним значенням, функцією мови. Тому в сфері міжлюдської комунікації, в сфері психології та педагогіки ми можемо використовувати терміни “комунікація” і “спілкування” як синоніми. Андреева Г. і Яноушек Я. (1987) окреслили кілька напрямків дослідження впливу спілкування на спільну діяльність, аналізуючи основні процеси й детермінанти спілкування, що можуть впливати на взаємодію в спільній діяльності, [7, с. 10-12].

Спілкування – категорія, яка є основоположною для даної теми. Б. Ф. Ломов у роботі "Проблема спілкування в психології", як відомо, назвав проблему спілкування "базовою категорією, логічним центром загальної системи психологічної проблематики", вказавши неодноразово на її недостатню розробленість у психології. Спілкування-це багатоплановий процес розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами спільної діяльності (визначення, дане А. В. Петровським) [5, с. 135].

У Столяренко Л. (2005) читаємо: «Спілкування – специфічна форма взаємодії людини з іншими людьми як членами суспільства, в спілкуванні реалізуються соціальні відносини людей» [10, с. 30]. Отже, у спілкуванні виділяють три взаємозв'язані сторони: комунікативна сторона спілкування полягає в обміні інформацією між людьми. Спілкуючись, люди звертаються до мови як одного з найважливіших засобів спілкування; інтерактивна сторона полягає в організації взаємодії між людьми, наприклад, потрібно узгодити дії, розподілити функції або вплинути на настрій, поведінку, переконання співрозмовника; перцептивні сторони спілкування включає процес сприйняття одне одного партнерами по спілкуванню і

встановлення на цій основі взаєморозуміння. одного партнерами по спілкуванню і встановлення на цій основі взаєморозуміння.

Важливим методологічним аспектом аналізу комунікативних засад розвитку освіти є поняття “педагогічна комунікація”. Комунікація в педагогіці зводиться, здебільшого, до технологічного, інформаційного, мовленнєвого аспекту означення комунікації як суто технологічного засобу передачі інформації. Ми вважаємо, що, користуючись терміном “педагогічна комунікація”, потрібно, насамперед, мати на увазі її смисловий аспект.

Ми дотримуємося підходу, що комунікація є поняттям ширшим, ніж спілкування, а спілкування визначаємо як вид і засіб комунікації.

Комунікативний процес під час вивчення студентами, наприклад, металургійної дисципліни можна змоделювати таким чином: джерело (відправник – викладач/студент) сприймає певну подію, як завдання, певним чином усвідомлює (реагує). Потім за допомогою певних засобів, передає сприйняте одержувачеві у вигляді повідомлення. Для цього «повинні бути підготовлені доступні матеріали, які подаються у певній формі й певному контексті» [8].

Під час науково-педагогічної практики у процесі вивчення дисципліни «Альтернативні процеси виробництва чорних металів» студентами експериментальної групи ми зрозуміли, що для сприятливого спілкування необхідно, щоб: переважав творчий, професійний настрій протягом дня навчання; почуття групової згуртованості та товарищескості; високий рівень підготовки студентів; були гарні взаємозв'язки між викладачами і студентами; рівномірність розподілу об'єму навчання та навантаження на кожного студента групи; своєчасність та об'єктивність вирішення конфліктних ситуацій; справедливості в оцінці діяльності студентів групи, а також розподіл винагороди; використання можливостей неформального лідерства для розв'язання навчальних та виховних задач; критика й самокритика; колективне обговорення варіантів важливих рішень, що приймаються; цілковита згода надати допомогу товаришам.

Дійсно, з точки зору В. Ляудіс, продуктивний тип організації навчання забезпечує оптимальну співпрацю викладача з студентами та в самій групі (студентів з студентами) у тому випадку, якщо він керується смисловою стороною діяльності, а не тільки операційно-технічною. Таким чином, продуктивно-сумісний тип навчальної діяльності передбачає оптимальну реалізацію всіх можливостей співпраці викладача з студентами, водночас тих, які зв'язані з вихованням і самоуправлінням особистості [3, с. 31].

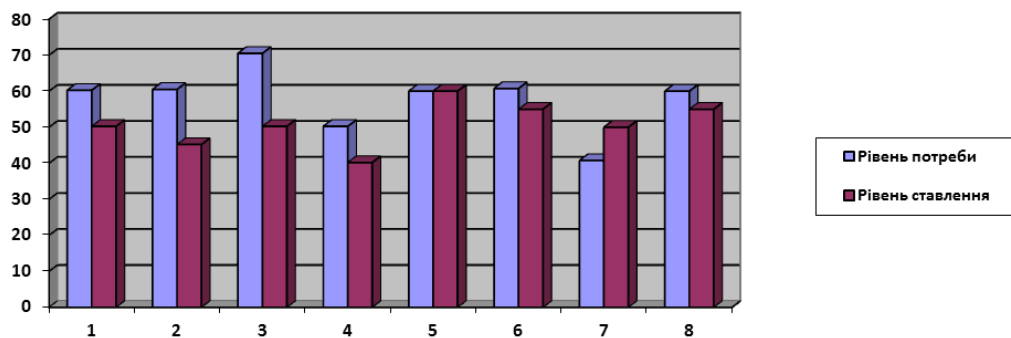

Рис. 1. – Рівні взаємодії викладача зі студентами у процесі вивчення дисципліни «Альтернативні процеси виробництва чорних металів» на констатувальному етапі.

Ми з'ясували, що засвоєння фахових знань студентами з дисципліни «Альтернативні процеси виробництва чорних металів» підвищується за умов: проведення навчальних занять із застосуванням комунікативних методик; взаємодії традиційних методів і комунікативних елементів у процесі вивчення студентами дисципліни «Альтернативні процеси виробництва чорних металів»; готовності студента використовувати отримані знання у практичній діяльності.

Висновки. Отже, комунікація є невід'ємною частиною людського життя, за допомогою якої відбувається засвоєння інформації. За допомогою комунікативних процесів відбувається взаєморозуміння між викладачем та студентом, і чим вище показник взаємодії між ними, тим кращий результат засвоєння фахових знань. У процесі викладання педагогічні комунікації допомагають донести всю необхідну інформацію до студентів. При цьому використання професійно-педагогічної комунікації допомагає нарівні з фаховими знаннями збільшити рівень комунікативних навичок у студентів.

Література:

1. Волкова Н.П. Професійно педагогічна комунікація: посібник до спецкурсу /.- Д: РВВ ДНУ, 2006. – 68 с.
2. Грищенко І., Крохмальова Н. Роль комунікацій у функціонуванні вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://knu.edu.ua/publications/pdf/International_editions/Gryshchenko_Krakhmaleva_6.pdf
3. Ляудис В.Я. Формирование учебной деятельности студентов. – М.: Издательство МГУ. –1989 – 240 с.

4. Навчально-комунікативні взаємодії викладача із студентами [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/29214/>
5. Новые исследования в психологии и возрастной физиологии. №2 (6) / АПН СССР; Редкол: Петровский А. В. (отв. ред.) и др. - М.: Педагогика, 1991.
6. Мусатов С.О. Психологія педагогічної комунікації: теоретико-методологічний аналіз / - Київ. Рівне: ЛістаМ, 2003. – 176 с.
7. Общение и оптимизация совместной деятельности / Под ред. Г. М. Андреевой, Я. Яноушека. – М.: Изд-во МГУ, 1987 – 302 с.
8. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів на початок 2011/12 навчального року / Статистичний бюлетень. – Державний статистична служба України, 2012 – 219 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> - 2013 р.
9. Прищак М.Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2010. – № 2. – 8 с.
10. Столяренко Л. Д Психологія ділового спілкування та управління. Підручник / - Ростов н / Д: Фенікс, 2005. - 416 с.- (СПО).

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, доцент, Лучанинова О.П.

Яна Радченко

(Переяслав-Хмельницький, Україна)

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Художньо-творча діяльність – це організована взаємодія дитини з художніми об'єктами, завдяки якими в процесі якого діти починають творити, пізнають естетичний вид світу та перетворюючи його.

За М.С. Кагановій, діяльність є досить атрибутивним властивістю суб'єкта, який відрізняє його від об'єкта. Вчений розмежував поняття «активність» (атрибут життя), «життєдіяльність» (вища форма біологічної активності) і «діяльність людини» (вища форма активності, яка має соціо-культурний зміст, охоплює і практику та духовні аспекти активності – мислення, уяву, переживання, передбачення)

Діяльність суб'єкта завжди передбачає усвідомленість здійснення, але й не виключена роль інтуїції та несвідомих проявів. Діяльність людини породжує культуру як форму людського буття. Творчість визначається як створення нового результату творчої діяльності, генерування вже існуючих ціннісних смислів та набуття нових, отримання неочевидного результату, виявлення нестандартних рішень, реалізація людиною власної індивідуальності.

Творчість розглядається як єдність процесу та результату. Процес творчості поєднує логічні та інтуїтивні, свідомі і несвідомі компоненти, в самому процесі традиційні пізнавальні елементи психіки набувають вектор творчої спрямованості, завдяки якому формується не просто мислення або уява, а творче мислення, творча уява. Творчість як продукт відрізняють такі характеристики, як поєднання матеріального і духовного вираження, новизна, оригінальність.

Творчість зазвичай розглядається як єдність процесу та його результат. Процес творчості поєднує логічні та інтуїтивні, свідомі і несвідомі компоненти, в самому процесі традиційні пізнавальні елементи психіки набувають вектор творчої спрямованості Творчість ще відрізняють за допомогою таких характеристик, як поєднання матеріального і духовного вираження, новизна, оригінальність.

Поняття «творчість» дуже поєднані із поняттям «креативність». Якщо творчість як процес призводить до створення нового, то креативність, швидше, слід розглядати як «потенціал, внутрішній ресурс людини, її здатність відмовитися від стереотипних способів мислення або здатність виявляти нові варіанти вирішення проблем, здатність людини до конструктивного, нестандартного мислення і поведінки, усвідомлення та розвитку свого досвіду.

Поняття «художня діяльність» тісно пов'язане з поняттям «мистецтво», під яким розуміють художню творчість та її результати (художні цінності), а також художнє сприйняття явищ дійсності та творів мистецтва (духовних цінностей). Художня діяльність є особливим видом людської активності, головним змістом якої є створення, зберігання, функціонування і передача духовних цінностей.

Творча діяльність дуже пов'язана з пошуком ідеалу, зразка, способів оновлення стереотипів. С.П. Ломов, розглядаючи художню діяльність в традиції системного підходу, виділяє характеристики (принципи, умови) художньої діяльності та її елементи як системи (логічну структуру: суб'єкт, об'єкт, форми, засоби, методи діяльності, її результат) і тимчасову структуру та етапи.

До родової сутності суб'єкта творчої діяльності відносяться творчі здібності (комплекс властивостей особистості, що забезпечує новизну і оригінальність результату творчої діяльності [18. С. 135]), які можуть відрізнятися за ступенем розвитку.

І. Я. Лойфман, наприклад, виділяв три рівня розвитку творчих здібностей суб'єкта:

- 1) продуктивно-репродуктивний: здатності копіювати, компіювати;

- 2) генеративний: здатності створювати нові варіанти на основі даних елементів і правил;
- 3) конструктивно-інновативний: здатності створювати радикально нове.

Для художньої творчості дуже потрібні особливі особистісні характеристики суб'єкта художньої діяльності, які у широкому розумінні слова є творцем, художником: образне мислення, уява, фантазія, нестандартний підхід до вирішення творчих завдань, прагнення до естетичного перетворення реальності, емоційна лабільність, почуття апатії, співпереживання.

Об'єктом художньої діяльності є художнє творіння (твір мистецтва) – предмет, матеріальний продукт, творчий продукт. Творчий продукт, створений у результаті цілеспрямованої творчої активності на основі прояву інтелектуально-духовних здібностей особистості.

Естетичний початок художньої творчості виражається через такі властивості продуктів творчості, як спів розмірність, цілісність, здатність викликати емоційний відгук. Враження від результатів художньої творчості виявляється естетично «очищеним» одухотвореним емоційним переживанням.

Продуктом художньої творчості можна назвати художній образ – результат об'єктивації суб'єктом творчості якого-небудь явища засобами того чи іншого виду мистецтва.

Мовні засоби художньої діяльності – це особлива знаково-символічна система зображувально-виразних засобів, що використовуються певним видом мистецтва.

Методи художньої діяльності розуміються як способи художньо-творчого освоєння дійсності, які реалізуються через стилі. Художній стиль зумовлений естетичними принципами художнього методу і відображає відносно стійку спільність основних ідейно-художніх ознак творчості.

На підставі наведених вище визначень можна зробити наступне визначення поняття художньо-творчої діяльності. Художньо-творча діяльність – це діяльність, що володіє потенціалом для самоактуалізації особистості, вид її активності, спрямований на створення та/або сприйняття твору мистецтва, продуктів художньої творчості з метою генерування нових смислів, внесення новизни на вже наявний продукт діяльності засобами художнього освоєння світу. Художньо-творча діяльність є важливим елементом формування диза. Особливість художньо-творчої діяльності виражається саме в художньо-образному освоєнні дизайну, творчості, самовираження суб'єкта цієї діяльності. Володіючи таким потенціалом, художньо-творча діяльність здатна стати одним із засобів творчого, когнітивного, емоційного, естетичного і соціального розвитку школяра, тобто педагогічним засобом.

Таким чином, художньо-творча діяльність як засіб формування дизайнерських умінь та навичок – з одного боку, вид активності особистості, змістом і сенсом якої є створення естетичних цінностей, що володіють самостійним значенням; з іншого – різновид соціально-культурної творчості для повідомлення естетичної цінності матеріальним об'єктам утилітарного призначення за допомогою художніх засобів вираження.

Отже, художньо-творча діяльність здатна бути засобом для здійснення якої-небудь іншої діяльності, наприклад, педагогічної, у тому числі у сфері професійної освіти.

Отже, в даній статті йдеться про художньо-творчу діяльність як засіб формування дизайнерських умінь та навичок які являють собою продуктивну форму діяльності, здатної розкрити в кожній особистості школяра свій творчий потенціал, та дати можливість адаптуватися в сучасному світі та реалізувати загальнолюдську здатність до творчості та своїх інтересів.

Література:

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. – Казань: Изд-во Казанского университета, 2008. – 238 с
2. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей. – М.: Академия, 2010. – 185 с.
3. Большой психологический словарь. — М.: Прайм-ЕВРОЗНАК. Под ред. Б.Г. Мещерякова, акад. В.П. Зинченко. 2009. – 672 с.
4. Бордовская Н.В. Педагогика. [Текст]: Учебник для вузов / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб: Питер, 2010. – 304 с.
5. Волосатова И.Ю. Особенности проявления художественно-творческих способностей младших школьников [Текст] / И.Ю. Волосатова // Начальная школа, 2007. – № 6. – С. 62-65.
6. Воронов Н. В. Суть дизайна / Н. В. Воронов - М.: Изд-во «Грантъ», 2002. – 24 с.
7. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С.Выготский. – СПб.: Союз, 1997. – 98 с.
8. Григорович Л. Формирование элементов творческого системного мышления на начальном этапе становления личности [Текст]: пособие для студ. пед. ин-тов. / Л. Григорович. – М.: АСТПРЕСС, 2008. – 264 с.
9. Дизайн // Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ Перун, 2009. – С. 294.
10. Дизайн-образование в школе [Электронный ресурс]: Центр современных методик преподавания. – Режим доступа: <http://www.dioo.ru/poleznyie-stati/>
11. Еремеев А. Ф. Границы искусства. – М.: Искусство, 2007. 319 с.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, Пильтяй Оксана Миколаївна

Наталія Гавриленко
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

Аналіз літературних джерел з проблем виховання професійного інтересу дозволяє виявити низку наступних положень щодо його виховання у школярів: вважають, що професійний інтерес займає центральне, домінуюче положення в загальній структурі інтересу особистості у старшому шкільному віці (В. Іванов, Н. Морозова); професійний інтерес являє собою вибіркоче, позитивне ставлення учнів до певної професії (А. Вайсбург, С. Кряжде, А. Сейтешев); професійний інтерес є багатоконпонентним утворенням; стрижневі навчальні і пізнавальні інтереси є основою для формування професійного інтересу, який з ними взаємозалежний і взаємообумовлений (Н. Майорова, Н. Морозова, В. Сахаров, Г. Щукіна). За такого підходу ми розглядаємо професійний інтерес як емоційно забарвлене, позитивне ставлення школярів до певної професії, пов'язане з прагненням розширити знання і уміння, що характеризується вольовою установкою на оволодіння нею, потребою в активній діяльності [4].

Життя кожної людини невіддільне від необхідності постійної реалізації її найрізноманітніших інтересів. Проблеми виникнення інтересів, їх розвитку, вдосконалення та використання завжди були і надалі залишаються актуальною в науці та психолого-педагогічній практиці. Тому особлива роль відводиться сучасній загальноосвітній школі у підготовці майбутніх спеціалістів, формування в учнів старших класів інтересу до конкретного виду професійної діяльності.

У філософській інтерпретації інтерес розглядається як об'єктивно зумовлений мотив діяльності суб'єкта, у якому виділяється чотири основних параметри:

- соціальний стан (статус) суб'єкта чи сукупність його практичних зв'язків із суспільством;
- ступінь усвідомлення цього стану, що має широку варіацію від неповного розуміння до чіткого усвідомлення;
- мотиви діяльності, спрямовані на визначення об'єкта інтересу;
- сама дія як утвердження суб'єкта в реальності [1].

У психолого-педагогічній літературі (сюди можна віднести роботи психологів: Б.Г. Ананьєва, М.Ф. Беляєва, Л.І. Божович, Л.С. Виготського, Л.А. Гордона, Г.С. Костюка, М.Д. Левітова, В.М. Мясичева, К.К. Платонова, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова; педагогів: О.П. Архіпова, Н.О. Беляєва, В.Г. Іванова, Т.К. Панкратова, Г.О. Фортунатова, Г.І. Щукіної, Ю.В. Шарова) розвиток інтересу до певного виду трудової діяльності розглядається як динамічний багатоплановий процес, що впливає на різноманітність підходів до визначення його сутності. Аналіз робіт з проблеми інтересу дозволяє зробити висновок про те, що інтерес є системним утворенням, що визначається сукупністю різних параметрів, які відрізняються за змістом, характером, видом, рівнями та характеризуються якісними етапами свого розвитку.

За означенням у «Психологічному словнику», інтерес - це «емоційно забарвлене ставлення до навколишнього, спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, викликане позитивним, зацікавленим ставленням до чогось, когось» [7; 35, с. 73]. Здібності особистості, визначають як «психічні властивості індивіда, які є передумовою успішного виконання певних видів діяльності (набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці).

Слід зауважити, що недосконалість окремих досліджень з проблем професійної орієнтації полягає в тому, що наявні учнівські інтереси, які притаманні в тій чи іншій мірі, більшості дітей однієї вікової категорії трактуються з точки зору їх професійної значимості. Але, як справедливо відмічається в окремих дослідженнях [2], навчальні інтереси пов'язані з професійними, хоча вони не завжди співпадають. Крім, того, хороша успішність з певного предмету, великий інтерес до нього вказують лише на напрямок професійної придатності, але не на професію. Неспівпадань учнівських інтересів з професійними відзначає К.К. Платонов, який підкреслював, що одним з важливих завдань професійної орієнтації є «як формування професійних інтересів, які співпадають із здібностями до професії (чим вони підсилюються), так і усунення інтересів, які вступають у конфлікт з існуючими здібностями» [5, с. 9]. Але слід враховувати, що ставлення до професії починає впливати на ставлення до навчальної діяльності [6].

Під професійним інтересом розуміють також «безпосереднє емоційне практично-пізнавальне ставлення до професії, яке за сприятливих умов переходить у спрямованість особистості на конкретну професійну діяльність, мотиви і цілі якої співпадають» [10, с. 60]. «Виростаючи» з пізнавальних потреб особистості, інтерес може виступати одним з мотивів вибору того чи іншого виду професійної діяльності.

На думку Кіш Н., стійкий інтерес до професії проявляється через бажання пізнати детальніше предмет свого інтересу, а значить повинен ґрунтуватись на інформаційній забезпеченості суб'єкта вибору відомостями про основні особливості професійної діяльності, яку обирає [6].

Тим більше, що серед причин невідповідності між обраною професією і психофізіологічними якостями особистості виділяють:

- а) відсутність інформації про види професійної діяльності, в якій можуть знайти задоволення існуючі пізнавальні інтереси;
- б) орієнтація тільки на навчальну діяльність;
- в) неправильне ставлення до одержуваних знань, відрив їх від практичних проблем [4].

Таким чином, інтерес до певного виду професійної діяльності, який ґрунтується на знаннях про майбутню професію та емоційно «забарвлений» – лише такий інтерес, на нашу думку, є визначальним у структурі спрямованості особистості. Для формування такого інтересу слід використовувати всі наявні можливості. Але, як відмічає Є.О. Клімов, парадокс нашої системи освіти полягає в тому, що зміст її включаючи «відомості про всі частини світу, країни, континенти, з історії і політики...», в той же час не дає системи знань про ... множини людських діяльностей, до якої кожна підростаюча людина повинна з часом включитися» [3, с. 124].

Отже, інформація про професії, як різні види людської діяльності, про конкретну професію, або професійну галузь, якою цікавиться старшокласник, про вимоги професії до людини, про власні здібності і задатки, особисту професійну придатність, про шляхи освоєння професії – все це повинно складати основу знань, які підкріплюють інтерес до обраної професії, сприяють становленню стійких, глибоких інтересів. Або ж, сприяють професійній самоідентифікації.

Вибір професії – це складний процес, обумовлений багатьма факторами, як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру і разом з тим, це вищий етап навчальної діяльності учня. Зміст його полягає у виявленні, розвитку та задоволенні професіографічних потреб (як внаслідок самоаналізу, так і при профдіагностуванні), які можуть бути співвіднесені як до пізнавальних, так і до соціальних [8].

Займаючись розробкою методів діагностичної оцінки та методів формування цінних для вибраної професії якостей інтелектуальної діяльності, Р.О. Пономарьова [9] відмічає, що активна мислительська діяльність, наприклад, монтажника в процесі розв'язування виробничих задач вимагає розвитку у нього здібностей передбачення, порівняння, абстрагування і конкретизації, творчого аналізу та синтезу технічних явищ, тобто розвитку пізнавальних потреб. Вона підкреслює, що цілісність і послідовність поведінки особи у ситуації вибору професії забезпечується системою ціннісних орієнтацій на майбутню діяльність та засоби досягнення її цілей. Тому формування ціннісних орієнтацій відповідає вищим соціальним потребам особистості у саморозвитку і самовираженні, причому в соціально-конкретних, історично обумовлених формах життєдіяльності суспільства та соціальних груп, до яких належить індивід, із якими він себе ідентифікує.

О.Є. Голомшток [2] категорично переконаний, що вибір професії визначається, перш за все, соціальними умовами життя. Соціальна обумовленість вибору, на його думку, визначається потребами суспільства в кадрах, престижністю професій, впливом сім'ї, цілеспрямованою діяльністю школи, громадськості. Л.А. Йовайша [5] відзначає, що рівень підготовленості учнів до вибору професії визначається якістю їх знань про зміст і значимість різних професій, а також відомостями про потреби в них народного господарства, про свої фізичні та психічні можливості, про навчальні заклади, де можна отримати бажану професію. Крім того, він зауважує, що необхідно враховувати дані про психічний та соматичний розвиток дитини.

Отже, в даній статті йдеться, про соціальні та психофізіологічні потреби особистості, які в значній мірі впливають на формування мотивів вибору професії, спираючись на власні професійні інтереси.

Література:

1. Боровский А.Б. Система методов профессиональной ориентации. Основы профессиональной ориентации: учебно-метод. пособие / Боровский А.Б., Потапенко Г.М., Декин Г.В. К., 1991. – 135 с.
2. Голомшток А.Е. Выбор профессии и воспитание личности школьника / Голомшток А.Е. – М.: Педагогика, 1979. – 160 с.
3. Гуревич К. М. Что такое психологическая диагностика / Гуревич К. М. – Л., 1985. – 96 с.
4. Здравомыслов А.Г. Проблема интереса в социологической теории / Здравомыслов А.Г. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1964. - 74 с.
5. Йовайша Л.А. Проблемы профессиональной ориентации школьников / Йовайша Л.А. – М.: Педагогика, 1983. – 128 с.
6. Кіш Н. Формування професійних інтересів студентів-математиків у процесі вивчення німецької мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: # «justify»
7. Кондаков И. М. Психологический словарь, Столичный Гуманитарный Институт [текст] / И. М. Кондаков. – М., 2000.
8. Максименко С. Д. Загальна психологія [текст]: навч. посібн. / С. Д. Максименко, В. О. Соловієнко. – К.: МАУП, 2001.
9. Обухова Л. Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы [текст] / Л. Ф. Обухова. – М.: Тривола, 1995.
10. Павлютенков Е. М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Е. М. Павлютенков. – Владивосток.: Изд-во Дальневосточного унта, 1990. - 176 с.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, Пильтяй Оксана Миколаївна

Жұматай Таубалдиева, Нұрмуханбетова Н., Отызбаева М.
(Талдықорған, Қазақстан)

ҚАЗАҚТЫҢ ҚОБЫЗШЫЛАРЫНЫҢ МҰРАЛАРЫ ЖАЙЫНДА

Ұмытыла бастаған өнерді зерттеп, оның бар қасиет тағдырын халыққа жеткізе білу, сыр-сипатын көрсету өскелең ұрпақ үшін үйкеліс ырғақты парыз болып табылады. Қобыздың саз аспабы ретінде тағдыры тайғақ, жолы тар, қиын-қыстау болды. Бұл аспап қазақ халқының тарихи-этникалық мәдениетінің көне көзі, рухани қазына мүлкі, эпостық және аспаптық музыкалық өнерін күні бүгінге дейін сақтап жеткізуші ұлттық мұра бола тұра, ол өзіне деген кертартпа ескілікті көзқарастан арылмай ақталмай-ақ қойды. Өу бастан-ақ қобыз бақсының, бақсылық жасаудың құралы деген пікір қалыптасқан болатын. Сондай бір түсінбеушіліктің кесірінен қобыз жаңа заман көшіне ілесе алмай ескіліктің қалдығы саналып жоғалып, жойылып кетудің алдында қалды дейді А. Затаевич. Қобыз екі шекті 40-қа тарта аттың ұзын қылы керілген ысқышы бар аспап. *Қылқобыз* аталуы да осыдан болар. Қобыз үнінің төмендеп қайта жоғарылап дыбыс шығаруы — шектеріне саусақтың ұшын ғана тигізіп, сәл ғана басып шертіп, керілген қылды ысқышпен үйкеп ысқылап тарту арқылы ысқышты аспапқа «іліп қойғандай» етіп көлденең ұстап ысқылап сүйкеп-сүйкеп көсеп-көсеп жібергенде флажолетті обертонды қою-қошқыл сазды мұңлы болып шығады. Біреулер оны құс даусына ұқсатады: « — Оның даусы аспаптың шегін аттың жалынан керілген қылдан тартылған еспе ысқышпен үйкелегенде аққудың үніне ұқсас дауыс шығады» — дейді (П. Паллас). Енді біреулер қобыз үнін адам даусына ұқсатады (Б. Сарыбаев) ащы, зарлы, өксікті үн шығарады деген де пікір айтады (И. Гмелин). Қобыз дәстүрі қазақ аспаптық музыка мәдениетінде ерекше орын алады. Мыңдаған жылдар бойы халық қобыз аспабын киелі аспап деп санаған. Қобыз аспабының тарихы тек қана бақсылық дәстүрмен тең келмейді. Ол бақсы дәстүрімен қатар жыраулар творчествосынан үлкен орын алады. Қобыз ұрыс алдында қолына қобыз алып әрауақтарын шақырып жауынгерлерді жебеп отырған. Ұрыстың ақырын болжаған. Қобыз дәстүрі тарихи өте күрделі болды, тек 30-жылдардың алдында Ахмет Жұбановтың тұңғыш қазақ халық аспаптары оркестрінің құрамына байланысты оркестр құрамындағы қобызшылар Дәулет Мықтыбаевпен Жаппас Қоламбетов шақыртылды. Солардың арасынан Ықыластың шығармалары және біраз халық күйшілері жазылып алынды. Қорқыттың бірқатар күйлерін сақтап әкелген нышан бақсының өнері қобыз дәстүрі өнерінің ең соңғы жаңалық болды. Міне бізге дейін сақталған қобыз өнерінің бар-жоғы осындай. Қазіргі қобызда орындалып жүрген күйлер үлкен қобыз дәстүрінің бір ғана бөлшегі жұрнағы екені сөзсіз. Бізге жеткен қобыз күйлері халқымыздың дәстүрлі мәдениетімізбен тарихи тағдырымыздың топырласып жатыр. Бірқатар қобыз күйлеріне қасқырдың ұлуы, аққудың саңқылы, мылтықтың дыбысы, аттың шабысы сияқты түрлі дыбыстарға еліктеуі тән. Осындай киелі қобыз аспабын жалғастырушы, классикалық қобыз музыкасының аты аңызға айналған ең соңғы хас шебері 19 ғ. ортасында дүниеге келген Ықылас Дүкенұлы. Ықыластың аталары қобыз қасиетімен сиқырлы үніне мейлінше сенген. Ықыластың әкесі Дүкен бойындағы бар өнерін ұлына дарытуға тырысты. Бірақ Ықылас бақсылықты дәстүрлі қумай, күйшілік өнердің жолына түсті. Ықылас оны халықтың қуанышы мен сүйініші қайғысы мен күйініші болатын аспапқа айналды, Ықылас қобызшылар әулеті отбасында туып-өсті. Атасы Алтынбек, әкесі Дүкен өнері бала Ықыластың музыка қабілетін ерте ашты. Туып өскен жері Қарағанды облысының Жаңаарқа ауданы, Мұңлы Құлы тауларының етегі. Топырақ бұйырған жері Жамбыл облысының Сарысу ауданына қарасты Шу өзенінің бойындағы Қуарал деген жер. Шыққан тегі Кіші жүз Жетіру ішіндегі Тама руынан, оның ішінде Жөгі бұтағынан. Ықыластың өскен ортасында күйшілік өнер айрықша әспеттелетін дәстүрге айналып, дәулескер күйшілердің қалың шоғыры қалыптасқан. Тәттімбет, Тоқа, Дайрабай, Қыздарбек, Итаяқ, Әбди сияқты күйшілердің Ықылас бірінің даңқын естіп, күйін құлағына құйып өссе, келесісінің көзін көріп, қадірлес сыйлас болған [3, 15 б]. Ықылас болса сол ұлы дәстүрді қобыз тілінде жалғастырушы дәулескер күйші. Қорқыт атадан кейін тәңірлік аспапқа адамның тілін дарытып, жоғын жоқтатып, мұңын ұндатқан біртуар композитор. Ықыластың әкесі Дүкен де, оның әкесі Алтын да қобызшы болған. Алтын қобызға әуестеніп жүрген бозбала шағында түс көріп, түсінде бір ақсақалды абыз: «Бұл қобыз сенің жеті ұрпағыңа дарып, желеп жебейтін болады!» деп аян береді деген шежіре сөз бар. Ықыластың Дүйсебай, Түсіпбек, Ақынбай атты үш баласы да көшелі қобызшылар болған. Олардың балалары мен немере шөберелері қазір Жамбыл облысының Сарысу ауданында тұрады. Ықыластың қара қобызы бұл күнде Ақынбайдың баласы Дәулеттің қолында сақтаулы.^[1] Ықыластың тырнақалды туындылары «Қасқыр», «Ықылас» деп аталады. Оның «Кертөлғау», «Ерден», «Жалғызаяқ», «Жарым патша», «Жезкиік» сияқты күйлерінде өзі өмір сүрген ортаның қоғамдық әлеуметтік көріністері бейнеленсе, «Қабар Назым», «Айрауық», «Қазан» сияқты күйлеріне ел арасына кеңінен тараған аңыз әңгімелер, қиял ғажайып оқиғалар арқау болған. Осы күйлердің қай қайсысы да Ықыластың адамға деген, қоғамға деген, табиғатқа деген азаматтық тұлғасын, адамгершілік үнін айқын аңғартады. Ықыластың күйшілік дәстүрінің жығасын қисайтпай жалғастырған төл шәкірттері Бекағамбетұлы Ашай, Тоқтамысұлы Әбікей, Әлиев Сүгір және өзінің бел баласы Түсіпбек болған. Бұлардан тікелей төлім алған белгілі қобызшы домбырашылар Мықтыбаев Дәулет пен Қаламбаев Жаппас. Ал, Дәулет пен Жаппастың төл шәкірттері Үмбетбаев Сматай, Қосбасаров Базархан. Көшпелі елдің көшінен түсіп қала жаздап, қадау қадау өнерпаздардың қол жалғауы арқылы көнеден бүгінге жеткен қобыз өнері қазір арнасын кеңейтіп, өрісін ұзартып, өресін биіктетіп, халқын қоңыр үніне ұйытуда. Ықылас творчествосы аспапты музыкалық желіден қалыптасқан дәстүрмен тағдырмен таласқан «Шыңырау» мен «Жезкиік» күйлері ел бірілігіне құрмет «Қамбар» мен «Қазақ» эпиклық

дестүрімен сабақтасып жатыр. «Кертөлғау» мен «Қоңыр» асаптық музыкада қалыптасқан осы аттас жанрларда шығарылды. «Ерден» мен «Аруақтың» күйі қалықтау дәстүріндегі күйлері болып табылады. Ықылас жаңа қобызың мүмкіндіктерін аша түсті [4, 12 б.]. Аспаптық ойнау тәсілдерін айтарлықтай дамытты. «Делде Коркут» кітабын зерттеген оның көп ғасырлар ішінде үздіксіз айтылып келе жатқан көрнекті сөздерін қазақпен түркімен арасынан айқындап шыққан елеулі ғалымдар жоғарғыда көрсетілген [4, 25 б.]. 1993 жыл, қазан айы, Сарысу жерінде қазақ өнерінің жарық жұлдызы қобыз пірі - ұлы композитор Ықылас Дүкенұлының 150 жылдық тойын үкімет қаулысымен бүкіл ел болып тойлады. Алматы қаласындағы аспаптар мұражайы Ықылас атымен аталды. Аудан орталығындағы музыка мектебіне, "Шығанақ" кеңшарына Ықылас есімі берілді. Осының бәрі - біріншіден, халқымыздың ірі тұлғасы алдында бас иіп, ұлы бабаға жасалған ұрпақ парызы десек, екіншіден, егемен ел болып өшкеніміз тұтанып жатқандағы халқымыздың еңсесі көтеріліп, болашаққа деген үміттің артқандығы еліміздің қуанышы еді. Ықылас 1843 жылы жеті атасынан қобызшылар әулеті атанған Дүкен қобызшының от басында дүниеге келеді. Ықыластың әкесі Дүкен оның әкелері де және балалары Түсіпбек, Ақынбай қазаққа белгілі қобызшы болған адамдар. Жасы 15 - ке келген Ықылас қобызды толық меңгереді. Әкесінен үйренген халық күйлерін, Қорқыттың күйлерін нақышына келтіріп орындайды. Ұшқан құс, жүгірген аң, аққан су, соққан жел осының бәрі Ықыластың сезімін оятып, қобызға арнап күйлер шығара бастайды. Ықылас өнерін әрі қарай дамытқан шәкірттерінен Түсіпбек, Әбікей, Дәулет Мықтыбаев, Жаппас Қаламбаев Ықылас өнерін біздің заманымызға өзгертпей жеткізіп, қобызды өзінен кейінгі ұрпаққа үйретіп кетті. Ықылас "Жез киік" Ықыластың орындаушылық және күйшілік шеберлігі шындалған шағында шығарған күйінің бірі - "Жез киік". Жез киік - даланың ерке, сұлу аңы. Ол туралы халық аузында неше алуан аңыз да, ертегі де көп. Жез киік алтындай жалтылдап, күнге шағылысқан көркінің арқасында мергеннің көзін тайдырып, үнемі оқтан аман қалады екен. Кейін мергендер оны киелі жануар санап, атпайтұғын болыпты. Міне, осы сұлу аңға Ықылас "Жез киік" атты күй арнаған. Ықылас дарынының кемелденген шағында дүниеге келген шығармасының бірі - "Қазан" күйі. Бұл күйді қобызшы көбіне "Қазан сүргісі" немесе "Қазан жорығы" деп тартқан екен. Татарлардың Қазан қаласын жау шапқыншылықпен басып алады. Сонда қазақтың Шора деген батыры қол жинап, Қазанды азат етпекші болады. Ауыл ақсақалдары, қадірменді қариялар батырға: "Батыреке, алған бетіңізден қайтыңыз, ол жақта күн райы өте қолайсыз көрінеді. Орал тауларын қар басып қалыпты, күнде үскірік боран болады екен. Босқа суыққа ұрынасыздар", - деп тоқтау айтады. Шора батыр: "Нәріктің ұлы Шорамын, Мен Қазанға барамын. Қар жаумасын, қан жаусын, Қазан барып аламын", - деп қариялардың сөзіне құлақ аспай, жолға шығып кетеді. Бірақ, батырдың жолы болмайды. Олар Орал тауларындағы қатты боранда суыққа үсіп, қаза табады. Міне, "Қазан" күйінің "Қазан сүргісі" немесе "Қазан жорығы" деп тартылуының себебі осы [5]. қылас шығарған күйлердің барлығы дерлік белгілі бір оқиғаларға байланысты екені мәлім. Ықылас бір күні жолаушылап келе жатып, астындағы атын шалдырып алмақшы болып, жалғыз ағаштың түбіне келіп аялдайды. Сол кезде ол ағаштың айналасында шыдамсыздана ұшып жүрген бір құсты, бұтадағы ұяда анасына шыр қағып, тағат таппай тұрған балапандарды көреді. Сөйтсе, ұяға қарай бір жылан жылжып барады екен. Ықылас жалма - жан орнынан атып тұрып, жыланды өлтіреді де, суға ағызып жібереді. Құс ұясына келіп қонады, ал, балапандары тынышталады. Ықылыс: "Озбырдың аты - озбыр, әлсізді жұлып қойғысы келеді. Осыны қобыздың үнімен айтып кетейін. Озбырлардың қара ниет қылықтары халықтың есінде болсын", - деген ойға келіп, осы күйді шығарады. Күйдегі «ре» ішегінің «ми» дыбысынан «соль» дыбысына дейінгі аралық глиссандо және флажолетамен орындалады. Мұндағы флажолеталармен әсерленген жерлер құстың шыдамсызданғанын, балапандардың шырылдағанын көзге елестетеді. Ықылас "Айрауықтың ащы күйі" Бұл әуелде Тайлақ деген батырдың сыбызғыда тартқан күйі екен. Күйдің шығу тарихы былайша сыр шертеді. Тайлақ батырлығымен қатар шебер сыбызғышы болған адам екен. Батырдың қартайған шағында жау бір үйір жылқысын айдап әкетеді. Тайлақтың Секер және Барақ атты егіз ұлы малды қайтармақ болып жаудың артынан қуады. Шайқаста Барақ жау қолынан каза табады. Міне осындай оқиғаға Ықылас күйін арнап шығарған.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының « Президентінің Қазақстан-2050 Стратегиясы» - Жолдауы-Астана, 2012. - 14 желтоқсан.
2. "Мәдени мұра" мемлекеттік бағдарламасы//Егемен Қазақстан. 2001. №65.
3. Әбузарұлы Қ. Қорқыт жыры // Жас қазақ, 1992, 9-сәуір.
4. Қыраубайқызы А. Қорқыт Ата / Түркі әдебиеті, А., 1998, 16-37 б.
5. Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы, ISBN 5-7667-2
6. Тарихи тұлғалар. Танымдық - көпшілік басылым. Мектеп жасындағы оқушылар мен көпшілікке арналған. Құрастырушы: Тоғысбаев Б. Сужикова А. – Алматы. "Алматыкітап баспасы", 2009 ISBN 978-601-01-0268-26

**Таубалдиева Ж., Айниязов Ө., Отызбаева М., Нурмуханбетова Н., Мынбосынов М., Қасымбекова А.
(Талдықорған, Қазақстан)**

ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ ГУМАНДЫҚ ҚАСИЕТІН ҚАЛЫМТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕР

Өсіп келе жатқан жеткіншектерімізді мәдениетті, парасатты, білікті, көрегенді етіп тәрбиелеу, олардың дүниетанымын жоғарғы азаматтық деңгейде дамытып, қоғамымыздың ілгерілеу процесіндегі адам факторын жандандыру, ұлттық намысын қозғап, кез - келген парасатты азаматтардың, оның ішінде ұстаздардың ізгілікті ісі деп ойлаймыз.

Олай болса, Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы, осы Жолдаудағы 2030 жыла дейінгі дамуымыздың ұзақ мерзімдік стратегиясы аса маңызды құжат болып табылады /94/. Бұл мемлекет басшысының салиқалы ой тізбегінен өткен жәйі, әсемдік өркеніетті дамуының қырын - сырын оқып, зерттеп жүйелеген көрегендік саясатының толыққанды жемісі болмақ. Осы тәуелсіздігіміздің баянды болуы жолында барынша еңбек етіп, елімізді өркендетіп, гүлдендіру, "Мен Қазақстанның азаматымын!" - деген ұлтжанды отандастарымыздың ардақты да, асқақ борышы болмақ. Сондықтанда, өсіп келе жатқан жас ұрпақтарымыздың жан - жақты ойлай білетін, өз елінің, халқының қамын жейтін, қоғамды алға қарай дамытатын адамгершілігі мол бүлдіршіндерін дайындауымыз керек. Сол себептен де, білім беру саласында жұмыс істейтін педагогтарымыздың алдында үлкен міндет, ауыр жүк тұр. Өйткені, қазіргі оқушыларға - егемен еліміздің болашағына, өтпелі кезеңнің көлеңкелі жақтарын өткере отырып, оған мойын ұсынбай, алдымызда тұрған нарықтық экономика жағдайында мазмұнды, әрі сапалы білім беру - біздің аса жауапты міндетіміз [1,15 б.].

Мектепте мұғалімдер, үйде ата - ана, қоғамдық орында жұртшылық болып болашағымыздың оқу - тәрбие жұмысына белсене араласу - қазіргі кезеңдегі бірінші орынға қойылған мақсат, себебі, білімсіз, ғылымсыз ешбір қоғам алға жылжымайды, дамымайды.

Еліміз өркендесін десек, дүние жүзіндегі озық елдердің қатарына жетеміз десек, қазіргі ұрпаққа беретін біліміміз, тәрбиеміз соған лайықты болуы тиіс.

Қоғамның тарихи даму кезеңі адамгершілік тәрбиесінің проблемалары үнемі жаңа адам тәрбиелеу міндеттерімен байланысты болып келгенін дәлелдейді.

Сол себепті де, ең алдымен адамның рухани жан дүниесін, асыл сезімін, адамгершілік парызын, сұлулық талғамын қоршаған ортаға гумандық қатынасын қалыптастыру келелі мәселелердің бірі болып саналады.

Негізінде, гумандылық дегеніміз - мінез - құлық дағдылары мен әдеттерін, моральдық сананы мақсатты қалыптастыру немесе тәлім - тәрбиенің ықпалды әсерімен моральдық сананы қалыптастырудың, этикалық білімділікті, адамгершілікті қасиеттерді дамытудың сара жолы [2,10 б.].

Сонымен, адамгершілік міндеті өзі өмір сүріп отырған кезеңдегі қоғамның алдында тұрған мақсат - мүддесіне сай адамгершілік қасиеттерінің тұтастығын тәрбиелеу болып табылады. Адам бойындағы қасиеттерді психологтар: сезім, сана, сенім, мінез - құлық дағдысы деп білеміз.

Жалпы педагогика мен психология адамгершілік тәрбиесі теориясын жеке тұлға және қоғам туралы ғылымдардан бөліп қарамайды: оның ажырамас бөлігі деп есептейді. Ол философия, социология, психология мен физиологияның табыстарына сүйенеді.

Қоғамдағы экономикалық және әлеуметтік жаңа жағдайға байланысты гумандағы көзқарас педагогикалық теория мен мектептің оқу - тәрбие жүйесінің келелі мәселесі жөніндегі тұжырымдамада жасөспірімдерді адамгершілік, мейірімділік пен инабаттылыққа тәрбиелеу көздеген. Осы міндетті жүйеге асыру үшін, қазақ халқының ұлттық тәлім -тәрбие және оны іске асыру жүйесіне, әдістемесіне назар аударып, ұрпақ тәрбиесінің жетістіктерін сақтау керек.

Оқушыларының гумандық қатынасын қалыптастырудағы Я.А. Коменский, К.Д. Ушинский, А.С. Макаренконың еңбектері кезінде өзіндік орнын алған болатын. Қазіргі ғалымдардың шығармаларынан даму заңдылықтарының бір - бірімен өзара сабақтастығын ғылыми тұрғыдан байланыстылығын байқауға болады.

«Қазақстан Республикасының орта білімді дамыту тұжырымдамасында айтылғандай:»...біздің өміріміздің басқа салаларында жаңалықтарға кең жол бере отырып, барлық өзгерістердің негізгі мәні адам тәрбиесі, адамның дамуы екендігін естен шығармауымыз керек" - деп көрсетілген. Осы тұжырымдама негізінде өркениетті қоғамдағы орта білім жүйесінің стратегиясы мен мақсаттары айқындалған. Оның ішінде, балалардың гумандық көзқарастары мен қатынастарын қалыптастыру да бүгінгі таңдағы гуманитаризация және гуманизация ең өзекті мәселенің бірі болып табылады. Осыған қатысты Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беру тұжырымдамасы: "Қоғамды гуманитарландыру - ХХІ ғасырдың табалдырығындағы өркеніетті дамудың талабы" - деп, айырықша назарға алынып отыр. Мұнда осы мақсатқа жету үшін өмірлік құндылықтар мен бағдарламалардың сындарлы жүйесін орнықтыру қажеттігіне көңіл аударылады. Ол үшін бүкіл тәлім - тәрбие, білім беру және мәдениет кешенін тәрбие ісіне тұтастай жұмылдыра отырып, жүзеге асыру міндетін орындаудың қажеттілігі көрсетіледі [3,12 б.].

Гумандылық ұғымын сипаттауда ғалымдар арасында бірізділік көрінісі кездесе бермейді. Бұл салалық ғылымдарға ғана қатысты емес, түрлі дәуірдегі түрлі көзқарастарға да тән.

Гуманизм (лат. humanus - иманды) - адамның қадір - қасиеті хұқын құрметтеуі, оның жеке тұлға ретіндегі бағасын, адамның игілігіне, оның жан -жақты дамуына, адам үшін қолайлы қоғамдық өмір

жалғасын жасаған қамқорлықты білдіретін көзқарастардың жиынтығы.

Қайта өркендеу дәуірінде /XV, XVI ғ.ғ./ гуманизм тиянақты идеялық қозғалыс ретінде қалыптасты. Бұл кезеңде гуманизм феодализмге және орта ғасырдың теологиялық тұжырымдарына қарсы көзқарастарымен тығыз байланыста болды. Гуманистер адам бостандығын жариялады, діни аскетизмге қарсы, адам ләззаты мен өз мұқтаждарын қанағаттандыру хұқы жолында күресті. Гуманизм сезім теорияларының ең басты мәні сонда - адамдар оқиғаларға баға береді, өзінің мінез - құлық (бағалайтын) бағытын таңдайтын моральдік ұғымдарға, әртүрлі құбылыстарға байланысты яғни олардың бастан кешіретін мақұлдау немесе айыптау сезіміне негіз болады. Басқаша айтқанда гумандық сезім теориясының жақтаушылары айтқандай ой - пікірлер тиісті немесе бағаланып отырған объектілер туралы емес, осы объектілерге орай адамның бастан өткеретін гумандық сезімдер туралы ғана ақпаратты қамтыды деп есептейді [4,14 б.].

Осы орайда Ресей философы А.Ф. Лосевтің пайымдауынша «Гуманизм дегеніміз - философия, филология, тарих тұрғысындағы білімдердің және ерекше өнердің жиынтығы ғана емес, сонымен бірге ол адамның ақыл - ойының ерекше бір қасиеті, еркін ойлауға деген бұрылысы» деген пікірі біршама көңіл аударарлық.

Ал, философиялық сөздіктегі (1996) анықтамада: «Гуманизм - адамның қадір - қасиеті мен хұқын құрметтеуді, оның жеке тұлға ретіндегі бағасы, адамның игілігіне, оның жан - жақты дамуына, адам үшін қолайлы қоғамдық өмір жағдайын жасаған қамқорлықты білдіретін көзқарастардың жиынтығы», - деп тұжырымдалған.

Соңғы кезде шыққан «Педагогикалық сөздіктегі» «гуманизм» анықтамасы да көңіл аударарлық: «Гуманизм - принцип мировоззрения, в основе которого лежит признание безграничности возможностей человека и его способности к совершенствованию, прав личности на свободное проявление своих способностей, убеждений, утверждение благо человека как критерия оценки уровня общественных отношении. В настоящее время становится одним из основных принципов педагогики» (Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. М - 2000).

Бұл жерде тұлға қабілетін адами дамытудың шексіз мүмкіндігіне мегзей отырып, оның қоғамдық қатынастарының өлшемі ретіндегі қызметі де ескерілгенін аңғарамыз.

Байқап отырғанымыздай, адамның мінез - құлық, қадір - қасиеті мен қарым - қатынас тұтастығы гумандық қасиетті айқындай түседі екен. Осы ыңғайда Абай атындағы Алматы мемлекеттік университетінің профессоры А.А. Бейсенбаева ұйтқы болып, бүкіл оқу - тәрбие үрдісін пәнаралық байланыс негізінде гуманитарландыру арқылы оқушыларды гумандылыққа тәрбиелеу мектебі айтарлықтай жұмыс атқаруда.

Ғалым - педагог А.А. Бейсенбаева тарихи құбылыс ретінде гуманизм қоғам талабына сай тың мазмұнға ие болатындығын көрсетеді. Сонымен бірге, ол тәлім - тәрбие тарихында гуманизмнің абстрактылы және реалды типтеріне де нақты анықтама береді. Ал Г. Шолпанқұлова гумандық қарым – қатынас ұғымын анықтай отырып, оның құрылымдық бөліктерін көрсетіп, оларға гумандық қасиеттерді шынайы, жалған және гумандыққа жат қасиеттер деп топтастырады. В.П. Кәрібжанова диссертациялық жұмысында сенімділікті гумандық сенімділікті қалыптастыру мәселелерін және оның құрылымдылық компоненттерін анықтайды [5, 22 б.].

Жоғарыдағы зерттеулер негізінде біз гумандық қасиеттерге адам бойындағы барлық ізгі қасиеттер жататынын көреміз. Адамның өзіндік ой - пікір, көзқарас, мінез - құлық, іс - әрекетінің бүкіл ортамен қарым - қатынасы арқылы көрінеді. Гумандылық анықтамасы әр дәуір арқылы беріліп келеді. Ежелгі дәуір ойшылдары да гумандылық туралы өздерінің түйінді ойларын келтіріп отырған. Бұл ерекшелік ауыз әдебиеті үлгілеріне де тән. Енді солардың кейбіріне назар аударалық. "Ер Төстік", "Тазша бала", "Алдар көсе", "Жиренше" т.б. сондай ертегі, аңыздардағы ұнамды кейіпкерлердің барлығы да әділдік, ізгілік, адамгершілік жолындағы іс - әрекеттерімен бағалы. Ал "Алпамыс", "Қобыланды", "Қозы Көрпеш-Баян сұлу" т.б. жырларда ел мүддесін көздеген ерлік пен кіршіксіз махаббат тақырыбы арқылы ізгілік арқауы тартылған. Мақал - мәтел, жұмбақтар да адам бойына игі қасиеттер дарытумен бірге айнала қоршаған ортаны тани білуге, онымен үйлесімді өмір сүруге үйрететін ізгі тәрбие құралы болып табылады.

2. Тасқа жазылған көне түрік ескерткіштері - Орхон - Енесей жазбалары - халқымыздың батырлық жырларымен үндес, сарындас. Мұндағы Білте қаған, Күлтегін, Тоныкөк түркі халқының қалыптасуы мен бірігуі, қуаттануы үшін "түнде ұйықтамай, күндіз отырмай" халқы үшін қара бастың қарекетінен бастан өткізген.

ҚОЛДАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Рухани құндылықтар әлемі.әлеуметтік философиялық талдау. - (Нұрматов.С. Алматы:ФСИ,2000.180 б)
2. Әл-Фараби. Трактат және өлеңдер. - Алматы: Ғылым, 1974.- 298 б.
3. Әл-Фараби. Әлеуметтік-этникалық трактаттар. - Алматы: Ғылым, 1975.- 211б.
4. Әл-Фараби. Мемлекет қайраткерлерінің нақыл сөздері. Әлеуметтік-этникалық трактаттарында. - Алматы: Ғылым, 1975. - 456.
5. Баласағұн Ж. Құтты білік. - Алматы: Жазушы, 1986. - 355б.
6. Иассауи Кожа Ахмет. Диуани хикмет. - Алматы, 1993, - 260 б.
7. Ізтілеуов Қ., Баржақсиев Қ., Қожа - Ахмет Иассауи өмірі туралы. /«Қазақстан мектебі», №1, қаңтар, 1997. - 37-39 б

Маргарита Таран
(Краматорськ, Україна)

НЕЙРО-ЛІНГВІСТИЧНЕ ПРОГРАМУВАННЯ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нейролінгвістика - це наукова дисципліна, яка займається дослідженнями мозкових процесів мовної діяльності. Вивчає мозкову організацію психічних механізмів та розуміння висловлювання, а також входить в широке об'єднання нейрокогнітивних наук, що включає нейробіологічні і соціально-психологічні аспекти досліджень людини.

У сучасному світі крім наявності вищої освіти та високого професіоналізму також цінується знання багатьох мов. Різні сфери праці зацікавлені у такому робітнику, який знає, як мінімум, англійську. Роботодавці розглядають таку кандидатуру у першу чергу. У такому випадку не слід обмежуватися тільки меркантильними міркуваннями. Медики-нейрофізіологи стверджують, що вивчення іноземної мови сприяє тренуванню мозку та покращує кровообіг, що сприяє зберегті ясну пам'ять на довгі роки.

Коли людина приступає до вивчення мов, то звичайно хоче зробити цей процес більш простим та ефективним. Так чому б не застосувати метод НЛП?

НЛП як метод розвитку нашої уяви

НЛП це зручний ключ до легкого запам'ятовування слів та мовних конструкцій. Такий метод корисний для розвитку нашої уяви та для створення цілісної картини у мозку, а саме семантичну складову цього явища. Отже, основна задача НЛП - це створення окремої лінгвістичної реальності, в якій власні картини та образи абстраговані від слів та зображенні в одному йому зрозумілому вигляді.

«Американський лінгвіст, співавтор теорії НЛП, Джон Гріндер, говорив про неможливість прямого перекладу понять з однієї мови на іншу. Саме створення системи образів в свідомості допомагає вирішити цю проблему. Ґрунтуючись на мовних патернах і сигналах тіла, зібраних експертними методами під час спостережень декількох психотерапевтів, практикуючих нейролінгвістичне програмування вважають, що наша суб'єктивна реальність визначає переконання, сприйняття і поведінку, і, отже, можливо проводити зміни поведінки, трансформувати переконання і лікувати травми. Техніки, вироблені на основі даних спостережень, своїми творцями описувалися як «дослідження структури суб'єктивного досвіду» [1, с. 2-3].

НЛП практикується у цілому ряді сфер діяльності: психотерапія, комунікація, освіта, коучінг, спорт, бізнес, міжособистісні відносини. Як у скептично налаштованих людей так і серед практиків існує велика кількість думок про те, що слід вважати НЛП, а що не слід.

Дослідження вказують на те, що 70% нашого спілкування йдеться на невербальному рівні, так як людина несвідомо вловлює дрібні нюанси жестів, поз, виразів інших людей. Ми не зможемо навіть уявити як наш мозок реагує та відчуває ритм та наголоси у мові, тон голосу. Ця інформація настільки ж важлива, як і вимовлені нами слова. Тіло та розум це єдина система яка працює досить злагоджено. Насправді людина володіє необмеженим потенціалом, та іноді проста відмова від обмежуючих переконань спонукає людину відкрити в собі величезні ресурси.

Будь-якій людині буде досить складно переключитися з одного розуміння на інше. Метапрограма «Загальна-конкретне» пов'язана з рівнем узагальнення в стилі мислення. Більшість людей дуже швидко втрачають свій потенціал, а потім переходять до іншого діла. Іноземна мова, а в даному випадку англійська, є відкритою системою, де всі її елементи є рівнозначними, однак за ступенем вмісту спостерігаються відмінності.

Нейролінгвістичні методи практикуються ще й для вивчення різних порушень у мові та мовленні (наприклад, як дислексія і афазія), а також для дослідження зв'язку пошкоджень з фізичними характеристиками мозку.

У дитині вивчення та усвідомлення рідної мови відбувається на підсвідомому рівні до 5 років і завершується виникненням в його свідомості мовної системи «рідна мова». Для цього потрібно багато тисяч годин життя у цьому середовищі і частішого спілкування на іноземній мові. При вивченні мови йдеться річ про швидке формування ще однієї саморозвиванності та системи, а саме «іноземна мова». Закон її розвитку механізмів та діяльності винайдені самою природою, тому краще за все було б використовувати саме цій процес навчання.

Отже, більша частина часу, присвячена освоєнню іноземної мови, повинна складатися в спостереженні і копіюванні носіїв. Цей етап моделювання називається «несвідомо асиміляція».

«Олександр Лурія представляв мозок як функціонально пов'язану систему, в якій кожна задача може виконуватися різними механізмами і способами, але з однаковим результатом. Тому неможливо визначити місце розташування області, яка відповідає за мовну функцію, так як вона дуже складна. І навіть неможливо стверджувати, що втрата цієї функції через травму в певній галузі це достатня причина, щоб говорити про те, що саме ця область відповідає за цю функцію. Лурія підрозділяв мозок на три блоки і вважав, що для будь-якої людської діяльності необхідна взаємодія між цими трьома частинами» [2, с.13-14].

У НЛП виділяють рівні навчання і розвитку, а саме:

- оточення (зовнішні можливості та обмеження діяльності, місця, час і матеріальні умови необхідні для її реалізації);
- поведінка (конкретні кроки, дії які необхідні для досягнення мети);

- здатності (система когнітивних карт, планів і стратегій діяльності, критерії вибору і оцінки конкретних дій);
- переконання і цінності (мотивація і вибір загального напрямку діяльності з урахуванням наявних здібностей, цілей і умов; відповідь на питання «чому?» щодо даної діяльності і її психологічне підкріплення);
- ідентичність (усвідомлення людиною своєї ролі, відповідь на питання «хто?» щодо даної діяльності);
- місія (уявлення про своє завдання в рамках більшої системи, частиною якої є людина - сім'я, групи і т.д.)

Залежно від особливостей сприйняття і переробки інформації людей умовно можна розділити на чотири категорії:

1. Візуали - люди, які сприймають більшу частину інформації за допомогою зору.
2. Аудіали - ті, хто в основному отримує інформацію через слуховий канал.
3. Кінестетики - люди, які сприймають більшу частину інформації через інші відчуття (нюх, дотик та ін.) і за допомогою рухів.
4. Дискрети – «...у таких людей розуміння інформації відбувається через логічне осмислення, за допомогою знаків, цифр, логічних доказів. Ця категорія сама нечисленна серед людей. Таким чином, представляється можливим зробити спробу простежити, наскільки НЛП допомагає прийти до ефективних результатів при оволодінні англійською мовою і який тип сприйняття є домінуючим» [3, с. 1].

Актуальним є дослідження зв'язків між мозковими структурами і освоєнням іноземної мови. Дослідження в області оволодіння мовою вже довели, що діти, народжені в будь-якому мовному середовищі, проходять через стадії освоєння (наприклад, лепет). Деякі дослідження спрямовані на пошук зв'язків між певними стадіями розвитку мозку у дітей та стадіями осягнення мови.

Методики вивчення

Отже, моделювання за допомогою НЛП при вивченні іноземної мови сходяться з основними методиками, але має ряд відмінностей, який веде до більш продуктивних результатів:

- Зовні процес може виглядати схоже: ігри, вправи, розмови.
- Розуміння всіх процесів, що лежать в основі навчання дозволяє отримати реальні результати набагато швидше, ніж при звичайному навчанні за рахунок зміни переконань, вбудовування правильних стратегій Спеллінга, запам'ятовування, сприйняття на слух та переказу.
- Моделювання результатів правильної метастратегії вивчення англійської мови дозволяє поліпшувати не лише знання і навички розмови але й до зміни мислення на нижчих логічних рівнях. Все це дозволить удосконалити процес навчання іноземної мови і зробити його більш легким і приємним.

Таким чином, висновок можна зробити виходячи з попередніх фактів, а саме - НЛП є засобом, що допомагає найбільш результативно використовувати можливості свого мозку та власного мислення. Опираючись на вірну послідовність і інтенсивність навчальних дій, людина програмує себе на знання та розвиток. У сучасному світі різні напрямки нейролінгвістики досліджують, щоб дізнатися як працює наш мозок, коли ми слухаємо, думаємо, щось говоримо, треба починати вивчати чужі мови. Техніки нейролінгвістичного програмування мають серйозну теоретичну базу і являють собою багато напрямків з психотерапії та лінгвістики.

Література:

1. <https://studfiles.net/preview/5549966/> [1, с. 2-3].
2. Шляхіна А. С. «Нейролінгвістичне програмування при навчанні іноземних мов» [2, с. 13-14]
3. Белянін В.П. «Нейро-лінгвістичне програмування і навчання іноземним мовам» [3, с. 1], [електронний ресурс <http://www.nlp.ru/center/e/fl.html>]

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, Аветісова Ірина Сергіївна

СЕКЦІЯ: ПРАВО**Юлія Вельможная
(Харьков, Україна)****СТИМУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В УКРАИНЕ:
ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ**

Энергия является одной из важнейших и неотъемлемых составляющих Украинской экономики, поэтому возобновляемые источники энергии должны рассматриваться в качестве одного из основных двигателей. Украина стремится обеспечить энергетическую безопасность, пытаясь снизить свою зависимость от поставок энергоносителей из России. Разработка и внедрение возобновляемых источников энергии также является важным условием вступления в Европейский союз.

В настоящей статье рассматриваются основные вопросы и аспекты стимулирования развития использования источников альтернативной энергии в Украине. Исследуются правовые и экономические механизмы стимулирования развития данной отрасли в Украине.

Актуальность темы данного исследования заключается в сложившейся ситуации в стране, где происходит постоянный и существенный рост стоимости газа а так же различных нефтепродуктов, что заставляет многие страны все чаще обращать свое внимание на способы получения альтернативной энергии, понадобится для получения энергонезависимости и восполнение недостатка традиционных видов топлива. Украина имеет большой потенциал в развитии альтернативной энергетики и значительные перспективы для ее применения, как частными лицами, так и крупными компаниями.

Стремительное развитие общества, науки и техники, который наблюдается в течение последних десятилетий, обусловил невиданный до сих пор спрос на энергоресурсы. Обеспеченность страны энергоносителями является залогом развития не только экономики, но и всех общественных сфер жизнедеятельности. На данном этапе развития энергетики все более значимое место занимает возобновляемая, которая в дальнейшем вообще может вытеснить традиционную.

Целью статьи является осветить некоторые аспекты современного состояния отрасли нетрадиционной и возобновляемой энергетики, а также наметить возможные перспективы ее развития и средства по повышению эффективного использования альтернативной энергии.

Заметный вклад в исследование проблематики использования альтернативной энергии являются работы ведущих отечественных ученых, а именно: С.А. Кудри, И.В. Бондаренко, Б. Варламова, И.А. Вольчина, А.К. Шиндловского, В.Ф. Шинкаренко и др. Теоретические и практические наработки проблемы освещены в работах А. Адаменко, Д. Аенова, В. Беседина, А. Амоши, И. Петровича, И. Алексеевой и др. среди работ зарубежных исследователей научный и практический интерес представляют работы Д. Бойлса, Г. Шеера, Б. Хорева, Д. Твайдела, П. Смита, П. Томпсона, С. заколите и других.

В условиях недостаточного обеспечения Украины собственными топливно-энергетическими ресурсами альтернативная энергия представляет собой один из доступных, экономических и перспективных альтернативных источников энергоресурсов, в частности для сельского населения и предприятий, занятых переработкой сельскохозяйственной продукции. Между тем требуют дальнейшего решения вопроса формирования и определение предпосылок развития альтернативных энергоресурсов и широкого применения в практической деятельности предприятий.

Альтернативная энергетика приобретает признаки одной из ключевых отраслей мировой экономики. Возобновляемые источники энергии не просто способом уменьшения углеводородной энергетической зависимости, это реальное конкурентное преимущество для тех стран, которые эффективно их использовать. Внедрение современных технологий в производство дает возможность снизить себестоимость «зеленой» электроэнергии по сравнению с тепловыми и даже атомными станциями.

О важности и актуальности альтернативной энергетики в нашей стране свидетельствует создание Государственного агентства по энергоэффективности и энергосбережению Украины 22 февраля 2012. Поэтому анализ современного состояния данной отрасли хозяйства, а также прогнозирования возможного развития событий приобретает чрезвычайную актуальность.

На территории Украины существует большой потенциал альтернативных источников энергии как вторичных, так и возобновляемых. Примером тому может служить скажем добыча метана посредством дегазации угольных месторождений. Его подтвержденные запасы составляют 17 трл. м³. Вторым примером может быть скажем энергопотенциал малых рек который составляет около 3700000000 кВт / ч [1]. Также особую актуальность сейчас приобретает ветровая и солнечная энергетика ввиду снижения стоимости как самих генерирующих устройств, так и систем управления ими.

Использование альтернативных энергоресурсов будет способствовать не только снижению показателей потребления энергии, произведенной из возобновляемых источников, благодаря повышению доли «зеленой» энергии в региональном энергобалансе, но и создавать предпосылки для улучшения экологической ситуации. Кроме того, введение в эксплуатацию новых объектов энергетики будет стимулировать создание дополнительных рабочих мест для их обслуживания, обеспечивая частичное решение проблемы занятости.

К сожалению, степень вовлечения альтернативных источников энергии в хозяйственном обороте остается достаточно низкой невзирая на большую ресурсную базу для развития таких источников энергии. Подтверждением тому могут быть данные Министерства энергетики и угольной промышленности Украины, по итогам 2017 года. Согласно этим данным, удельный вес энергии, производимой ГЭС и ГАЭС составляет 5,6% от общего объема энергии, поступившей на энергорынок; «Ветровой» энергии - 0,004% [2, 3].

На современном этапе, одним из наиболее эффективных способов стимулирования развития альтернативной энергетики является целевое финансирование научных разработок в этой сфере, а также их внедрение, которое может осуществляться как государством, так и субъектами хозяйствования. По формам предоставления такое финансирование может быть прямым (размещение государственных заказов на научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы, инвестирование и т.п.) и опосредованным (установление налоговых льгот для разработчиков соответствующих проектов или субъектов хозяйствования, которые внедряют, предоставление кредитов на льготных условиях или государственных гарантий по обычным кредитам, установление порядка ценообразования на «зеленую» энергию, который бы стимулировал ее развитие и т.д.).

Действующим законодательством предусмотрено использование комплексной модели государственного финансирования, которая сочетает прямую и косвенную формы. Однако отсутствие системной взаимосвязи между положениями соответствующих нормативно-правовых актов снижает эффективность реализации этого механизма государственного финансирования. Существуют несколько источников финансирования проектов, связанных с альтернативной энергетикой. Перечислим их:

- 1) специальная целевая надбавка к тарифу на электро и тепловую энергию;
- 2) государственный и местный бюджеты;
- 3) добровольные взносы.

Эти источники определяются согласно ст. 8 Закона Украины «Об альтернативных источниках энергии» и ст. 14 Закона Украины «Об энергосбережении» [4]. Такие средства должны накапливаться в фонде целевого финансирования, действие которого регулирует кабинет министров Украины.

Определенные недостатки имеет действующее правовое обеспечение разрозненными источниками поступления средств для государственного целевого финансирования альтернативной энергетики. Согласно ст. 312.1 Налогового кодекса Украины ставка сбора в виде целевой надбавки составляет 3% от стоимости отпущенной плательщиком энергии без учета налога на добавленную стоимость. К сожалению, целевую направленность сбора не было описано в налоговом кодексе, в результате чего эффективность этого источника государственного финансирования достаточно невысока. Так, скажем по итогам 2011 г. товарный отпуск электроэнергии составил 87218600000 грн, то есть при условии функционирования фонда целевого финансирования к нему должно поступить 2616560000 грн.

Сейчас обстоятельства складываются таким образом, что указанные средства поступают в государственный бюджет, а затем уже распределяются в установленном законом порядке. Этот порядок регулируется Законом Украины «О Государственном бюджете Украины на 2018 год». Согласно госбюджета на финансирование Государственной целевой экономической программы энергоэффективности и развития сферы производства энергоносителей из возобновляемых источников энергии и альтернативных видов топлива на 2016-2020 годы планируется к освоению 600 млн. грн [1].

Четкое определение целевой направленности сбора в виде целевой надбавки и возрождение государственного целевого фонда создало бы предпосылки для эффективного прямого финансирования в альтернативной энергетике. На современном этапе в силу объективных причин приобретает актуальность развитие опосредованного финансирования альтернативной энергетики в виде введения механизма стимулирования разработчиков соответствующих проектов и заказчиков их продукции. Определенные шаги на этом пути уже сделаны.

Например, налоговую льготу на освобождение от налогообложения 80% прибыли получают предприятия, производящие на территории Украины оборудование работающего на возобновляемых источниках энергии, а также комплектующие используемые при производстве такого оборудования или альтернативных видов топлива. Следует также отметить что получаемые при этом средства производитель обязан направлять на увеличение объемов производства. Как особенность отметим также право производителя на освобождение от уплаты налогов в размере 50% от прибыли, полученной при запуске соответствующих проектов. Такие условия производители получают на 5 лет с момента получения первой прибыли.

Однако постепенные шаги в законодательной и нормативно - правовой базе государства сделали толчок для дальнейшего развития альтернативной энергетики в Украине.

Для реализации энергетической стратегии следует больше внимания уделять разъяснительной работе среди населения. Ведь осознание личной ответственности за уменьшение экологической нагрузки на планету формирует Общегражданское «зеленый» мышления, провоцирует возникновение новых идей и прогрессивных взглядов и как результат дает толчок для дальнейшего развития в области альтернативной энергетики.

Выводы: Большинство производителей не могут реализовать предоставленное им право на льготное налогообложение и вынуждены платить налог на прибыль на общих основаниях, что в условиях отсутствия других средств государственной поддержки делает внедрение энергосберегающих

мероприятий финансово непривлекательным. Ограничение круга разработчиков энергоэффективных проектов, имеющих право на налоговую льготу, только субъектами хозяйствования, не оправдано. Распространение этой льготы на все субъекты хозяйствования, реализующих энергоэффективные проекты, перспективность которых подтверждена результатами государственной экспертизы по энергосбережению, способствовало бы оживлению их деятельности на рынке энергоэффективных проектов. Ведь Украина имеет значительные ресурсы для развития возобновляемой энергетики и все это в сочетании с благоприятным законодательством позволит занять важное место среди передовых стран мира.

Литература:

1. Министерство энергетики и угольной промышленности Украины [Электронный ресурс] Материалы сайта «mpe.kmu.gov.ua». - Режим доступа: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=35086
2. Патон Б.Е., Ключ М.И., Коротинский А.Е. и др. Условия эффективного применения солнечных электроэнергетических систем // Вестн. НАН Украины. - 2012. - № 3. - С. 48-58.
3. Из зала заседаний Президиума НАН Украины (15 февраля 2012 года) // Вестн. НАН Украины. - 2012. - № 3. - С. 27-39.
4. Законодательство Украины Кодексы и законы [Электронный ресурс] Материалы сайта «mpe.kmu.gov.ua». - Режим доступа: <http://uazakon.ru/zakon/zakon-ob-alternativnih-istochnikah-energii.html>

Научный руководитель:

кандидат юридических наук, доцент Лариса Васильевна Ерофеевко.

Ольга Гаврилова
(Харків, Україна)

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Одним з головних показників цивілізованості суспільства в усі часи було і продовжує залишатися увага, яка приділяється в суспільстві для розвитку науки, культури і техніки. Від того, наскільки вагомий інтелектуальний потенціал суспільства і рівень його культурного розвитку, залежить, в кінцевому рахунку, успіх вирішення поставлених перед ним економічних проблем. У свою чергу наука, культура і техніка можуть динамічно розвиватися лише за наявності відповідних умов, включаючи необхідні правові передумови. До їх числа, безумовно, слід віднести законодавче закріплення таких нормативних правил, які є адекватними складеним у суспільстві товарно-грошовим відносинам.

Авторське право - одна з основоположних категорій. Поняття його в різних правових системах має свої відмінності, сутність яких висловлюють терміни «авторського права» і «права автора».

Авторське право - це сукупність прав, які належать автору у зв'язку зі створенням і використанням твору літератури, науки, мистецтва. Авторське право виникає внаслідок факту створення твору. Володар авторських прав, для сповіщення про свої права, може використовувати знак охорони авторського права. Авторське право являє собою частину цивільного права, воно розглядається як його інститут.

Актуальність статті. Авторське право є досить великою і, одночасно, мало вивченою областю цивільного права України. Ця тема дуже популярна останнім часом, так як авторське право в Україні постійно порушується і, напевно, вже не залишилося такої людини, яка б хоч раз не чула це словосполучення.

В останні десятиліття в Україні та інших країнах світу області авторського права і суміжних прав дуже розширилися внаслідок впровадження досягнень науки і техніки. Останнє зокрема, дозволило розробити нові способи поширення творів за допомогою таких засобів глобальної комунікації, як супутниковий зв'язок, компакт-диски, мережу інтернет. Це, в свою чергу, створило нові проблеми пов'язані з порушенням авторського права.

За порушення авторського права в Україні, а саме: незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а також незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- і відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, передбачено кримінальну відповідальність [2].

Порушення авторських прав можна розділити на два види:

1. Порушення немайнових прав - плагіат.
2. Порушення майнових прав - піратство або контрафакція.

Плагіат - привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання в своїх працях чужого твору без посилання на автора. Плагіат може бути порушенням патентного законодавства або авторсько-правового законодавства і тягне юридичну відповідальність.

Плагіат може бути виражений за допомогою публікації від свого імені чужої ідеї або чужого твору, а також в запозиченні фрагмента чужого твору, без вказівки автора і джерела запозичення. На сьогоднішній день поняття плагіат дещо розмито і часто плагіат не завжди можливо відрізнити від таких суміжних понять як: наслідування, запозичення, співавторство та інших подібних випадків. Збіг окремої ідеї твору, зазвичай плагіатом не є, оскільки будь-який новий твір так чи інакше ґрунтується на ідеї, яка автору не належить.

Контрафакція (піратство) - незаконне умисне використання об'єкта інтелектуальної власності з метою отримання матеріальної вигоди.

Порушення майнових прав також розділяють на види:

1. Аудіопіратство.
2. Відеопіратство.
3. Піратство програмного забезпечення.
4. Піратство літературних творів.

В Україні правове регулювання авторського права здійснюється, зокрема, Законом України "Про авторське право і суміжні права".

Згідно цього Закону до об'єктів авторського права належать твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

- 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- 3) комп'ютерні програми;
- 4) бази даних;
- 5) музичні твори з текстом і без тексту;
- 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- 7) аудіовізуальні твори;
- 8) твори образотворчого мистецтва;
- 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо.
- 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- 13) сценічні обробки творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- 14) похідні твори;
- 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;
- 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;
- 17) інші твори. [1].

Нажаль, у 21-му столітті в Україні фіксується велика кількість порушень авторського права у всіх галузях, які описуються Законом України "Про авторське право і суміжні права".

Найчастіше влада України повідомляє про порушення майнових прав – піратство. Кожен з нас не рідко чув у кожному кінотеатрі України про кримінальну відповідальність та штраф за запис фільму при перегляді. Шкода, але багатьох наших співвітчизників це не зупиняє, і часто можна побачити на просторах інтернету фільми поганої якості, які тільки вишли у прокаті кінотеатрів. Зазвичай знімаються такі піратські фільми непомітно, а викладаються під фейковими іменами та з комп'ютерних ID, які згодом стають недійсними, чи загально доступні. Тому відслідкувати правопорушників вдається дуже рідко, бо надзвичайно важко ідентифікувати недобросовісних громадян.

Також можна казати про піратство в Україні й іншого контенту, наприклад програмного забезпечення, музики та інше. Проблема піратства в Україні з роками стає все гострішою, бо досягає не аби яких масштабів. Кожен день пірати завдають студіям і видавництвам колосальні збитки, які оцінюються мільярдами доларів США. Уряд України намагається боротися з даною проблемою, але поки без успішно. Сучасне програмне забезпечення, котре шукає в мережі піратські копії не справляється з завданням винищити піратство в Україні. Алгоритми, які були створені для пошуку піратського контенту стало легше обманювати. Роботи, в основному шукають конкретні зображення, тому піратам достатньо лише трохи змінити свій контент для того щоб обійти усі фільтри [3].

Така проблема спіткала багато країн у світі, але більшість з них винайшла свою «пігулку» від піратства. Наприклад, навесні 2016 року міністр юстиції Ізраїлю ініціював новий законопроект, згідно з яким інтернет-компанії будуть зобов'язані розкрити особисті данні користувачів мережі, котрі скачують піратський контент. Після цього власник контенту зможе подати на них в суд за порушення авторських прав.

Зокрема, в Японії вирішили створити спеціальний підрозділ. Окрім використання спеціальних систем, його працівники будуть особисто перевіряти усілякі сайти, форуми та інше для пошуку нелегального контенту на просторах інтернету [4].

Швеція почала боротьбу з піратами ще радикальніше, застосувавши міру покарання до 5 місяців позбавлення волі за використання нелегального контенту в мережі інтернет. Таку міру покарання було винесено судом при розгляді скарги поданої «СРО Альянс із захисту прав» на дії власника torrent-сайту Tankanet.com, що подавав посилання на інших постачальників незаконних інтернет-послуг [5].

Стає зрозуміло, що Україна не одна держава, яка намагається боротися з піратством на просторах мережі інтернет. Але, на жаль, на сьогодні наша держава не може похизуватися позитивним результатом у цій боротьбі. Гадаю проблема у менталітеті та легковажності деяких недобросовісних громадян, які не відчують відповідальність за скоєні злочини та продовжують обманювати свою країну та авторів творів.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що проблема піратства стоїть гостро не тільки у нашій державі. Багато держав світу також страждали, а деякі і продовжують страждати від цієї, маємо надію, вилікової «хвороби». Але що ж треба зробити українцям для того щоб побороти піратство в країні?! Гадаю, що вирішити цю проблему може кожен з нас для себе, просто перестати завантажувати піратський контент. Що стосується Уряду України, який мусить контролювати виконання Законів, зокрема Закон України "Про авторське право і суміжні права" [1]. Також, доцільним буде перейняти досвід держав-сусідів та запровадити відстеження користувачів, які завантажують піратський контент, та можливість запровадити міру покарання у вигляді позбавлення волі на встановлений термін.

Можливо також треба зробити банери з рекламою про заборону завантаження піратського контенту. Завдяки цій рекламі є можливість «достукатися» та проінформувати громадян про загрози та наслідки, які несе піратство. А загалом, кожен українець повинен бути свідомим і розуміти, що кожен крок, зроблений проти свого народу та своєї країни буде оприлюднений та покараний.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року// ВВР України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
2. Бондаренко С.В. Авторське право і суміжні права: навч.посіб. / С. В. Бондаренко; Ін-т інтелектуальної власності і права.— К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008.— 288 с.
3. Калаян В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Учебник для вузов. — М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА - ИНФРА - М), 2000. - 480 с.
4. Моргунова Е.А. Авторское право: учеб. пособие / Отв. ред. В. П. Мозолин. — М.: Норма, 2008. — 288 с.
5. Липчик Д. Авторское право и смежные права = Droit d'auteur et droit voisins.— Пер. с фр.; Предисл. М. А. Федотова.—М.: Ладомир; Изд-во ЮНЕСКО, 2002.— 788 с.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент Єрофеевко Лариса Василівна.

Анастасія Єрьоміна
(Харків, Україна)

АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ПЕРЕКЛАД

Актуальність теми. З давніх часів і донині люди потребують перекладах тих чи інших текстів. В сучасному світі перекладацька діяльність набуває все більшого значення. З цих причин професія перекладача стала масовою, у багатьох країнах створені спеціальні навчальні заклади, де готують професійних перекладачів. В тій чи іншій формі перекладами займаються представники інших професій, а питаннями перекладу цікавляться широкі кола громадськості. Таким чином, люди, що займаються перекладами, повинні знати, як захистити свої права на перекладні матеріали. Переклад є похідним твором, іншими словами - твір, яке створено на основі оригіналу. Будь-який переклад - об'єкт авторського права, не дивлячись на його жанр, призначення, способу вираження; може бути використаний лише за згодою перекладача, так як саме він є власником виключного права на перекладений матеріал, іншими словами, перекладач є правовласником.

Мета статті. Розгляд об'єкта авторського права на переклад. Визначити поняття самого авторського права, а так само його об'єкта на переклад. Розглянути авторське право на переклад в інших країнах Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Авторське право - це сукупність норм права, що регулюють відносини з приводу створення та використання творів науки, літератури, мистецтва. Творчою діяльністю виступає перекладення, переробка вже існуючого твору (творчий переклад, обробка, анотація, реферат, огляд, інсценування, створення складових творів (збірок), де результатом творчої праці є підбір і розташування матеріалу. Головне - переробка існуючого твору повинна бути творчою, тобто володіти ознакою новизни [4].

Всякий переклад, за винятком машинного, являє собою суб'єкт авторського права. Виключне право (тобто право на відтворення, поширення, копіювання та переробку) на переклад належить створив його перекладачеві. При створенні перекладу його автор автоматично наділяється усіма інтелектуальними правами на свій твір (тобто перекладачеві не потрібно спеціально реєструвати авторські права на переклад), однак правовідносини виникають з моменту, коли переклад вперше використовується самим перекладачем або кимось ще.

Посилаючись на Закон України «Про авторське право і суміжні права» у статті 20 вказано, що [1]:

1. Перекладачам і авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку.

Перекладачі і (або) автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого зазнав перекладу, адаптації, аранжування або іншої переробки.

2. Авторське право перекладачів і (або) авторів інших похідних творів не перешкоджає іншим особам здійснювати свої переклади і переробки тих самих творів.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» відносить переклади до похідних творів. Відповідно до Закону похідний твір - це твір, який є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову [2].

З цього можна зробити висновок, що, по-перше, переклад буде вважатися похідним твором і охоронятися авторським правом, якщо текст оригіналу сам буде являти собою твір.

Так, Закон визначає, що не є об'єктами авторського права, наприклад, повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації. Значить, переклад зведення новин або прогноз погоди авторським правом охоронятися також не буде [1].

Також, наприклад, Законом не віднесені до творів видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти і тому подібні). Тому переклад закону або рішення суду не буде охоронятися авторським правом.

Також не буде охоронятися авторським правом переклад будь-яких офіційних документів: договорів, паспортів, документів про освіту. (Що і складає основний потік замовлень в бюро перекладів). Тексти таких документів не є творами, авторським правом не охороняються, а тому і їх перекази не будуть об'єктами авторського права. Усний переклад ділових переговорів також не матиме ніякого відношення до авторського права [1].

Про правову охорону може йти мова, якщо:

1) перекладається дійсно твір, що охороняється авторським правом (ні договір, ні свідоцтво, ні диплом, ні інструкція або керівництво по експлуатації, а, наприклад, розповідь, роман або наукова стаття);

2) переклад є творчим;

3) перекладач повинен дотримуватися майнові і немайнові права автора (іншими словами, отримати дозвіл у автора або іншого правовласника і при перекладі не спотворити оригінал). Якщо ж ці умови дотримані, то при з'ясуванні питання про приналежність прав не переклад слід звернутися до положень Цивільного кодексу України, а саме до ч. 2 ст. 430: майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Якщо брати країни Європи, то в Японії ст. 27 Закону про авторське право передбачає виключне авторське правомочність переводити, адаптувати і іншим чином переробляти твір [5].

В Германії авторське право захищає всі види творчих творів, як первинні, оригінальні (літературні, музичні, театральні, художні, наукові, аудіовізуальні, включаючи комп'ютерні програми), так і похідні (обробки, переклади, компіляції, анотації, коментарі, резюме, аранжування музичних творів і тому подібні) незалежно від способу чи форми їх вираження. Головне, щоб твори носили оригінальний характер і відбивали індивідуальність автора. Похідні твори можуть бути опубліковані і використані тільки за згодою автора. Регулювання цієї проблеми присвячено розділ 8 ч. 1 (§ 69a) Закону про авторське право.

Похідні твори вважаються відносно оригінальними завдяки композиції або способу вираження (переклади). оригінального твору, якщо воно не стало суспільним надбанням. Твори службового характеру в принципі не захищаються авторські права, так само як і різні фактичні відомості і новинні повідомлення, поширювані періодичною пресою та іншими засобами масової інформації.

У Франції поряд з перекладами, переробками, адаптаціями, перетвореннями, аранжуваннями творів, зазначених у якості об'єктів авторського права в ст. L.112-3 Кодексу інтелектуальної власності. Правило про можливість здійснення перекладу без згоди автора, якщо твір виявилось в категорії суспільного надбання, зберігається. У свою чергу сам переклад стає об'єктом нового виключного права.

Висновок. В цілому, дотримання прав на переклад регулюється схоже з іншими об'єктами інтелектуальної власності (авторськими правами на художній твір і на інженерні розробки, патентами і томі подібні.). Однак є одна особливість. Перекладач зобов'язаний дотримуватися права автора вихідного матеріалу. Це означає, що переклад здійснюється за згодою власника оригіналу (автора або його правонаступників). При публікації переклад повинен містити інформацію про автора вихідного тексту.

З цього правила є нечисленні виключення. Не потрібна згода при перекладі літературних творів світової класики для особистого використання або в будь-яких інших некомерційних цілях (для навчання, наприклад). Не потрібно отримувати дозвіл для перекладу законів та інших нормативних актів.

У всіх інших випадках дії перекладача повинні бути узгоджені з власником оригіналу. Це правило відображається в міжнародній і українській нормативній базі (ст. 20 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

З одного боку творчий характер перекладу твору досить абстрактна категорія, яку складно підігнати під будь-які стандарти, з іншого боку без них авторські права перекладачів (як і авторів творів) можуть бути ущемлені. Для поліпшення становища перекладачів, як суб'єктів авторських прав і посилення їх захисту варто законодавчо врегулювати мінімальні критерії творчості в перекладі, так як тільки за допомогою права можна врегулювати використання результатів творчої праці. Однак, варто враховувати, що право може надати як позитивне, так і негативний вплив на творчу діяльність перекладача.

За порушення авторських прав передбачена відповідальність: від відшкодування шкоди і стягнення збитків або компенсації до адміністративної та кримінальної. Таким чином, в разі, коли існує небезпека, яку можна минути, шляхом юридично правильного оформлення документації, то слід це зробити заздалегідь, щоб запобігти порушенням своїх прав.

Література:

1. Закон України Про авторське право і суміжні права. Закон України Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права – Україна: Алерта, 2018. – 82 с. – (Кодекси та закони України Алерта).
2. Долга В.О. Інтелектуальна власність: економічний захист та форми реалізації. Автореферат. - Х.: Харківський державний університет, 1996. – 28 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України: Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір (від 27 грудня 2001 року, № 1756) // Офіційний вісник України. – 2002. – № 1.
4. Макагонова Н.В. Авторское право. – М.: Юридическая литература, 1999. – 267 с.
5. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України // За ред. Ю.М. Капіци: кол. авторів: Капіца Ю.М., Ступак С.К., Воробйов В.П. та ін. – К.: Слово, 2006. – 1104 с.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент Єрофєєнко Лариса Василівна

**Лариса Єрофєєнко, Юлія Вельможн
(Харків, Україна)**

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ КОНЦЕСІЙНИХ УГОД ЯК СИСТЕМА СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ І РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Розвиток концесій має досить довгу історію, проте тільки останнім часом в Україні концесійний механізм стали виступати в ролі перспективного напрямку вдосконалення управління державною власністю. Використання потенціалу концесійної діяльності набуває стратегічного характеру в умовах глобалізації та підвищення ролі транспортної інфраструктури, інноваційної інфраструктури в забезпеченні конкурентоспроможного, стійкого і безпечного розвитку економіки.

У цій статті розглядається інститут концесії як активний прояв прагнення держави вступити в партнерство з приватним сектором. Аналіз норм законодавства підтверджує багатоаспектність і складність концесійних відносин, а також дозволяє виявити подібні правовідносини, які здатні вплинути на регулювання безпосередньо концесійних. розвинуте інвестиційне законодавство дає відповіді на багато питань, а значить, багато в чому полегшує завдання грамотного і ефективного вирішення спірних ситуацій.

Одним з актуальних напрямків розвитку Української економіки на сучасному етапі є перетворення державної власності з метою її обмеженого використання в системі ринкових відносин. Однак розвиток партнерських відносин держави і приватного сектора представляється найбільш дієвим способом підвищення ефективності використання державної власності. Однією з найважливіших форм державно-приватного партнерства є концесії.

Основними перевагами концесій є: залучення додаткових інвестицій і ресурсів в державний сектор, перекладання основних ризиків на приватний сектор, зберігши при цьому в державній власності об'єкти, які передаються в концесію. Концесійну угоду дозволяє об'єднати державну власність і приватні підприємницькі ініціативи, такі як інновації та інвестиції, для досягнення найкращого результату. По суті, концесія є часткову приватизацію деяких, визначених концесійним договором, державних функцій.

Метою даної статті є дослідження, аналіз і розкриття особливостей і удосконалення розвитку концесійної діяльності в Україні, основних факторів, що впливають на розвиток і становлення концесійної діяльності, які допоможуть удосконалити

Дослідженням проблем правового регулювання концесійної діяльності займалися вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема В.К. Мамутов, С.А. Сосна, А.Н. Григоров, А.А. Конопляник, Н.І. Бернштейн, А.В. Бенедикт, А.В. Карасо, Л.Г. Ландау, В.Г. Варнавский, А.Г. Венгеров, Н.Г. Дороніна, В.Н. Дурденевський, Ю.А. Ершов, М.М. Загорулько, Ю.В. Зворикіна, Я.О. Золоева, В.Б. Кондратьєв, О.Б. Суровцева, С.Г. Тищенко, Я.С. Федоров, В.Н. Шретер, Ю. Юмашев і ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, питання особливості та перспектив розвитку концесійної діяльності в Україні є недостатньо дослідженими.

Проблема дефіциту інвестицій в економіці країни залишається невирішеною і по сьогоднішній день. впровадження та ефективна реалізація концесійної діяльності по залученню коштів приватних інвесторів в державний сектор, розробка і вдосконалення необхідного правового поля, стають все актуальнішими.

Концесії - одна з найстаріших існуючих форм взаємодії держави та інвестора. Найбільш часто зустрічається економічне визначення концесії трактує це поняття як «договір про передачу належать державі або місцевим органам влади джерел природних багатств, підприємств, інших господарських об'єктів в експлуатацію на тимчасовий термін іноземним фірмам або приватним особам, які вкладають кошти в їх освоєння [1].

Концесії є успішним варіантом подолання відмінностей між державним управлінням і комерційним ринком, дозволяють залучити додаткові інвестиції та ресурси, підвищити якість управління державною власністю, особливо в умовах переходу від централізованої до ринкової економіки. При цьому концесійні механізми мають характерні риси, відмінними від інших форм державно-приватного партнерства:

1. Довгострокове володіння об'єктом на умовах його повернення в державне користування;
2. Високий ступінь свободи приватного сектора в прийнятті рішень;
3. Платність об'єкта концесії;
4. Рівномірний розподіл ризиків проекту між концедентом і концесіонером;
5. Регулювання діяльності концесіонера державою, регламентоване концесійним законодавством.

Існують і негативні фактори, основним способом подолання яких є внесення відповідних доповнень і поправок в законодавчо-нормативну базу.

Перед підписанням договору концесії має місце процедура вибору концесіонера – пошук здобувача або конкурс концесійний в Україні.

Особливістю об'єкта концесійної діяльності в Україні, в першу чергу, є його «нестандартність», адже надра, природні ресурси в різні історичні періоди і сьогодні являють собою окремих вид об'єктів з особливим правовим статусом, вилучених із загального публічного звернення. Так, Законом України «Про передачі об'єктів права державної і комунальної власності» визначені основні принципи передачі державних об'єктів в власність територіальних громад і врегульовані відносини, пов'язані з цим [2].

Основною метою концесійних договорів в обох країнах на основі концесії є визначення органом місцевого самоврядування умов господарювання, заснованих на показниках діяльності, які чітко направляють концесіонера на досягнення поставлених містом цілей, а концесіонер бере на себе зобов'язання по виконанню поставлених йому задач в обмін на певну автономію в питаннях управління підприємством.

Як продовження розвитку концесійної діяльності, у 2010 році в Україні було прийнято Закон «Про державно-приватне партнерство», а вже в Наступного року був затверджений спеціальний порядок надання приватним партнером державі інформації про виконання договору в рамках державно-приватного партнерства [3].

Споживачі зацікавлені в тому, щоб концесіонер надав їм більш низький тариф, а зниження тарифів можливе лише при зниженні витрат на виробництво. І тут концесійний платіж, який обчислюється від вартості основних фондів, може стати недоліком, і не тільки тому, що перетворюється в додаткові витрати концесіонера на виробництво, але також і тому, що такий платіж може бути зафіксований в розмірі, набагато більшому, ніж прибуток державної монополії. В цьому випадку концесійний проект може стати неприбутковим.

В результаті інфраструктурні проекти з низькою прибутковістю (наприклад, житлово-експлуатаційна сфера, міський транспорт, водопостачання) мають мало шансів на впровадження, особливо в умовах високих політичних ризиків, оскільки інвестор завжди оцінює прибутковість та ризиковість проекту.

Перспективи для розвитку і вдосконалення концесійної діяльності в Україні є, але для цього треба:

- поліпшити та вдосконалити концесійне законодавство, особливо з різних галузей, де передбачено підписання концесійних угод;
- сформувати доступний перелік об'єктів, переданих в концесію;
- створити податкові пільги для вітчизняних концесіонерів, з метою ширшого залучення приватного сектора в сфери, які потребують в надходженні додаткового капіталу;
- створити єдиний державний орган, який стежитиме за об'єктами, які були передані в концесію, за ціновою політикою концесіонерів;
- чітко встановити права та обов'язки для суб'єктів концесійних правовідносин.

Концесіонерам необхідно розробляти бізнес-план беззбиткової діяльності як умови підписання договору концесії. слід удосконалити норми, що стосуються організаційно-правового механізму реалізації концесії, а, зокрема, необхідно в законодавчому порядку визначити, кому належить право власності на

об'єкт концесії після укладення договору концесії та має концесіонер право змінювати організаційно-правову форму підприємства.

Висновки. Використання потенціалу концесійної діяльності набуває стратегічний характер в умовах глобалізації та підвищення ролі транспортної інфраструктури, інноваційної інфраструктури в забезпеченні конкурентоспроможного, стійкого і безпечного розвитку економіки в країні. Перспективним напрямком інтеграції господарюючих суб'єктів України в світову економіку із застосуванням концесійного механізму може стати експорт послуг аутсорсингу. Адже, одним з ефективних шляхів успішного функціонування державного сектора економіки є залучення до фінансування та управління об'єктами державної власності приватного капіталу за рахунок розвитку концесійної діяльності.

Література:

1. Словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ekonomiks.net.ua/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F/> – Заголовок з екрану.
2. О передаче объектов права государственной и коммунальной собственности: Закон Украины от 03.03.1998 г. //Ведомости Верховной Рады Украины.– 1998. – Ст. 228.2.
3. Гевлич Г., Русанов А. Концессия как инструмент долгосрочного развития естественных монополий // Экономика. Финансы. Право. – 2009. – Вып.9. – С. 37–40.

Анна Коскіна
(Харків, Україна)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Україна з давніх часів славилась і славиться своїм потужним творчим потенціалом. Багато визначних вчених, композиторів і музикантів, винахідників, літераторів та художників народилися і творили саме тут. Результати їх творчості є предметами правової охорони. Певні суспільні відносини, що виникають у зв'язку з їх використанням, потребують правового регулювання, яке бере на себе авторське право. Авторське право можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні. В об'єктивному – це самостійний інститут права інтелектуальної власності, що регулює відносини, пов'язані зі створенням, використанням та охороною творів літератури, науки та мистецтва. В суб'єктивному – це особисті (немайнові) та майнові права автора у зв'язку зі створенням ним твору.

Джерелами авторського права можна вважати Конституцію України (ст.ст. 41, 54, 55), Закон України «Про авторське право і суміжні права», ЦК України (ст.ст. 433-448) та ін.

Коли мова йде про охорону авторського права і виникають певні труднощі у прийнятті рішення, маємо можливість звернутися до наступних міжнародних договорів, які стосуються саме цієї сфери: Бернська конвенція з охорони літературних та художніх творів (1886 р.), Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право (1952 р.), Римська конвенція з охорони прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення (1961 р.), конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) (1967 р.), Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм (1971 р.), Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники (1979 р.).

Під імплементацією норм міжнародного права розуміють фактичну реалізацію міжнародних прав та обов'язків на внутрішньо-державному рівні шляхом трансформації міжнародно-правових, норм у національні закони та підзаконні акти [1].

У кожній державі існує свій власний механізм імплементації, який є сукупністю правових засобів, що використовують держави для забезпечення досягнення цілей міжнародно-правового регулювання.

Імплементувати норми міжнародного права можна такими способами, як рецепція, відсилка, створення спеціального правового режиму, трансформація, інкорпорація, уніфікація тощо, проте найчастіше використовують інкорпорацію та відсилку [4]. При виборі способу імплементації необхідно враховувати всі обставини, за яких відбувається даний процес, наявність на національному рівні норм права, що тією чи іншою мірою регулюють дані відносини з метою недопущення виникнення колізій між нормами міжнародного та національного права. Інкорпорація – це введення в національну систему інших норм (норм міжнародного права).

Щоб зрозуміти суть поняття «відсилна норма», звернемося до статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України», де говориться наступне: якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [3]. Тобто на законодавчому рівні закріплюється пріоритет норм міжнародного акта над нормами внутрішнього законодавства, що й зумовлює відсилку до міжнародного договору в разі виникнення суперечностей. Отже, можна зробити висновок, що співвідношення юридичної сили внутрішньодержавних і міжнародних норм встановлюється відсильними нормами.

Процес імплементації може бути доволі складним, оскільки існує ряд наступних чинників внутрішнього та зовнішнього характеру: відсутня чітка правова база, яка необхідна для врегулювання процесу імплементації та реалізації імplementованих норм, не завжди є можливість чітко визначити з якого моменту міжнародний акт стає частиною національного законодавства, що призводить до помилок у правозастосуванні, значна кількість стандартів, які закріплені у національному законодавстві, не відповідає міжнародним стандартам, що спричиняє виникнення колізій, відсутність визначеного місця міжнародних актів, які не потребують згоди парламенту на їх обов'язковість, проблема фактичного нерозуміння, а інколи відвертого ігнорування міжнародних стандартів у сфері інтелектуальної власності не лише на законодавчому, а і на виконавчому рівнях.

Значну частину проблем можна вирішити звернувшись до Конституції України. Стаття 9 Конституції містить твердження, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України. Проте, як бачимо, на конституційному рівні в Україні не відбувається закріплення пріоритету норм міжнародного права над національним.

У статті 18 Основного Закону йдеться про те, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародної спільноти за загально визначеними принципами та нормами міжнародного права [2]. Слід відмітити, що держава може запозичити з норм міжнародного права лише деякі моделі поведінки та зробити їх обов'язковими для застосування закріпивши в законі (цей процес називається «рецепцією»).

Тепер повернемося до міжнародних договорів, зазначених вище, і розглянемо деякі більш детально.

Бернська конвенція – одна з перших заснованих конвенцій, що стосуються охорони авторського права. В її основі лежить принцип територіальності. І. Дахно систематизував стандарти конвенції наступним чином:

- охорона моральних (немайнових) прав авторів;
- чинність авторських прав впродовж всього життя відповідних авторів та 50-ти років після їх смерті;
- заборона на виконання будь-яких формальностей для набуття авторських прав; - ряд положень, що стосуються охорони авторських прав у країнах, що розвиваються [8, с. 155-156].

Як бачимо, за Бернською конвенцією у пріоритеті знаходяться права втора, а не права держави. Саме з цієї причини багато країн довгий час не приєднувалися до неї (США та країни СРСР). Україна стала учасником Бернської конвенції у 1995 році.

У Всесвітній конвенції про авторське право, яка була переглянута 1971 р., в частинах 1 і 2 статті 2 значиться, що твори, які випущені у світ громадянами будь-якої Договірної держави, користуються в інших Договірних державах такою ж охороною, як і в цій державі, це стосується також і неоприлюднених творів [7]. Ця норма дуже важлива. Дана конвенція, як і Бернська, базується на принципі територіальності.

Римська конвенція заснована на принципі «національного режиму»: іноземні суб'єкти мають ті ж права, що і національні громадяни країн-учасниць. В. Базилевич та В. Ільїн наголошують, що для того, щоб приєднатися до Римської конвенції, держава повинна бути членом не лише ООН, а й Бернського союзу або Всесвітньої конвенції з авторського права, оскільки за відсутності дієвої системи захисту авторського права, охорона суміжних прав не може вважатися ефективною [9, с. 586].

У статті 2 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності «Про авторське право» (1996 р.) однозначно зазначено, що охорона поширюється на форму вираження, а не на ідеї, процеси та методи діяльності та математичні концепції як такі [5]. Цей факт можна виділити як одну з ключових особливостей авторського права, яка відрізняє його від інших видів інтелектуальної власності, зокрема від права промислової власності. Дуже тісно з цією конвенцією пов'язана більш рання Бернська конвенція, норми якої застосовуються разом із вищезазначеним договором [6].

Не дивлячись на те, що Україна має власні інститути, які відповідають за функціонування та охорону інтелектуальної власності, є учасником багатьох конвенцій та міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності, виступає членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності, проте вона має значний недолік – недооцінку значення об'єктів інтелектуальної власності для економічного розвитку. Саме з цієї причини ці об'єкти підлягають недостатньому захисту та охороні з боку держави. Подібна проблема існувала у Франції. З цього приводу відбувалося багато дискусій і на одній з них було прийнято рішення про створення Кодексу інтелектуальної власності (1992 р.). Даний Кодекс спеціалізується на захисті прав суб'єктів у різних сферах, проте нас цікавить саме сфера інтелектуальної власності.

Більшість норм Кодексу містить принципи, які відіграють основну роль у формуванні міжнародних угод у рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Згідно зі статтею L.111-1 Кодексу інтелектуальної власності автор твору володіє відносно свого твору в силу факту його створення правом нематеріальної власності - винятковою і абсолютною («протистоїть всім»). Твір «Oeuvre de l'esprit» (фр.) - це «твір духу» або «твір духовної творчості» [10, с. 19]. У Франції охороняються авторські права по відношенню до всіх творів незалежно від жанру, форми вираження, підності або призначення (ст. L.112-1 Кодексу Франції).

Щоб досягти успішної імплементації норм міжнародного права у внутрішнє право держави, їх необхідно конкретизувати у достатній мірі (чітко визначити відповідні права та обов'язки, а також відповідальність, яку понесе людина у разі їх невиконання). Оскільки багато провідних країн світу вважають французьке законодавство одним із найбільш дієвих у сфері авторського права, то Україна

також могла б імплементувати його в національне законодавство і спиратися на нього у разі виникнення спірних питань під час регулювання правовідносин у даній області інтелектуальної власності.

Література:

1. О.В. Задорожній. Імплементация норм міжнародного права // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. /Редкол.:Л.В. Губерський (голова) та ін. — К: Знання України, 2004 — Т.1 — 760 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР, із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
3. Про міжнародні договори України: Закон України від 20.07.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 50. — Ст. 540.
4. Шпакович О. Особливості способів імплементції міжнародно-правових норм // Віче. — 2010. — № 17. — С. 23–25.
5. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Шевченко Я.М. — К.: Ін Юре, 2004. — Ч. 1. — 692 с.
6. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Шевченко Я.М. — К.: Ін Юре, 2004. — Ч. 2. — 896 с.
7. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року: Закон України від 06.09.1952 р.
8. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: [навчальний посібник] / Іван Іванович Дахно. - Київ: Центр навчальної літератури, 2006. — 278 с. — (Вид. 2-ге, перероб. і доп).
9. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: [монографія] / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. — К.: Знання, 2008. — 687 с. — (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років").
10. Зиков, С. В. Кодекс інтелектуальної власності Франції: Літературна і художня власність / С. В. Зиков. - Новосибірськ: Изд-во СО РАН, 2005. - 92 с.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент Єрофєєнко Лариса Василівна.

Кристина Малявіна
(Харків, Україна)

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄС У СФЕРІ ФЕШН ІНДУСТРІЇ

Постановка проблеми. В наш час актуальне питання про захист прав на знаки, торгові марки, товарів, а також авторське право на дизайн різні тканини та моделі, вони виступають об'єктами у сфері фешн індустрії як інтелектуальна власність. Дані проблеми мають не прості рішення та потребують детального розгляду для України на прикладі ЄС.

Аналіз останніх публікацій. Дане питання стосовно захисту прав дизайнерів, модельєрів, модних будинків були висвітлені наступними науковцями: Лейкван Пан [1], Хаочен Сан [2], Кел Раустіала, Крістофа Спрігмана [3], Сіва Вайдняннантан [4] та інші. Проте немає публікацій про плагіат азійськими країнами, особливо Китаєм.

Мета статті. Виявити глобальні проблеми із захисту інтелектуальної власності у сфері фешн індустрії. Порівняти шляхи вирішення проблеми в Україні та ЄС. Запропонувати шляхи рішення чи вдосконалення проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. В індустрії моди дуже висока конкуренція, тобто багато моделей є плагіатом, тому що вже вигадано багато моделей одягу. Як ми знаємо мода – це циклічне поняття, те що модне сьогодні, можливо було актуальним і декілька років тому. Існує таке поняття як капсульний (базовий) гардероб. Класичні речі, на мою думку, не можуть підлягати патентуванню окрім таких випадків, коли були внесені певні акценти за якими можна відрізнити дизайнера або торгову марку. Тобто такі речі не має сенсу патентувати, оскільки мода – це дуже швидкоплинне явище. Якщо у люксовому сегменті дизайнери демонструють свої колекції за півроку, то у сегменті мас маркету колекції змінюються майже щотижня.

Існує багато виробників, які виготовляють копії відомих брендів віп сегменту в Китаї. Контрафактники випускають копії раніше за бренди, які відомі в усьому світі. Таким чином вони займають великий відсоток долі на світовому ринку. Відповідно до установ Всесвітньої організації ООН виробни у сфері інтелектуальної власності можуть підлягати наступним категоріям: промислова власність чи авторське право, у якості промислового зразку та предмету мистецтва [5]. Моду краще розглядати в якості мистецтва, або в сфері потрібно надати важливе значення для дизайнерів та процесів їх творчості. У фешн індустрії охорона творів забезпечується захист інструментами інтелектуальної власності. Вони є знаками для товарів та послуг, патентом на дизайн та авторське право. Зареєстрований товарний знак, дає змогу захистити автора від порушень. Згідно із Законом України ст.1 «Про охорону прав на знаки для

товарів і послуг» знаком виділяємо позначення, яке є ідентифікатором та відрізняє певні товари або послуги, що їх виробили конкретна особа чи підприємство [6]. Торгова марка, котра стоїть на товарі являє собою логотип чи слоган та не може поширюватися на форму або дизайн продукту. Це дає змогу обмежити очевидні порушення, наприклад, копіювання логотипу, проте не може бути предметом охорони дизайну елементів від плагіату.

Поширеною практикою є реєстрація власних імен дизайнерів як товарний знак. Коли дизайнер реєструє компанію під товарним знаком, потрібно пам'ятати, що інтереси дизайнера та виробництво, яке він створив, можуть змінитися. На прикладі відомої марки Gucci спадкоємці продали відсотки в компанії, тому в них не має прав створювати нові компанії під своїм власним іменем чи прізвищем. Судове рішення забороняє минулим власникам компанії Gucci використовувати прізвище для реалізації своїх проектів [7]. Схожа історія трапилася із Полом Франком, який є одним із засновників марки аксесуарів в Каліфорнії Paul Frank. Дані компанії потурбувались, аби права належали заснованим компаніям. Тому потрібно передбачати обмеження використання власних імен. Дизайнери намагаються зберегти право на ім'я наступним чином, вони реєструють товарний знак на себе, а потім передають права фірмі для використання їх імені, як товарний знак під час співпраці за умовами ліцензійної згоди [8].

Також у США захист отримує фірмовий стиль, тобто форма виробу та упаковка. Фірмовий стиль це сукупність різних не функціональних елементів, який формує образ товару, в США він захищається законом Ленхема. Найбільш відомі приклади реєстрації виробу взуття Christian Louboutin, фірмова коробка Tiffany чи парфум Chanel №5 [9]. У 2008 році зареєстрували взуття Christian Louboutin із відомою сьогодні червоною підшвою, а в 2011 вже довелося відстоювати права проти компанії Yves Saint Laurent. Суд постановив залишити право на товарний знак компанії Christian Louboutin, але монополію обмежили червоною підшвою, яку легко відрізнити серед іншого взуття [10].

Оформлення (форма, можлива наявність малюнку, колір, лінії) може бути предметом патентування дизайнерських виробів. Під промисловим зразком ми розуміємо захист естетичної частини виробу, проте не захищає технічні особливості всього виробу. В основному, предмети розкоші, наприклад, ювелірні вироби чи малюнки на тканині, різні принти, шрифти [11]. У 1920 р. дизайнер Мадлен Вионне зробив перший внесок в патентування своїх виробів, наприклад, сукня без застібок чи комір із капюшоном.

Спираючись на Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» у ст.5 говориться про те, що строк дії патенту на промисловий зразок складає 10 років від дати подання заяви та можна продовжити тільки за клопотанням власника патенту не більш ніж на 5 років. Відповідно до ст. 6 цього ж закону, якщо зразок є новим та відповідає умовам патентоздатності, тоді виріб може стати промисловим зразком. Якщо за півроку до дати подання заяви на реєстрацію, не презентували світові ідентичний промисловий зразок, тоді дана заява задовольняється та виріб вважається новим. Ці півроку потрібні для автора, вони дають змогу з'ясувати наявність на попиту перед патентуванням промислового зразка. Цей зразок публікується в каталозі або в журналі. Доведення того, що виріб є дійсно новий, не є легкою задачею. У випадку, коли промисловий зразок буде представлено публіці раніше за півроку до дати подання заяви, він не стає суспільним надбанням, не отримує право на промисловий зразок бо не має право визначитися як новий.

Яскравим прикладом є компанія Crocs, яка не вчасно подала заяву на патентування свого виробу. У лютому 2016 році компанія отримала відмову в патентуванні однієї моделі взуття, пояснюючи тим, що компанія в неправильні терміни опублікувала запис.

У сфері фешн індустрії витвори швидко втрачають актуальність через швидку зміну тенденцій, а процедури реєстрації можуть перевищити 12 місяців. Тобто саме патентування втрачить сенс чи свою актуальність, тим паче, щоб патент був дійсним, потрібно вносити кожний рік плату яка встановлена державним збором. Проте в США [2] та ЄС використовують тимчасову реєстрацію, бо вона швидша та зручніша, а також дає змогу протестувати товар, при цьому економить час та гроші. В Україні також потрібно ввести даний законопроект, який буде давати змогу в спрощеному вигляді та на менші терміни запатентувати авторський виріб.

В Україні дія авторського права не потребує реєстрації, а промисловий зразок є дійсним тільки при реєстрації, тобто має низький попит на захист виробів сфери моди. Ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» містить перелік об'єктів авторського права, в тому числі і твори дизайну. Таким чином, дизайн одягу чи аксесуари розглядають як об'єкт авторського права і використовуються права, які представлені цим законом.

Рідко зустрічаються позови стосовно дизайну виробу, але в світі є різні випадки. Наприклад, у США вироби в фешн індустрії рідко визнають художніми творами, вони не отримують охорону й захист, який вказано в авторському праві. Виникають проблеми у розмежуванні творчої складової від функціональної. Проте охорона надається унікальним принтам на тканині чи особливому дизайні виробів у ювелірній сфері. На території ЄС діє спеціальний акт – Community Design Protection Regulation, він передбачає охорону дизайну та надає право на захист усім виробам. На жаль, в Україні слабо захищають вироби в фешн індустрії. Автори використовують різні засоби захисту, тому в дизайнерів є можливість стверджувати, що їх вироби є об'єктами авторського права. Рідше застосовують право на секрет виробництва і бізнес-моделі.

Висновок. Виріб або сукупність елементів можуть є інструментами інтелектуальної власності. У США та ЄС існує таке поняття, як тимчасова реєстрація. В Україні потрібно ввести деякі законопроекти, які спростять процес реєстрації патенту на виріб.

Література:

1. Laikwan Pang. Creativity and Its Discontents: China's Creative Industries and Intellectual Property Rights Offenses. – 2012. – 312 p.
2. Haochen Sun. The Luxury Economy and Intellectual Property: Critical Reflections. – 2015. – 368 p.
3. Kal Raustiala. The Knockoff Economy: How Imitation Sparks Innovation. – 2012. – 280 p.
4. Siva Vaidhyanathan. Copyrights and Copywrong: The Rise of Intellectual Property and How it Threatens Creativity – 2003. – 150 p.
5. Об интеллектуальной собственности. ВОИС. [3 февраля 2011] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/about-ip/en/iprm/>
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 1994. – 7. – Ст. 36.
7. «Маленький» Gucci запрещен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sostav.ru/news/2009/08/06/cod3/>
8. Чудинов Д. Истрия Fashion-империи Гуччи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.finexg.ru/istoriya-fashion-imperii-guchchi/>
9. Trade dress law September 19, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thefashionlaw.com/learn/trade-dress>
10. Заброцкая Анна На Лабутенах... или не на Лабутенах? Битва за красную подошву. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fashion-law.ru/post/louboutin-red-sole-trademark>
11. Часто задаваемые вопросы: промышленные образцы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: wipo.int

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент Єрофєєнко Лариса Василівна.

**Перунова О.М., Буткова Д.І.
(Харків, Україна)****ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА**

Згідно ст. 3 Земельного кодексу України *земельні відносини регулюються* Конституцією України, цим Кодексом, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами. Земельні відносини, що виникають при використанні надр, лісів, вод, а також рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, регулюються цим Кодексом, нормативно-правовими актами про надра, ліси, води, рослинний і тваринний світ, атмосферне повітря, якщо вони не суперечать цьому Кодексу.

Земельне законодавство включає Земельний кодекс України, інші нормативно-правові акти у галузі земельних відносин.

Джерелами земельного права є:

- нормативно-правові акти, які містять загальнообов'язкові правові вимоги, норми, правила, що регулюють суспільні відносини у сфері належності, використання, відтворення та охорони земель;
- ними встановлюються, набирають чинності, змінюються чи скасовуються загальнообов'язкові правила поведінки суб'єктів земельних правовідносин;
- вони слугують формою вираження і закріплення земельної політики держави;
- вони видаються в межах повноважень відповідних суб'єктів правотворчості, повинні відповідати нормативним положенням актів, що видані вищестоящим органом, розраховані на багаторазове застосування. Мають загальнообов'язковий характер, адресовані невизначеному колу суб'єктів, їх виконання забезпечене примусовою силою держави.

За своєю сутністю джерела земельного права поділяються на дві групи:

- 1) становлять ті, що є волевиявленням держави та органів державної влади;
- 2) ті, які є волевиявленням територіальних громад та інших суб'єктів місцевого самоврядування.

За змістом (юридичною силою) джерела земельного права можна класифікувати на:

- **конституційні джерела** (належать Конституції України, яка регулює найважливіші (у тому числі й земельні) суспільні відносини. Конституційні засади земельного права закріплені Основним Законом положення щодо належності землі, гарантій права власності на землю та інших земельних прав, особливого статусу землі, яка проголошена основним національним багатством та ін.. Вони створюють конституційну основу для галузевого земельного законодавства);

- **законодавчі джерела** (являють собою нормативно-правові акти, які приймаються за особливою процедурою, мають вищу юридичну силу щодо інших джерел земельного права, за винятком Конституції України, і регулюють найважливіші суспільні земельні відносини);

- **підзаконні джерела** (повинні відповідати конституційним і законодавчим);

- **локальні джерела** (локальні джерела не можуть суперечити конституційним, законодавчим і підзаконним джерелам).

Джерела земельного права за територією їх поділять на:

- **загальнодержавні** (діють на всій території України; до них належать Конституція, закони України, укази Президента України тощо);
- **локальні** (не поширюються на всю територію держави, вони діють лише на її певній частині; локальні джерела земельного права поділяються на акти місцевих органів державної влади, акти суб'єктів місцевого самоврядування та ін.).

Джерела земельного права за часом дії:

- приймається на невизначений термін дії, тобто має постійно діючий характер;
- тимчасові джерела діють протягом встановленого терміну чи за певних умов, після чого їх чинність втрачається.

Конституція України є основоположним законом України, який містить у собі правові норми, що лежать в основі земельного права і земельного законодавства. Положення Конституції України визначають права, свободи та обов'язки людини і громадянина, що повною мірою поширюються і на селян землекористувачів.

Норми Конституції України:

- Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктом права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людини і суспільства. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом (ст. 13 Конституції України).

- Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону (ст. 14 Конституції України).

- Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (ст. 16 Конституції України).

- Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Право приватної власності набувається в порядку, визначеному законом. Громадяни для задоволення своїх потреб можуть користуватися об'єктами права державної та комунальної власності відповідно до закону. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (ст. 41 Конституції України).

- Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади і органів місцевого самоврядування обмежується законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монополією на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, приєє діяльності громадських організацій споживачів (ст. 42 Конституції України) тощо.

Кодекси України:

- Земельний кодекс України (регулює такі інститути: форми власності на землю; користування землею; порядок передачі земель у власність та користування; окремі права і обов'язки власників землі та землекористувачів; використання земель; вирішення земельних спорів тощо);

- Лісовий кодекс України;
- Податковий кодекс України;
- Водний кодекс України;
- Повітряний кодекс України;
- Кодекс про надра;
- Цивільний кодекс України.

Закони України:

- Про фермерське господарство; про меліорацію земель; про колективне сільськогосподарське підприємство; про особисте селянське господарство; про кооперацію; про природно-заповідний фонд України; про курорти; про туризм; про охорону культурної спадщини; про тваринний світ; про мисливське господарство та полювання; про рослинний світ; про питну воду та питне водопостачання; про

індустріальні парки; про транспорт; про залізничний транспорт; про трубопровідний транспорт; про автомобільний транспорт; про телекомунікації; про електроенергетику; про використання земель оборони; про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів; про оренду землі; про концесії; про правовий режим земель охоронних зон об'єктів магістральних трубопроводів; про державний кордон України; про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; про заставу; про іпотеку; про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності; про охорону земель; про землеустрій; про державний контроль за використанням та охороною земель; про Державний земельний кадастр; про міжнародні договори України.

Таким чином, система земельного законодавства уявляє собою многогранну внутрішню структуру, яка складається з багатьох правових інститутів, кожний з яких складається з групи юридичних норм, які регулюють однорідні земельні правовідносини.

Література:

1. Земельний кодекс України: науково-практичний коментар [Текст] / за ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. – Вид. 4-те, допов. – Х.: Тов «Одіссей», 2007. – 624 с.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст.141.
3. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. / За ред. розробників Цивільного кодексу України. – К.: Істина. – 928 с.
4. Гражданский процессуальный кодекс Украины.– Харьков: Одиссей, 2004.– 224 с.
5. Водний кодекс України [Текст]: Закон України від 06.06.1995 р. № 213/95 – ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. - № 24. – Ст. 214.
6. Лісовий кодекс України [Текст]: Закон України від 21.01.1994 р. № 3852 – XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. - № 17. – Ст. 99
7. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності [Текст]: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559 – VI Відом. Верхов. Ради України. – 2010. - № 1. – Ст. 2.
8. Про генеральну схему планування території України [Текст]: Закон України від 07.02.2002 р. № 3059 – III // Офіц. вісн. України. – 2002. - № 10. – Ст. 466.
9. Про меліорацію земель [Текст]: Закон України від 14.01.2000 р. № 1389 – XIV // Офіц. вісн. України. – 2000. - № 6. – Ст. 2000.
10. Про особисте селянське господарство [Текст]: Закон України від 15.05.2003 р. № 742 – IV // Офіц. вісн. України. – 2003. - № 23. – Ст. 1014.
11. Про оренду землі [Текст]: Закон України від 06.10.1998 р. № 1211 – IV // Офіц. Вісн. України. – 2003. - № 44. – Ст. 2288.
12. Про охорону земель [Текст]: Закон України від 19.06.2003 р. № 962 – IV // Офіц. вісн. України. – 2003. - № 29. – Ст. 1431.
13. Про охорону навколишнього природного середовища [Текст]: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264- XII // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. - № 41. – Ст. 546.

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин,
Харківського національного автомобільно – дорожнього університету Перунова Олена Миколаївна

Перунова О.М., Козлова Є.Г.
(Харків, Україна)

ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЄС

Визначальною тенденцією останніх десятиліть є процеси світової та регіональної інтеграції, що призвели до зміни традиційної ролі національних держав та усвідомлення потреби в заснуванні більш крупних (наддержавних) форм політичних союзів, здатних управляти суспільством у масштабах вже не однієї країни, а цілого регіону чи континенту, особливе місце серед яких займає Європейський Союз (ЄС).

Право ЄС уявляє собою унікальну самостійну правову систему, що розвивається дещо інакше, ніж правові системи окремих держав, що до неї інтегровані, інакше, ніж системи міжнародного права, що надає плідні ідеї для розвитку європейського права.

Право інтелектуальної власності ЄС є новою галуззю права ЄС, що останнім часом досить інтенсивно розвивається та втілює правовий досвід країн – членів ЄС у сфері правової охорони інтелектуальної власності.

З огляду на те, що Україна проголосила одним із стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики інтеграцію до ЄС, сучасне прискорення адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності набуває особливого значення у зв'язку з виконанням міжнародних зобов'язань України до законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності.

Дослідження особливої правової охорони інтелектуальної власності у ЄС надає можливість визначити та охрестити найближчі перспективи подальшого розвитку вітчизняного законодавства у цій сфері. Відносини у сфері інтелектуального права власності проявляють себе, як певні суспільні відносини, що виникають з приводу результатів інтелектуальної, творчої діяльності, в яких одні особи ставляться до таких результатів інтелектуальної в як власники, а всі інші мають ставитися до цих результатів як до чужих і повинні утримуватися від зазіхань на них.

Відносини інтелектуальної власності, характеризуються перш за все, суспільними відносинами; мають вольовий характер; виникають з приводу результатів інтелектуальної, творчої діяльності; мають виключний характер.

Визначаючи права на об'єкти інтелектуальної власності, кожна національна правова система ставить перед собою мету створити відповідні нормативно-правові акти, які допоможуть в регулюванні відносин щодо нематеріальних об'єктів, які можуть бути використані в різних місцях і до того ж одночасно.

В Україні відносини інтелектуальної власності регулюються різними галузями права: конституційним, цивільним, адміністративним правом,. Правова охорона цих відносин забезпечується також нормами кримінального права. Однак головним правовим джерелом права інтелектуальної власності, був і є Цивільний Кодекс України. Він первісно визначає зміст права власності, підстави його виникнення та припинення, здійснення, порядок і підстави захисту тощо.

Стеттею 1 ЦК України до предмета цивільно – правового регулювання віднесено майнові відносини, які засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, та особисті немайнові відносини. Для останніх характерним є те, що вони не мають безпосереднього економічного змісту. Їх предметом є: ім'я, честь, гідність, ділова репутація, особисте життя, авторство на твори літератури, науки та мистецтва, свобода пересування та інші блага, невід'ємними від особистості.

Відповідно до ст. 37 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. до правовідносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності застосовується право держави, в якій вимагається захист цих прав. Отже, міжнародно-правова охорона прав інтелектуальної власності безпосередньо пов'язана з національним правопорядком, а також формує його основні засади з позиції вимог міжнародного приватного права.

Виходячи з вищезазначеного, слід підкреслити те, що у міжнародному цивільному обороті особа, яка захищає своє інтелектуальне право повинна звертатися не тільки до вітчизняного права, а і до міжнародних договорів, які виступають джерелами норм права інтелектуальної власності.

Враховуючи те, що формування права інтелектуальної власності починається на національній основі, вважається, що захист, який надавався цим правом, значною мірою має національний характер, і лише потім може набути міжнародного характеру. На практиці можливо побачити деякі відмінності національних законодавств з питань інтелектуальної власності.

Тому, з'явилися певні способи правового регулювання відносин інтелектуальної власності, які почали використовуватися у праві ЄС продовж останніх років. Першим за часом досвідом стало пряме застосування норм установчих договорів та їх тлумачення Судом ЄС з метою встановлення співвідношення між принципами спільного ринку ЄС та дією виключних прав. На основі вироблених Судом ЄС принципів почало розвиватися вторинне право ЄС, засноване на актах гармонізації та уніфікації.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Найбільш вагома міжнародна організація, що здійснює вироблення міжнародно-правових засобів охорони досягнень науки, культури і техніки, є Всесвітня організація інтелектуальної власності. Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності, була підписана в Стокгольмі 14 липня 1967 р. і набрала чинності в 1970 р.

Активна діяльність ВОІВ здійснюється у напрямках реєстраційної діяльності, забезпечення міжнародного співробітництва з питань інтелектуальної власності і програмної діяльності. ВОІВ має своїм основним завданням всіляко сприяти зростанню уваги до ролі і значення інтелектуальної власності в соціально – економічному розвитку суспільства, сприяти всіма доступними засобами розвитку науки, культури і техніки в усьому світі через стимулювання творчої діяльності, а також широкому обміну між народами досягненнями науки, культури і техніки.

У сфері авторського права і суміжних прав ВОІВ розробляє Постійні програми розвитку авторського права і суміжних прав за запитами усіх країн, які цього потребують, у тому числі і тих, які розвиваються, надає допомогу та консультації в цій справі регіональним організаціям ВОІВ. ВОІВ активно сприяє розвитку національного законодавства з авторського права і суміжних прав. ВОІВ та її органи надають країнам, які цього потребують, ефективну допомогу в підготовці кадрів, необхідних для організації роботи з удосконалення авторського права і суміжних прав. Велика допомога надається в законодавчій діяльності в цій сфері. Значне сприяння забезпечується всім країнам шляхом видання текстів міжнародних угод, договорів та конвенцій мовами світу та їх тлумачення.

Ще, серед основних джерел за допомогою яким, можливо говорити про регулювання міжнародного права інтелектуальної власності, це: *Паризький акт Бернської конвенції; Всесвітня Женевська конвенція про авторське право; Договір ВОІВ з авторського права; договір ВОІВ про аудіовізуальні виконання; Міжнародні конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення (Римська конвенція); Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм від 29 жовтня 1971 р.; договір ВОІВ про виконання і фонограми; Брюссельська конвенція про поширення сигналів, що несуть програми, які передаються супутниками.*

Слід зазначити, що право інтелектуальної власності має велике значення для міжнародних економічних відносин. Суб'єкт інтелектуальної власності становиться наділений низкою прав не тільки авторського права, але і низкою прав економічного характеру: він дозволяє, або забороняє певні дії, пов'язані з відтворенням, розповсюдженням, імпортом чи експортом його об'єкта інтелектуальної власності, брати участь у договірних правовідносинах, отримувати винагороду та розпоряджатися нею.

З вищезазначеного випливає, що в силу своєї правової природи та економічного значення, право інтелектуальної власності підпадає під дію положень Договору про ЄС, що підтверджується економічною складовою ЄС, судовою практикою, що твориться Судом ЄС і має *прецедентний характер*, а також європейською правовою наукою, оскільки знайшло підтримку серед іноземних дослідників права інтелектуальної власності.

Зобов'язання країн Центральної і Східної Європи, СНД щодо проведення законодавства у сфері інтелектуальної власності у відповідності з стандартами права ЄС, зумовлюють домінуючу роль права ЄС, зумовлюють домінуючу роль права ЄС у розвитку національного законодавства та гармонізацію права інтелектуальної власності у межах всього європейсько – азіатського регіону. Причому повинна бути практична спрямованість на реалізацію основних свобод спільного ринку – вільне пересування товарів, осіб, послуг та капіталів, а також створення рівних умов конкуренції, - становить особливий інтерес для України, інших країн СНД.

Процес законотворчості в галузі права інтелектуальної власності у ЄС має комплексний характер, з обов'язковим урахуванням досвіду відповідного національного регулювання у державах – членах ЄС. Нормотворча діяльність інституцій ЄС в сфері гармонізації та уніфікації права інтелектуальної власності в останні роки характеризується динамічністю.

Особливістю права ЄС є посилення охорони прав інтелектуальної власності за допомогою двох механізмів: гармонізації законодавства країн – членів ЄС та введення охоронних документів ЄС для різних об'єктів інтелектуальної власності. Таким чином, інші держави – партнери ЄС крім заходів з наближення законодавства, можуть вирішувати питання з підписання договорів щодо входження до регіональної європейської системи охорони певних об'єктів інтелектуальної власності. Країни – члени ЄС проводять узгоджену політику у сфері правової охорони та використання інтелектуальної власності. Керуючись принципом вільного руху товарів та послуг, вони спрямовують свої зусилля перш за все на уніфікацію та гармонізацію законодавства у сфері інтелектуальної власності та попередження використання прав на інтелектуальну власність у недобросовісній конкуренції.

За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів та послуг, а також свободи конкуренції, які були проголошені ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити.

Сучасність диктує наявність сформованої, у своїх загальних рисах, особливої системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, що відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання.

Література

1. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник / Еннан Р.Є., Кульніч О.О., Мазуренко С.В., Менсо І.В., Романадзе Л.Д. – К.: Алерта, 2016. – 492 с.

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин,
Харківського національного автомобільно – дорожнього університету Перунова Олена Миколаївна

Перунова О.М., Масалов Є.І.
(Харків, Україна)

ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Землі, придатні для потреб сільського господарства, повинні надаватися насамперед для сільськогосподарського використання.

Визначення земель, придатних для потреб сільського господарства на підставі даних державного земельного кадастру.

Для будівництва промислових підприємств, об'єктів житлово-комунального господарства, залізниць і автомобільних шляхів, ліній електропередачі та зв'язку, магістральних трубопроводів, а також для інших потреб, не пов'язаних з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості.

Громадяни України можуть мати на праві власності та орендувати земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства.

Іноземці та особи без громадянства можуть мати земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства на умовах оренди.

Використання земель особистого селянського господарства здійснюється відповідно до закону (ст. 33 Земельного кодексу України).

Згідно ст. 1 **Закону України «Про особисте селянське господарство», особисте селянське господарство** – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Члени особистого селянського господарства здійснюють діяльність на свій розсуд і ризик у межах встановленого правового господарського порядку. Дотримуючись вимог цього Закону, законів України, інших нормативно-правових актів.

Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької діяльності.

Земельні ділянки особистого селянського господарства (ст. 5 Закону).

Для ведення особистого селянського господарства використовують земельні ділянки розміром не більше «.) гектара, передані фізичним особам у власність або оренду в порядку, встановленому законом.

Розмір земельної ділянки особистого селянського господарства може бути збільшений у разі отримання в натурі (на місцевості) земельної частки (паю) та її спадкування членами особистого селянського господарства відповідно до закону.

Земельні ділянки особистого селянського господарства можуть бути власністю однієї особи, спільною сумісною власністю подружжя та спільною частковою власністю членів особистого селянського господарства відповідно до закону.

Членами особистого селянського господарства земельні частки (паї) можуть виділятися в натурі (на місцевості) єдиним масивом у спільну часткову власність та спільну сумісну власність (подружжя) відповідно до закону.

У разі виходу з особистого селянського господарства кожен його член має право на виділення йому земельної ділянки в натурі (на місцевості).

Громадяни України, які реалізували своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого підсобного господарства в розмірі менше 2,0 гектара, мають право на збільшення земельної ділянки в межах норм, установлених статтею 121 Земельного кодексу України для ведення особистого селянського господарства.

Члени особистого селянського господарства мають право (ст. 7 Закону):

- самостійно господарювати на землі;
- укладати особисто або через уповноважену особу будь-які угоди, що не суперечать законодавству. Уповноваженою особою може бути дієздатний член особистого селянського господарства, який досяг 18 років;
- реалізувати надлишки виробленої продукції на ринках, а також заготівельним, переробним підприємствам та організаціям, іншим юридичним і фізичним особам;
- самостійно здійснювати матеріально-технічне забезпечення власного виробництва;
- відкривати рахунки в установах банків та отримувати кредити в установленому законодавством порядку;
- бути членами кредитної спілки та користуватися її послугами;
- отримувати в установленому законом порядку трудову пенсію, а також інші види соціальної державної допомоги та субстанції;
- надавати послуги з використанням майна особистого селянського господарства;
- використовувати в установленому порядку для власних потреб наявні на земельній ділянці загальнопоширені корисні копалини, торф, лісові насадження, водні об'єкти, а також інші корисні властивості землі відповідно до закону;
- на відшкодування збитків у випадках, передбачених законом;
- вільно розпоряджатися належним майном, виробленою сільськогосподарською продукцією та продуктами її переробки;
- отримувати дорадчі послуги;
- брати участь у конкурсах сільськогосподарських виробників для отримання бюджетної підтримки відповідно до загальнодержавних і регіональних програм;
- об'єднуватися на добровільних засадах у виробничі товариства. Асоціації, спілки з метою координації своєї діяльності, надання взаємодопомоги та захисту спільних інтересів тощо відповідно до законодавства України;
- проводити в установленому законом порядку зовнішньоекономічну діяльність.

Члени особистого селянського господарства зобов'язані:

- дотримуватися вимог земельного законодавства та законодавства про охорону довкілля;
- забезпечувати використання земельної ділянки за цільовим призначенням;
- підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- не порушувати права власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;

- дотримуватися правил добросусідства та обмежень, пов'язаних із встановленням земельних сервітутів та охоронних зон;
 - своєчасно сплачувати земельний податок або орендну плату;
 - дотримуватися діючих нормативів щодо якості продукції, санітарних, екологічних та інших вимог відповідно до законодавства;
 - надавати сільським, селищним, міським радам необхідні дані щодо їх обліку.
- Законом можуть бути встановлені також інші права та обов'язки членів особистого селянського господарства.

Література

1. Земельне право України: Підручник / М.В. Шульга, Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін.; - К.: Юрінком інтер, 2004. – 368 с.
2. Корнєєв Ю.В. Земельне право. 2-ге вид. переробл. та доп. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 240 с.
3. Мірошниченко А.М. Земельне право України. Навчальний посібник. – К.: Алерта, ЦУЛ, 2011. – 678 с.
4. Шульга М.В. Земельне право України. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 224 с.
5. Андрейцев В.І. Земельне право і законодавство суверенної України: актуальні проблеми практичної теорії [Текст] / В.І. Андрійцев. – К.: Знання, 2007. – 445 с.
6. Земельне право: підручник / М.В. Шульга, Н.О. Багай, В.І. Гордєєв та ін.; за ред.. М.В. Шульги. – Х.: Право, 2014. – 520 с.

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин,
Харківського національного автомобільно – дорожнього університету Перунова Олена Миколаївна

Перунова О.М., Д'яченко Н.І.
(Харків, Україна)

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА ІЗ СУМІЖНИМИ ГАЛУЗЯМИ ПРАВА ТА ЙОГО МІСЦЕ У ВІТЧИЗНЯНІЙ СИСТЕМІ ПРАВА

Земельне право є самостійною галуззю права, яке має специфічні ознаки: *коло суспільних відносин, що встановлюють його предмет, метод регулювання цих відносин та нормативно-правовий акт у вигляді Земельного кодексу*. В той же час земельне право – не відособлене право, бо має низку питань, за якими стискається з іншими галузями права. Застосування норм земельного права тісно пов'язане із застосуванням правових норм інших галузей права, а також враховуються принципи цих галузей. Так, земля може розглядатися як об'єкт купівлі-продажу, оренди, міни. Вона може бути об'єктом охорони навколишнього природного середовища, просторовим базисом і засобом виробництва сільськогосподарської продукції.

Найбільший зв'язок земельне право має з *конституційним, цивільним, адміністративним, екологічним та аграрним правом*.

Так, норми конституційного права визначають основні принципи всіх галузей правової системи. По відношенню до земельного права такими положеннями є встановлення різноманітності форм земельної власності, визнання права приватної власності на землю, права на володіння, користування і розпорядження землею, охорона права земельної власності законом. В Конституції закріплені умови і порядок користування землею та іншими природними ресурсами.

Земельне право має певний зв'язок з адміністративним правом. Адміністративно-правові акти часто служать підставою виникнення, зміни або припинення земельних відносин. Зв'язок земельного й адміністративного права виявляється також у визначенні повноважень органів самоврядування у врегулюванні земельних відносин, структури і повноважень Верховної Ради України, обласних і районних рад та також органів виконавчої влади.

Важливе значення для земельного права має його зв'язок із цивільним правом. Цей зв'язок визначається спільністю соціально-економічної природи земельних та цивільних відносин. Правові норми земельного та цивільного права тісно переплітаються в питаннях земельних та майнових відносин, що зумовлено зв'язком права на земельну ділянку з правом на посіви, будівлі, що знаходяться на земельній ділянці. В праві обмеженого користування чужою земельною ділянкою для проходу, проїзду, в судовому захисті земельних прав, відшкодування збитків, спричинених порушенням земельних відносин. Причому, цивільне право побудоване на забезпеченні свободи майнових прав суб'єктів власності, а земельне право – на забезпеченні раціонального використання і охорони земель для належних умов життєдіяльності людей.

Взаємозв'язок земельного права з екологічним правом зумовлюється станом землі, як об'єкта навколишнього природного середовища, який функціонує у складі екосистеми і перебуває в екологічному взаємозв'язку та взаємодії із усім довкіллям. Регулюючи переважно економічні земельні відносини, що

виникають у зв'язку з наданням і вилученням земель та порядком їх використання, земельне право в той же час містить норми, які передбачають спеціальні вимоги, що забезпечують збереження навколишнього природного середовища від несприятливого антропогенного впливу. У свою чергу, в екологічному законодавстві є численні норми загального і спеціального характеру, реалізація яких передбачає забезпечення охорони земель від несприятливого антропогенного впливу (наприклад, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Досить тісний зв'язок між земельним правом і водним, гірським і лісовим правом. На базі спільності ознак, які властиві галузям земельного, водного, гірського, лісового права, сформувалось природноресурсове право як сукупність правових норм, що регулюють відносини щодо використання і охорони земель, вод, надр, лісів з метою задоволення економічних потреб суспільства і охорони навколишнього природного середовища. Безпосередній зв'язок між нормами земельного права та нормами гірничого, водного і лісового права, нормативно-правовими актами природно-рослинного (флористичного) та природно - заповідного законодавства полягає в неможливості цих природних ресурсів без використання водночас просторового базису, яким є земля.

Аграрне право також перебуває у діалектичному зв'язку з земельним правом, що проявляється через систему правовідносин, як форми засобу застосування норм права. Взаємозв'язок земельного права з аграрним правом полягає у тому, що аграрне право регулює відносини використання земель сільськогосподарського призначення, а земельне право – порядок придбання земель. Характер співвідношення земельного і аграрного законодавства обумовлюється тим, що земля використовується в сільському господарстві як основний засіб сільськогосподарського виробництва. Аграрне право на відміну від земельного, направлене на врегулювання суспільних відносин, які виникають і здійснюються у сфері виробництва сільськогосподарської продукції. Використання землі як засобу сільськогосподарського виробництва є основним елементом аграрних відносин, що мають суто виробниче або економічне призначення.

У ч. 2 ст. 4 ЗК України визначено тільки одне завдання, яке можна вважати функцією земельного законодавства. Завданням земельного законодавства встановлено регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель.

Регулююча функція правової охорони земель полягає у встановленні правил раціонального використання земельних ресурсів. Такі правила встановлюються у формі обов'язків власників і користувачів земельних ділянок щодо їх раціонального використання, нормативів допустимої експлуатації земель. Нормативів їх якісного стану та допустимого антропогенного навантаження на земельні ресурси.

Водночас теорією права визначено й інші функції законодавства:

- **охоронна** – існує для оберігання суб'єктивних прав учасників земельних правовідносин від посягань інших осіб. Правовий захист виникає при порушенні певного суб'єктивного права і покликаний для відновлення цього права;

- **превентивна** – існує для стимулювання позитивних (без порушень) земельних відносин шляхом попередження потенційних правопорушників про можливість настання юридичної відповідальності у разі виникнення негативних земельних відносин (глава 37 ЗК України містить інформацію про можливість настання цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності на земельні правопорушення);

- **стимулююча** – функція правової охорони земель полягає в запровадженні економічних стимулів раціонального використання та охорони земельних ресурсів. Згідно зі ст. 205 ЗК України економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель спрямоване на підвищення заінтересованості власників і користувачів земельних ділянок у виконанні вимог законодавства щодо охорони земельних ресурсів;

- **контрольна функція** – правової охорони земель зводиться до здійснення відповідними органами державної волі та місцевого самоврядування державного контролю за використанням та охороною земель. Державний контроль за дотриманням вимог законодавства про охорону земель здійснюється спеціально уповноваженими органами з питань охорони навколишнього природного середовища, яким зараз є Міністерство екології та природних ресурсів України, а за використанням та охороною земель – спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів, яким нині є Державне агентство земельних ресурсів України. Разом з тим на органи місцевого самоврядування покладений обов'язок здійснення самоврядного контролю за використанням та охороною земель, які перебувають у комунальній власності, а також земель у межах відповідних населених пунктів (ст. 189 ЗК України);

- **каральна функція** – правової охорони земель виявляється у встановленні санкцій за порушення правил раціонального використання охорони земель та їх застосуванні до порушників земельного законодавства. Санкції за порушення норм земельного законодавства застосовуються судами, а також державними інспекторами з конторою за використанням і охороною земель та деякими іншими посадовими особами.

Система земельного права – внутрішня структура його правових інститутів, кожний з яких складається з груп юридичних норм, які регулюють однорідні земельні відносини. Так, правові норми, що регулюють правовий режим окремих категорій земель, утворюють правові інститути земель сільськогосподарського призначення, водного фонду тощо. Два й більш інститутів можуть бути об'єднані в один, більш складний. Прикладом цього є інститут державного управління земельними ресурсами, який

охоплює інститут державного контролю за використанням і охороною земель, та інститут ведення державного земельного кадастру і здійснення землеустрою. Отже, **правовий інститут** – це система взаємозалежних норм, які регулюють відносно відокремлену групу однорідних суспільних земельних відносин.

Земельно - правові норми становлять норми, об'єктом регулювання яких є земля, що є одночасно як нерухомим майном, природним об'єктом господарювання. Більшість норм земельного права належить до матеріальних норм. Водночас у ньому є процесуальні норми, що утворюють механізм реалізації матеріальних норм.

Правова норма – це правило поведінки суб'єктів земельних відносин, якими вони повинні керуватися у ході прийняття відповідних рішень.

Земельне право як галузь, що має систему, складається із **Загальної частини**, яка містить правові норми і положення, що відносяться до всієї галузі в цілому (відносяться: право власності на землю; право користування землею; право управління в галузі використання і охорони земель; обіг земельних ділянок; охорона земель; землеустрій; норми земельного кадастру; контролю за використанням земель; інститут юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства тощо), і **Особливої частини**, яка охоплює норми, що регулюють окремі види земельних правовідносин (групи правових норм, що установлюють наявність у державному земельному фонді окремих категорій земель та їх правовий режим, форми і види землекористування, права і обов'язки окремих власників землі і землекористувачів – сільськогосподарських підприємств, організацій, установ колективного, кооперативного, корпоративного та державного типу, а також різних категорій громадян).

Таким чином, Земельне право, як самостійна галузь права становить сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з використанням, охороною та відтворенням землі як частини земної поверхні із простором над та під нею, необхідним для її цільового використання, включаючи розташований у межах цього простору ґрунтовий покрив; або як самостійну галузь права, що становить сукупність правових норм, які регулюють відносини з використання й охорони землі як природного ресурсу; умови і засоби виробництва з метою організації раціонального використання і охорони землі; покращення і відтворення родючості ґрунтів; охорону прав і законних інтересів учасників земельних відносин.

Література:

1. Земельне право України: Підручник / За ред.. О.О. Погрібного та І.І. Каракаша. – Вид. 2, перероб. і доп. – К.: Істина, 2003. – 448 с.
2. Земельне право: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред.. В.І. Семчика і П.Ф. Кулиничка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.- 600 с.
3. Земельне право України: Підручник / М.В. Шульга, Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін.; - К.: Юрінком інтер, 2004. – 368 с.
4. Корнєєв Ю.В. Земельне право. 2-ге вид. переробл. та доп. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 240 с.

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин,
Харківського національного автомобільно – дорожнього університету Перунова Олена Миколаївна

Олена Полупан
(Харків, Україна)

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Постановка проблеми. Безсумнівно одним із вагомих факторів соціально-економічного прогресу країни є забезпечення охорони прав інтелектуальної власності. Тому важливо оцінювати реальний стан української законодавчої бази в цьому питанні, а головне, дотримання та виконання цих законів.

Аналіз останніх публікацій. В Україні доволі значну частину наукових досліджень присвячено питанню авторського права. В даній статті використані наукові роботи Бочарової Н.В. (кандидата історичних наук, доцента кафедри права Дніпропетровського університету економіки і права); Каціпи Ю.М. (кандидата юридичних наук, директора Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України).

Ціль статті. В статті розглянуто діючу законодавчу систему захисту авторського права та його місце в цивільно-правових системах України та деяких країн. Методом порівняння виділено спільні та відмінні складові механізму правового регулювання відносин в сфері авторського права зазначених країн.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Авторське право є інститутом цивільного права і ключовою галуззю права інтелектуальної власності. Щоб захистити права авторів літературних творів та творів мистецтва і з'явилася потреба в його появі. Авторське право дозволяє отримати соціальні блага від результатів своєї діяльності [1].

Сьогодні до списку об'єктів творчої діяльності входять комп'ютерні програми та бази даних, фільми, фотографії та рекламні проспекти, скульптури, архітектурні проекти, карти та технічні креслення. Тому що, на відміну від матеріальних об'єктів, продукт людського розуму може бути використаний іншими особами, бо став надбанням суспільства і автор не має можливості контролювати його застосування. Щоб уникнути порушень авторських прав або покарати правопорушників передбачені захисні міри, що здійснюються за процедурою встановленою адміністративним, цивільним або кримінальним законодавством [2].

Сучасний світі налічує дві системи авторського права: англо-саксонська (англо-американська) і романо-германська (континентальна).

За англо-саксонською системою автором може бути як фізична, так і юридична особа. Авторські права зводяться до майнових прав, які можна передавати іншим особам добровільно і за які можуть знімати податок. Привілеями авторського права можуть наділятися найрізноманітніші роботи.

За континентальною (європейською) системою автором може бути тільки фізична особа, а її права чітко поділяються на особисті та майнові. Автору належать тільки особисті права, а майнові можуть передаватися іншим особам, але з обмеженням. [3] Це дозволяє авторам захищати цілісність своєї праці й вимагати визнання авторства. Україна є прихильником саме цієї системи так же, як Франція, Німеччина та ін.

Існують дві форми захисту авторських прав: юрисдикційна та неюрисдикційна.

Юрисдикційна форма захисту включає в себе діяльність уповноважених державних органів по захисту порушених чи спірних суб'єктивних авторських прав. Якщо права та законні інтереси автора порушені, він звертається за захистом до державного органу, що уповноважений здійснити відповідні заходи для відновлення порушеного права і зупинення правопорушення. В такому випадку можливі два шляхи захисту порушених прав. За загальним правилом захист авторських прав здійснюється в судовому порядку. Спеціальним порядком захисту авторських вважається адміністративний порядок їх захисту, тобто способом захисту є скарга у відповідний державний орган.

Неюрисдикційна форма захисту — передбачає дії юридичної або фізичної особи із захисту своїх авторських прав, які здійснюються ним самостійно без звертань в державні або інші компетентні органи. Наприклад сповіщення порушника про існування авторських прав і зустрічна пропозиція вирішити спір шляхом переговорів [3].

В усьому світі питанням захисту авторських прав приділяється досить багато уваги. У 1886 році була підписана Бернська конвенція про охорону художніх і літературних творів. Подальше укладання нових угод і договорів вдосконалювали міжнародну систему охорони авторського права. А в 1952 р. було підписано Всесвітню конвенцію про авторське право на літературні, наукові й художні твори. Держави-учасниці, що підписали конвенцію, зобов'язалися приймати всі заходи для ефективного та достатнього забезпечення захисту прав авторів. Якщо твір випущено в одній з держав, що підписали конвенцію, то автор має захист своїх прав у всіх державах-учасницях конвенції. Авторські права охороняються протягом всього життя, а також наступні 50 років після смерті автора. Конвенція визначила весь перелік видів творчої діяльності, що потребують охорони та варіанти їх використання (переклад, відтворення, передачу в ефір) [3].

У грудні 1993 року Верховною Радою України було прийнято Закон України "Про авторське право і суміжні права". Із прийняттям Україною цього Закону, а також інших законодавчих актів було створено авторське правове поле, яке в цілому відповідає міжнародним нормам. Подальша робота цієї сфері дозволила Верховній Раді України в травні 1995 року прийняти Закон "Про приєднання України до Бернської конвенції" і з жовтня 1995 року стати членом цієї Конвенції.

З червня 1996 року укладання міжнародних договорів в Україні є конституційним правом. І якщо правила, встановлені міжнародним договором відрізняються від тих, що містяться в законодавстві України, то застосовуються правила міжнародного договору. [4]

На сьогоднішній день залишаються не вирішеними багато питань з охорони авторського права в Україні, які свідчать про недосконалість законодавчої системи, зокрема:

- досить високий рівень піратства в Україні.
- правова невизначеність багатьох ключових понять.
- відсутність контролю з боку державних органів за збором, розподілом та виплатою авторської винагороди.
- відсутність дієвих механізмів захисту авторського права, зокрема належного рівня відповідальності.
- суперечливість законодавчих актів в сфері авторського права.

Для порівняння проаналізуємо стан захисту авторських прав в деяких інших країнах.

Одним з найбільш розвинених законодавств у сфері інтелектуальної власності є законодавство Франції.

Врегулювання інтересів між правами авторів на їхні твори, винаходи і правом суспільства на доступ до цих джерел індивідуальної діяльності викликало необхідність в державній охороні інтелектуальної власності [6].

Тому права авторів у Франції були захищені законами, прийнятими ще в період 1791-1793 років. З роками французька законодавча система змінювалася та вдосконалювалася. І у 1992 р. все патентне законодавство Франції було об'єднано в Кодекс законів про інтелектуальну власність, який охоплює авторські й суміжні права та промислову власність (винаходи, промислові зразки, товарні знаки та ін.) [5].

Державну технологічну політику уряд здійснює через спеціальне агентство - Анвар (урядове

агентство з промислово-комерційним статусом). Основне завдання агентства - підтримка новаторства і технологічного прогресу у Франції. Діяльність агентства охоплює використання державних наукових розробок на ліцензійній основі та надає допомогу приватним компаніям. До складу агентства входять представники різних міністерств (Міністерство наукових досліджень, Міністерство малих і середніх підприємств), а також наукові та промислові діячі.

Підсумовуючи, можна сказати, що французька система захисту прав на інтелектуальну власність спирається на добре організовану систему реалізації індивідуальної діяльності.

В Німеччині авторське право регулюється законом «Про авторське право та суміжні права», що діє з 1956 року. Деякі пункти цього закону аналогічні з українським законодавством. Наприклад те, що не допускається передача виключних немайнових прав автора іншій особі. Суттєві відмінності німецького законодавства, перш за все, в сфері його дії. Авторське право не поширюється на твори ужиткового мистецтва, а ось закони та офіційні документи що мають авторів, підпадають під його юрисдикцію. Також, в окремих підрозділах законодавства описані особливості авторського права щодо кожної сфери діяльності, що дозволяє більш повно охопити проблему збереження авторства. Автор має право на гідну оплату своєї праці. Авторська винагорода від продажу об'єкта свого авторства чітко регламентована [5].

В країні створені асоціації авторів та користувачів авторських продуктів. Ці організації здійснюють нагляд за дотриманням авторського права, а їх представники входять до спеціального арбітражного суду по розгляду суперечок. Діяльність цих асоціацій контролюється державою. Всі вони підпорядковуються Німецькому бюро по видачі авторських патентів.

Територіальна приналежність - це один з найважливіших принципів охорони інтелектуальної власності. Існування і дія авторських прав обмежується межами тієї держави, у якому винахід було створено. Факт створення об'єкта інтелектуальної власності не має визнання будь-яких прав автора на нього на території інших держав. Якщо країна не є учасницею міжнародних угод про охорону авторських прав, то використання і розповсюдження за кордоном продукту індивідуальної діяльності без угоди автора і без виплати винагороди вважається правомірним.

У цьому відношенні особливо відзначилася Японія. Вона змогла зібрати і широко використати світові досягнення в галузі інтелектуальної власності, що й стало основою потужного економічного стрибка. Японія почала масово закуповувати ліцензії на європейські та американські технології. В результаті цього в країні скопилася велика кількість патентів, що забезпечило великий прибуток в наступні роки.

1. Патентному захисту власних розробок Японія приділяє величезну увагу. Від 3 до 10% доходу компанії витрачають на наукові дослідження та розробки, ще 10% грошових надходжень відводяться на заходи охорони інтелектуальної власності (патентування, придбання патентної інформації, навчання персоналу).

Японська система патентознавства авторського винаходу й використання підпорядковується Агентству з науки і техніки, Міністерству освіти, Міністерству зовнішньої торгівлі і промисловості. У 1969 р. у Японії з'явилася Асоціація промислової технології. Ця Асоціація сприяє поширенню та видачі ліцензій на результати досліджень, що проводяться в підвідомчих інститутах. За ліцензією передається право виробництва, продажу і використання об'єктів індивідуальної діяльності [5].

Висновок. Проаналізувавши роботу уряду інших країн по правовому захисту та використанню результатів інтелектуальної діяльності, можна відзначити, що їхні зусилля завжди були спрямовані на досягнення національних інтересів. Мається на увазі: недопущення поширення за межі країни передових технологій; досягнення успіхів у певних галузях науки і техніки за допомогою цільового розпорядження результатами інтелектуальної діяльності, що залишають у власності держави; поповнення державного бюджету за рахунок фінансових надходжень від комерційного використання результатів інтелектуальної діяльності, що належать державі.

Потрібно визнати, що Україна вже має позитивні результати у сфері охорони авторських прав. Законодавство України про авторське право формально відповідає світовим зразкам, ефективність функціонування яких доведена практикою. Але об'єктивна дійсність доводить, що число порушень в системі авторського права зростає. В майбутньому це може суттєво знизити показник інтелектуального та науково-технологічного потенціалу України. Бо автор, майнові інтереси якого можуть бути порушені, запропонує результати своєї творчості країні, яка гарантує захист його авторських прав.

2. В Україні за останнє десятиліття чисельність винахідників і раціоналізаторів зменшилась у 20 разів. Винахідницьку діяльність взагалі припинили 95 % діючих підприємств і наукових організацій. Тож виходить, що Україна жодної ролі на світовому ринку не відіграє.

Досвід країн світу в галузі охорони прав інтелектуальної власності свідчить, що недоцільно зобов'язувати лише громадські організації виконувати функції держави. Вияв і безпощадне подолання порушень прав інтелектуальної власності мають здійснювати правоохоронні органи.

Для покращення функціонування захисного механізму авторських прав, необхідно проведення подальших досліджень, які б вдосконалювали нашу законодавчу систему ґрунтуючись не лише на методології порівняльного правознавства, а й на методах психології, соціології, політології.

Література:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» //Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 1994. - № 13(із змінами та доповненнями)

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2003. - № 35 (із змінами та доповненнями)
3. Т. В. Рудник Деякі проблемні питання захисту авторського права в Україні. - Юридичний вісник, № 1(10). - 2009. – с. 74-76.
4. Бочарова Н. В. Законодавче забезпечення права інтелектуальної власності в країнах Європи (порівняльно-правовий аналіз)/ Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно- правові дослідження». – 2009. – № 2.
5. О. Орлюк. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи / О. Орлюк // Право України. – 2011. – №3. – с. 4-20.
6. Капіца Ю. Охорона авторського права при комерційному розповсюдженні або вільному доступу до електронних наукових видань у мережі Інтернет: вимоги, обмеження, досвід // Наука України у світовому інформаційному просторі / НАН України. – Вип. 11. – Київ: Академперіодика, 2015. – С. 48–54.

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету Єрофєєнко Лариса Василівна.

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**Әсем Айтуарова, Гүльнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева
(Алматы, Қазақстан)**

БИЗНЕСТІ ҚОЛДАУҒА АРНАЛҒАН АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕЛЕР

Заманауи бизнес бағдарламалық қамтамасыз етудің (БҚЕ) сапасына қатаң талаптар қойды. «Сапа» сөзі тура мағынада (сенімділік, өнімділік, ауқымдылық) түсіндіріледі, сондай-ақ алдыңғы қатарлы функционалдық, созылғыштық тұрғысынан да түсінуге болады.

Осы заманның бағдарламалық қамтамасыз ету талаптарына сай өнім жасау - оңай міндет емес. Тек ірі корпорациялардың ғана қауқары жетеді. Ал олар Microsoft немесе Oracle сияқты ауқымды корпорациялар. Қазақстан нарығындағы шағын компаниялар мұндай қуатты бағдарламалық қамтамасыз етуді дамыту үшін инфрақұрылымды қамтамасыз етуге қабілетті болуы тиіс [1].

Сенімділігін қамтамасыз ету және дамыту кезеңдерін азайту үшін пайдаланылатын 4GL-тілдері, CASE және RAD-құралдары, сондай-ақ басқа үшінші тарап өнімдері болуы мүмкін. Бірақ бұл тәсіл тек техникалық мәселелерді шешеді. Сонымен қатар, даму құралдарын таңдап, біз өзімізді нақты технологиямен байлаймыз (мысалы, файл-сервер немесе екі деңгейлі клиент-сервер). Таңдалған технологияға біз көптеген жылдар бойы байланып қаламыз, ал жаңа технологиялық платформаға көшу үшін сіз толығымен өнімді жазып шығу керексіз. Егер сіз жаңа технологияны (мысалы, көп деңгейлі клиент-сервер технологиясы ретінде) жақында таңдасаңыз, жақын арада жаңасы пайда болып, сізге тағы да өніміңізді жазып шығуға тура келеді деп сеніммен айта аламын.

Бірақ шағын компанияларға физикалық бизнес әлемінде кездесетін функциялардың барлық түрлерін толық және ұқыпты етіп іске асыру қиын. Осыған байланысты, кәсіпорынның барлық қызметін қамтитын әмбебап жүйесін әзірлей бастайды, бірақ ол «орташа» компанияның негізінде немесе кәсіби және өте икемді болуы мүмкін, бірақ бағдарлама кішігірім тапсырмаларды автоматтандыруға арналады. Бұл екеуінің мәселелері түсінікті сияқты [2].

Соңғы жылдары, компьютерлік іскерлік кәсіпорынның тиімді басқаруды қамтамасыз ету мүмкін компьютерлік-интеграцияланған жүйелерге тұрақты болды. Мұндай дайын өнімді есепке алу немесе маркетингі автоматтандырудың жекелеген кәсіпорынның функциялары, орта буын басшылары мен олардың жұмыс нәтижелерін талдауға мүмкіндік береді. Бірақ қазіргі уақыттың кезеңдері көшбасшысы қол жеткізген прогресс туралы ғана емес, кәсіпорын интеграцияланған ақпараттық жүйелерді құруға, ол кәсіпорынның барлық қаржы-шаруашылық қызметін бақылауға мүмкіндік беретін маңызды - нақты уақыт кәсіпорында болып жатқан процестерді қадағалау; қысқа уақыт аралығында жұмыс қорытындысы бойынша жедел есептерді дайындау; мақсатты іс жүзінде қол жеткізілген туралы ақпарат нәтижелерін салыстыру болып табылады. Содан кейін төмендегідей бақылау жүйесінің аясында жүзеге асыру мониторинг моделі ұсынылуы мүмкін. Нақты нысана нәтижелерін талдау негізінде, кәсіпорынның күшті және әлсіз жақтары туралы өз өзгерістер динамикасын, сондай-ақ компания жұмыс істеуіндегі сыртқы ортаның қолайлы және қолайсыз үрдістерді жасасады. Кәсіпорынның сыртқы және ішкі ортаның шарттарын өзгерту мақсатында параметрлерді қайта әкеп соғады: бұл компанияның өзгерістерді ескере отырып, мақсаттарға жету үшін алады, жаңа жағдайлардағы қалай оңтайлы мақсаттарға тексеру қажет екендігін ескереді. Мақсатты параметрлерін өзгерту негізінде және болжанған түзетуші іс мақсаттарға қол жеткізуді жоспарлайды, кәсіпорынның күшті және әлсіз жақтарын өзгертеді. Ал осы жаңа, яғни қайта қаралған жоспар қайта дүниеге келеді. Қазіргі кезде біз компьютерлік нарықтық табысты кәсіпорындарда жұмыс істеу құқығы үшін ресейлік және шетелдік ақпараттық жүйелері жарысады, бұл жақындастырудың бір қадамы болып табылады деп айтуға болады.

Қаржы және басқару жүйелерін нақты бизнестің қажеттіліктеріне бейімдеу әлдеқайда икемді болып табылады. Бұл толықтай дерлік дерекқор кестелерге немесе жеке модульдер арасындағы байланыс орнату үшін жеткізушінің көмегімен жүйенің жаңа «дизайнын» ұсынуы. Жүйелердің жалпы конфигурациясы өте күрделі болуы мүмкін болса да, барлық дерлік қаржылық және басқару жүйелері дәстүрлі деректер желілерінің Novell Netware немесе Windows NT дерекқор дербес компьютерлері де іске қабілетті. Олар серверге және жұмыс станциялары арасындағы деректерді беру үшін желілік арналардың жоғары жүктемесі мен арнайы дерекқор серверінің (файл сервер) технологиясына сүйенеді. Тек кейбір осындай жүйелер (Oracle, Sybase, Прогресс, Informix, SQL Server) өнеркәсіптік деректер базасы үшін әзірленеді. Негізінен күрделі желілік конфигурация және өңделетін деректер көлемінің өсуі мен ауытқуы Clipper, FoxPro бастаған деректер базасын дамытып қарапайым құралдарын пайдаланды.

Өндіріс жүйелері орта және ірі кешенді жүйелерін қамтиды. Бұл жүйелер, ең алдымен, бақылау және өндірістік үдерісінің жоспарлау үшін арналған. Терең қолдау рөлін орындауға әзірлеп және бухгалтерлік есеп департаменті ақпараттық басқа модульдерді автоматты түрде қабылдайды, өйткені бухгалтерлік модульді анықтау үшін кейде функцияның шоттары қажет.

Өндіріс жүйелерін орнату әлдеқайда қиын. Бұл жүйе қызметкерлері мен бағдарламалық қамтамасыз ету жеткізушісі бар бірлескен күш, өнеркәсіптік кәсіпорынның барлық қажеттіліктерін қамтитын фактісіне байланысты болып табылады.

Өндіріс жүйелері жиі бір немесе бірнеше өндіріс секторларына немесе түрлеріне бөлінеді:

- бұқаралық құрастыру (электроника, машина жасау);
- шағын және пилоттық (авиациялық, ауыр техника);
- дискретті (металлургия, химия, буып-түю);
- үздіксіз (мұнай және газ өндіру).

Өндірістік процесті ұйымдастыру түрлерінің әр түрлі мағынасы бар. Мысалы, дискретті өндірудің:

• қайта циклдік өндіріс (repetitive manufacturing) - жоспарлау тіркелген мерзімге дейін жүзеге асырылады;

- өндірістік тапсырыс (make-to-order) - тапсырыс енген жоспарлау;
- әдетті дамыту (engineering-to-order) - өндірістен кейінгі әрбір жаңа тәртіпті тәуелсіз дамыту;
- қоймадағы өндіріс (manufacture-to-stock);
- аралас өндіріс (mixed mode manufacturing) - түпкі өнім өндіру үшін өндірістік үдерісін

ұйымдастырудың бірнеше түрін пайдаланылады.

Бұл мамандандыру жүйесінің функцияларының жиынтығы және өндірістің осы түрінде бизнес моделінің болуымен көрініс табады. Өндірістік жүйелердің жекелеген түрлерін өндіруге арналған кіріктірілген модельдері бір-бірінен ерекшеленеді.

Жеткізуші маркетингтік саясатын ашуды ұстанатын болсаңыз, демонстрациялық жүйедегі ең алдымен әлемдік жүйеге бағытталған және қандай да бір модульдерді өндіру керек.

Өндірістік жүйе қаржылық менеджментке қарағанда әлдеқайда ауыр. Сондай-ақ өндірістік компания, ең алдымен, белгіленген сағатты тексеру, негізгі бақылау тетіктерін жоспарлау және оңтайлы өндіріс үрдісін басқару, белгілі бір уақыт ішінде шот-фактуралар санын санау сияқты жұмыстарды атқарады. Өндірістік жүйелерді енгізу кезінде көрінетін компания басшылығының жоғарғы эшелонында: жоспарлау, сатып алу, өндіру, түгендеу, сату, қолма-қол ақша ағыны және басқа да көптеген аспектілері, соның ішінде барлық жұмыстардың өзара байланысы суреттеледі.

Техникалық инфрақұрылым және компьютерлік платформа кәсіпорынның жүйе талаптарының күрделілігі мен жан-жақты функцияларын ұлғайтады. Барлық өндірістік жүйелер, өнеркәсіптік дерекқорларды қоспағанда, пайдалануға арналған. Бөлектелген сервер мен жұмыс станциясы арасындағы деректерді бөлу, көп жағдайларда, клиент-сервер технологиясын көздейді. Компьютер желісі арқылы деректердің қарқындылығын оңтайландыру, клиент-сервер технологиясының үлкен деректер көлемін өңдеу және сұрау болып табылады.

Әрбір өндірістік жүйенің негізгі өндірісті басқару үшін өзінің ұстанымдары бекітілген. Қазіргі уақытта ол ұстанымдардың төрт жиынтығы бар: шикізат сатып алу қажеттілігі, сыйымдылығын кәдеге жарату, ресурстарды бөлу, өндіру және сату көлемі. Олар өндіріс процесінде әр түрлі кезеңдерін жоспарлау және бақылау жүзеге асырылуы тиіс ең көп таралған ережелерін сипаттау болып табылады.

70-ші жылдары пайда болған бастапқы стандарт MRP (Material Requirements Planning) стандарты болды, ол материалдарды жоспарлауды ғана енгізді.

Басқару саласындағы американдық мамандары саны MRP тұжырымдамасын әзірлеген кезде, ол материалдардың екі түрі бар екенін байқады:

- тәуелді сұраныс;
- тәуелсіз сұраныс.

MRP тұжырымдамасының негізі, түгендеу бойынша шығындарды барынша азайту болып табылады. Бұл тұжырымдаманың негізінде мынадай ұғым жатыр - Bill Of Material, ол жартылай фабрикаттардың және дайын өнімнің шикізатқа сұранысының тәуелділігін көрсетеді, Сонымен қатар уақыт өте маңызды рөл атқарады. Уақытты есептеу үшін, жүйе шығару технологиясын білу қажет. Өнімді шығару жоспары негізінде, BOM және технологиялық тізбектегі материалдық талаптар уақытпен есептеледі.

Алайда MRP-ның елеулі кемшілігі бар. Оның мәні, материалдық талаптарды есептей отырып, біз оның қуатын, олардың жүктемелерін, жұмыс күшінің құнын санамаймыз. яғни Сондықтан, АЕК II тұжырымдамасы бар. MRP II сіз кәсіпорынның барлық өндірістік ресурстарды жоспарлауға мүмкіндік береді. Осылайша, MRP II тұжырымдамасын туындаған. MRP II кәсіпорынның барлық өндірістік ресурстарын жоспарлауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Анохин В.В. Системы управления. Инжиниринг качества / В.В. Анохин, А.А. Варжапетян, А.Г. Варжапетян и др. - М.: Вузовская книга, 2012. - 320 с.
2. Данько Т.П. Системы управления эффективностью бизнеса: Учебное пособие / С.Н. Брускин, Т.П. Данько; Под науч. ред. Н.М. Абдикеев, О.В. Китова. - М.: ИНФРА-М, 2012. - 282 с.

**Султанбек Акилбаев, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева
(Алматы, Қазақстан)**

АВТОМАТИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА РЕАЛИЗАЦИИ ПРОДУКЦИИ НА ОСНОВЕ РАЗРАБОТКИ ON-LINE МАГАЗИНА

С каждым годом увеличивается число потребителей, использующие для поиска услуг или товаров поисковые запросы в глобальной сети.

Интернет - маркетинг – это использование традиционного маркетинга в интернете. Цель интернет - маркетинга, это охват максимального количества потенциальных клиентов в сети.

Как правило, большинство компаний для успешного бизнеса имеют собственные сайты. При нынешних тенденциях роста пользователей интернета, является неразумным пренебрежение того факта, что продвижение своего бизнеса в интернете одно из самых выгодных решений. Применение веб - технологий в бизнесе выгодно не только владельцу бизнеса, но и потенциальному клиенту, потому что обе стороны не теряют времени для поиска услуг или клиентов соответственно. Потенциальному клиенту достаточно ввести запрос в поисковую сеть, а владельцу бизнеса остается откликнуться на заказ. Существует несколько преимуществ ведения онлайн бизнеса в интернете.

Первое преимущество – это то, что интернет является идеальной площадкой для ведения бизнеса. Когда бизнесмен ведет бизнес офлайн, он ограничен определенным количеством покупателей, и для него имеет немаловажное значение месторасположение его бизнеса для охвата как можно большего количества потенциальных клиентов. Ведя бизнес в интернете, бизнесмену не требуется искать проходимые места массового скопления людей, где его продажи ограничиваются только той аудиторией, которая проходит мимо его магазина, а глобальной аудиторией - пользующейся интернетом.

Второе преимущество ведения бизнеса в интернете, это то, что веб – сайт придает имидж компании. Многие пользователи, перед тем как обратиться за услугой в ту или иную компанию, ищут информацию о компании в интернете. Таким образом, на глазах у потенциальных клиентов, имидж вашей компании становится более высоким, нежели у конкурентов, у которых нет веб – сайта.

Третье преимущество – доступность информации. Для того, чтобы донести об акциях, новых товарах или о новых услугах бизнесмену требуется лишь стоит опубликовать эту новость на главной странице своего веб – сайта, либо отправить по почте зарегистрированным пользователям уведомление.

Четвертое преимущество – минимизация издержек. Веб – технологии позволяют сократить время и средства на оформлении заказа. Например, совершение сделки посредством Интернет снижает затраты на закупку материалов на 5-10%, складские расходы на 25-50%, а административные расходы по закупкам до 70%.

Пятое преимущество – возможность работы 24 часа в сутки. Потенциальный клиент не скован рамками как в офлайн бизнесе, он может заказать товар либо услугу в любое время, из любой точки мира. Оператору также не требуется обрабатывать заявки круглосуточно, достаточно обрабатывать заявки в рабочее время. Не обязательно, чтобы бизнес находился в определенном месте, доставить товар можно курьерскими либо логистическими компаниями.

Шестое преимущество – возможность глобализации. Благодаря Интернету можно выйти на глобальный уровень бизнеса с минимальными инвестиционными вложениями. Существует сотни вертикальных и горизонтальных электронных торговых площадок, доступных в сети. Эти площадки позволяют за номинальную плату получать доступ к большой аудитории потенциальных клиентов со всех уголков света.

Серверные языки программирования открывают перед программистом большие функциональные возможности. Современные сайты зачастую представляют собой чрезвычайно сложные программно-информационные системы, решающие значительное количество разнообразных задач, и теоретически могут дублировать функции большинства бизнес - приложений.

Несмотря на то, что язык PHP имеет ряд функций для манипулирования внешними файлами, непосредственная работа с файлами из PHP-сценария всегда несет в себе угрозы безопасности, поэтому лучшим решением является сохранение информации в базе данных, а не в файлах. База данных представляет собой структурированную совокупность данных. Система управления базами данных (СУБД) автоматизирует большую часть задач, связанных с хранением и извлечением пользовательской информации на основе заданных критериев. Для записи, выборки и обработки данных, хранящихся в компьютерной базе данных, используется язык структурированных запросов SQL (Structured Query Language). Хотя PHP поддерживает работу с различными СУБД, обычно разработчики используют СУБД MySQL, имеющую взаимозависимый с PHP программный интерфейс.

MySQL – реляционная СУБД, являющаяся, как и PHP, бесплатно распространяемой кроссплатформенной системой с открытым исходным кодом. MySQL обеспечивает многопользовательский доступ и поддерживает механизм разграничения доступа. Сервер MySQL входит в комплект установки XAMPP. Каждый сервер MySQL может содержать несколько баз данных, где группируются таблицы.

У MySQL есть собственный интерфейс для организации взаимодействия с клиентами. Один из способов взаимодействия основан на использовании командной строки MySQL (MySQL command line

client). Для этих целей можно также использовать оболочку phpMyAdmin – инструмент работы с MySQL через Web-интерфейс. Фрагмент рабочего окна программы приведен на рис. 1.

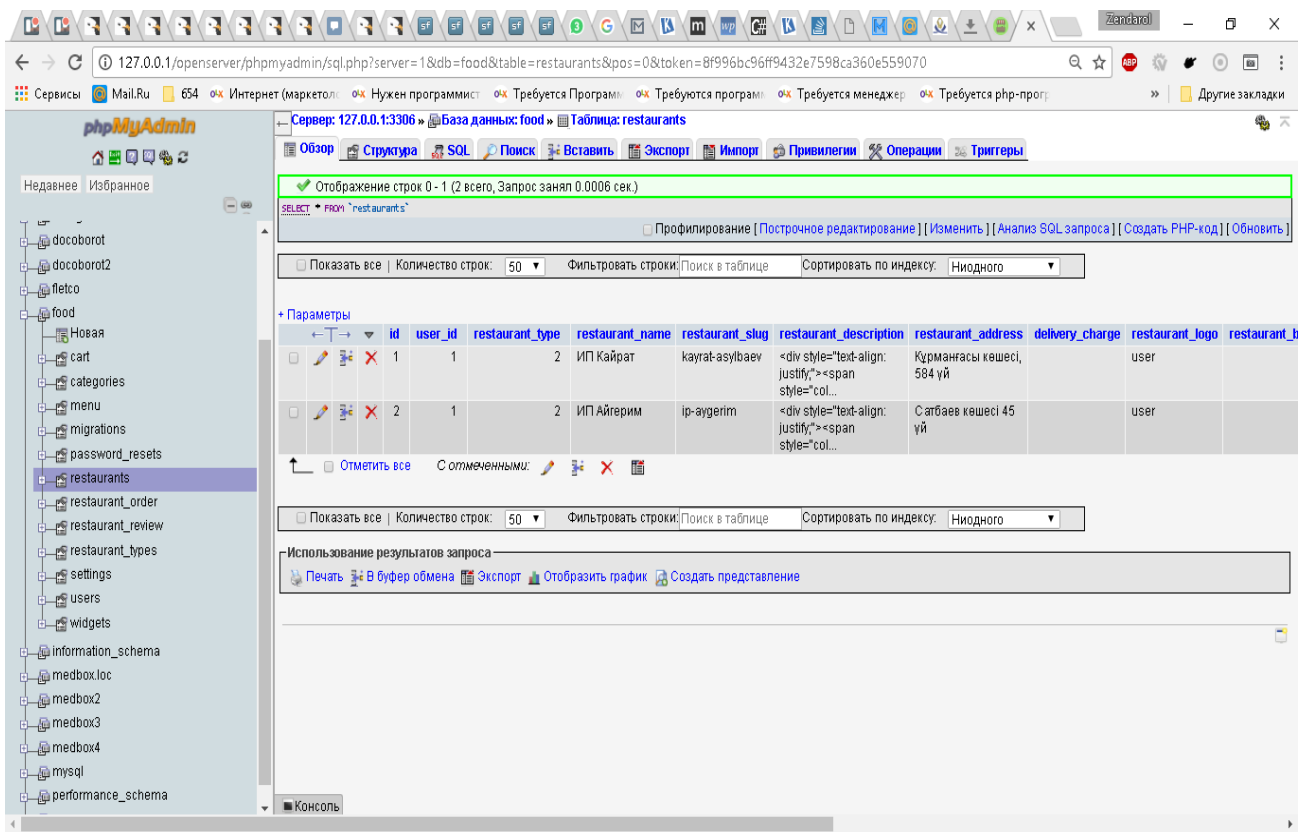

Рисунок 1 - Фрагмент программы

Нами был создан веб – сайт. Клиентская часть сайта была создана с помощью языков – «html, css, javascript». Серверная часть сайта была создана с помощью языка программирования PHP и СУБД – MySQL.

Для создания Web – узла необходима, кроме сетевой операционной системы, еще специальная программа, предназначенная для отображения содержимого Интернет – проектов. Эта программа, как и компьютер, на котором она выполняется, называется Web-сервером. Функции Web – сервера:

- обработка запросов клиента;
- управление передачей документов;
- обеспечение безопасности данных;
- поддержка средств интерактивной работы с клиентом;
- ведение журнала активности клиентов.

На сегодня в качестве промышленного Web – сервера чаще всего используется Apache. Одно из преимуществ его использования – заключается в том, что разработчики обеспечивают техническую поддержку в интерактивном режиме.

Apache HTTP-сервер – бесплатный, свободный веб-сервер с открытым исходным кодом. Apache является кроссплатформенным ПО.

Основными достоинствами Apache считаются надёжность, гибкость конфигурации и относительная быстрота. Он позволяет подключать внешние модули для предоставления данных использовать СУБД для аутентификации пользователей, модифицировать сообщения об ошибке, также можно подключить различные модули, с помощью которых можно добавить поддержку почти всех языков программирования.

Достоинство применения современных веб – технологий в бизнесе является экономия времени на формулировку отчетности, и возможности удаленно, в режиме онлайн контролировать работу подчиненных из любой точки мира в любое время при наличии доступа к сети интернет.

Ядро Apache включает в себя основные функциональные возможности, такие как обработка конфигурационных файлов, протокол HTTP и система загрузки модулей. Теоретически, ядро apache может функционировать в чистом виде, без использования модулей. Однако, функциональность такого решения крайне ограничена. Tomcat позволяет запускать веб-приложения, содержит ряд программ для самоконфигурирования.

Таким образом, Интернет – бизнес сегодня является неотъемлемой частью развития любого предприятия и организации с соответствующей информационной базой.

Литература:

1. Робин Никсон. Создаем динамические веб-сайты с помощью PHP, MySQL, JavaScript, CSS и HTML5. 4-е издание. –СПб: Питер, 2016. – 768 с.
2. Майкл Стелзнер. Контент-маркетинг. Новые методы привлечения клиентов в эпоху Интернета. - Изд. «Манн, Иванов и Фербер», 2012. – 288 с.

**Султанбек Акилбаев, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева
(Алматы, Қазақстан)**

ӨНІМДЕРДІ САТУ ПРОЦЕССТЕРІН АВТОМАТТАНДЫРУ

Компьютерлік технологиялар – бұл жаһандық әлеуметтік үдеріс, оның ерекшелігі – әлеуметтік өндіріс саласындағы басым қызмет ақпарат жинау, жинақтау, өңдеу, сақтау, беру және пайдалану болып табылады. Барлық осы операциялар микропроцессорлық және компьютерлік техниканың қазіргі заманғы құралдарының негізінде, сондай-ақ әртүрлі ақпарат алмасу құралдарының негізінде жүзеге асырылады.

Сатып алушылармен қарым-қатынасты жақсарту ісінде көрмелер мен жәрмеңкелердің алатын орны зор. Сондай-ақ ол жасалған бұйымдарды жарнамалауға да үлкен мүмкіндік береді. Көрме немесе жәрмеңкеге қойылған экспонаттар оның маңыздылығын арттыра түседі:

– бұл біріншіден сатып алушы мен қызығушылық танытқан жеткізушілер мен мердігерлермен тікелей қарым-қатынас орнату үшін таптырмас мүмкіндік;

– өзіңнің жұмысыңды бағалап, оның нарықтағы тенденциясын да аңғарасың;

– өзіңді көрсетесің;

– мамандармен кеңесіп, қажетті ақпарат алуға болады;

– бәсекелестеріңнің саясатын түсініп, жаңа идеялар алуға болады;

– негізгі бәсекелестеріңді анықтап, келушілер мен болашақ тұтынушыларыңның да пікірін білуге болады;

– және басқа да мүмкіндіктер.

Көрме тек кәсіпорындар мен экспонаттарға ғана емес, тұтынушыларға да пайдалы. Жәрмеңкелердің негізгі артықшылығы ол жерде түрлі елдерде шығарылған тауарлар танысуға болады.

Мұндай шаралар сатып алушыға аз ғана уақыт ішінде нарықтағы сұраныс пен бағалар жайында толық мағлұмат алып, тауарлардың сапасы мен бағасын салыстырып қана қоймай келіссөздерді жүргізе отырып, жақсы келісім жасауға да мүмкіндік береді.

Сондай-ақ сатып алушы өзі қызыққан тауарлармен жұмыс істеу барысында танысып, оның жақсы жақтарын көре алады.

Бұл факторлар көрмелер мен жәрмеңкелердің маңыздылығын арттырып, көптеген тұтынушыларды қызықтыра алады.

Дегенмен кәсіпорындар жәрмеңкелер мен көрмелерге қатысу аздаған шығын келтіретінін де ескеру керек. Өйткені жәрмеңке не көрмеде өзіңіздің қателіктеріңіз бен бәсекелестеріңіздің пікірі де ескерілетін болады. Сондықтан мұндай шараларға қатыспас бұрын өз шешіміңізді жан-жақты ойластырған жөн. Егер кәсіпорын өзінің жәрмеңке не көрмеге қатысатынын толығымен шешкен болса, негізгі міндеттері мен қызметін және толығымен жақсы жұмыс жасауға міндеттеу керек. Сондай-ақ жәрмеңкеге қатысушылар өздерінің стендтері мен алған орындарын және қойылатын тауарларын да жөндеп қойғаны жөн.

Қазіргі таңдағы маркетинг концепциясы жәрмеңкелер мен көрмелерге үлкен мән береді. АҚШ-тың көптеген компаниялары өзінің маркетингке бөлінген қаражатының 20 пайызын жәрмеңкелер мен көрмелерге дайындалу мен қатысуға жұмсайды екен. Ал Еуропа елдеріндегі фирмалардың жәрмеңкеге жұмысайтын қаражаты 25 пайызыды құрайды.

Олардың бұлай шығындануының негізі мақсатын жәрмеңкелер мен көрмелерде керделеніп қалған мәселерді шешуге мүмкіндік береді. Өйткені бұл жерлерде тауарларға қойылған баға саясаты мен оны жарнамалау және таратуға болады. сондықтан осы сатуға және бағаларды реттеп, бәсекелестермен кездесуге және олардың мүмкіншілігімен танысуға мүмкін фирмаларды жәрмеңкеге қатысуға ұмтылдырады.

Жәрмеңкелердің негізгі мақсаты сатып алушы мен тауар өндірушілерді кездестіріп, белгілі бар келісімге келтіру мен сатып алушының қалаған тауарын алуға мүмкіндік жасау. Міне жәрмеңкелер мен көрмелердің негізгі мақсаты сол.

Әлемдік тәжірибеге сүйенер болсақ, көрмелер мен жәрмеңкелерді былайша бөлуге болады [1]:

– жұмыс жасау уақыты;

– өткізілу тәртібі;

– өнеркісіптік белгісі (тақырыбы);

– шара маңыздылығы;

– тауар операцияларының кейпі;

– территориялық белгісі;

– экспонаттардың географиялық құрамы;

– шараның мақсаты.

Жұмыс жасау уақытыны қарай көрмелер мен жәрмеңкелер:

- үнемі жұмыс жасаушы (0,5-1 және одан да көп);
- уақытша (0,5-5 ай);
- қысқа мерзімді (1-5 күннен 0,5 айға дейін).

Жәрмеңкелер мен көрмелерді өткізілу тәртібіне қарай:

- мерзімді жәрмеңкелер мен көрмелер;
- жылай сайынғы;
- маусымдық деп бөлінеді.

Өнеркәсіптік белгілеріне қарай жәрмеңкелер мен көрмелер:

- әмбебеп;
- көпжақты;
- мамандандырылған деп бөлінеді.

Аграрлық секторда ғылымға жеткілікті дәрежеде негізделмей жүргізілген реформалар ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісінің құлдырауына алып келді, әсіресе мал шаруашылығы көбірек жапа шекті. Ауыл шаруашылығы саласының құрылымы, әсіресе ондағы өсімдік пен мал шаруашылығы қатынастары мүлдем өзгерді.

Ауыл шаруашылық өнімдерінің онлайн жәрмеңкесін ұйымдастыру қазіргі қоғамдағы әрбір тұтынушар, тауарларын ұсынып отырған компаниялар мен сатып алушылар, жалпы кез-келген адам үшін жәрмеңкеде сату мен сатып алу жағдайын жеңілдетеді.

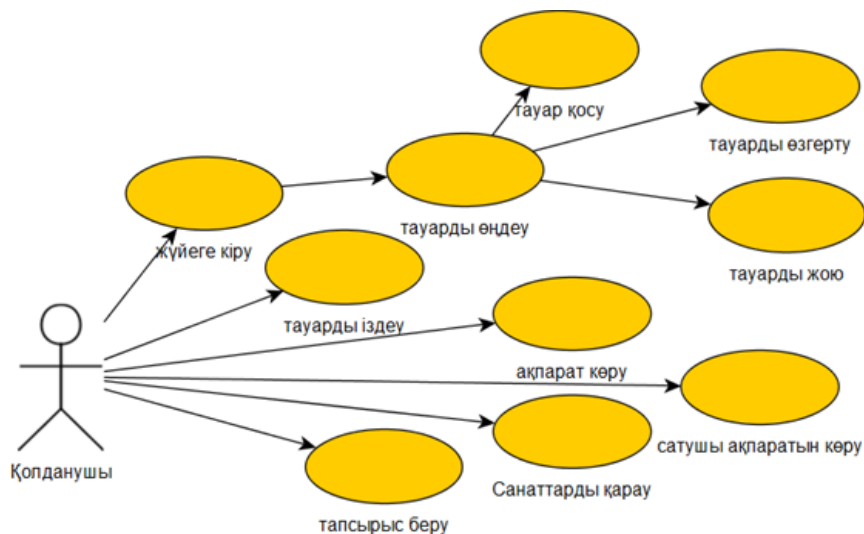
Тәжірибе көрсеткендей, базалық білім кез келген бизнестегі маңызды сәттердің бірі болып табылады, және сайт құру және онымен байланысты барлық нәрсе бұл ережеден ерекшеленбейді.

Веб-ке арналған көптеген оқулықтардан табылған классикалық анықтамаға сай, сайт тұжырымдамасы келесідей ашылады: Веб-сайт – бірегей мекен-жай арқылы (IP-адрес, доменатауы) қол жеткізілетін компьютерлік желідегі сандық құжаттардың (беттер, файлдар) жиынтығы.

Бүгінде бар ресурстардың әр түрлілігімен және олардың иелеріне беретін мүмкіндіктерімен ойынның белгілі бір ережелері бар екенін көреміз. Осы ережелерге сәйкес сайттар ТОП-ке көтеріледі, бұл бірінші кезекте веб-шеберлер жұмыс істейтін бірқатар көрсеткіштерді әзірлеуде көрініс табады.

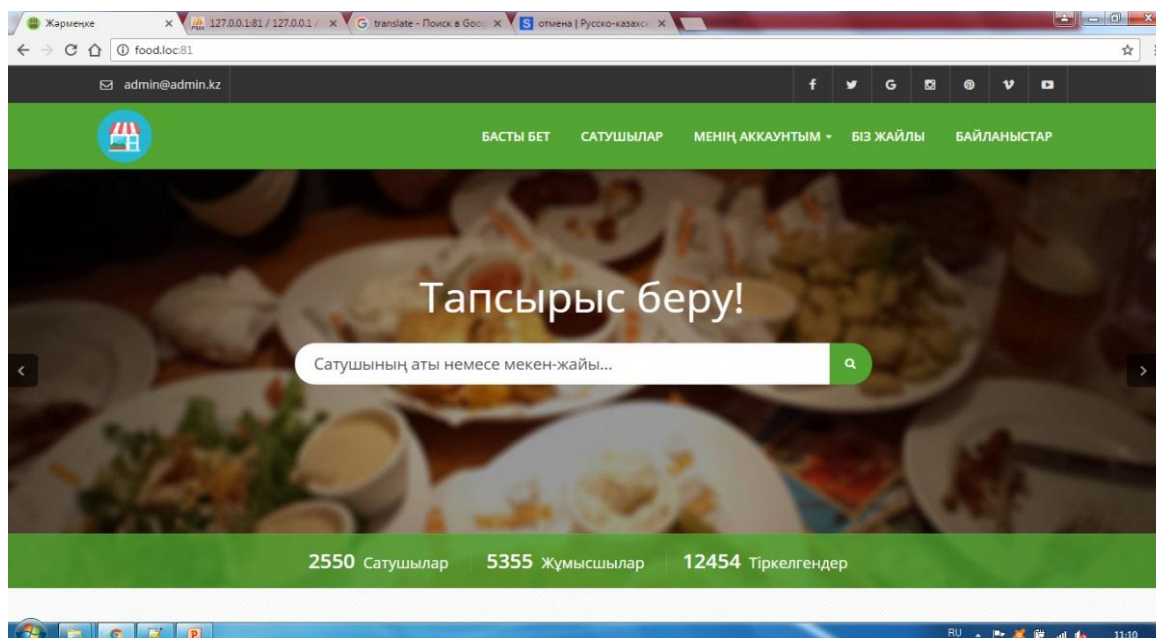
Желіде әртүрлі практикалық мәселелерді шешуге арналған ақылы және ақысыз, ашық жүйелерге арналған көптеген қосымшалар (плагиндер) бар. Желіде осы жүйелерді ұстаушылар үшін тәжірибе алмасудың барлық қауымдастығы бар. Сайттарды дамытудың тағы бір маңызды факторы - оның жарамдылығы. Жарамды код - әрбір нақты веб-бетті жасағанда пайдаланылатын тілдің барлық ережелеріне сәйкес жасалған код тікелей дамытатын ұйымда белгіленген стандарттарға сәйкес келуі керек.

Төменде 1-суретте қолданшының прецедент диаграммасы сипатталады. Атап айтқанда қолданушының жүйеге кірген кездегі жасайтын әрекеттерін көрсетеді, яғни өз тауарын ұсыну мақсатында онлайн жәрмеңке сайтына тауар қосу мен жою, немесе оны өзгерту, тауар іздеу, санаттарды қарап шығу және т.б. әрекеттер тізбегін көрсетеді.

1-сурет – Қолданушы прецеденттер диаграммасы

PHP, MySQL программалардың көмегімен жасалынған сайттың негізгі терезесі 2-ші суретте көрсетілген.

2-сурет – “Онлайн жәрмеңке” ақпараттық жүйесінің басты беті

Ауыл шаруашылық өнімдерінің онлайн жәрмеңкесін ұйымдастыру қазіргі қоғамдағы әрбір тауарларын ұсынып отырған тұтынушы мен компаниялар, тауарды сатып алушылар, жалпы кез-келген адам үшін жәрмеңкеде сату мен сатып алу жағдайын жеңілдетеді.

Әдебиеттер:

1. Робин Никсон. Создаем динамические веб-сайты с помощью PHP, MySQL, JavaScript, CSS и HTML5. 4-е издание. – СПб: Питер, 2016. – 768 с.

Гульнара Сейдалиева, Асем Айтұарова, Гаухар Сейдалиева
(Алматы, Қазақстан)

ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ДЛЯ ПОДДЕРЖКИ БИЗНЕСА

Электронная витрина в World Wide Web дает любой компании возможность привлечь клиентов со всего мира. Подобный онлайн-бизнес формирует новый канал для сбыта – “виртуальный”, почти не требующий материальных вложений. Если информация, услуги или продукция (например, программное обеспечение, фото и видео продукция и т.п.) могут быть поставлены через Web, то весь процесс предоставления услуг может происходить в online режиме.

Информационный бизнес – бизнес, основанный на информационных технологиях и самая распространенная услуга сети интернет. Посылка письма по электронной почте обходится значительно дешевле посылки обычного письма. Кроме того, сообщение, посланное по электронной почте, дойдет до адресата за несколько минут, в то время как обычное письмо может добираться до адресата несколько дней, а то и недель. Глобальная сеть интернет сделала электронную коммерцию доступной для фирм любого масштаба. Если раньше организация электронного обмена данными требовала заметных вложений в коммуникационную инфраструктуру и была по плечу лишь крупным компаниям, то использование интернет позволяет сегодня вступить в ряды “электронных торговцев” и небольшим фирмам. Электронный бизнес предполагает:

- открытие своего сайта предоставления услуг в интернете;
- наличие системы управления компанией;
- использование электронной рекламы и маркетинга;
- использование моделей бизнес для бизнеса или бизнес для потребителя.

Как уже было сказано выше, с развитием сети интернет, электронная коммерция приобретает всё более и более широкий размах. И соответственно требуются различные программные средства, которые позволяют сделать её максимально эффективной. Ниже приведены некоторые преимущества систем электронной коммерции:

– информация об услугах обрабатывается быстрее. Фактически, вы получаете дополнительный коммуникационный канал, открытый 24/7 (оборот, вошедший в английский язык в связи с развитием электронной коммерции и обозначающий работу 24 часа в сутки, 7 дней в неделю). Вы более доступны для клиента географически и во времени, к тому же он получает новое средство поиска и работы с информацией;

- быстрее оборачивается внутренняя информация в целом (документы, служебная переписка, принятие и утверждение решений и пр.). Расширенная возможность для контроля исполнения. Иначе говоря, ускоряются все бизнес-процессы за счет доступности и скорости передачи информации;
- в сети интернет возможно включение новых сервисов для клиентов. Наличие дополнительных сервисов создает конкурентное преимущество и приводит к вам новых посетителей;
- поскольку интернет является технологической оболочкой, что позволяет собирать важную информацию о клиентах. Кроме того, он позволяет использовать маркетинговый инструментарий: опросы, рассылки и т.п. оперативно и без дополнительных затрат;
- системы электронной коммерции помогут сэкономить на персонале.

Таким образом, основными преимуществами электронного бизнеса является доступность для большого количества клиентов, географически и во времени, широкие возможности рекламы и маркетинга, экономия средств на персонале.

Удачный web-сайт – это в высшей степени эффективный инструмент торговли – он способен захватывать внимание аудитории. Как и любой другой маркетинговый инструмент, основанный на принципе непосредственного отклика, прежде всего он должен заинтриговать посетителя, а затем сподвигнуть его на определенные действия. Однако многие игнорируют эту особенность главной страницы, что часто приводит к тому, что посетители не задерживаются на сайте надолго и покидают его, едва зайдя. Такие web-сайты, пусть даже содержащие иногда огромное количество полезных советов и статей, практически никогда не достигают предполагаемого уровня посещаемости, не говоря уже о продажах.

Сделав всего несколько изменений, простой web-сайт может превратиться в более надежный и эффективный инструмент. Важно помнить, что изо дня в день на потенциальных клиентов обрушивается поток информации и различных рекламных сообщений, и что в плане завоевания их внимания существует предельно жесткая конкуренция. Web-сайт, способный привлечь внимание и вызвать любопытство, побудит клиентов не только просмотреть оставшиеся страницы и совершить покупки, но и снова посетить его через некоторое время, а также рекомендовать своим друзьям и знакомым.

Типовой вариант сайта должен состоять из следующих функциональных частей:

- удобство навигации;
- каталог услуг;
- поисковая система;
- пользовательская корзина;
- форма отправки заказа.

Удобство навигации. Навигация по сайту должна быть прозрачной из любого раздела и удобной для пользователя. Меню и пункты должны появляться таким образом, чтобы у пользователя не возникало вопросов, как перейти из одной точки сайта в другую.

Каталог услуг. Каталог представляет собой сложную и многоуровневую структуру данных, которая должна простым и понятным способом производить упорядочивание товаров. Проще всего такой каталог представить в виде дерева объектов, верхний уровень которого состоит из списка разделов. Разделы могут содержать подразделы или ссылки на конкретный вид услуги и т.д. Такое упорядочивание просто необходимо для удобного и быстрого поиска информации.

Поисковая система. Поисковая система является обязательным элементом динамического каталога и нужно реализовать его на стороне сервера. Несмотря на то, что каталог обеспечивает упорядочивание и группировку данных, поисковая система должна дать пользователю возможность быстрого поиска информации, что особенно важно в том случае, когда каталог представляет собой достаточно разветвленную структуру данных с большим количеством разделов, подразделов и товаров, пользователь плохо представляет, в каком разделе может находиться интересующий его товар и есть ли он в каталоге вообще. Поисковая система в некоторых случаях позволяет значительно сократить количество переходов между страницами каталога для доступа к интересующей информации.

Пользовательская корзина. При навигации по каталогу, часто удобно использовать виртуальную корзину, для того чтобы посетитель мог видеть информацию просмотренного и выбранного вида услуги. Необходимо иметь возможность осуществления ведения статистики для дальнейшего анализа востребованных услуг.

Форма отправки заказа. Форма отправки заказа служит для ввода контактной информации заказчика и отправки ее и заказа на электронный ящик организации.

Сайт должен быть разработан на таких языках как php, html, css, javascript и для удобства, оснащен самыми новыми технологиями, что позволит за быстро оформить заказ, а также сайт должен быть понятным для любого покупателя, не зависимо от возраста. Практически все Веб-дизайнеры используют специальные программы, которые называются HTML-редакторы. Наиболее популярные - Macromedia HomeSite, Dreamweaver MX, Microsoft Front Page и т.д. Синтаксис в таких программах обычно выделяется разными цветами, так что очень хорошо видно, где находится текст, а где дескрипторы, а где php-код.

Интерактивные веб-страницы - это веб-страницы, которые включают в себя формы (созданные на языках PHP, JavaScript и VBScript и т.д.), с помощью этих форм происходит обмен данными между пользователем и сервером. Web-страницы создаются с помощью различных html-редакторов: Microsoft FrontPage, Macromedia Dreamweaver, TinyMCE WYSIWYG Editor, FCKeditor, и т.д. [1]

Для создания сайта была использована платформа PHP 5.0 с реализацией объектно-ориентированной модели. К выходу PHP 5.0 фирма Zend полностью переписала движок и выпустила в свет Zend Engine 2.0, который реализует "новую объектную модель".

В результате нововведений в объектную модель PHP 5.0 стал полностью профессиональным языком программирования, что позволяет использовать его для решения задач любой степени сложности.

Сервисы, предлагающие свои услуги хостинга, дают возможность размещать информацию, интернет сайт на своём сервере. Таким образом, не нужно устанавливать свой собственный сервер в Интернет, что позволяет существенно сэкономить деньги. В зависимости от тарифного плана, предлагается определённый объём места на жёстких дисках сервера, e-mail, возможность работы с CGI, MSQ, и т.д.

Таким образом, обобщая все вышесказанное, можно с уверенностью сказать о том, что автоматизация является тем ключом, который открывает дверь для достижения наилучших результатов и успеха.

Литература:

1. Брайдн Хоган. HTML и CSS. Web-разработка по стандартам нового поколения. - СПб.: Питер, 2012.- 272 с.

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Дмитро Дадак
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРИГІНАЛЬНОГО ТЕКСТУ «ДОН ЖУАНА» ДЖ. Г. БАЙРОНА ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

До найвидатніших поетів усіх часів і народів відносимо ім'я великого англійця лорда Джорджа Гордона Байрона – людини безмірного поетичного таланту, незвичайної творчої щедрості, глибокого філософського розуму.

Його біографія – одна з найяскравіших і найдраматичніших в історії світової літератури. Вона схожа на легенду, оповиту серпанком таїни і загадковості. Небагато знайдеться геніїв, чиї визнання і слава так тісно переплелися б з брудними плітками і відвертим цькуванням.

Метою нашої розвідки є дослідження творчості Дж. Г. Байрона та її сприйняття українськими перекладачами (на матеріалі блискучого твору «Дон Жуан» у перекладі Є. Голованівського).

Одним з найяскравіших творців-романтиків є Дж. Г. Байрон, а найвидатнішим та найскладнішим для перекладу твором по праву вважають «Дон Жуана». Оскільки твір дуже великий за обсягом, зупинимося на кількох його уривках.

I want a hero, an uncommon want, (Нема героїв в мене! Чи не диво –); When every year and month sends forth a new one, (тепер, коли зазедве не щодня,); Till after cloying the gazettes with cant, (з газетних шпальт волаючи жадливо,); The age discovers he is not the true one. (новий герой увагу зупиня!); Of such as these I should not care to vaunt: (Але, оскільки доля їх примхливо); I'll therefore take our ancient friend Don Juan. (скидає геть здебільшого з коня,); We all have seen him in the pantomime (я обираю краще Дон Жуана,); Sent to the devil somewhat ere his time [2, с. 56] (хоч доля на кону його й погана [1, с. 121]).

Оригінал являє собою строфу, що налічує вісім рядків. Це типовий приклад октави: парні рядки починаються з відступу, а непарні – прямо від поля; тип рими abababcc; використаний метр – п'ятистопний ямб з пірріхіями у парних рядках наприкінці рядка. Кількість складів – 10 у непарних та 11 у парних рядках. Наголос наприкінці рядка припадає на останній склад. Переклад теж налічує вісім рядків у строфі й також написаний октавою. Але всі рядки, по-перше, починаються від поля, а по-друге, – з маленької літери, на відміну від оригіналу; тип рими також abababcc. Кількість складів – 11 у непарних, 10 – у парних рядках. Наголос наприкінці рядка припадає на передостанній склад у непарних та на останній – у парних рядках.

Загальний зміст уривку збережено, а саме: в оригіналі та в перекладі автор скаржиться на те, що сучасні герої досить швидко втрачають увагу широкого кола людей, через що він вимушений звернутися до старого друга Дон Жуана, хоча його вік був короткий. Примітно, що в тексті Є. Голованівський додає кілька знаків оклику, чого немає в першотворі, й не завжди дотримано лексичної та стильової відповідності оригіналові.

Так, англійський вислів I want a hero, an uncommon want має наступний вигляд в українському варіанті: Нема героїв в мене! Чи не диво –. Перекладач розбив ціле речення першотвору на два речення цільового тексту, змінивши його мелодіку. Уточнення an uncommon want, тобто «незвичайне бажання», перетворилося на диво, – слово, яке несе в собі такий відтінок значення, як «неможливий; такий, що ніколи не трапляється; неприродний».

Вираз every year and month Є. Голованівський передав як ледь не щодня, тим самим зробивши появу нового героя значно частішою й наблизивши її до сучасного рівня межі тисячоліть, до сучасного читача.

Фраза after cloying the gazettes with cant (переситивши газети плачем/лицемірством) має наступний вигляд: з газетних шпальт волаючи жадливо – отже, в українському варіанті з'явилися слова шпальти та жадливо, іменника cant було замінено на дієприслівник волаючи, а cloying взагалі не було передано. До речі, викликає сумнів вислів волаючи жадливо стосовно можливості вживання поряд цих двох лексем.

Рядок The age discovers he is not the true one було замінено на новий: герой увагу зупиня!, фразу, яка не має нічого спільного з оригінальною.

Наступний рядок оригіналу Of such as these I should not care to vaunt, що пояснює «введення в гру» Дон Жуана, під час перекладу було розбито на два рядки, внаслідок отримали зовсім інший сенс.

We all have seen him in the pantomime / Sent to the devil somewhat ere his time відправляють читача до сучасної Байронові театральної вистави, досить популярної в ті часи, де Дон Жуан трактується в першу чергу як грішник, а тому потрапляє під владу диявола. Такої алюзії в перекладі ми, на перший погляд, не бачимо: я обираю краще Дон Жуана, / хоч доля на кону його й погана. Посилання на гріховність головного героя твору, зроблене з долею іронічності, не було відтворене в цільовому тексті; замість оригінальної алюзії було дано посилання на «кін» (сцену), але водночас те саме слово можна розуміти як «кін азартної гри» – тобто, надається алюзія на гріховність Дон Жуана, адже азартні ігри – прерогатива диявола.

Таким чином, останні два рядки можна вважати за такі, що їх було перекодовано, хоча лексичний ряд не співпадає з оригінальним. На основі аналізу строфи можна стверджувати, що її було майже повністю перестворено перекладачем.

Пісня 11, строфа 11:

These freeborn sounds proceeded from four pads (Іх четверо, насунувши кашкети.); In ambush laid, who had perceived him loiter (вільнолюбивий голос подало.); Behind his carriage; and, like handy lads, (А Дон Жуан був сам, і від карети); Had seized the lucky hour to reconnoitre, (вже досить віддалився, як назло.); In which the heedless gentleman who gads (О, це були знавці, а не поети –); Upon the road, unless he prove a fighter, (вони опанували ремесло); May find himself within that isle of riches (хто шпагою катів не урезонив.); Exposed to lose his life as well as breeches [2, с. 134]....(той без життя лишився й панталонів [1, с. 57]).

У перших двох рядках перекладу було випущено інформацію про засідку, де ховалися четверо розбійників, але додано їхній опис: насунувши кашкети. Цікаво, що в першотворі герой «відстав» від карети, в той час як у перекладі він віддалився від неї, тобто «обігнав» її. Далі в українському варіанті немає згадки про те, що бандити «скористалися нагодою», але є протиставлення їх поетам, яким перекладач чомусь відмовляє в знанні предмету: це були знавці, а не поети; немає необхідності звертати увагу на те, що Байрон не тільки не відмовляє поетам у професіоналізмі, але й зовсім не згадує їх у строфі. Наступні чотири рядки оригіналу являють собою опис нещасної жертви – це «безкінний джентльмен, який опинився на дорозі» – та становища, в якому він опинився: «якщо він не борець, то на цьому багатющому острові він може загубити своє життя й свої бриджі». У перекладі зникли й опис бідолахи, й багатство острова (як контраст до результату «зустрічі»), і ймовірність невеселого кінця (may find himself). Байрон не уточнює, чим саме мав битись нещасливий мандрівник; втім, запропонована перекладачем зброя – шпага – не суперечить ні стилю твору, ні реаліям історичного простору; до того ж, вона дещо відтворює загублену згадку про «джентльмена», адже саме представники цього шару суспільства (дворянство), і ніхто інший, як вони мали право носити шпаги. Перелічені зміни, що сталися в цій строфі перекладу, порівняно зі строфою твору оригіналу, дають нам право віднести 11 строфу 11 Пісні до перестворення.

Після порівняльного аналізу оригінального тексту та його перекладу можна зробити висновки, що Є. Голованівський під час роботи над «Дон Жуаном» здебільшого використовував такий тип перекладу, як перестворення.

Література:

1. Байрон Дж. Г. Дон Жуан: Поема / Пер. з англ.: Є. Голованівський.– Х.: Фолио, 2004. – 559 с.
2. Bassnette S. Translation Studies: New Accent / S. Bassnette, Terence Hawkes (ed.). – London; New York, 2000. – 168 p.
3. Горбачевский А. А. Оригинал и его отражение в тексте перевода. – Челябинск: Челябинский гос. пед. ун-т. – 2001. – 202 с.
4. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу. – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2004. – 522 с.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Христин Ніна Сергіївна.

Кузнецова Дарина Сергіївна
(Краматорськ, Україна)

ЗНАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ-ЗАПОРУКА УСПІХУ КОЖНОГО МЕДИКА

Анотація. Дана стаття розглядає необхідність вивчення англійської мови для сучасних і створених медиків.

Ключові слова: англійська мова, лікарі, суспільство, культура.

Annotation. The necessity learning English for modern and educated medical professionals is considered in thin certicle

Keyword: English, doctors, society, culture.

Програми вивчення іноземної мови для медичних вузів України передбачають викладання предметів «Іноземна мова» на першому курсі та «Іноземна мова за професійним спрямуванням» на другому курсі. Щодо існуючих елективних програм з іноземних мов на старших курсах, то, як правило, вузи надають перевагу іншим предметам, а тому мовні знання студентів поступово втрачаються. Зараз вимають належного рівня володіння комунікативними мовними навичками. Фахівці повинні мати вищу освіту і володіти іноземною мовою, щоб почуватися себе краще серед людей.

Роль викладача іноземної мови у немовному вузі – не навчити іноземній мові (це прерогатива вчителів шкіл та гімназій), а не втратити того багажу, з яким студенти прийшли на перший курс, збагатити його, поповнивши фаховою термінологією, підготувати студентів до професійної комунікації [5, стр. 6-9]. Основне навантаження по вивченню іноземних мов та досягнення певних результатів лягає на самих студентів, на їхню систематичну, наполегливу самостійну працю. І слід зазначити, що з року в рік число

молодих людей, бажаючих знати іноземні мови, зростає. Викладач виступає в ролі консультанта, який скеровує роботу студентів в потрібне русло. Факультативи, гуртки, курси за вибором – це різні форми позааудиторної роботи. Але питання форм організації відступають на другий план. Проблема наповнення та змісту таких занять є набагато важливішою [1, стр. 97].

За останні роки наш світ змінився. Він розвивається в усіх напрямках. Розвивається співробітництво з іншими країнами в галузі економіки, науки, культури. Іноземні мови стають реально затребуваними, значно підвищується мотивація їх вивчення. Учень, який провіщає на декількох мовах, має більше шансів отримання відповідної освіти і роботи, як в нашій країні, так і на міжнародному ринку. Вивчення мов сприяє набуттю додаткового культурного багатства, розвитку особистості, професійного та кар'єрного росту.

Багато хто замислюється, навіщо Англійський мову так необхідний для сучасних лікарів? Насправді він дуже необхідний, щоб постійно підвищувати кваліфікацію і працювати в престижній клініці, а тим більше, сотруднічати із зарубіжними колегами. Тепер розберемося, як саме знання англійської допомагає в роботі медика.

1. Лікар, який володіє англійською, краще обізнаний в сучасних тенденціях медицини. Знаючи англійську мову, вона може вільно читати закордонні медичні журнали, тим самим збагачувати свої знання. Таким чином, знання англійської мови дозволяє постійно підвищувати свою кваліфікацію, бути в курсі передових методів діагностики і лікування.

Але чому для цього потрібен саме англійська? Справа в тому, що наукові публікації, в першу чергу, стають доступними для широкого кола читачів якраз на англійській мові, і може пройти багато часу, перш ніж вони будуть переведені на інші мови. У науковому середовищі, та й не тільки, англійська є мовою міжнародного спілкування.

2. Комфортний відпочинок за кордоном і можливість проходження стажувань за кордоном. Без знання мови, в іншій країні буде дуже складно, а швидше за все це стане причиною взагалі не їхати куди небудь.

Знання англійської дозволить вам брати участь в медичних конференціях за кордоном, їздити в закордонні відрядження. Престижні клініки зацікавлені в тому, щоб їх лікарі брали участь в різних заходах за кордоном, таких як конференції, присвячені тим чи іншим медичним темам.

3. Соціальний ліфт. Знання мови, часом вирішальний фактор при прийомі на ту чи іншу посаду при виборі із співробітників з однаковою кваліфікацією.

4. Велика кількість рідкісних ліків і лікувально-діагностичної апаратури поставляється без російськомовного опису. Знання хоча б англійської мови тут може бути вкрай корисним.

5. Знати англійську - завжди престижно. Незалежно від вашої професійної приналежності, будь ви лікарем або іншим фахівцем, якщо ви володієте іноземними мовами, в будь-якій компанії, співпрацює вона з зарубіжними партнерами чи ні, вас будуть вважати більш цінним співробітником. Знання англійської мови говорить про вашу освіченість, підкреслює, що ви - сучасний, відкритий, націлений на самовдосконалення людина.

Таким чином, володіння англійською мовою це можливість бути повноправним представником світової спільноти.

В наші дні сучасний фахівець повинен володіти розмовною мовою іноземною мовою для застосування його як в повсякденному житті, так і в професійній сфері. Згідно з Державним освітнім стандартом на уроках англійської мови студенти знайомляться з необхідною професійною лексикою, читають тексти, які містять спеціальну лексику, розвивають діалогічну і монологічну мову. Дисципліна «Іноземна мова» займає важливе місце в системі освіти. В ході його вивчення студенти формують навички та вміння користуватися чужою мовою, як засіб спілкування, отримання необхідної інформації з різних галузей знань, наприклад з медицини.

У медичних професійних установах при вивченні англійської мови головним принципом є послідовне і систематичне вивчення. Найважливішу роль відіграє відібраний лексичний, граматичний і словотвірний мінімум. Теми, що вивчаються, тексти, мовні завдання мають професійну спрямованість. Наприклад, майбутні медичні працівники розглядають такі теми як: "Частини тіла", "Внутрішні органи", "Системи організму" (травна, серцево-судинна, нервова, ендокринна, сечовидільна, репродуктивна, дихальна і т.д.), "Скелет людини", "Хірургія", "Догляд за хворими", "Внутрішні хвороби", "Педіатрія". При вивченні даних тем проводиться систематична реалізація зв'язків між предметами, що є одним з важливих стимулів підвищення інтересу учнів до іноземної мови.

Висновок.

В існуючих умовах соціально-економічних перетворень в суспільстві, науці, економіці, виробництві, пов'язані з появою нових видів професійної діяльності потрібна підготовка компетентних медичних фахівців. В даний час підготовка висококваліфікованого медичного фахівця, здатного орієнтуватися в стрімкому потоці наукової і медичної інформації, є першочерговим завданням навчальних закладів середньо-спеціального профілю. Наявність лінгвістичних знань дає можливість випускникові інституту бути в курсі всього нового, що видається в його професійній області, озброює його досягненнями світової науки, сприяє використанню їх в своїй практиці. У майбутньому роль англійської мови як засобу міжнародної комунікації буде тільки зростати, стаючи основним засобом спілкування. Провідними сферами спілкування в професійній діяльності випускників медичного університету є: бесіда з використанням медичних термінів, складання і переклад медичної документації з описом хвороб і їх можливі методи лікування, нових

методик, процедур, препаратів, маніпуляцій та іше. А також впровадження нових технологій і способів лікування; участь в семінарах, конференціях і презентаціях.

Література

1. Olenovych O., Voytkevich N. Individual approach in tutor's work with groups of international students – С. 97-102.
2. Англійська мова. Граматичний практикум для фармацевтів, Автори: І.Ю. Марковіна, Г.Є. Громова, ГЕОТАР-Медіа, 2012 р
3. І.Ю. Марковіна, З.К. Максимова, М.Б. Вайнштейн - ГЕОТАР-Мед, 2013 р
4. Матеріали за VIII міжнародна научна практична конференція. 17-25 серпня 2012 – Софія: Бял – С. 6–9.
5. Гутарьова Н. Ю. Основні питання професійно-орієнтованого навчання англійської мови в немовних ВНЗ. - <http://www.englishteachers.ru//forum>

Науковий керівник:

Кандидат педагогічних наук, Аветісова Ірина Сергіївна

Володимир Савельєв

(Лиман, Україна)

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ЛІКАРЯ

Анотація. У даній статті висвітлено значення англійської мови в медицині, зроблено висновки про те, що англійська мова є невід'ємною частиною знань кожного медичного працівника. Дана тематика актуальна в наш час, коли людство розширило свої інформаційні, територіальні межі.

Ключові слова: англійська мова, медицина, лікар, вивчення англійської мови.

Summary. The importance of English in medicine and the meaning of English is an integral part of the knowledge of each healthcare worker are considered in this article. This topic is relevant in our days, when humanity has expanded its information and territorial boundaries.

Key words: English language, medicine, doctor, learning English.

Як говорить стародавнє прислів'я: "Скільки ти знаєш мов - стільки разів ти людина".

Всупереч помилкам, знання іноземної мови не просто бажано для студентів - медиків і лікарів, а обов'язкове для нормального особистісного і професійного зростання.

Глобалізація і прискорення обміну інформацією вимагають знання мови міжнародного спілкування і, зокрема, її особливостей та використання термінології в медичних і суміжних професіях.

Отже, освоєння англійської мови стає обов'язковим для набуття навичок читання і гарного розуміння медичної літератури англійською мовою, для спілкування з колегами з США, Великобританії, Австралії, Ізраїлю та інших країн, відомих їх значними досягненнями в розвитку медицини [1].

Чому лікар повинен знати англійську мову?

Медицина, як і будь-яка інша наука в наш час, бурхливо розвивається. У зв'язку з цим влаштовується величезна кількість міжнародних медичних конференцій, проводиться безліч нових досліджень, постійно публікується нова наукова література. Також існує велика кількість зарубіжних стажувань і програм обміну досвідом, на які будь-яка поважаюча себе клініка намагається відправити своїх співробітників.

Все це, безумовно, дуже цікаво і пізнавально, і сприяє професійному розвитку українських лікарів. Але, на жаль, щоб узяти участь на міжнародному медичному форумі, необхідно знати англійську. Адже саме на цій мові зараз спілкується медична спільнота всього світу. Без знання англійської, не можна читати свіжу наукову літературу, внаслідок того, що всі нові публікації виходять саме на цій мові. Завдяки знанню англійської мови, можна вільно читати іноземні медичні журнали, більшість сучасних книг з медицини, знайомитися з публікаціями на англійській мові медичних сайтів. І, звичайно ж, з точки зору обсягу та актуальності, така інформація значно вище в порівнянні з інформацією, доступною українською мовою. Чекаючи перекладу матеріалів українською мовою можна від року і більше, що, за нинішньої швидкості старіння інформації, здається недопустимим розкішшю [2].

Без знання мови, лікаря не зможуть відправити на закордонне стажування, він не зможе взяти участь в програмі з обміну досвідом з іноземними колегами. І, в кінці-кінців, якщо лікар працює (або збирається працювати) в приватній медичній клініці, яка співпрацює зі страховими компаніями, то він повинен бути готовий до появи іноземців, які зовсім не говорять українською. В цьому випадку теж знадобляться знання англійської, причому розмовні, так як пацієнти часто не знають медичної термінології і просто пояснюють, що вони відчувають. Також почастишали випадки, коли українські лікарі радяться за допомогою відеозв'язку зі своїми закордонними колегами під час складних операцій або постановки діагнозу.

Знання англійської мови дозволяє постійно вдосконалювати професійні навички, бути в курсі передових методів діагностики і лікування, працювати в команді з іноземними фахівцями. Багато вітчизняних клінік співпрацюють із зарубіжними медичними установами, запрошують іноземних експертів для роботи або консультування з ними в складних випадках, щоб спільно поставити діагноз або визначити методи лікування хворих. Крім того, лікарі що вільно володіють англійською мовою, запрошуються взяти участь в міжнародних клінічних випробуваннях [3].

Знати англійську мову - завжди престижно. Незалежно від професії, будь-то лікар або інший фахівець, який володіє іноземними мовами, в будь-якій компанії, яка співпрацює з іноземними партнерами чи ні, буде вважатися більш цінним співробітником. Знання англійської мови говорить про гарну освіту, підкреслює, що працівник - це сучасна, відкрита, спрямована на самовдосконалення особистість.

Як можна помітити, у лікарів є багато причин, щоб вивчити англійську мову. Рівень англійської мови повинен бути досить високим. Лікар зобов'язаний володіти медичною термінологією, вміти читати і повністю розуміти навіть найскладніший текст на медичні теми [4].

І так само, як легко розуміти англійську мову на слух, так і спілкуватися із колегами з інших країн. Лікар повинен чітко говорити англійською мовою, так щоб інша людина могла зрозуміти кожне його слово, в тому числі важкі медичні терміни. Звичайно ж, всі лікарі знають латину, це допомагає уникнути плутанини в медичних термінах, але для діалогу, як і раніше, потрібна жива мова.

Після аналізу всіх перерахованих вище пунктів, можна зробити висновок про те, що англійська мова дуже важлива в медицині, для професійного зростання лікаря. Це мова, яка з'єднує знання і досягнення різних країн, дозволяє передавати і засвоювати уроки з досвіду, навичок і знань [5].

Неможливо переоцінити важливість іноземних мов для лікаря-фахівця в сучасних реаліях. Адже іноземні мови можна порівняти з вікном в професійний медичний світ і в міжнародний океан інформації, можливість добре працювати, вчитися в найкращих навчальних закладах світу, успішно проходити практику за кордоном, брати участь в різноманітних міжнародних медико-наукових конференціях, публікуватися в зарубіжних виданнях з результатами своїх медичних досліджень, встановлювати міцні особистісні та ділові зв'язки.

Література:

1. <http://web.snauka.ru/issues/2017/02/78089>
2. <https://www.english-language.ru/articles/item-1401807240/>
3. <http://medobook.com/3335-inostrannye-yazyki-v-medicine.html>
4. <https://scienceforum.ru/2014/article/2014001481>
5. <http://bgmy.ru/4613-angliyskiy-yazyk-kak-instrument-v-professionalnom-roste-medika.html>

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, Аветісова Ірина Сергіївна

СЕКЦІЯ: ФІЛОСОФІЯ

Тарас Башинський
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ТА МИСТЕЦТВА

Філософія виникла в глибоку давнину, задовго до появи таких наук, як біологія, хімія, фізика та інші. Поняття філософія походить від грецьких слів філео і софія, що в перекладі означає любов до мудрості.

Буквальне тлумачення дало привід називати філософами любителів поміркувати від нічого робити. Коріння такого розуміння філософії сягають глибокої давнини: у період панування богослов'я філософія часто перетворювалася на марнослов'я використовувалася для того, щоб обґрунтувати релігійні, фанатичні уявлення.

Слово філософствування залишилося як пам'ять про сиву давнину. Насправді філософія нічого спільного немає з такими поглядами. Філософія виникла раніше багатьох наук, - як тільки людина почала серйозно міркувати про навколишній світ. І як будь-яку науку. Викликала її до життя потреба людини пізнавати і практично впливати на навколишній світ [1].

Філософія – форма суспільної свідомості, яка дає теоретичне розв'язання питань світогляду з точки зору відношення людини і світу, мислення та буття, духовного та матеріального; виробляє загальноцілісний погляд на світ і місце людини в ньому, досліджує практичне, пізнавальне, етичне та естетичне відношення людини до світу.

Філософія покликана в кінцевому підсумку дати теоретично обґрунтовані відповіді на питання про меті і смисл життя про щастя і шляхи його досягнення, створити життєвих цінностей та ідеалів. Філософія пізнання націлене на вироблення системи ідей, які виражають певне ставлення людини до соціальної та природної дійсності і тим самим визначають сукупність вихідних орієнтирів, що зумовлюють програму соціальної поведінки людини.

За минулі століття філософія нагромадила величезний теоретичний вантаж, що поповнюється мислителями різних епох і народів. У період Київської Русі філософія асоціювалася з мудрістю і насамперед, з книжним знанням. Тому філософом називають людину, яка любить книги, граматику, людину освічену, яка вміє збирати звідусіль премудрість, але передавати її іншим, спираючись на знання, прогнозувати розвиток подій, давати мудрі поради [1].

Невипадково Кирила і Мефодія називали «вправними філософами». Споконвіку під філософією розумілося прагнення до вищого пізнання, що відрізняло її від житейських світових та інших форм знання, а також від релігійно-міфологічного розуміння світу. Однак у буденній свідомості протягом багатьох століть існувало і, на жаль, іноді зустрічається і тепер явлення, ніби філософія, як система знань відірвана від реального життя.

Проаналізувати різні оцінки філософії, з'ясувати її справжню суть та значення для духовного життя людини і суспільства, роль у суспільстві, не знаючи специфіки й суверенності філософського знання, неможливо [1]. Отже, суверенність філософії підтверджується і тим, що в ній існує потреба.

Потреба людини у філософській діяльності, знанні формується і розвивається на кількох рівнях, індивідуальному, соціальному, культурному і глобальному, приймаючи на кожному етапі історії конкретний характер.

Філософія потрібна людині і як спосіб ставлення до світу, і як форма само покладання у світі, і як спосіб бути самою собою, і як духовно-практична діяльність по самовдосконаленню, і як спосіб зв'язку індивідуального і загального. Ця потреба загострюється в умовах радикальної зміни внутрішнього і зовнішнього світу людини, яким є сучасність.

Сучасна філософська думка осмислює шляхи дальшого пізнання світу і людини, реалізації актуальних для людства проблем: збереження земної цивілізації, поліпшення біосфери, усунення міжнаціональних конфліктів. Використовуючи засоби масової інформації, преси, філософи аналізують логіку подій, пропонуючи методи і шляхи реалізації насущних проблем.

Отже предметом розуміння філософії є Людина, Природа, Суспільство і Бог в усіх Його іпостасях і у взаємодії всіх об'єктів. У процесі історичного розвитку філософії предметом її дослідження стала людина, й ставлення до природного і суспільного світу [2].

Філософія – специфічний вид знання, що має свій предмет пізнання, свої проблеми, які не зводяться до окремих наук. Специфічною є її мова. Специфічні методи і засоби дослідження. Своєрідні висновки, аргументація характер дискусій і функцій філософії в культурі.

У чому ж специфіка філософського знання?

Коли ц практиці наукового дослідження треба визначити специфіку якої-небудь сфери інтелектуальної діяльності, наприклад, науки, на допомогу приходиться філософія. Таке ж завдання. Але загальне, і вирішується в межах досліджень, що іменується як філософія різних галузей, в тому числі філософія мистецтва [3].

Світ мистецтва великий і різноманітний. Він сповнений різноманітним кольором, звуків, образів. У ньому, як у дзеркалі, відображається найкращі думки і ідеали людства, його трудова діяльність, прагнення

до краси і щастя. Барвистість живописного полотна, мелодійна і задушевна пісня чи майстерна гра актора на сцені, або в кінофільмі – все це дає нам етичну насолоду, духовно збагачує.

Мистецтво – естетичне освоєння освіти в процесі художньої творчості – особливого виду людської діяльності, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах відповідно до певних естетичних ідеалів; одна з форм суспільної свідомості. Закономірності мистецтва вивчають естетика і мистецтвознавство.

Мистецтво відособлюється в окрему форму духовного життя суспільства. Джерелом становлення художньої творчості є праця – виробництва і спілкування. Вся суспільна практика, в процесі якої людина доцільно формує навколишній світ і водночас розвиває в собі здатність творчості.

На базі мистецтва розвивається художня свідомість суспільства, яка включає в себе не тільки власне мистецьку творчість і її витвори, а й усю сукупність естетично-художніх потреб, смаків, поглядів, норм, ідеалів тощо. які забезпечують активну цінність орієнтацію людей у реальних життєвих обставинах. Мистецтво виховує в людях не лише потребу художньої насолоди, а й здатність творчого ставлення до всіх природних і суспільних явищ.

Завдяки особливостям свого впливу на людину, мистецтво стало фактором виховання і однією з найважливіших складових частин духовної культури, суспільства [3].

Мистецтво задовольняє незліченні людські запити і виконує численні суспільні функції – пізнавальну, виховну, естетичну.

Висновок. Філософія і мистецтво пов'язані між собою. Філософія як і мистецтво це відображення етичного та естетичного відношення людини до світу. Ці дві науки вивчають і відображають духовне життя суспільства, вони є однією з форм суспільної свідомості. Людина за своєю суттю є істотою творчою, тому будучи орієнтованим на творчість людини, її філософське мислення є постійним прагненням до мудрості.

Філософія як і мистецтво передусім учить мислити, вчить проблемному, творчому підходу до своєї тематики.

Особливість філософського знання, відмінність його від мистецтва полягає у багатозначності філософських ідей, тобто ідеї можуть осмислюватись і розвиватись у різних напрямках.

Література:

1. Причній Є.М. Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів – К.: Академвидав, 2006 – 592 с.
2. УРЕ т.6 – Київ, 1981 – 551 с.
3. УРЕ – т. 11 – Київ, 1984 – 606 с.

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент Харченко Лариса Миколаївна.

Наталія Гавриленко

(Переяслав-Хмельницький, Україна)

«КРИТИКА ЧИСТОГО РОЗУМУ» - ГОЛОВНА ФІЛОСОФЬСКА ПРАЦЯ І. КАНТА

Датою народження «Критики чистого розуму» прийнято вважати дату написання Кантом листа своєму другу Маркові Герцу (21 лютого 1772 року). Первісна його назва - «Границі чуттєвості і розуму», але вже в первісному варіанті тексту виникає вислів «критика чистого розуму». Майбутня книга, на думку Канта, повинна дати ключ до таємниці всієї метафізики.

У березні 1781 року Кант написав «Критику чистого розуму». У свій час Бекон виступив із критикою схоластичного розуму і життєвого розуму, з вимогою відкинути мертві догми й укорінені забобони, перевіряти в досвіді всі положення, що претендують на істинність. Кант бачив себе продовжувачем цього починання [1].

Передмова до «Критики чистого розуму» починається цитатою з Френсіса Бекона. Бекон виступав із критикою схоластичного розуму і життєвого розуму, з вимогою відкинути мертві догми й укорінені забобони, і все, що претендує на істинність, перевіряти на досвіді. Кант бачив себе продовжувачем цього починання.

Так починається передмова. Кант бачить свою задачу в тому, щоб перебороти дві світоглядні позиції, два види однобічного і, отже, помилкового підходу до проблеми пізнання - догматизм і скептицизм. Одночасно це подолання Вольфа. Тому що Вольфові належав поділ усіх філософських напрямків на скептиків і догматиків. Перші перебувають у сумніві щодо природи речей, другі на цей рахунок дотримуються чіткого (догматичного погляду) [2].

Кант пропонує третій шлях - єдино здоровий, на його думку, - шлях критики. Причому мова йде не про критику філософських систем, а про критику самого розуму, взятого в чистому вигляді, тобто незалежно від якого б то не було досвіду. Філософ має намір вивчити інструмент пізнання, перш ніж пустити його в справу. Чи дозрів розум для самокритики? Кант має твердий намір це дослідити.

Кант не сумнівається у своєчасності свого починання. На частку людського розуму випала дивна доля: його беруть в облогу питання, від яких він не може ухилитися, тому що вони нав'язані йому його

власною природою; але в той же час він не може відповісти на них, тому що вони перевершують його можливості. У таке утруднення розум попадає не зі своєї вини. Він починає з основоположень, виведених з досвіду, але, піднімаючись до вершин пізнання, незабаром помічає, що перед ним виникають все нові питання, відповідь на які він не може дати. І розум змушений удатися до нових основоположень, що, хоча і здаються очевидними, але виходять за межі досвіду. І отут його підстерігають протиріччя, що свідчать про те, що десь у самій основі сховані помилки, знайти які досвідним шляхом неможливо [3].

Усяке знання, по Канту, починається з досвіду, але не обмежується їм, частина наших знань породжується самою пізнавальною здатністю, носить, по вираженню Канта, апріорний (додосвідний) характер. Емпіричне знання одиничне, а тому випадкове; апріорне - всезагальне і необхідне.

Що стосується філософії, (Кант називав її метафізикою) то про свою область знання мислитель судить обережно. Треба ще перевірити, чи є вона наукою, чи дає вона нове знання, чи спирається вона на загальні, обов'язкові для всі принципи [4].

У результаті головне питання «Критики» - як можливо чисте, позадосвідне знання - розпадається на три. Як можлива математика? Як можливе природознавство? Як можлива метафізика як наука? Звідси три розділи основної частини «Критики чистого розуму» - трансцендентальна естетика, аналітика, діалектика.

Трансцендентальною Кант називає свою філософію тому, що вона вивчає перехід у систему знань, точніше - конструювання нашою пізнавальною здатністю умов досвіду. Трансцендентальне Кант протиставляє трансцендентному, котре залишається за межами можливого досвіду, по ту сторону пізнання.

Досвідні дані, що надходять ззовні, не дають нам адекватного знання про навколишній світ. Апріорні форми забезпечують загальність знання, але не роблять його копією речі. Те, чим річ є для нас (феномен) і те, що вона представляє сама по собі (ноумен), має принципове розходження: «Наблюдение и анализ явлений проникают внутрь природы, и не известно, как далеко со временем продвинемся в этом» [5].

Границі досвіду постійно розширюються. Але скільки б не збільшувалися наші знання, ці границі не можуть зникнути, як не може зникнути обрій, скільки б ми не йшли вперед.

Пізнання не знає межі. Вірити в науку потрібно, але переоцінювати її можливостей не варто. Проти необґрунтованих претензій науки, догматичного забобону про її всесилля, і спрямований реальний зміст вчення Канта про речі самі по собі. При невірному тлумаченні воно може спантеличити, при правильному - відкрити шлях істиний.

Що є істина? Для філософа це неминуче питання. Кант не іде від нього, хоча і гається з відповіддю. «Умение ставить разумные вопросы - необходимый признак ума. Если вопрос сам по себе лишен смысла, то кроме стыда для вопрошающего, он имеет еще и тот недостаток, что побуждает к нелепому ответу и создает смешное зрелище» [6].

Питання про істину мучить Канта, але він розуміє неможливість однозначної відповіді на це питання. Можна, звичайно, сказати, що істина є відповідність знання предмету, і він неодноразово це говорить, але він знає, що слова ці являють собою тавтологію. Правильно сформульоване питання про істину звучить так: як знайти загальний критерій, істиний для всякого знання? Відповідь Канта - загальна ознака істини не може бути дана.

Кант відкинув загальний критерій істини тільки щодо змісту знань. Що стосується їхньої форми, такий критерій він знає: не суперечливість міркувань. Це серйозна поправка до негативної відповіді на питання про істину, що зруйнувала побудову догматиків. Тепер завдання полягає в тім, щоб уникнути скептичних побудов. Кант розуміє, що заборона протиріччя являє собою тільки негативні критерії істини, але, керуючись ним, усе-таки можна звести міцні конструкції науки [7].

Ми зараз знаємо, що наука володіє і «позитивним» критерієм істини, це практика. Практика підтвердила істинність неевклідової геометрії, але інша практика встановлює істинність аксіом Евкліда. Істина - це процес усе більш глибокого збагнення світу, руху від незнання до знання, від неповного знання до більш повного, руху, що не може припинитися, тому що світ невичерпний. Гегель, що вперше сформулював цю ідею, впав у протиріччя із самим собою, уявивши, що можливо повний збіг предмета і думки - абсолютне знання. Кант був обачніше: його трансцендентна річ «сама по собі» служить нагадуванням, що межі пізнанню немає і не може бути.

І ще про одну важливу обставину - є сфери, де наука неспроможна. Така, наприклад, сфера поведінки людини, її свободи, точніше, сваволі. Художня література до і після Канта показала, що людина робить не тільки «не по науці», але часом всупереч елементарній логіці. Кант не заперечував емпіричної реальності простору і часу, зауважуючи, що навчання про ідеальність простору і часу є разом з тим навчання про довершеність реальності того й іншого у відношенні органів почуттів. Кант ніколи не відрікався від своєї гіпотези, де в реальному просторі йдуть реальні процеси розпаду й утворення світів. Кант не приймав ідею кінця світу, «коли часу більше не буде» [8].

У «Критиці чистого розуму» його займає теоретико-пізнавальна проблема: відкіля взялися наші уявлення про тривалість і довжину? Він упевнений, що з досвіду їх не можна витягти, вони апріорні, а, отже, загальні і необхідні. Тільки тому можлива наука про величини - математика. Але апріорне не значить уроджене. Як же виникли уявлення про час і простір? Далі Кант пояснить: вони створені уявою.

Погляд Канта на простір і час був певною мірою реакцією на механічні уявлення про абсолютну тривалість і незв'язаному з нею порожнім умістищі речей. Кант розглядає час і простір у взаємному зв'язку,

але зв'язок цей реалізується лише в суб'єкті, що пізнає. Поза людиною, у світі речей самих по собі можливі інші види існування і послідовності.

Можливість сполучення емпіричного і трансцендентного, необхідності і волі, цікава для осмислення філософії Канта. Ця можливість виявляється в кантівському розумінні розуму. Кант, як відомо, розрізняє емпіричний і чистий розум. Свою другу «Критику...» Кант, на відміну від «Критики чистого розуму», назвав «Критикою практичного розуму», оскільки однією з її головних задач було дослідження можливості і дійсності поряд з емпіричним розумом, існування якого не підлягає сумніву, чистого практичного розуму, що здатний самовизначитися безвідносно до чуттєвих обставин [9].

Але не слід думати, що відповідно до Канта, людина володіє двома розумами, емпіричним і чистим. Той самий людський розум виступає в двох іпостасях: емпіричній й розумоосяжній. І в цій останній формі, тобто як чистий розум, він є «річ у собі», що існує й у повсякденному житті людини, оскільки вона діє розумно. Тому зрозуміло чому Кант вважає, що зрештою ми маємо справу з тим самим розумом, що повинний мати розходження лише в застосуванні.

Як же конкретно відбувається вільна дія, що ініціюється чистим розумом, що хоча і характерний для живого індивіду, існує поза часом і простором, з чого випливає, що тут немає місця причинно-наслідковому відношенню, що припускає відношення в часі між «колись» і «після». Чистий розум ініціює вільні дії не як безпосередня, найближча причина (таке має місце лише в емпіричному казуальному ряді), а як визначений «напрям думок», духовний склад особистості, її моральна орієнтація.

Невірно вважати, що Кант дискримінує розум. При правильній дисципліні цей орган мислення може послужити велику службу. Саме завдяки розуму теорія переходить у практику, ідеї регулюють не тільки наше пізнання, але і нашу поведінку.

Багато уваги Кант приділив терміну «віра». По Канту існують три види віри. Прагматичною він називає віру людини у свою правоту в тому чи іншому одиничному випадку [8].

Віру в загальні положення Кант називає доктриальною. Він готовий тримати парі на усе своє майно, що хоча б на одній з видимих нами планет є мешканці. Це приклад доктриальної віри. Сюди ж Кант відносить і вчення про бога і його буття. Доктриальна віра містить у собі все-таки щось не тверде: нерідко утруднення, що зустрічаються при міркуваннях, відокремлюють нас від неї, хоча ми постійно до неї повертаємося.

Зовсім інший характер носить моральна віра, де питання про істинність суджень навіть не встає. Цю віру нічого не може похитнути, тому що були б відкинуті моральні принципи, від яких не можна відмовитися, не ставши у власних очах гідним презирства. Вірити в бога тут означає не міркувати про його буття, а просто бути добрим [7].

Отже, висунувши тезу - знання вище віри, Кант постачає її антитезою-застереженням - яку не можна зіставляти зі знанням і яке реалізується в поведінці.

«Критика чистого розуму» завершується програмою на майбутнє. Ні про які нові «критики» Кант не помислює. Критична робота закінчена. Наступна робота з викладу позитивних початків метафізики.

Висновки. Кант фактично не відповів на запитання, задане на початку «Критики чистого розуму», - як можлива метафізика в якості науки. Своєю трансцендентальною діалектикою він зруйнував усі догматичні побудови в цій сфері, але далі декларування необхідності нової наукової філософії не пішов.

Трансцендентальна позиція Канта визначає його розуміння природи людини. Традиційний філософський погляд на людську природу містив в собі уявлення про споконвічно існуючу і в принципі незмінну визначеність. Докантівські філософи допускали можливість ушкодження, перекручення людської природи, ставили в цьому зв'язку задачу її відновлення в природній, споконвічній цілісності. Ніхто з попередників Канта не зв'язував поняття природи людини з її волею, свободою.

Кант рішуче переглядає погляди своїх попередників на природу людини. Для нього вона зовсім не є споконвічно дана й у принципі незмінна сутність. Кант пише, що під природою людини він має на увазі тільки суб'єктивне основання застосування її волі взагалі, яке передує всякій дії, сприйманій нашими почуттями. Цілком очевидно, що це нова концепція людської природи, радикально відмінна від природи всіх інших живих істот, органічно пов'язана з кантівським розумінням волі як практичного розуму, завдяки якому особистість сама формує себе.

Література:

1. Кант И. Критика чистого разума. Соч. в 6-ти т. М., 1963-1966 г.г.
2. Асмус В.Ф. Философия И.Канта. М., 1957 г.
3. Карапетян А. «Критический анализ философии Канта». 2 изд., М., 1962 г.
4. «Краткий очерк истории философии». 4 изд., М., 1981 г.
6. Асмус В.Ф. Избр. филос. труды. М., 1971 г.
7. Асмус В.Ф. Иммануил Кант. М., 1973г.
8. Гулыга А.В. И. Кант. – 2-е издание.- М., 1981 г.
9. Фролов И.Т. Философский словарь. 4-е издание.- М., 1981 г.

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент Харченко Лариса Миколаївна.

Радченко Яна Володимирівна
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФІЇ НОВОГО ЧАСУ

Такий термін як «новий час» дуже відповідає терміну «відродження». Беручи до уваги час зародження та утвердження нового суспільного устрою – буржуазного, який в свою чергу висуває та обґрунтовує нові цінності та засади людського буття в порівнянні з феодалізмом. В наслідок цього перед людьми постала проблема розробки методів, шляхів та прийомів вивчення природи. На цій основі формуються у філософії XVII століття два протилежних напрямки: емпіризм та раціоналізм.

Прихильники *емпіризму* (від грец. *emperia* – досвід) вважали єдиним джерелом пізнання чуттєвий досвід (дані органів відчуття людини), справедливо твердили, що процес пізнання починається з відчуттів. Своєрідною модифікацією емпіризму виступає *сенсуалізм* (від лат. *sensus* – почуття). Прихильники сенсуалізму прагнули вивести весь зміст пізнання вже не просто з досвіду, а з діяльності органів відчуття.

З XVII–XVIII століть емпіризм та сенсуалізм розвивали Френсіс Бекон, Томас Гоббс, Джон Локк, представники французького матеріалізму. Послідовне продовження сенсуалізму Джона Локка привело Джорджа Берклі та Давіда Юма до суб'єктивно-ідеалістичних висновків.

Прихильники *раціоналізму* вважали джерелом пізнання Розум, логічне мислення, твердили, що чуттєвий досвід не може забезпечити достовірність і загальне знання. На протилежність середньовічній схоластиці та релігійному догматизму класичний раціоналізм (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц) виходив з ідеї природного порядку – необмеженої причинної послідовності, що пронизує світ, тобто мав форму детермінізму. Раціоналізм, що стверджував визначальну роль Розуму не тільки в пізнанні, а й у діяльності людей, став філософською основою ідеології Просвітництва. Позиція раціоналізму, як і позиція емпіризму (сенсуалізму), була однобічною, абсолютизувала одну з пізнавальних властивостей людини, що врешті-решт сприяло утвердженню у філософії метафізичного, механістичного способу мислення.

Філософія «нового часу» являє собою дуже принципово новий рівень у розвитку європейської філософії. Вона розвивається в діалозі з експериментальною наукою, яка виникає саме в цей час. У зв'язку з цим філософія навіть досягає нового рівня деталізації власної проблематики, та стає більш диференційованою та розгалуженою, а тому й більш систематизованішою.

Філософія нового часу – період поступового переходу від капіталізму до прогресивного розвитку людського інтелекту та швидкого освоєння людиною науки та техніки. Цей період вважається розпочатим коли розпочинається інтенсивний рух науково-технічного виробництва, який характерний появою точних наук.

Світогляд викликав собою різні настрої молоді буржуазії як сформованого класу в епоху нового часу. Особливий внесок в розвиток соціального вчення цієї доби було в 17 столітті французькими філософами Жаном – Жакко Русо, Шарлем, Вольтером. Їхня ідеологія й сприяла до підготовки французької революції, яка відбулась в 1789-1794 роки.

Варто пам'ятати, що матеріалістичні ідеї XVIII століття зустріли великий опір з боку ідеалізму та з боку релігії. Саме в цей період почав розвиватись та посилювався ідеалізм. Найвідомішими виразниками суб'єктивного ідеалізму були англійські мислителі Берклі та Юм.

Джон Берклі (1684—1753) категорично відкидав існування матерії й стверджував, що речі існують тому, що вони сприймаються відчуттями. Єдиний смисл, який має слово «існувати», є «бути сприйманим», адже єдиним, з чим безпосередньо має справу людина, спілкуючись із світом речей, є ті чи інші зорові, слухові відчуття (червоне, кругле, дзвінке, холодне, тверде тощо) в певних комбінаціях і послідовностях. Позиція Берклі була суб'єктивно-ідеалістичною.

Подібну суб'єктивно-ідеалістичну концепцію розвивав і Девід Юм (1711—1776), але дещо інакше.

Він стверджував, що людина не може вийти за межі своїх відчуттів і встановити, що лежить в основі речей — дух чи матерія. Гносеологічні основи агностицизму Юма — абсолютизація психічних явищ людини. Згідно з Юмом, наука зводиться до спостереження та опису психічних фактів. Філософія Юма є не лише суб'єктивно-ідеалістичною, а й агностичною.

Через всю філософію «нового часу» проходить думка про «розумність» світу, яка у XVIII ст., трансформувалась в ідею просвітництва як головну рушійну силу історії, джерело та основний засіб досягнення рівності, братерства та свободи, тобто такого суспільного стану, що відповідає ідеалу Царства Розуму.

В епоху Просвітництва філософів уже цікавлять не проблеми методології та субстанційних основ буття, а проблеми людського буття, буття суспільства, історії та перспектив розвитку людства. На цій основі в філософії Просвітництва формуються два напрями: дійстичний та матеріалістично-атеїстичний. Вважається, що Просвітництво було започатковано в Англії під впливом філософських ідей Дж. Локка.

Просвітництво — це культурно-історичний термін, що відбиває певну епоху розвитку людства, сутність якої полягає в широкому використанні розуму для суспільного прогресу.

Головним прагненням просвітників було завдяки діяльності людського розуму знайти природні принципи суспільного життя.

Французьке Просвітництво порушувало проблему вдосконалення суспільства шляхом реформ. Велике значення мало вчення Шарля Монтеск'є (1689—1755). Учений за допомогою методу порівняльного

аналізу описував типи державного устрою. Монтеск'є в душі деїзму визнавав Бога лише «творцем та охоронцем» природи, який, створивши світ, більше не втручається в його справи. Закони історії філософ тлумачив як утілення розуму. Він стверджував, що природне середовище має великий вплив на розвиток суспільства. Монтеск'є поставив і досліджував важливу проблему політичної значимості соціально-психологічних рис народів, проте він занадто абсолютизував роль цих рис. Незаперечною заслугою Монтеск'є є також докладна розробка ідеї Локка про поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову. Лише за умови такого поділу, на його думку, можливий державний лад, за якого нікого не примушуватимуть робити те, до чого не зобов'язує закон, і не робити того, що закон йому дозволяє.

Раннім представником французьких просвітителів був Франсуа Вольтер (1694—1778), який висував ідеї, спрямовані проти феодалізму та кріпацтва, він боровся проти церкви, релігійної нетерпимості, фанатизму, деспотії. Ф. Вольтер — рішучий прибічник рівності громадян перед законом, але слід звернути увагу на те, що він уважав неминучим поділ людей на багатих і бідних. Саме Вольтер висуває на перший план таку характерну для просвітницької думки рису, як рішучий поворот від дещо абстрактних, загальних проблем буття, реальності як такої, притаманних філософії XVII ст., до проблем живої практики людського життя, соціальної проблематики, упорядкування й удосконалення людського існування в світі. Як і більшість просвітителів він був прихильником деїзму.

Першим філософом Нового часу, засновником емпіризму вважається *Френсіс Бекон* (1561–1626). За політичними поглядами він був ідеологом буржуазії. Основні філософські ідеї Бекона викладено в таких працях: «Досліди або повчання моральні і політичні» (1597), «Новий органон (1620), «Про гідність і примноження наук» (1623) та «Нова Атлантида» (видана посмертно у 1627).

Основним твором Ф. Бекона є «Новий Органон». Тоді органом називали збірку трактатів з логіки Арістотеля. Поняття органон (знаряддя, інструмент) приблизно рівнозначне поняттю метод. Тому, називаючи свій твір «Новий Органон», Френсіс Бекон протиставляє свій метод методу Арістотеля, розробляє індуктивний метод пізнання, обґрунтовує основні принципи емпіризму.

Головним завданням філософії Френсіс Бекон вважав формування методу науки – пізнання природи і оволодіння нею силами усіх наук – підвищення влади людини над природою, тобто наука мала стати не самоціллю, а засобом. У відомому афоризмі «Знання – це сила» саме і підкреслюється практична спрямованість науки. Але для того, щоб оволодіти природою і поставити її на службу людини, необхідно принципово оновити наукові методи дослідження. Бекон розрізняє два види дослідів: плодоносні та світлоносні. Плодоносними він називає досліді, мета яких – принесення безпосередньої користі людині, світлоносними називає ті, мета яких – пізнання законів, явищ і властивостей речей.

Висновок. Отже, в XVII столітті головним завданням європейської філософії стало вирішення проблеми обґрунтування способів отримання істинного знання (проблема методології пізнання).

Головне досягнення тогочасної філософії — знаходження принципів автономності суб'єкта пізнання та сумніву як початку наукового дослідження. Розвиваються індуктивний емпіричний та раціональний дедуктивний методи пізнання, який містить у собі інтелектуальну інтуїцію. У цей час формується механістична картина світу, яка була основою природознавства й філософії аж до XX століття.

Філософія Просвітництва XVIII ст. виступила проти метафізики, сприяла розвитку раціоналізму, матеріалізму та атеїзму.

Подальший розвиток отримали ідеї соціального прогресу, можливості реалізації в соціальній практиці ідеалів гуманізму. У політиці, правовій культурі, суспільно-економічному житті активно пропагувались ідеї соціальної несправедливості, рівності всіх людей перед законом.

Література:

1. Приченій Є.М. Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів – К.: Академвидав, 2006 – 592 с.
2. УРЕ т.6 – Київ, 1981 – 551 с.
3. УРЕ – т. 11 – Київ, 1984 – 606 с.
4. «Краткий очерк истории философии». 4 изд., М., 1981 г.
6. Асмус В.Ф. Избр. филос. труды. М., 1971 г.
7. Асмус В.Ф. Иммануил Кант. М., 1973
8. Гулыга А.В. И. Кант. – 2-е издание.- М., 1981 г.

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент Харченко Лариса Миколаївна

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

- Аветісова Ірина Сергіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент. Донецький національний медичний університет.
- Адаменко Світлана Сергіївна** – викладач. Хорольський агропромисловий коледж Полтавської державної аграрної академії.
- Антонченко Марія Олексіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освітніх та інформаційних технологій КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».
- Атрошенко Вікторія Володимирівна** – студентка Національної металургійної академії України.
- Аъзамова Бахтигул Авазжон қизи** – студентка Ферганский Государственный университет.
- Бабич Ольга Олександрівна** – викладач, спеціаліст вищої категорії, завідувач навчально-методичним кабінетом Мирогощанського аграрного коледжу.
- Балабатько Наталя Віталіївна** – студентка Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.
- Башинський Тарас Віталійович** – студент ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
- Бєляк Анастасія Євгеніївна** – студентка Донецького національного медичного університету (м. Лиман, Україна).
- Брехунець Ніна Сергіївна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та культури України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
- Буткова Дар'я Іванівна** – студентка Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.
- Велічко Вікторія Андріївна** – студентка Національної металургійної академії України.
- Вельможна Юлія Леонідівна** – студентка Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.
- Відрай Богдан Георгійович** – Чернівецький університет імені Юрія Федьковича.
- Відрай Тетяна Олександрівна** – Чернівецький університет імені Юрія Федьковича.
- Гавриленко Наталя Андріївна** – студентка ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
- Гаврилова Ольга Євгеніївна** – студентка Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.
- Гребенчук Катерина Михайловна** – студентка УО «Гомельський державний університет імені Ф. Скорины».
- Громенко Дар'я** – студентка Одеського державного екологічного університету.
- Д'яченко Нора Ігорівна** – студентка Харківського національного автомобільно – дорожнього університету.
- Дадак Дмитро Ігорович** – студент ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
- Джура Оксана Федорівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гри на музичних інструментах Рівненського державного гуманітарного університету.
- Єрофєєнко Лариса Василівна** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин Харківського національного автомобільно – дорожнього університету.
- Єрємїна Анастасія Григорівна** – студентка Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.
- Золотова Світлана Григорівна** – старший викладач кафедри іноземних мов Сумського державного університету.
- Каленик Марія Миколаївна** – студентка Національної металургійної академії України.

- Козлова Єлизавета Геннадіївна** – студентка Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.
- Коскіна Анна Сергіївна** – студентка Харківського національного економічного університету.
- Кузнецова Дарина Сергіївна** – студентка Донецького Національного Медичного Університету.
- Курочкіна Вікторія Семенівна** – старший викладач кафедри іноземних мов Сумського державного університету.
- Лабудько Степан Пилипович** – старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій КЗ Сумський ОІППО.
- Лавриненко Каріна Аркадіївна** – магістрант Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова.
- Латоша Ксенія Вікторівна** – студентка Національної металургійної академії України.
- Лебеденко Анна** – студентка Одеського державного екологічного університету.
- Лемішко Роман Юрійович** – студент Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.
- Лучанінова Ольга Петрівна** – доктор педагогічних наук професор кафедри інженерної педагогіки Національної металургійної академії України.
- Макаренко Татьяна Викторовна** – кандидат біологічних наук, доцент кафедри хімії УО «Гомельський державний університет імені Ф. Скорины».
- Малиновська Анна Дмитрівна** – магістр Національної металургійної академії України.
- Малюжко Наталія Олексіївна** – викладач. Хорольський агропромисловий коледж Полтавської державної аграрної академії.
- Малявіна Кристина Сергіївна** – студентка Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця.
- Мамедов Герман Сергійович** – студент медичного факультету Донецького Національного Медичного Університету.
- Масалов Євген Іванович** – студент Харківського національного автомобільно – дорожнього університету.
- Мельниченко Ірина Володимирівна** – студентка Донецького національного медичного університету (м. Лиман, Україна).
- Мілова Катерина Антонівна** – магістр Національної металургійної академії України.
- Недострелова Лариса Василівна** – кандидат географічних наук, доцент кафедри метеорології та кліматології Одеського державного екологічного університету.
- Недострелова Лариса Василівна** – кандидат географічних наук, доцент кафедри метеорології та кліматології Одеського державного екологічного університету.
- Непша Олександр Вікторович** – старший викладач кафедри фізичної географії і геології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.
- Онегова Ірина Вадимівна** – студентка Донецького національного медичного університету (м. Лиман, Україна).
- Перунова Олена Миколаївна** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин Харківського національного автомобільно – дорожнього університету.
- Полупан Олена Сергіївна** – студентка Харківського Національного Економічного університету імені С. Кузнеця.
- Поцулко Олена Анатоліївна** – кандидат історичних наук, доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету (м. Лиман, Україна).
- Радченко Яна Володимирівна** – студентка ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
- Савельєв Володимир Олексійович** – студент 1 курсу медичного факультету Донецького національного медичного університету.

- Соколова Анастасія Анатоліївна** – магістр Національної металургійної академії України.
- Солиева Робияхон Абдухалил қизи** – студентка Ферганский Государственный университет.
- Станкевич Ірина Володимирівна** – доктор економічних наук, доцент в.о. завідуючого кафедрою менеджменту та маркетингу, Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова.
- Таран Маргарита Сергіївна** – студентка Донецького Національного Медичного Університету.
- Таубалдієва Жуматай** – кандидат педагогічних наук, ас. професор (доцент) кафедри музикального образования «Почетный профессор» Жетысуского государственного университета имени И. Жансугурова.
- Фармонова Камола Абдумаликовна** – преподаватель Ферганский колледж искусств.
- Цівина Леся Михайлівна** – викладач - методист вищої категорії дисциплін фізико – математичного циклу, голова циклової комісії фізико – математичних дисциплін Хорольського агропромислового коледжу Полтавської державної аграрної академії.

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Уважаемые преподаватели, аспиранты, студенты!

Государственное высшее учебное заведение

«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»,
молодежная общественная организация «Независимая ассоциация молодежи»,

студенческое научное общество исторического факультета «Комитет исследования истории и современности»

Информируют Вас, что 30 ноября 2018 г. проводится X Международная научно-практическая интернет-конференция

«Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии».

Планируется работа по секциям:

I. БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Систематика и география высших растений.
2. Структурная ботаника и биохимия растений.
3. Микология и альгология.
4. Ресурсоведение и интродукция растений.
5. Молекулярная биология, микробиология.
6. Зоология.
7. Физиология человека и животных.
8. Биохимия и биофизика.
9. Генетика и цитология.
10. Биоинженерия и биоинформатика.

II. ГЕОГРАФИЯ И ГЕОЛОГИЯ

1. Регионоведение и региональная организация общества.
2. Наблюдение, анализ и прогноз метеорологических условий.
3. Гидрология и водные ресурсы.
4. Биогеография, биоресурсоведение, биоразнообразие.
5. Картография и геоинформатика.
6. Природопользование и экологический мониторинг.
7. Техника и технологии геологоразведочных работ.
8. Почвоведение.

9. Экономическая география.**III. ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ**

1. Повышение роли государственного служащего на современном этапе развития общества.
2. Современные технологии управления.
3. Взаимодействие различных ветвей власти.
4. Подготовка государственных служащих.

IV. ЭКОЛОГИЯ

1. Состояние биосферы и его влияние на здоровье людей.
2. Экологические и метеорологические проблемы больших городов и промышленных зон.
3. Радиационная безопасность и социально-экологические проблемы.
4. Промышленная экология и медицина труда.
5. Проблемы экологического воспитания молодежи.
6. Экологический мониторинг.

V. ЭКОНОМИКА

1. Банки и банковская система.
2. Внешнеэкономическая деятельность.
3. Финансовые отношения.
4. Инвестиционная деятельность и фондовые рынки.
5. Управление трудовыми ресурсами.
6. Маркетинг и менеджмент.
7. Учет и аудит.
8. Математические методы в экономике.
9. Экономика промышленности.
10. Экономика предприятия.
11. Логистика.
12. Экономика АПК.
13. Региональная экономика.
14. Экономическая теория.
15. Государственное регулирование экономикой.
16. Макроэкономика.

VI. ИСТОРИЯ

1. История Украины.
2. Всемирная история.
3. История науки и техники.
4. Этнография.
5. Устная история.
6. История стран СНГ.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Дифференциальные и интегральные уравнения.
2. Перспективы систем информатики.
3. Теория вероятностей и математическая статистика.
4. Прикладная математика.
5. Математическое моделирование.

VIII. ИСКУССТВО

1. Музыкальное искусство.
2. Искусство танца.
3. Театральное искусство.
4. Фото и киноискусство.
5. Искусство дизайна.

XIX. ПЕДАГОГИКА

1. Дистанционное образование в высшей школе.
2. Проблемы подготовки специалистов.
3. Методические основы воспитательного процесса.
4. Стратегические направления реформирования системы образования.
5. Современные методы преподавания.
6. Социальная педагогика.

X. ПОЛИТОЛОГИЯ

1. Избирательные технологии.
2. Проблемы интеграции Украины в мировое сообщество.
3. Отношения Украины с НАТО.
4. Отношения Украины со странами СНГ.

XI. ПРАВО

1. История государства и права.
2. Административное и финансовое право.
3. Охрана авторских прав.
4. Трудовое право и право социального обеспечения.
5. Уголовное право и криминология.
6. Борьба с экономическими преступлениями.
7. Экологическое, земельное и аграрное право.
8. Конституционное право.
9. Гражданское право.
10. Хозяйственное право.
11. Криминология и судебная медицина.
12. Предпринимательское и банковское право.
13. Уголовно-процессуальное право.

XII. ПСИХОЛОГИЯ

1. Место психолога на производстве.
2. Формы работы психолога-практика.
3. Современные тенденции в методологии психологических исследований.
4. Психология терроризма.
5. Психолого-педагогические проблемы развития личности в современных условиях.
6. Клиническая психология.
7. Общая психология.
8. Педагогическая психология.
9. Психология развития.
10. Психология труда.
11. Психофизиология.
12. Социальная психология.

XIII. СОЦИОЛОГИЯ

1. Кадровый менеджмент.
2. Современные технологии социального опроса.

XIV. СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Компьютерная инженерия.
2. Вычислительная техника и программирование.
3. Программное обеспечение.
4. Информационная безопасность.

XV. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СПОРТ

1. Физическая культура и спорт: проблемы исследования, предложения.
2. Развитие физкультуры и спорта в современных условиях.

XVI. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Методика преподавания языка и литературы.
2. Риторика и стилистика.
3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка.
4. Синтаксис: структура, семантика, функция.
5. Методы и приемы контроля уровня владения иностранным языком.
6. Актуальные проблемы перевода.
7. Язык, речь, речевая коммуникация.
8. Украинский язык и литература.
9. Русский язык и литература.
10. Этно-, социо- и психолингвистика.

XVII. ФИЛОСОФИЯ

1. Философия литературы и искусства.
2. Социальная философия.
3. История философии.
4. Философия культуры.
5. Философия религии.
6. Философия науки.

XVIII. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Metallurgy.
2. Горное.
3. Литейная Дело.
4. Машиноведение.
5. Электротехника
6. Теплотехника.
7. Гидротехника.
8. Радиотехника.
9. Строительство

XIX. СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ. МЕДИЯ.

1. Журналистика. Теория и история журналистики.
2. Книговедение, библиотековедение, библиографоведение.
3. Социальная информатика. Прикладные социально-коммуникационные технологии.

Оргкомитет конференції планує розміщати доповіді на Web-сторінці по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua>.

По результатам конференції буде сформований електронний збірник матеріалів, який можна буде завантажити в PDF-форматі на головній сторінці конференції по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – український, польський, російський, англійський, французький, білоруський, грузинський, армянський, азербайджанський, казахський, узбекський, таджицький, киргизський, молдавський, туркменський.

Останній термін подання матеріалів – 29 листопада 2018 р. (включительно).

Вартість участя в конференції та розміщення статті в електронному збірнику становить:

Організаційні збори - 10 USD США або 10 Євро (переклад в гривні – 500 гривень). (в організаційні збори входить оплата за розміщення на сайті, верстка макета, редактування текстів).

Обсяг статті – не більше 7 сторінок. Завантажити збірник можна буде **через тиждень** на головній сторінці конференції.

Для учасників країн Європи та Азії (за виключенням України) засоби перераховуються наступним чином:

ВНИМАНИЕ!!! В Україні працюють тільки такі системи перекладу.

1. СПОСОБ ПЕРЕВОДА

Або поштовою перекладом на Ф.І.О.: Бобровник Юрій Вікторович, 08401, Україна, Київська обл., г. Переяслав-Хмельницький, ул. Сухомлинського, 34, к. 908. **РЕКОМЕНДУЕМ поштовою перекладом!**

2. СПОСОБ ПЕРЕВОДА MEEST Transfer Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

3. СПОСОБ ПЕРЕВОДА Sigue Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

4. СПОСОБ ПЕРЕВОДА RIA Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

5. СПОСОБ ПЕРЕВОДА Moneygram на Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH) (вказуйте код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

Научная степень и ФИО автора
по образцу Иван Петренко (Киев, Украина)

**Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)**

НАЗВАНИЕ СТАТЬИ (БОЛЬШИМИ БУКВАМИ)

Текст статьи

(Ссылки на литературу по тексту в квадратных скобках по образцу [1, с. 23])

Литература:

1. Евремов С. Михаил Коцюбинский / / Ефремов С. Избранное: Ст. науч. разведки. Монографии - К.:
Наук. мысль, 2002. – 760 с.

Научный руководитель:

кандидат исторических наук Бобровник Юрий Викторович

Внимание!

После литературы (в правом углу указывается научный руководитель (для студентов и аспирантов)) подаются сведения об авторах (Ф.И.О. (полностью), телефон, E-mail, место работы или учебы, должность, ученое звание, ученая степень.

К участию в конференции принимаются статьи объемом до 7 страниц набранных в редакторе **WORD** в виде компьютерного файла с расширением *. doc. Шрифт Times New Roman 14. Междустрочный интервал 1,5. Поля со всех сторон 20 мм. Материалы на конференцию принимаются по электронной почте по адресу: neasmo@gmail.com (тема сообщения: 30.11.2018 г.) (в случае если Ваш почтовик выбрасывает **ошибка не отправления** отправляйте на адрес neasmo@ukr.net) или на CD-дисках (дискеты не принимаются) с добавлением печатных материалов + отсканированную копию или ксерокс квитанции об оплате оргвзноса. **В случае отправки научной статьи по электронной почте**, печатные материалы присылать не надо, а к статье, нужно прикрепить отсканированную копию квитанции об оплате оргвзноса.

Адрес оргкомитета:

08401, Украина, Киевская обл., г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 34, к. 908.

Контактное лицо в Украине и за рубежом: Бобровник Юрий Виктрович

Контактные телефоны: **+38 (097) 923 16 58:**

E-mail: neasmo@gmail.com

ВНИМАНИЕ!

После того, как мы получили от Вас статью, Вы обязательно должны получить ответное сообщение: **«Вашу статью получили и приняли»**. Если такой ответ не поступил, через день после отправки, тогда обязательно позвоните в оргкомитет и сообщите о ситуации.

ВНИМАНИЕ! В случае если Вам нужен электронный сертификат, то в сведениях об авторе, укажите об этом. И мы Вам его вышлем по электронной почте **в течение двух недель после завершения проведения конференции.**

РАБОТЫ ОБЪЕМОМ более 7 страниц не принимаются!

Тексты, набранные межстрочным интервалом 1,0 **НЕ ПРИНИМАЮТСЯ!**

С результатами и форматом проведения подобных мероприятий можно ознакомиться по адресу <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Участие в конференции – это отличная возможность осветить свои научные работы для студентов, аспирантов и преподавателей!

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УЧАСНИКІВ З УКРАЇНИ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!

Державний вищий навчальний заклад

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,

студентське наукове товариство історичного факультету «Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що 30 листопада 2018 р. проводиться X Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії».

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостереження, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізноманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Грунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ

1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА

1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економіки.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ

1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VIII. МИСТЕЦТВО

1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

IX. ПЕДАГОГІКА

1. Дистанційна освіта у вищій школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Виборчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО

1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забезпечення.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ

1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ

1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

XVIII. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

1. Металургія
2. Гірництво
3. Ливарна справа
4. Машинознавство
5. Електротехніка
6. Теплотехніка
7. Гідротехніка
8. Радіотехніка
9. Будівництво

XIX. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.

1. Журналістика. Теорія та історія журналістики
2. Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.
3. Соціальна інформатика. Прикладні соціально-комунікаційні технології

Оргкомітет конференції планує розмішувати доповіді на web-сторінці за адресою: <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Робочі мови конференції: українська, польська, російська, англійська, французька, білоруська, грузинська, вірменська, азербайджанська, казахська, узбецька, таджицька, киргизька, молдавська, туркменська.

Останній термін подання статей – 29 листопада 2018 р. (включно).

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:

Оргвнесок – 100 грн. (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстака макету, редагування текстів, електронний сертифікат). Об'єм статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після закінчення роботи конференції за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/> натиснувши на слова «ЗАВАНТАЖИТИ ЗБІРНИК».

Увага! Реквізити змінено. Кошти перераховуються на:

Картку Приват банку **5168 7456 0127 4365** (одержувач – **Бобровнік Юрій Вікторович**) та відправити **SMS** підтвердження про оплату на моб. **097 923 16 58** у повідомленні вказати прізвище учасника конференції.

Або на карту картку **MONOBANK 5375 4141 0209 6293** (одержувач – **Бобровнік Юрій Вікторович**) (переказ через термінали **ІВОХ БЕЗ КОМІСІЇ**, для цього потрібно вибрати в меню **MONOBANK** вказати номер карти та номер телефону **097 923 16 58**) після переказу орг. внеску потрібно відправити **SMS** підтвердження про оплату на цей же номер, у повідомленні вказати **ЛИШЕ** прізвище учасника конференції.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ПІБ автора
Місто
за зразком *Іван Петренко*
(Київ, Україна)

Секція, підсекція за зразком **ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**
(Методика викладання мови та літератури)

Назва статті (великими літерами)

Текст статті

(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1, с. 23])

Література:

1. Коцур В.П. Історія середніх віків: [у 2-х т.]. – Т.1. Раннє середньовіччя: курс лекцій. / В.П. Коцур, В.О. Балух. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 496 с.
2. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, Петренко Іван Петрович

Увага!

Після літератури (у правому куті вказується науковий керівник (для студентів та аспірантів)) подаються **відомості про авторів** (П.І.П. (повністю) телефон, E-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь).

До участі у конференції приймаються статті **обсягом від 5 до 7 сторінок** набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файла з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: **neasmo@gmail.com** (тема повідомлення: **30 листопада 2018 р.** (у разі якщо Ваш поштовик викидає помилку не відправлення відправляйте на адресу **neasmo@ukr.net**)) або на CD-дисках (**дискети не приймаються**) із додаванням друкованих матеріалів + відскановану копію або ксерокс квитанції про сплату оргвнеску. У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приватбанку ксерокопію квитанції не надсилається (достатньо відправити **SMS** вказавши прізвище автора доповіді).

Увага! У разі відправки статті та квитанції про оплату оргвнеску електронною поштою, надсилати друковані матеріали Укрпоштою не потрібно!

Увага! Після того, як ми отримали від Вас статтю, Ви обов'язково маєте отримати повідомлення-відповідь: **«Вашу статтю отримано та захищено»**. Якщо така відповідь не надійшла через день після надсилання, тоді обов'язково зателефонуйте оргкомітету і повідомте про ситуацію.

Увага! У разі якщо Вам потрібний електронний сертифікат, то у відомостях про автора, вкажіть про це. І ми Вам його надішлемо електронною поштою на протязі двох тижнів після завершення проведення конференції.

Адреса оргкомітету:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, гурт. 1, кім. 108.

Координатор – Бобровнік Юрій Вікторович

Контактний телефон: (097) 923 16 58.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ МЕНШЕ 3 СТОРІНОК НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

З результатами та форматом проведення попередніх конференцій можна ознайомитися за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/>

ЗМІСТ / СОДЕРЖАНИЕ**СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ**

Дар'я Громенко (Одеса, Україна) СТАТИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗПОДІЛУ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НА ТЕРИТОРІЇ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	6
Анна Лебеденко (Одеса, Україна) АНАЛІЗ ПРОСТОРОВОГО РОЗПОДІЛУ СНІГОВОГО ПОКРИВУ НА ТЕРИТОРІЇ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	8

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Наталія Балабатько, Олександр Непша (Мелітополь, Україна) ЗРОШЕННЯ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ.....	11
Роман Лемішко, Олександр Непша (Мелітополь, Україна) ДИНАМІКА ВИКИДІВ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ У МІСТІ ЗАПОРІЖЖЯ.....	14
Татьяна Макаренко, Екатерина Гребенчук (Гомель, Беларусь) СОДЕРЖАНИЕ СВИНЦА И ТИТАНА В НАДВОДНЫХ РАСТЕНИЯХ РЕКИ СОЖ.....	17
Олександр Щербань (Вінниця, Україна) БУДІВЕЛЬНО-АКУСТИЧНИЙ ЕКРАН ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ТРАНСПОРТНОГО ШУМУ.....	19

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Олександр Коломієць (Вінниця, Україна) МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	22
Олександр Коломієць (Вінниця, Україна) ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ.....	24
Олена Орленко (Херсон, Україна) АКТИВІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ.....	27
Ірина Станкевич, Карина Лавриненко (Одеса, Україна) МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	28

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Анастасія Беляк (Лиман, Україна) 85-РІЧНИЦЯ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ.....	32
Ніна Брехунець (Переяслав-Хмельницький, Україна) РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У 1937 РОЦІ.....	34
Тетяна Відрай, Богдан Відрай (Чернівці, Україна) МОНАХІНЯ АННА-ЯНКА.....	38
Ірина Мельниченко (Лиман, Україна) ЯРОСЛАВ МУДРИЙ ЯК ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ (ДО 1040-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ).....	40
Ірина Онегова (Лиман, Україна) ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ – ОСТАННІЙ ГЕТЬМАН УКРАЇНИ (ДО 145-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ).....	42

СЕКЦІЯ: МАТЕМАТИКА

Леся Цівина (Хорол, Україна) ОСНОВНІ ПРИЦИПИ КОМБІНАТОРИКИ.....	46
---	----

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Оксана Джура (Рівне, Україна) ДО ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ЩОДО СТИЛЬОВОГО ПІДХОДУ У КЛАСІ ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ (ФОРТЕПІАНО).....	48
---	----

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Ірина Аветісова (Краматорськ, Україна) КОУЧІНГ-ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	51
Світлана Адаменко, Наталія Малюшко (Хорол, Україна) РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ.....	53
Baxtigul A'zamova (Фергана, Узбекистан) МАҚТАВДА "ТЕКІСЛІКДА СИММЕТРИЯ" MAVZUSINI O'RGANISH HAQIDA.....	55
Марія Антонченко (Суми, Україна) МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	58

Вікторія Атрошенко (Дніпро, Україна) ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ.....	60
Ольга Бабич (Мирогоща, Україна) ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В МИРОГОЩАНСЬКОМУ АГРАРНОМУ КОЛЕДЖІ...	63
Тарас Башинський (Переяслав-Хмельницький, Україна) ГРАФІЧНО-КОНСТРУКТОРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	65
Вікторія Велічко, Ольга Лучанінова (Дніпро, Україна) ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ТА ЗОРУ.....	67
Аліна Дроговоз (Київ, Україна) ДОСВІД СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ В СЕРЕДОВИЩІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	70
Марія Каленик, Ольга Лучанінова (Дніпро, Україна) МОДЕЛЬ ВИПУСКНИКА ЯК ПРОДУКТ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	72
Євгенія Кузнецова (Дніпро, Україна) СТИМУЛЮВАННЯ САМОСТІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	75
Світлана Золотова, Вікторія Курочкіна (Суми, Україна) ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАСОБІВ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	78
Степан Лабудько (Суми, Україна) ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	79
Ксенія Латоша (Дніпро, Україна) СТАН ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ HR-МЕНЕДЖЕРА З ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ.....	82
Ольга Лучанінова, Анастасія Соколова (Дніпро, Україна) РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ.....	84
Анна Малиновська (Дніпро, Україна) ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ: КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ.....	87
Герман Мамедов (Краматорськ, Україна) ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	90
Катерина Мілова (Дніпро, Україна) ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО- ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЯК КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ.....	92
Анастасія Олейник (Дніпро, Україна) ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	95
Яна Радченко (Переяслав-Хмельницький, Україна) ХУДОЖНЬО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ.....	98
Наталія Гавриленко (Переяслав-Хмельницький, Україна) СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФОРМУВАННЯ.....	100
Жұматай Таубалдиева, Нұрмуханбетова Н., Отызбаева М. (Талдықорған, Қазақстан) ҚАЗАҚТЫҢ ҚОБЫЗШЫЛАРЫНЫҢ МҰРАЛАРЫ ЖАЙЫНДА.....	102
Таубалдиева Ж., Айниязов Ө., Отызбаева М., Нурмуханбетова Н., Мынбосынов М., Қасымбекова А. (Талдықорған, Қазақстан) ЖАСТАРДЫҢ РУХАНИ ГУМАНДЫҚ ҚАСИЕТІН ҚАЛЫМТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕР.....	104
Маргарита Таран (Краматорськ, Україна) НЕЙРО-ЛІНГВІСТИЧНЕ ПРОГРАМУВАННЯУ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	106

СЕКЦІЯ: ПРАВО

Юлия Вельможная (Харьков, Украина) СТИМУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В УКРАИНЕ: ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ.....	108
Ольга Гаврилова (Харків, Україна) ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	110
Анастасія Єрьоміна (Харків, Україна) АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ПЕРЕКЛАД.....	112
Лариса Єрофєєнко, Юлія Вельможна (Харків, Україна) ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ КОНЦЕСІЙНИХ УГОД ЯК СИСТЕМА СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ І РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	114

Анна Коскіна (Харків, Україна) ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	116
Кристина Малявіна (Харків, Україна) ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄС У СФЕРІ ФЕШН ІНДУСТРІЇ.....	118
Перунова О.М., Буткова Д.І. (Харків, Україна) ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА.....	120
Перунова О.М., Козлова Є.Г. (Харків, Україна) ПРАВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЄС.....	122
Перунова О.М., Масалов Є.І. (Харків, Україна) ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	124
Перунова О.М., Д'яченко Н.І. (Харків, Україна) СПІВВІДНОШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА ІЗ СУМІЖНИМИ ГАЛУЗЯМИ ПРАВА ТА ЙОГО МІСЦЕ У ВІТЧИЗНЯНІЙ СИСТЕМІ ПРАВА.....	126
Олена Полупан (Харків, Україна) ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	128
СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Әсем Айтуарова, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева (Алматы, Қазақстан) БИЗНЕСТІ ҚОЛДАУҒА АРНАЛҒАН АҚПАРАТТЫҚ ЖҮЙЕЛЕР.....	132
Султанбек Акилбаев, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева (Алматы, Қазақстан) АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА ОСНОВЕ РАЗРАБОТКИ ON-LINE МАГАЗИНА.....	134
Султанбек Акилбаев, Гульнара Сейдалиева, Гаухар Сейдалиева (Алматы, Қазақстан) ӨНІМДЕРДІ САТУ ПРОЦЕССТЕРІН АВТОМАТТАНДЫРУ.....	136
Гульнара Сейдалиева, Асем Айтуарова, Гаухар Сейдалиева (Алматы, Қазақстан) ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ДЛЯ ПОДДЕРЖКИ БИЗНЕСА.....	138
СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	
Дмитро Дадак (Переяслав-Хмельницький, Україна) ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРИГІНАЛЬНОГО ТЕКСТУ «ДОН ЖУАНА» ДЖ. Г. БАЙРОНА ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	141
Кузнецова Дарина Сергіївна (Краматорськ, Україна) ЗНАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ-ЗАПОРУКА УСПІХУ КОЖНОГО МЕДИКА.....	142
Володимир Савельєв (Лиман, Україна) АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ЛІКАРЯ.....	144
СЕКЦІЯ: ФІЛОСОФІЯ	
Тарас Башинський (Переяслав-Хмельницький, Україна) ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ТА МИСТЕЦТВА.....	146
Наталія Гавриленко (Переяслав-Хмельницький, Україна) «КРИТИКА ЧИСТОГО РОЗУМУ» - ГОЛОВНА ФІЛОСОФСЬКА ПРАЦЯ І. КАНТА.....	147
Яна Радченко (Переяслав-Хмельницький, Україна) ОСОБЛИВОСТІ ФІЛОСОФІЇ НОВОГО ЧАСУ.....	150
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	152
НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ	
Інформація для учасників из зарубешных стран.....	155
Інформація для учасників з України.....	158

Українською, польською, російською, англійською, французькою, білоруською, грузинською, вірменською, азербайджанською, казахською, узбецькою, таджицькою, киргизькою, молдавською, туркменською мовами

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2018 р. – 163 с.

Материалы ІХ Международной научно-практической интернет-конференции **«Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии»** // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2018 г. – 163 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,
ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Упорядники: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Верстка та дизайн: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Проведення ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»** та видання збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційній підтримці **молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»**

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді»
за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua>

Адреса оргкомітету конференції:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

